

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2021 m. lapkričio 25 d.
(OR. en)

14267/21

SOC 686
EMPL 515
ECOFIN 1129
EDUC 390

PASIŪLYMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generaliniam sekretoriui Jeppe TRANHOLMUI-MIKKELSENUI
Komisijos dok. Nr.:	COM(2021) 743 final
Dalykas:	Pasiūlymas dėl Komisijos ir Tarybos bendros užimtumo ataskaitos

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2021) 743 final.

Pridedama: COM(2021) 743 final

Briuselis, 2021 11 24
COM(2021) 743 final

**PASIŪLYMAS DĖL KOMISIJOS IR TARYBOS
BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS**

Turinys

SVARBIAUSIA INFORMACIJA	2
DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA	23
1.1 Darbo rinkos tendencijos	23
1.2 Socialinės tendencijos	26
1.3 Peržiūrėta socialinių rodiklių suvestinė: uždavinių, susijusių su Ramsčio principais, apžvalga. 29	
1.4 Pagrindiniai ES tikslai iki 2030 m.	37
UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS: VALSTYBIŲ NARIŲ REZULTATAI IR VEIKSMAI	42
2.1. 5 gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas	42
2.1.1 Pagrindiniai rodikliai	42
2.1.2 Politinis atsakas	59
2.2 6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijos gerinimas	67
2.2.1 Pagrindiniai rodikliai	67
2.2.2 Politinis atsakas	96
2.3 7 gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas	108
2.3.1 Pagrindiniai rodikliai	108
2.3.2 Politinis atsakas	134
2.4 8 gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu	141
2.4.1 Pagrindiniai rodikliai	141
2.4.2 Politinis atsakas	161

SVARBIAUSIA INFORMACIJA

Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaitoje, vadovaujantis SESV 148 straipsniu, kasmet aptariama užimtumo padėtis Sąjungoje ir užimtumo politikos gairių įgyvendinimas. Ataskaitoje apžvelgiami pagrindiniai atitinkamų metų užimtumo bei socialinės raidos Europos Sąjungoje aspektai, taip pat pastarojo meto valstybių narių politikos priemonės, įgyvendinamos pagal jų užimtumo politikos gaires¹. Joje taip pat nustatytos pagrindinės prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis politikos veiksmų. Komisijos teikiamas pasiūlymas dėl šios ataskaitos yra Europos semestro rudens dokumentų rinkinio dalis. Komisijai ir jos parengiamiesiems organams pasikeitus nuomonėmis, galutinį tekstą priims Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų (EPSCO) taryba.

2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje daugiau dėmesio skiriama Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui vykdant 2021 m. kovo mėn. veiksmų plane ir ES vadovų gegužės 8 d. Porto deklaracijoje priimtus įsipareigojimus. Įgyvendinimas padės Sąjungai siekti žaliosios, skaitmeninės ir teisingos pertvarkos ir užtikrinti aukštynkryptę socialinę ir ekonominę konvergenciją, įveikiant demografinius sunkumus. Jis taip pat turėtų padėti siekti darnaus vystymosi tikslų. Šia ataskaita sustiprinama socialinio ramsčio stebėseną, visų pirma pasitelkiant teminius interpus, kuriuose aptariami pagrindiniai uždaviniai trijose srityse: lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, tinkamų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos bei įtraukties. Į ataskaitą taip pat įtraukti trys pagrindiniai ES užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo iki 2030 m. tikslai, nustatyti Ramsčio veiksmų plane, kuriuos ES vadovai palankiai įvertino Porto socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikime ir birželio mėn. Europos Vadovų Taryboje. ES įsipareigojo iki 2030 m. pasiekti šiuos pagrindinius ES tikslus:

- darbą turėtų turėti ne mažiau kaip 78 proc. 20–64 m. gyventojų;
- bent 60 proc. 25–64 m. žmonių turėtų kasmet dalyvauti mokymo veikloje ir
- asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius turėtų sumažėti bent 15 mln., palyginti su 2019 m.

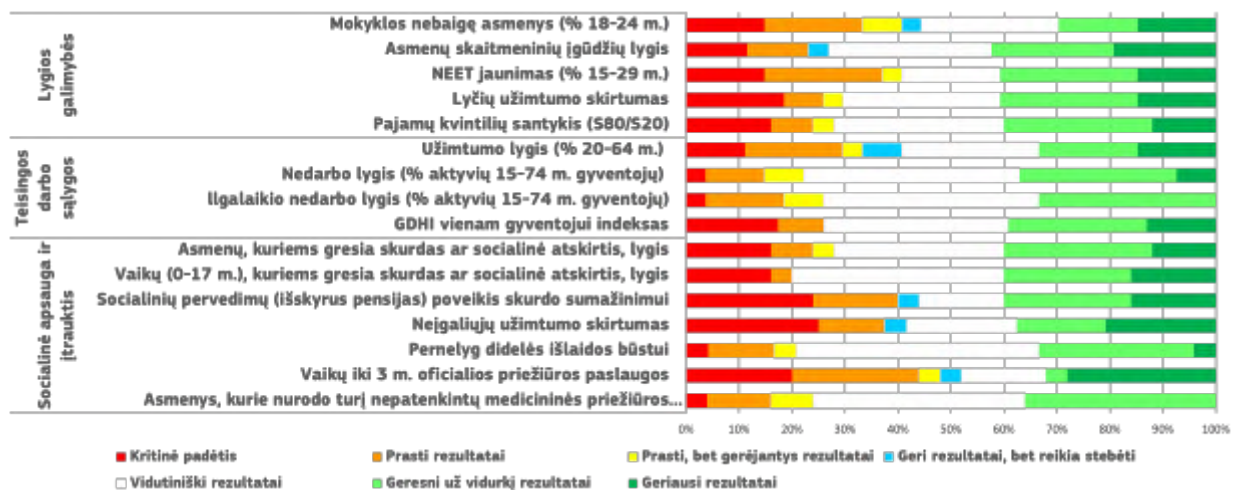
Kartu su sanglaudos fondais įgyvendinant reformas ir investuojant, kaip numatyta valstybių narių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, bus skatinamas teisingas, įtraukus ir tvarus ekonomikos atsigavimas. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone skatinama Sąjungos ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda, gerinant valstybių narių atsparumą, pasirengimą krizėms, gebėjimą prisitaikyti ir augimo potencialą. Tokiu būdu priemone taip pat prisidedama prie Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo, ypatingą dėmesį skiriant konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose² nustatytų problemų sprendimui. Šiuo atžvilgiu svarbūs keturi iš šešių priemonės taikymo sritį apibrėžiančių ramsčių, t. y. i) pažangus, tvarus ir integracinis augimas, ii) socialinė ir teritorinė sanglauda, iii) sveikata ir ekonominis, socialinis bei institucinis atsparumas ir iv) naujai kartai, vaikams ir jaunimui skirtos politikos priemonės. Į bendrą užimtumo ataskaitą, kuri yra politikos atsako analizės dalis, taip pat įtrauktos kelios priemonės, remiamos iš EGADP ir kitų ES finansavimo šaltinių, įskaitant „Europos socialinį fondą +“, Europos regioninės plėtros fondą ir Teisingos pertvarkos fondą.

¹ Naujausią užimtumo gairių redakciją Europos Sąjungos Taryba priėmė 2021 m. spalio mėn. (OL L 379, 2021 10 26, p. 1–5).

² Reglamento (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (OL L 57, 2021 2 18, p. 17), 4 straipsnis.

2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta analizė grindžiama peržiūrėta socialinių rodiklių suvestine, išsamiau nagrinėjami Ramsčio principai. Kaip 2021 m. kovo mėn. Socialinių teisių ramsčio veiksmų plano dalį Komisija pasiūlė peržiūrėti socialinių rezultatų suvestinę, kad būtų galima geriau stebėti, kaip įgyvendinamas ramstis, ir nustatyti patikslintus pagrindinius rodiklius, kuriuos EPSCO taryba patvirtino 2021 m. birželio mėn. Todėl 2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje vertinami valstybių narių veiklos rezultatai pagal patikslintus pagrindinius rodiklius³. Dabar tarp jų – rodikliai, kuriuos taikant galima atsižvelgti į tokius svarbius aspektus, kaip suaugusiųjų mokymasis, neįgaliųjų integracija į darbo rinką, vaikų skurdo ir socialinės atskirties rizika ir per didelės išlaidos būstui. Peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės duomenys, taip pat konkrečioms šalims skirta duomenų ir politinių aplinkybių analizė leidžia tiksliau nustatyti pagrindinius užimtumo, įgūdžių ir socialinius iššūkius ES ir valstybėse narėse (žr. 1 pav.). Todėl galima atidžiau stebėti socialinius pokyčius ir skirtumus. EPSCO tarybos patariamieji komitetai apsvaistys Ispanijos ir Belgijos pasiūlymą dėl socialinių disbalansų procedūros (SDP) pagal SESV 148 straipsnį Europos semestro kontekste.

1 pav. Užimtumo, įgūdžių ir socialiniai iššūkiai ES valstybėse narėse pagal pagrindinius peržiūrėtos socialinių rezultatų suvestinės rodiklius

Pastabos: 1) suaugusiųjų mokymosi rodiklio duomenų dar nėra; 2) skaitmeninių įgūdžių rodiklis grindžiamas 2019 m. duomenimis; 3) trūksta dalies šalių kai kurių rodiklių duomenų: visų rodiklių paaiškinimai pateikti ataskaitos priede.

COVID-19 krizės poveikį darbo rinkai sušvelnino greiti ir ryžtingi politiniai veiksmai valstybių narių ir ES lygmeniu. Darbo rinkos atsigavimas įsibėgėja, tačiau užimtumas ir bendras dirbamų valandų skaičius į prieškrizinį lygį dar negrįžta⁴. 20–64 m. asmenų užimtumo lygis, 2020 m. II ketv. nukritęs iki 71,6 proc., iš dalies atsigavo ir pakilo iki 72,8 proc., bet vis dar nepasiekė aukščiausio 73,3 proc. lygio, kuris buvo 2019 m. IV ketv. Nors atsigaunant ekonomikai bus toliau kuriamos darbo vietos, grįžti prie prieškrizinio užimtumo lygio tikimasi ne anksčiau kaip 2022 m. Kaip matyti iš pagrindinio ES užimtumo lygio tikslo, aukštas užimtumo lygis yra pagrindinis 2030 m. prioritetas siekiant užtikrinti, kad visi galėtų visapusiškai dalyvauti ekonomikoje ir visuomenės gyvenime, ir padėti sumažinti asmenų, kuriems gresia skurdas, skaičių. Apskritai nedarbas didėjo mažiau nei buvo galima tikėtis,

³ Socialinių teisių ramsčio veiksmų plane taip pat siūlomi papildomi socialinių rodiklių suvestinės rodikliai, dėl kurių tebevyksta diskusijos.

⁴ Tai rodo, kad sutrumpinto darbo laiko ir laikinojo atleidimo iš darbo sistemos tebėra svarbios daugeliui darbuotojų, be to, keliose valstybėse narėse nustatyti atleidimo iš darbo apribojimai, siekiant padėti išsaugoti darbo vietas.

atsižvelgiant į COVID-19 poveikį ekonomikai. Taip yra dėl valstybių narių įgyvendinamų politikos priemonių, be kita ko, remiamų ES lėšomis (visų pirma Europos laikinos paramos priemonės nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE)⁵ ir sanglaudai ir Europos teritorijoms skirtos ekonomikos gaivinimo pagalbos iniciatyvos (REACT-EU⁶) lėšomis), ir – kiek mažesniu mastu – dėl to, kad kai kurie žmonės bent laikinai tapo neaktyvūs, nes rasti darbą tapo sunkiau.

Darbo rinkos atsigavimas įsibėgėja

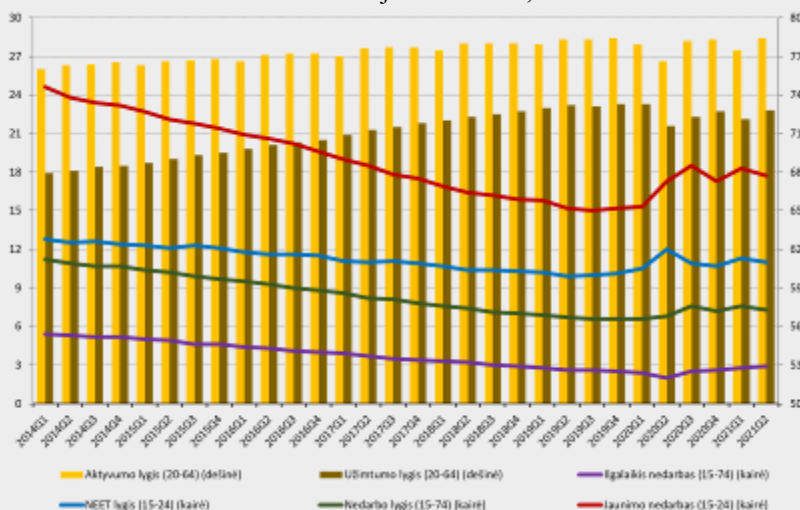
72,8 %
užimtumo lygis
2021 m. II ketv.
(1,2 proc. punkto
didesnis nei prieš
metus)

6,7 %
nedarbo lygis
2021 m.
rugsėjo mėn. (1
proc. punktu
mažesnis nei prieš
metus)

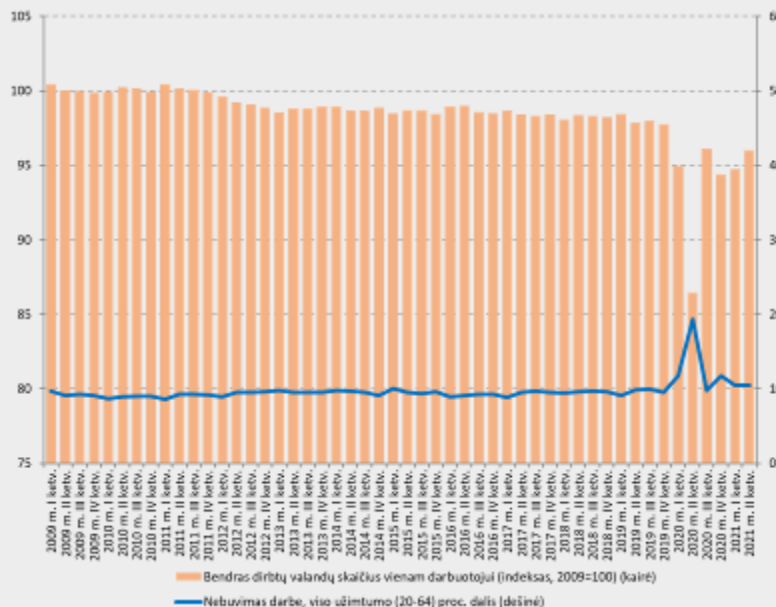
17,4 %
jaunimo nedarbo
lygis 2021 m.
II ketv. (0,6 proc.
punkto didesnis
nei 2020 m.
II ketv.)

+13,3 %
vieno darbuotojo
dirbtų valandų
skaičius 2021 m.
II ketv., palyginti
su
2020 m. IV ketv.
(2,7 proc.
mažesnis nei
2019 m. II ketv.)

27 ES valstybių narių aktyvumo bei nedarbo lygiai ir nesimokančio ir
nedirbančio jaunimo dalis, %

Vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičius ir nebuvimas darbe 27 ES valstybėse
narėse

Pastaba. Ketvirčio nedarbo lygių eilutės pertrūkis nuo 2021 m. I ketv. Šaltinis: Eurostato duomenų bazė [une_rt_q], [une_ltu_q] ir Darbo jėgos tyrimas [lfsi_argan], [lfsi_neet_q]. Duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių.

⁵ 2020 m. gegužės 19 d. Tarybos reglamentas (ES) 2020/672.

⁶ 2020 m. gruodžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/2221.

Dėl COVID-19 krizės nutrūko pastaraisiais metais stebėta teigiama aktyvumo lygio tendencija. Dėl pandemijos 27 ES valstybėse narėse 20–64 m. amžiaus grupės aktyvumo lygis šiek tiek sumažėjo, tačiau vertinant ketvirčių duomenis jau atsigavo iki prieškrizinio lygio. Tai daugiausia lėmė moterų ir 55–64 m. amžiaus grupės asmenų dalyvavimas darbo rinkoje. Nepaisant to, per pastarąjį dešimtmetį absoliutus ES darbingo amžiaus gyventojų skaičius mažėjo, o tai taip pat yra veiksnys, lemiantis didėjančią darbo jėgos trūkumą. Šiomis aplinkybėmis svarbi politika, kuria į darbo rinką įtraukiama daugiau žmonių, sudaromos sąlygos ilgesniam ir sveikesniam profesiniam gyvenimui ir didinamas našumas vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu. Darbo sąlygų gerinimas ir geresnis jų pritaikymas prie kintančių darbuotojų poreikių per visą jų gyvenimą darytų teigiamą poveikį darbo jėgos pasiūlai ir taip galėtų prisidėti prie užimtumo lygio kėlimo.

COVID-19 įvairiuose sektoriuose ir įvairių rūšių darbuotojams darė skirtingą poveikį

Didžiausias užimtumo augimas

nuo 2020 m. II ketv.
statybos, viešojo
administravimo ir IRT
sektoriuose

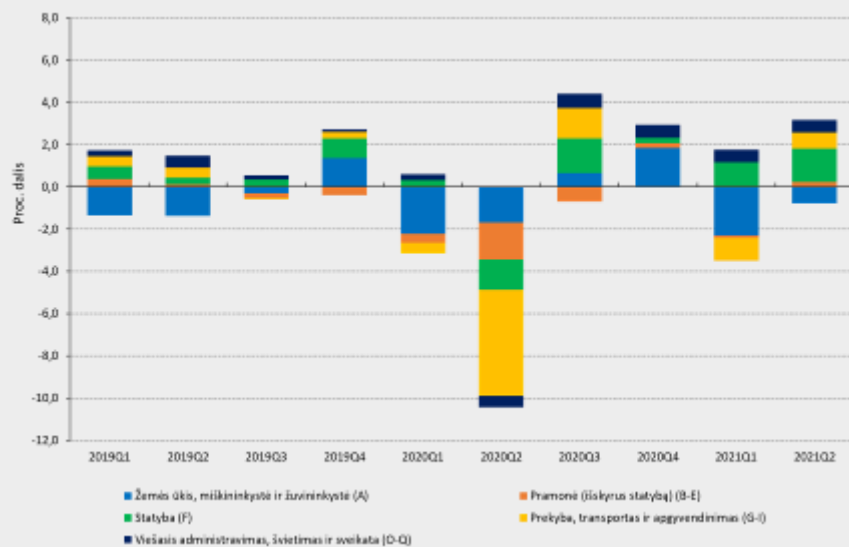
Mažiausias užimtumo augimas

nuo 2020 m. II ketv.
didmeninės ir
mažmeninės prekybos,
meno bei pramogų ir
žemės ūkio
sektoriuose

1,6 mln.
mažiau darbuotojų
(20–64 m.),
dirbančių pagal
terminuotą darbo
sutartį 2021 m.

II ketv., palyginti su
2019 m. II ketv.

Užimtumo pokyčiai pagal ekonominę veiklą (nacionalinė sąvoka, pagal sezoną ir kalendorių pakoreguoti duomenys), ES 27

Šaltinis: Eurostato duomenų bazė [tec00109]. Pastaba: *NACE 2 red. veiklos rūšys.

Ekonomikai atsigaunant po COVID-19 sukrėtimo, tikėtina, kad bus atkurtos ne visos darbo vietos, tad parama darbo keitimui tampa ypač svarbi. Nuo 2020 m. II ketv. didžiausias užimtumo augimas buvo statybos, viešojo administravimo ir IRT sektoriuose, o mažiausias – didmeninės ir mažmeninės prekybos, meno bei pramogų ir žemės ūkio sektoriuose. Kai kurioms nukentėjusioms įmonėms pandemija bus tik laikinas sukrėtimas. Kitoms įmonėms tai gali lemti esminius verslo modelių pokyčius, kuriuos iš dalies sukelia vartotojų prioritetų pasikeitimas (pavyzdžiui, platesnis elektroninės prekybos naudojimas) ir įmonių organizavimo bei darbo praktikos pokyčiai (įskaitant skaitmeninimą ir siekį taikyti tvaresnius gamybos metodus). Atsižvelgiant į tai, kai kurios užduotys gali tapti nebereikalingos ir dėl to gali prireikti

atlikti su darbo metodais ir darbo sąnaudomis susijusią pertvarką, o politikos formuotojams ir įmonėms gali prireikti geriau remti darbo vietos keitimą, kaip numatyta Komisijos rekomendacijoje dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui (EASE). Ekonomikos atsigavimas taip pat suteikia galimybę kurti tvaresnę socialinę ir ekonominę sistemą su naujais verslo modeliais ir plataus masto poveikiu siūlomų darbo vietų rūšims ir reikalingiems įgūdžiams. Spartus darbo jėgos perskirstymas, paremtas veiksminga aktyvia darbo rinkos politika ir kvalifikacijos kėlimo bei perkvalifikavimo priemonėmis, yra būtinas siekiant spręsti darbo jėgos trūkumo problemą, padėti didinti našumą, darbo užmokestį bei socialinę sanglaudą ir palengvinti žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. Šiuo atžvilgiu gali būti naudinga sutrumpinto darbo laiko tvarka, palengvinanti ir remianti restruktūrizavimo procesus. Ji turėtų išlikti politikos priemonių rinkinio dalimi ir pasibaigus krizei ir būti orientuota į ekonomikos modernizavimą (pavyzdžiui, taikant susijusias įgūdžių ugdymo priemones), neatidėliojant struktūrinio koregavimo.

Krizė išryškino sudėtingesnę jaunimo padėtį darbo rinkoje.

13,7 %

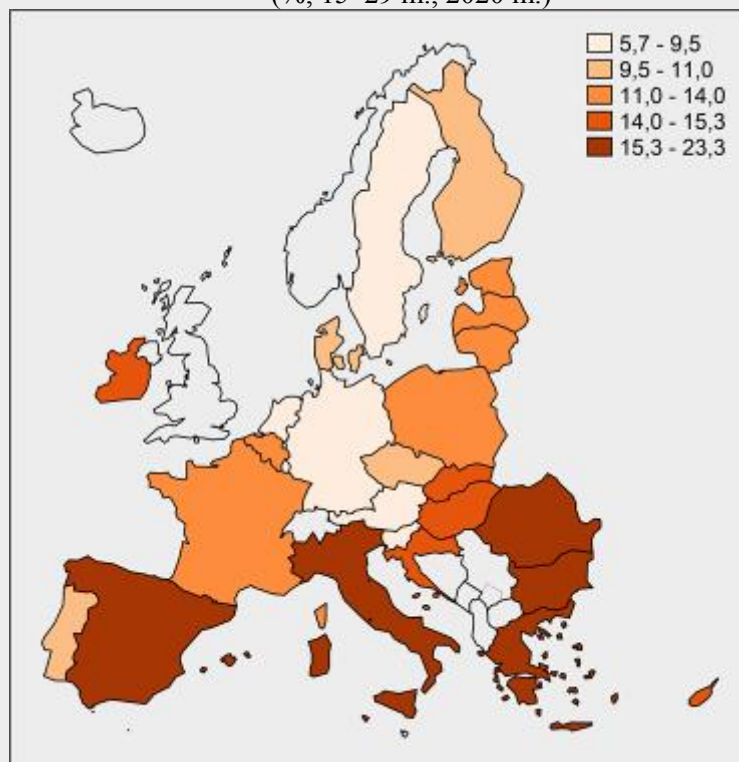
NEET jaunimo
(15–29 m.) 2020 m.

+1,3 proc.

punkto jaunimo
nedarbo lygis 2019–
2020 m.

Du kartus
daugiau
jaunuolių dirba
laikini ne savo
norū, palyginti su
25–64 m. amžiaus
grupe

Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas
(%, 15–29 m., 2020 m.)

Pastaba. Kai kurie administraciniai vienetai salose ir atokiausiose regionuose neįtraukti.
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [edat_1lse_35]. © EuroGeographics
(administracinės ribos).

COVID-19 krizė padarė didesnę poveikį jaunuoliams, visų pirma žengiantiems į darbo rinką, todėl reikia imtis skubių ir ryžtingų politinių veiksmų. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis ES iki 2021 m. vidurio rodė pirmuosius atsigavimo ženklus, tačiau 2021 m. II ketv. vis dar buvo 17,4 proc., t. y. beveik trigubai didesnis nei 25–74 m. amžiaus gyventojų nedarbo lygis. COVID-19 sukeltas sukrėtimas priešinga kryptimi nukreipė šešerių metų nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių skaičiaus mažėjimo tendenciją, iš dalies dėl nesaugios jaunimo padėties darbo rinkoje. Todėl reikia imtis ryžtingų politinių veiksmų, kad būtų užkirstas kelias ilgalaikiam neigiamam poveikiui jų gerovei ir karjeros perspektyvoms. Sumažinti NEET jaunuolių skaičių iš tiesų yra vienas iš Europos Komisijos socialinių teisių ramsčio veiksmų

plane iškeltų papildomų ES užmojų. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva sustiprinami veiksmai, kad netekusiems darbo ar baigusiems mokslus asmenims per keturis mėnesius būtų pateiktas kokybiškas pasiūlymas dirbti, toliau mokytis, dalyvauti pameistrystės programose arba stažuotis⁷. Iniciatyva ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve – siekti, mokytis, išmokti, pasiekti)⁸ padės palankių sąlygų neturintiems NEET jaunuoliams įgyti profesinės patirties užsienyje, be kita ko, gauti būtiną socialinę paramą, siekiant integracijos į švietimo, profesinio mokymo ar kokybiško užimtumo programas.

Atsižvelgiant į nevienodą krizės poveikį įvairioms darbuotojų grupėms, siekiant užtikrinti integracinį ekonomikos gaivinimą, svarbi prie konkrečių poreikių pritaikyta aktyvi darbo rinkos politika. Didelį smūgį patyrė nestandartinį darbą dirbantys darbuotojai, ypač dirbantieji pagal terminuotas darbo sutartis valstybėse narėse, kuriose paplitęs laikinasis įdarbinimas⁹. Ne ES gimę asmenys darbą prarado dažniau nei vietiniai gyventojai. Be to, yra daug galimybių didinti neįgalųjų užimtumą: neįgalųjų ir kitų asmenų užimtumo lygio skirtumas ES 2020 m. buvo 24,5 proc. punkto.

Pandemija dar labiau išryškino ilgalaikius iššūkius, susijusius su moterų dalyvavimu darbo rinkoje. Nors iš duomenų nematyti didesnio neigiamo poveikio moterų užimtumo lygiui, palyginti su vyrais, izoliavimo laikotarpiu moterų darbo valandų skaičius sumažėjo labiau nei vyrų. Dėl to skiriasi moterų ir vyrų atstovavimas krizės paveiktuose sektoriuose ir profesijose, pasireiškia lyčių skirtumai nuotolinio darbo srityje ir tai, kad moterys prisiima didesnę artimųjų priežiūros pareigų dalį. Be to, per krizę vienišos moterys, turinčios vaikų, patyrė didesnę užimtumo sumažėjimą nei vaikų neturinčios moterys. Tai išryškina vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų svarbą siekiant padidinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje. Šiuo atžvilgiu Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva¹⁰, kurią valstybės narės turi perkelti į nacionalinę teisę iki 2022 m. rugpjūčio 2 d., taip pat siekiama užtikrinti vienodas galimybes ir proporcingą vyrų ir moterų naudojimąsi teise į atostogas. Ja bus sudarytos galimybės vaikų arba priklausomų artimųjų turintiems darbuotojams geriau derinti priežiūros ir profesines pareigas. Be to, dėl mokesčių sistemų struktūros kai kuriose valstybėse narėse ir toliau neskatinama, kad darbo rinkoje dalyvautų antrieji šeimoje uždirbantys asmenys (dažniausiai moterys).

⁷ 2020 m. spalio 30 d. [Tarybos rekomendacija](#) „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (2020/C 372/01, OL C 372, 2020 11 4, p. 1).

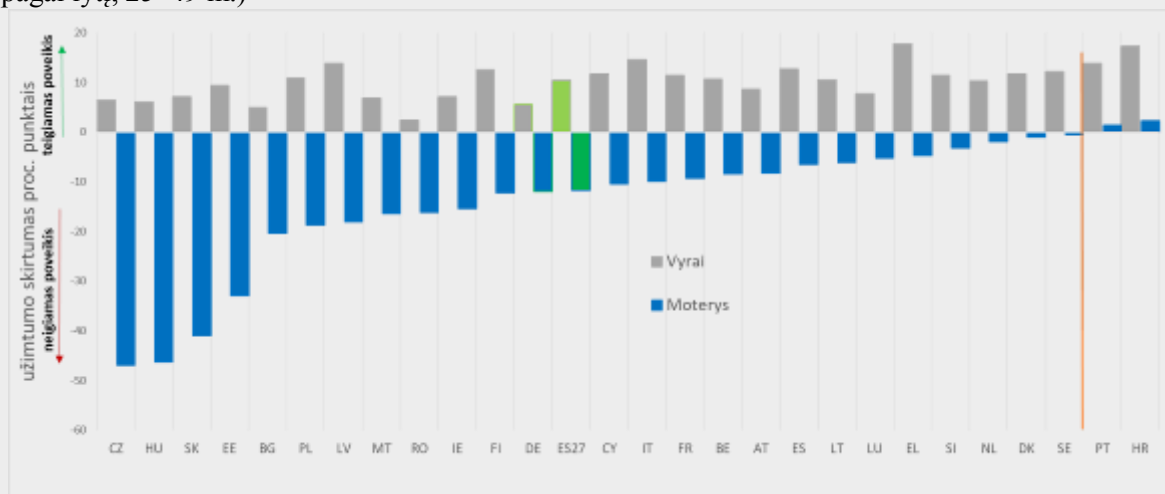
⁸ Daugiau informacijos pateikiama adresu: [ALMA \(siekti, mokytis, išmokti, pasiekti\). Užimtumas, socialiniai reikalai ir įtrauktis. Europos Komisija \(europa.eu\)](#).

⁹ Šie darbuotojai dažnai yra mažai apsaugoti pajamas pakeičiančiomis išmokomis, nors daugelis vyriausybių siekė sumažinti arba pašalinti šiuos skirtumus skubiomis priemonėmis. [2019 m. lapkričio 8 d. Tarybos rekomendacija 2019/C 387/01](#) dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių (OL C 387, 2019 11 15, p. 1).

¹⁰ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos [direktyva \(ES\) 2019/1158](#) dėl tėvų ir prižiūrėtinųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES.

Lyčių skirtumai darbo rinkoje tebėra dideli

Asmenų, turinčių ir neturinčių vaikų iki 6 m., užimtumo lygio skirtumai 2020 m. (proc. punktais, pagal lytį, 25–49 m.)

Moteryų, turinčių mažų vaikų, užimtumo lygis ES yra 11,8 proc. punkto mažesnis nei vaikų neturinčių moterų

Dirbtų valandų skaičius moterų grupėje mažėjo smarkiau dėl priežiūros įsipareigojimų (6,1 punkto moterų atveju ir 4,3 punkto vyrų atveju)

Dideli **galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis** skirtumai tarp valstybių narių

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfst_hheredch].

Nors galimybių didinti tam tikrų grupių užimtumą yra, daugelyje valstybių narių didėjantis darbo jėgos trūkumas rodo, kad itin svarbus bendresnis kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo poreikis. Dėl COVID sumažėjus ekonominiam aktyvumui, darbo jėgos trūkumas sumažėjo beveik visose valstybėse narėse. 2021 m., sušvelninus izoliavimo priemones ir laipsniškai atsigaunant ekonomikai, laisvų darbo vietų skaičius daugumoje valstybių narių vėl pradėjo didėti. Statybos, sveikatos ir ilgalaikės priežiūros, taip pat informacinių ir ryšių technologijų sektoriuose pranešta apie didžiausią darbo jėgos trūkumą, kurį, be kitų priežasčių, lemia ilgalaikis įgūdžių trūkumas. Be to, galima tikėtis, kad dėl žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos padidės darbo jėgos paklausa sektoriuose, susijusiuose su atsinaujinančiąja energija, statyba, žemės ūkiu ir miškininkyste, ir daugiausia tai bus vidutinės kvalifikacijos reikalaujančios darbo vietos.

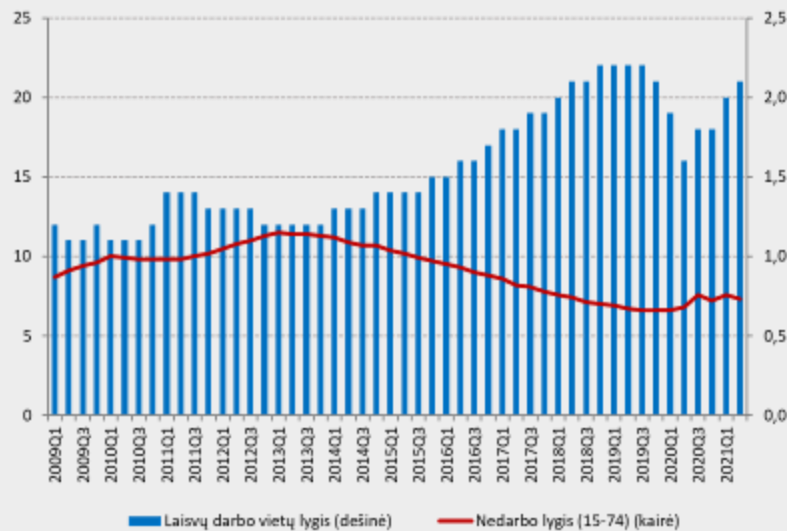
Atsigaunant ekonomikai didėjo darbo jėgos trūkumas

2,1 %
laisvų
darbo vietų
lygis 2021 m.

II ketv., 0,5
proc. punkto
didesnis nei
2020 m. II ketv.
ir tik 0,1 proc.
punkto
mažesnis nei
2019 m. II ketv.

Ilgalaikis
įgūdžių
trūkumas
lemia statybos,
sveikatos,
ilgalaikės
priežiūros ir
IRT sektorių
tendencijas

Laisvų darbo vietų lygis ir nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje)
ES 27

Pastaba. NACE 2 red. B-S veikla. Nedarbo lygis, ketvirtiniai duomenys, pagal sezoną pakoreguoti duomenys. Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [jvs_q_nace2] ir [une_rt_q]

Darbas ne visada užtikrina deramas pragyvenimo pajamas. Dirbančiųjų skurdas 27 ES valstybėse narėse išaugo nuo 8,5 proc. 2010 m. iki 9 proc. 2019 m. Apskritai pagal terminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai susiduria su daug didesne dirbančiųjų skurdo rizika nei pagal neterminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai (16,2 proc., palyginti su 5,9 proc.), kaip ir žemos kvalifikacijos darbuotojai, palyginti su aukštos kvalifikacijos darbuotojais (19 proc., palyginti su 4,9 proc.). Be to, dirbančiųjų skurdą gerokai dažniau patiria ne ES gimę darbuotojai nei ES gimę darbuotojai. Nors pastaruoju metu daugelyje valstybių narių minimalusis darbo užmokestis padidėjo, teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis neretai tebėra mažas, palyginti su kitomis darbo užmokesčio formomis. Pagal Komisijos pasiūlymą dėl direktyvos dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio¹¹ kolektyvinėms deryboms tenka itin svarbus vaidmuo užtikrinant deramą minimaliojo darbo užmokesčio apsaugą visoje Sąjungoje.

Nuo pandemijos pradžios darbo pagal terminuotas sutartis mažėja, o tai rodo, kad prarandama daugiau pagal terminuotas sutartis dirbančių nei nuolatinį darbuotojų, nors keliose valstybėse narėse šis skaičius tebėra didelis. Terminuotos darbo sutartys ir toliau labiausiai būdingos moterims, jauniems ir ne ES gimusiems darbuotojams. Terminuotos darbo sutartys, kurios yra tramplinas į pastovaus darbo vietas, yra labai svarbios gerinant bendrą darbo vietų kokybę. Kai kuriose valstybėse narėse pagal terminuotas sutartis dirbama pirmiausia dėl to, kad sunku susirasti nuolatinį darbą. Darbuotojai, dirbantys pagal terminuotas sutartis ne savo

¹¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio Europos Sąjungoje, [COM\(2020\) 682 final](#).

noru, dažnai yra mažiau patenkinti darbu, o tai gali turėti įtakos jų veiklos rezultatams ir įgūdžių įgijimui. 2020 m. ES darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo, bet gana daug darbuotojų vis dar dirba ne visą darbo laiką ne savo noru.

Staigus ir didelis nuotolinio darbo prieaugis turi ir pranašumų, ir trūkumų, susijusių su nuotoliniu darbu. Ekstremaliosios sveikatos situacijos metu nuotolinis darbas yra svarbus veiksnys daugeliui įmonių, nes jis padeda užtikrinti veiklos tęstinumą ir apsaugoti darbuotojų sveikatą. Įprastinėmis aplinkybėmis nuotolinis darbas leidžia sutaupyti važiavimo į darbą ir iš jo laiką, suteikti darbuotojams daugiau lankstumo ir profesinio bei asmeninio gyvenimo pusiausvyros galimybių, o įmonėms – padidinti veiksmingumą ir našumą. Nepaisant to, nuotolinis darbas kartais gali ištrinti ribas tarp profesinio ir asmeninio gyvenimo, o tai reiškia didesnę darbo intensyvumą, sunkumus užtikrinant kolektyvinį atstovavimą ir dalyvavimą priimančias sprendimus darbo vietoje bei tam tikrais atvejais mokantis. Skaitmeninės technologijos sudarė sąlygas plėsti nuotolinio darbo mastą ir padėjo geriau suderinti darbo jėgos paklausą ir pasiūlą, tačiau taip pat sukėlė sunkumų tam tikroms grupėms, visų pirma žemos kvalifikacijos arba vyresnio amžiaus žmonėms, visapusiškai dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime. Dėl to savo ruožtu gali padidėti skaitmeninio atotrūkio ir darbo rinkos bei socialinės atskirties rizika, todėl svarbu padėti visiems įgyti skaitmeninių įgūdžių, kurių reikia norint gauti naudos iš skaitmeninės pertvarkos.

Pandemija paspartino skaitmenizacijos tendencijas, be kita ko, skatindama darbą per platformas, todėl reikia imtis politinių veiksmų, kad būtų galima valdyti susijusius pokyčius, visų pirma susijusius su darbo sąlygomis ir teise į socialinę apsaugą. Skaitmeninės technologijos suteikia naujų mokymosi ir darbo būdų, taip pat naujų galimybių įmonėms ir vartotojams. Darbo rinkoje jos teikia užimtumo galimybių ir gali padėti geriau suderinti darbdavių ir darbuotojų poreikius. Tačiau jos taip pat gali kelti pavojų esamoms darbo vietoms ir užimtumo kokybei, visų pirma asmenims, užsiimantiems veikla, kuri yra labai rutininė, ir žemos kvalifikacijos darbuotojams. Kartu su darbo vietų perėjimu į profesines sritis, kurioms reikalingi skaitmeniniai įgūdžiai, gali būti pereinama į darbus, susijusius su skaitmeninių darbo platformų ekonomika. Per pandemiją sparčiai augo internetinio darbo paklausa (per pastaruosius penkerius metus pajamos šioje srityje išaugo penkis kartus), todėl skaitmeninių platformų darbuotojų teisinio statuso aiškumo ir darbo sąlygų gerinimo svarba yra dar ryškesnė.

Keliose valstybėse narėse darbo ne visą darbo laiką ir nestandartinių užimtumo formų naudojimas tapo svarbiu nesavanorišku aspektu

13,3 %

pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų

2020 m. ES (1,5 proc. punkto mažiau nei 2019 m.; 15–64 m.)

Iš jų

6,8 %

ne savo noru pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių asmenų

(iš jų – daug jaunuolių)

17,2 %

ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų

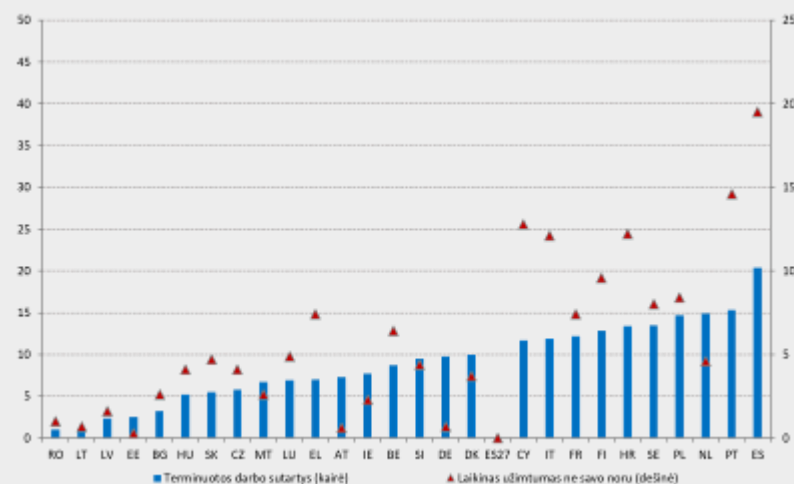
2020 m. ES (1,2 proc. punkto mažiau nei 2019 m.)

25 %

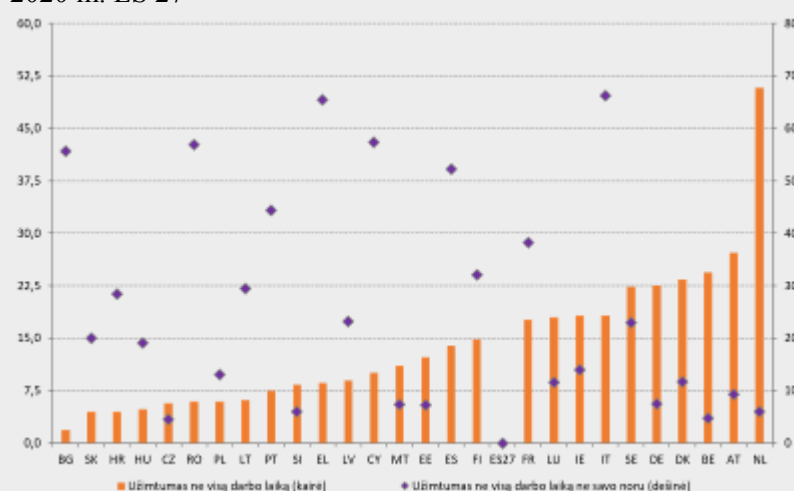
ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančių asmenų

2020 m. ES

Darbas pagal terminuotas darbo sutartis kaip viso užimtumo (15–64 m.) procentinė dalis 2020 m. Laikinas darbas ne savo noru (15–64 m.) 2020 m. ES 27

Darbas ne visą darbo laiką kaip viso užimtumo (15–64 m.) procentinė dalis 2020 m. Darbas ne visą darbo laiką ne savo noru (15–64 m.) 2020 m. ES 27

Šaltinis: Eurostato duomenų bazė [tesem190] ir Darbo jėgos tyrimas [lfsi_pt_al, [lfsa_eppgai] ir [lfsa_etpgan].

Perėjimas prie žaliosios ekonomikos ir išipareigojimas iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą yra unikali galimybė tvariai, įtraukiai ir atspariai atgaivinti ES ekonomiką. Jei bus imtasi tinkamų papildomų politikos priemonių, neutralizavus poveikį klimatui iki 2030 m. galėtų būti sukurta iki vieno milijono papildomų darbo vietų, nors numatoma, kad poveikis įvairioms profesijoms, sektoriams ir regionams bus nevienodas. Daugiausia darbo vietų bus sukurta vidutinės kvalifikacijos darbuotojams, todėl tai gali padėti sušvelninti darbo rinkos poliarizacijos tendencijas. Tačiau žalioji pertvarka europiečiams darys nevienodą poveikį ir kai kuriems paveiks neigiamai, t. y. bus prarasta darbo vietų ir

restruktūrizuoti kai kurie sektoriai (visų pirma išteklių gavybos sektoriai ir energijai imlūs sektoriai), taip pat padidės spaudimas namų ūkių pajamoms. Be to, daugelio sektorių darbo vietose teks įgyti papildomų įgūdžių, kuriais remiama žaliaji pertvarka. Šie pokyčiai gali būti sudėtingi, visų pirma pažeidžiamiausiems asmenims, taip pat kai kuriems regionams, visų pirma tiems, kuriuose vyksta pramonės pertvarka arba vartojimo modelių pokyčiai, ir anglių kasybos regionams. Kita vertus, daugelis veiklos rūšių, susijusių su perėjimu prie labiau žiedinės ekonomikos, turi nemenką potencialą prisidėti prie socialinės ekonomikos ir vietos lygmens darbo vietų kūrimo. Siekiant įveikti šiuos sunkumus, bus itin svarbu kelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti ir remti darbo keitimą. Tai gali suteikti žmonėms tinkamų įgūdžių ir skatinti greitą darbo jėgos persikirstymą, padedantį didinti veiksmingumą, našumą ir darbo užmokestį. Kaip skelbta Europos įgūdžių darbotvarkėje, bus atidžiau stebimas profesijų žalinimas ir nustatoma, kokius įgūdžius reikia pritaikyti konkrečioms profesijoms ir sektoriams.

Energijos nepriteklis – vis dažnesnė skurdo forma, todėl reikia imtis tikslinių priemonių.

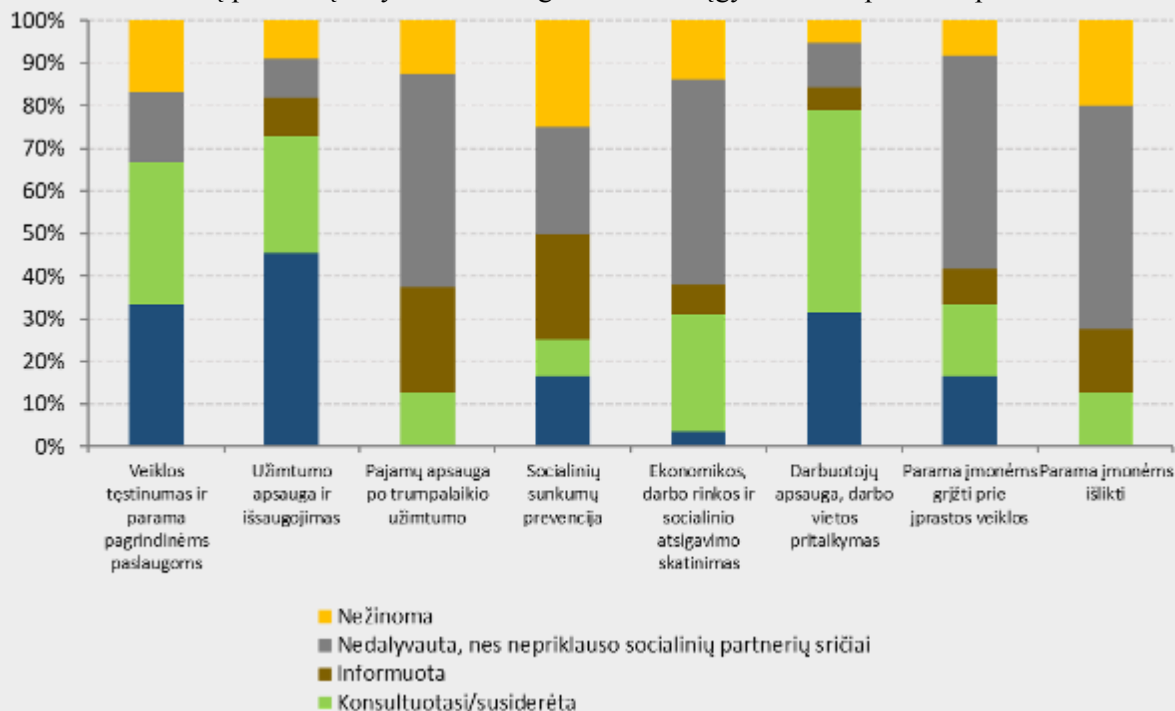
Energijos nepriteklis ES šiandien patiria iki 34 mln. žmonių ir maždaug vienas iš penkių asmenų, kurių pajamos nesiekia skurdo ribos, nurodo negalįs tinkamai šildyti savo namų. 2021 m. spalio mėn. Komisija priėmė komunikatą „*Augančių energijos kainų problemos sprendimas*“¹², kuriame akcentavo teisingas mokesčių ir išmokų sistemas, tikslingas pajamų rėmimo priemones ir įtraukią renovacijos politiką kaip priemonių, kuriomis siekiama sumažinti energijos nepriteklį ir pašalinti tiesioginį pastaruoju metu padidėjusių kainų poveikį, rinkinio pagrindinius elementus. Socialiai teisingai žaliajai pertvarkai reikia papildomų užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos priemonių, kuriomis būtų sprendžiamas šis uždavinys. 2021 m. gruodžio mėn. Komisija ketina pasiūlyti Tarybos rekomendaciją dėl socialinių ir darbo aspektų vykdant su klimato kaita susijusių pertvarką.

Kokybiškas ir veiksmingas socialinių partnerių dalyvavimas yra būtina gero Europos socialinės rinkos ekonomikos veikimo sąlyga, užtikrinanti tvaresnius ir įtraukesnius politikos rezultatus. Nuo pandemijos pradžios įgyvendinta daugiau nei pusė visų priemonių aktyvios darbo rinkos politikos ir pajamų apsaugos srityse; dėl jų buvo susitarta arba susiderėta su socialinių partnerių organizacijomis. Užimtumo gairėse valstybės narės raginamos užtikrinti, kad socialiniai partneriai būtų laiku ir prasmingai įtraukiami formuojant ir įgyvendinant užimtumo, socialines ir, kai aktualu, ekonomines reformas ir politiką, be kita ko, remiant jų pajėgumų didinimą. Remiantis nacionaline praktika ir institucinėmis sistemomis, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais visais lygmenimis siekiama pagerinti reformų struktūrą ir užtikrinti atsakomybę už jas. Apskritai socialinių partnerių dalyvavimo nacionalinėje užimtumo ir socialinėje politikoje kokybė pastaraisiais metais išliko stabili arba šiek tiek pagerėjo, tačiau valstybėse narėse ji vis dar labai įvairuoja. Pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas taip pat yra svarbus ir naudingas. Tai ypač svarbu šiuo metu, kai reikia tvirto sutarimo, kad būtų užtikrintas tvirtas atsigavimas ir parama žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai. Ateityje, siekiant užtikrinti sėkmingą planuojamų priemonių įgyvendinimą, bus svarbu, kad įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus tinkamai įsitrauktų socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos.

¹² Komisijos komunikatas „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“, [COM\(2021\) 660 final](#).

Svarbų vaidmenį įgyvendinant ekonomikos gaivinimo po COVID-19 krizės strategiją atlieka socialiniai partneriai

Socialinių partnerių dalyvavimas rengiant 2021 m. įgyvendintas politikos priemones

Daugiau kaip pusė visų 2021 m. įgyvendintų priemonių veiklos tęstinumo, užimtumo apsaugos ir išsaugojimo, darbo vietų pritaikymo ir pajamų apsaugos srityse buvo sutartos arba suderėtos su socialiniais partneriais.

Dalyvavimo kokybė valstybėse narėse labai skiriasi

Pastabos. Paveiksle pateikti 184 teisės aktų arba rekomendacijų ir trišalių susitarimų atvejai nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2021 m. rugsėjo 13 d. Šaltinis: EUROFOUND (2021 m.), COVID-19 ES politikos stebėsenos duomenų bazė.

Mokymosi rezultatai tebėra glaudžiai susiję su socioekonominė asmens padėtimi. Dėl COVID-19 valstybių narių švietimo ir mokymo sistemos patiria didelį spaudimą. Per pandemiją mokyklos nebaigusių asmenų dalis toliau mažėjo, nors ir lėčiau, o tarp šalių vis dar yra didelių skirtumų. Iš pirmųjų valstybėse narėse atliktų tyrimų ir apklausų matyti, kad pandemijos metu prarandama daug mokymosi galimybių, o tai ypač paveikia prastesnės socioekonominės padėties besimokančius asmenis arba migrantų kilmės asmenis iš ES nepriklausančių šalių. Be nevienodų galimybių naudotis internetinio skaitmeninio švietimo paslaugomis, mokytis jiems trukdė pavyzdžiui, nepalanki mokymosi aplinka namuose. Su pandemija nesusijusi moksleivių socioekonominė padėtis ar migrantų kilmė taip pat tebėra patikimas skaitmeninių įgūdžių lygio prognozavimo veiksnys. Kalbant apie bazinius įgūdžius, nors anksčiau padaryta tam tikra pažanga, penkiolikmečių su nepakankamais mokymosi pasiekimais dalis vėl didėja. Tai rodo, kaip svarbu užtikrinti kokybišką švietimą nuo pačių pirmųjų metų. Nepaisant to, kad aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičius didėja, daugumoje valstybių narių socialiniai aukštojo mokslo įgijimo skirtumai išlieka ir yra perduodami iš kartos į kartą. Iš esamos įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitikties taip pat matyti, kad reikia didinti švietimo aktualumą darbo rinkai ir toliau didinti dalyvavimą aukštojo mokslo sistemoje, visų pirma didėjančios paklausos sektoriuose,

pavyzdžiui, informacinių ir ryšių technologijų (IRT) ir gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM). Siekiant visiems suteikti lygias galimybes, kurios turėtų teigiamą poveikį individualiems įgūdžių lygiams ir ekonomikos augimo potencialui, itin svarbu užkirsti kelią mokymosi rezultatų, susijusių su socioekonominė padėtimi arba migrantų kilme, nelygybei ir ją mažinti.

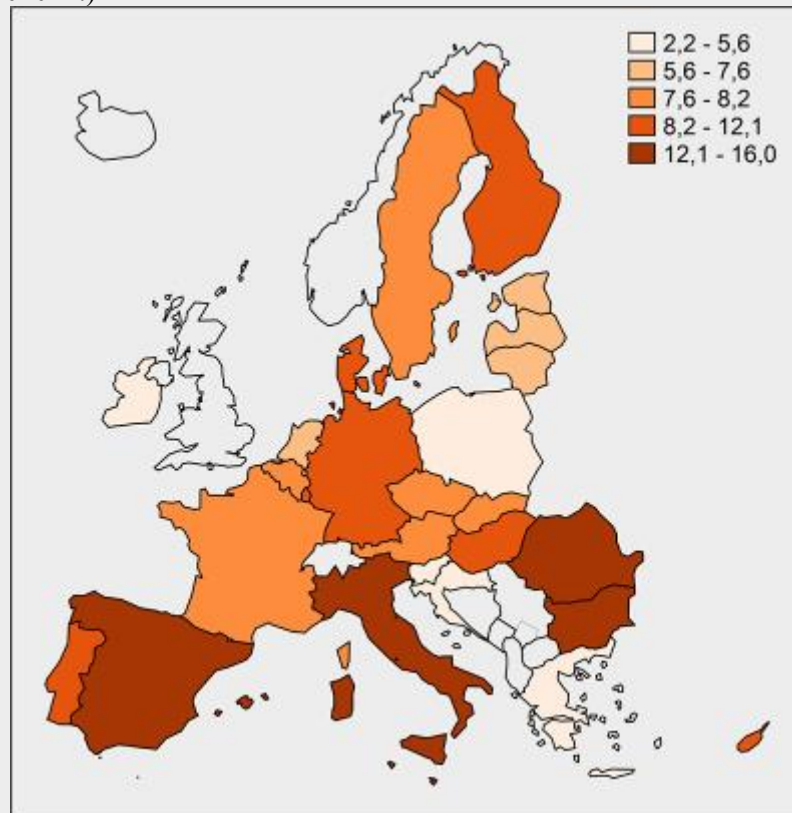
Švietimo nelygybė gali lemti skirtingą starto padėtį darbo rinkoje, taip pat nevienodas karjeros perspektyvas

Ekonominio, socialinio ir kultūrinio statuso indekso apatiniame ir viršutiniame ketvirčiuose esančių mokinių skaitymo įgūdžių atotrūkis yra **26,6 proc. punkto**

Moksleivių socioekonominė padėtis ar migrantų kilmė yra patikimas jų skaitmeninių įgūdžių lygio prognozavimo veiksnys

Ne ES gimusiems jaunuoliams tikimybė nebaigti mokyklos yra **beveik tris kartus didesnė**

Ankstyvas pasitraukimas iš švietimo ir mokymo sistemos (18–24 m., 2020 m.)

Pastaba. Kai kurie administraciniai vienetai salose ir atokiausiose regionuose neįtraukti. Šaltinis: Eurostatas LFS EDAT_LFSE_02. © EuroGeographics (administracinės ribos).

Suaugusiųjų įgūdžių ugdymas visoje ES vis dar nėra įprasta praktika, jis skirtingose šalyse įvairuoja ir yra smarkiai veikiamas pandemijos; siekiant pagrindinio ES tikslo iki 2030 m. bus remiamos tolesnės pastangos šioje srityje. Taigi, užtikrinti, kad darbo jėga turėtų įgūdžių, reikalingų ateities darbo rinkoms, tebėra svarbus uždavinys. Įgūdžių prognozės rodo, kad darbo rinkos įgūdžių profiliai reaguoja į sparčius technologinius pokyčius, be kita ko, dėl žaliosios ir

skaitmeninės pertvarkos, o žemos kvalifikacijos reikalaujančių profesijų vis mažiau. Todėl reikmė kelti kvalifikaciją ir persikvalifikuoti yra labai skubi. Atsižvelgiant į aplinkybes, nustatytas ES pagrindinis suaugusiųjų mokymosi tikslas (palyginti su ankstesniais metais) yra 60 proc., palyginti su 2016 m., kai jis buvo 37,4 proc. Žemos kvalifikacijos darbuotojų ir migrantų dalyvavimas suaugusiųjų mokymosi veikloje išliko gerokai mažesnis už vidurkį. Dalyvavimui suaugusiųjų mokymosi veikloje didinti reikia integruoto požiūrio, kurį taikant būtų nuosekliai šalinamos įvairios kliūtys, be kita ko, pasitelkiant žinių apie įgūdžius rinkimą ir prognozavimą, bendradarbiaujant su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais. Tai reiškia, kad finansinė parama tiesioginėms išlaidoms, pavyzdžiui, teisėms į individualų mokymą, bus derinama su mokamomis mokymosi atostogomis ir profesinio orientavimo paslaugomis, taip pat bus apžvelgiamos kokybiško mokymo galimybės ir teikiama informacija apie įgūdžių patvirtinimą ir sertifikavimą.

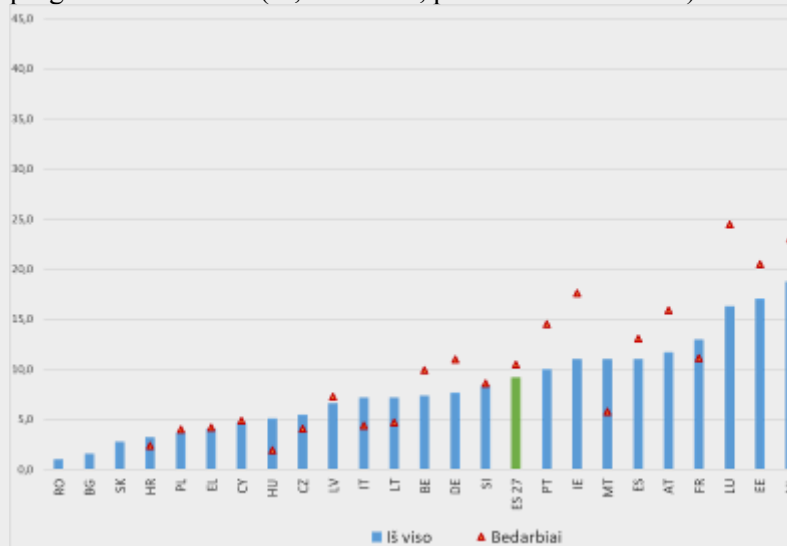
Darbuotojų kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas yra labai svarbūs siekiant palengvinti perėjimą į kitą darbą ir remti žaliąją ir skaitmeninę pertvarką

9,2 %
suaugusiųjų
dalyvavo
mokymosi veikloje
(per pastarąsias 4
savaites) ES 2020 m.

Iš jų tik **3,4 %**
žemos
kvalifikacijos
suaugusiųjų

89 %
ES suaugusiųjų
sutinka, kad
geresnės finansinės
sąlygos paskatintų
dalyvauti mokymuose.

Visų gyventojų ir bedarbių dalyvavimas suaugusiųjų mokymosi programose 2020 m. (% , 25–64 m., pastarosios 4 savaitės)

Šaltinis: Eurostatas, darbo jėgos tyrimas [trng_lfse_02]

ES valstybės narės padarė nedidelę pažangą ugdydamos suaugusiųjų bazinius skaitmeninius įgūdžius, todėl reikia toliau dėti daug pastangų siekiant ugdyti pažangius skaitmeninius įgūdžius. Dėl pandemijos labai padidėjo skaitmeninių įgūdžių paklausa visais lygmenimis, nes tai yra bendras daugelio profesijų ir sektorių reikalavimas. Remiantis naujausiais turimais socialinių rodiklių suvestinės esminio rodiklio duomenimis, nuo 2019 m. tik 56 proc. suaugusiųjų turėjo bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius. Šis rodiklis taip pat rodo, kad trūksta valstybių narių konvergencijos ir nuo 2014 m. pažanga yra labai lėta. Atitinkamo lygio skaitmeninių įgūdžių reikia daugiau kaip 90 proc. dabartinių darbo vietų ir beveik visuose ekonomikos sektoriuose. Pažanga šioje srityje yra būtina, jei ES nori patenkinti didėjančią skaitmeninių įgūdžių poreikį kasdieniam dalyvavimui visuomenės gyvenime, taip pat konkrečių IRT specialistų poreikį ekonomikoje.

Nepaisant COVID-19 krizės, 2020 m. bendros namų ūkių pajamos visose ES valstybėse narėse iš esmės išliko vidutiniškai stabilios, nes valstybių narių ir ES lygmeniu buvo imtasi išskirtinai greitų politikos reagavimo priemonių. Prasidėjus pandemijai, 2020 m. II ketv. namų ūkių pajamos smarkiai sumažėjo, tačiau iki metų pabaigos atsigavo ir 2019–2020 m. išliko stabilios. Labiausiai sumažėjo atlygis darbuotojams, taip pat smarkiai sumažėjo savarankiškai dirbančių asmenų ir grynosios turto pajamos. 2020 m. grynosios socialinės išmokos labai prisidėjo prie bendrų pajamų ir atliko svarbų vaidmenį sušvelninant bendrą namų ūkių pajamų sumažėjimą antrąjį ketvirtį, tam tikru mastu jas taip pat papildė pajamų ir turto mokesčių koregavimas. Atsižvelgiant į realiojo BVP sumažėjimą 6 proc., palyginti su ankstesniais metais, toks bendrų namų ūkių pajamų stabilumas 2020 m. rodo ne tik savo nuožiūra vykdomos išimtinės politikos, kuria siekiama sušvelninti socialinę krizės poveikį, veiksmingumą, bet ir savaiminio socialinės apsaugos ir mokesčių sistemų stabilizavimo poveikį. 2021 m. II ketv. tiek realusis BVP, tiek atlygis darbuotojams sparčiai augo, maždaug tokiu pačiu tempu, kaip ir prieš metus. Apskritai realiosios bendrosios disponuojamosios namų ūkių pajamos šį ketvirtį augo labiau nei prieš metus, taip pat dėl lėčiau nei kiti pajamų šaltiniai mažėjusių grynujų socialinių išmokų.

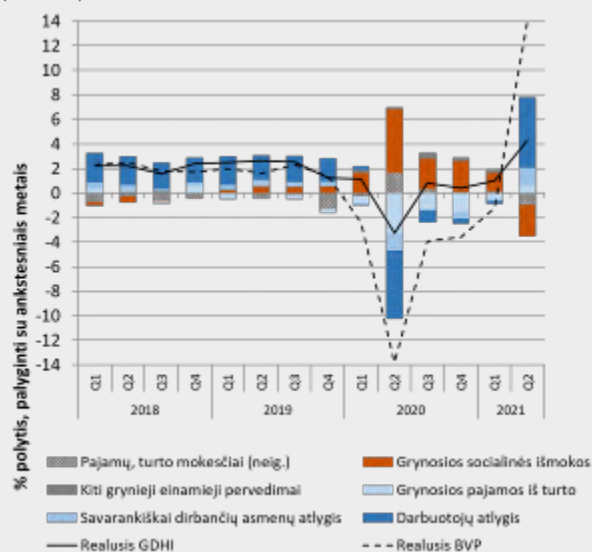
Nepaisant COVID-19 krizės, 2020 m. bendrosios namų ūkių pajamos ES valstybėse narėse iš esmės išliko vidutiniškai stabilios

Pajamų nelygybė (S80/S20)

daugumoje valstybių narių **šiek tiek sumažėjo arba išliko stabili**

Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, (AROE) dalis 2020 m. ES buvo stabili – **maždaug vienas iš penkių asmenų**

BVP augimas, realiųjų bendrųjų disponuojamųjų namų ūkių pajamų augimas ir jų pagrindinės sudedamosios dalys (ES 27)

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [nasq_10_nf_tr] ir [namq_10_gdp].
Pastabos: žr. pagrindinę ataskaitos dalį.

Socialinės apsaugos sistemos padėjo įveikti COVID-19 krizę išvengiant smarkaus skurdo rizikos ar pajamų nelygybės padidėjimo. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (AROE) ir kiekviena jo sudedamoji dalis, taip pat bendra pajamų nelygybė daugumoje valstybių narių 2019–2020 m. išliko iš esmės stabilūs¹³. Tai lėmė mokesčių ir išmokų sistemų, taip pat didelės

¹³ Taip pat perteikiami Eurostato parengti skurdo rizikos lygio ir pajamų nelygybės tendencijų 2020 m. išankstiniai įverčiai.

valstybės paramos poveikis, įskaitant sutrumpinto darbo laiko tvarką ir kitas darbo vietų išsaugojimo priemones, įvestas arba pratęstas per COVID-19 krizę ir visų pirma skirtas pažeidžiamoms grupėms. Iš 19 valstybių narių¹⁴ socialinės apsaugos išlaidų 2020 m. preliminarų įverčių matyti precedento neturintis lygis ir smarkus padidėjimas, palyginti su 2019 m. Nepaisant kai kurių laikinųjų priemonių, skirtų pagerinti galimybes naudotis (adekvačia) socialine apsauga, daugelyje šalių vis dar yra spragų, ypač nestandartinių užimtumo formų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų atžvilgiu. Valstybių narių pateiktuose nacionaliniuose planuose, skirtuose 2019 m. Tarybos rekomendacijai dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių įgyvendinti¹⁵, paskelbta apie kai kurias struktūrines reformas.

Vis dėlto tam tikroms gyventojų grupėms, visų pirma vaikus auginančioms šeimoms, neįgaliesiems, ne ES gimusiems asmenims ir romams, kyla didelė skurdo ir socialinės atskirties rizika. Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose skurdas per pastarąjį dešimtmetį didėjo. Daugumoje valstybių narių vaikai patiria didesnę skurdą (įskaitant nuolatinį skurdą) nei suaugusieji. Skurstantys ar socialiai atskirti vaikai dažnai prasčiau mokosi, jų sveikatos būklė yra blogesnė, o suaugus jiems sunkiau save realizuoti. Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane nustatytas papildomas tikslas, susijęs su pagrindiniu 2030 m. ES skurdo mažinimo tikslu, t. y. iki 2030 m. bent 5 mln. sumažinti vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičių. Kai kuriose valstybėse narėse vaikų, kuriuos augina vienas iš tėvų ar kurie auga šeimose, turinčiose daugiau nei tris vaikus, arba kurie yra migrantų ar romų kilmės, AROPE lygis yra iki trijų kartų didesnis nei kitų vaikų. 2021 m. birželio 14 d. Tarybos rekomendacijoje nustatyta Europos vaiko garantijų sistema, skirta visų pirma užkirsti kelią socialinei vaikų atskirčiai ir su ja kovoti, užtikrinant galimybę naudotis tam tikromis pagrindinėmis paslaugomis. Ne ES gimusių asmenų skurdo arba socialinės atskirties rizika taip pat yra didesnė. Didžioji dauguma romų gyvena žemiau nacionalinės skurdo ribos. Per didelių išlaidų būstui rodiklis prieš krizę toliau mažėjo visoje ES, tačiau žmonių, gyvenančių žemiau skurdo ribos, padėtis tebėra kritiška. 2020 m. maždaug dešimtadalis ES gyventojų gyveno namų ūkiuose, kuriuose 40 proc. ar daugiau (ekvivalentinių) disponuojamųjų pajamų išleidžiama būstui. Gyventojų, kuriems gresia skurdas, grupėje per didelių išlaidų būstui rodiklis buvo gerokai didesnis. Padėtis skirtingose valstybėse narėse labai įvairuoja.

Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui 27 ES valstybėse narėse nuo 2015 m. buvo stabilus, tačiau prieš prasidedant krizei ryškėjo divergencija. ES socialiniais pervedimais (išskyrus pensijas) skurdo rizikos lygis vidutiniškai sumažintas maždaug trečdaliu. Tačiau tarp valstybių narių yra didelių skirtumų – nuo maždaug 16 proc. iki daugiau kaip 50 proc. 2019–2020 m. skirtumai tarp valstybių narių dar labiau padidėjo. Socialinės apsaugos aprėptis, visų pirma nestandartinių užimtumo formų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų atveju, labai skiriasi, o 2019 m. minimalių pajamų išmokos, kaip skurdo ribos procentinė dalis, sumažėjo beveik visose valstybėse narėse. 12 valstybių narių minimalių pajamų lygis yra gerokai žemiau 60 proc. skurdo ribos. 2022 m. Komisija ketina pasiūlyti Tarybos rekomendaciją dėl minimalių pajamų, siekiant veiksmingai remti ir papildyti valstybių narių politiką.

¹⁴ Eurostatas, [Išankstiniai įverčiai. Socialinė apsauga. Eurostatas \(europa.eu\)](#), įtraukta BE, BG, CZ, DE, DK, EE, IE, FR, HR, IT, LV, LT, HU, MT, AT, PL, PT, SI ir SE.

¹⁵ [2019 m. lapkričio 8 d. Tarybos rekomendacija 2019/C 387/01.](#)

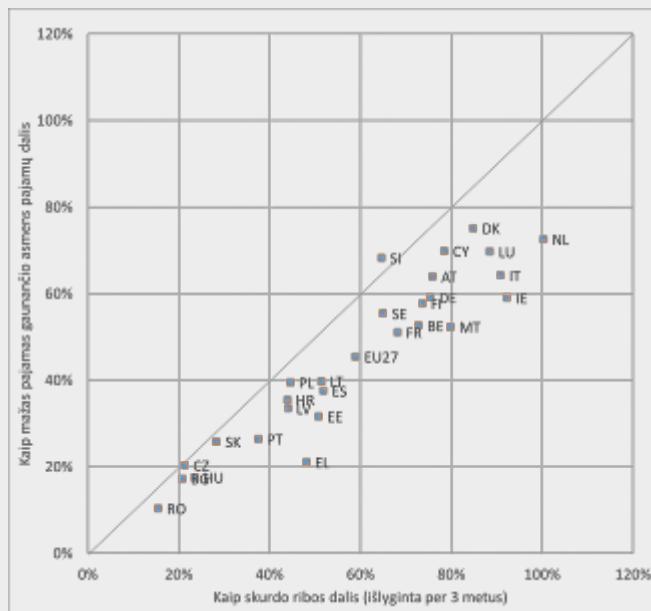
Socialinės apsaugos sistemų adekvatumas valstybėse narėse įvairuoja

Minimalių pajamų išmokos, išreikštos skurdo ribos procentine dalimi, 2018–2019 m. sumažėjo 16 valstybių narių

2019 m. minimalių pajamų išmokos sudaro mažiau nei pusę skurdo ribos trečdalyje valstybių narių

Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui valstybėse narėse svyruoja nuo 16 iki 52 %

Garantuotų minimalių pajamų gavėjų grynosios pajamos, išreikštos kaip skurdo rizikos ribos procentinė dalis (trejų metų vidurkis) ir mažą darbo užmokestį uždirbančio asmens pajamų procentinė dalis (2019 pajamų metais)

Šaltinis: EMPL GD skaičiavimai remiantis ES SPGS mikroduomenimis. Pastaba. Airijos minimalių pajamų išmokų duomenys yra susiję su 2020 pajamų metais. Airijos, Italijos, Liuksemburgo ir Latvijos atveju 2020 m. SPGS AROP ribinės vertės dar nėra. Duomenys šame paveiksle parodo vieno asmens, neturintį vaikų, padėtį. Minimalių pajamų gavėjo grynosios pajamos gali apimti ne tik minimalias pajamas, bet ir kitų rūšių išmokas (pvz., būsto pašalpas). Mažą darbo užmokesį uždirbančių asmenų laikomas 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio uždirbantis ir visą darbo laiką dirbantis asmuo.

Nepaisant pandemijos, iš pirminių duomenų matyti, kad 2020 m. pačių asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai daugumoje valstybių narių iš esmės nekito, tačiau skirtumai tarp jų yra dideli. Tikėtina, kad kai kurios grupės, pavyzdžiui, mažas pajamas gaunančiuose namų ūkiuose gyvenantys asmenys arba migrantų kilmės asmenys, bus labiau pažeidžiamos dėl nepatenkintų medicininių poreikių, nors atotrūkis nuo visų gyventojų valstybėse narėse yra nevienodas. Vis dar gali kilti sunkumų, susijusių su medicininių procedūrų atidėjimu ir dideliais trukdžiais įprastai pacientų priežiūrai, taip pat susijusių su nepatenkintais mediciniais poreikiais, kurie COVID-19 krizės pradžioje buvo didesni. Pandemija išryškino būtinybę stiprinti sveikatos priežiūros atsparumą, kokybę ir prieinamumą.

Manoma, kad dėl gyventojų senėjimo labai padidės ilgalaikės priežiūros paslaugų paklausa. 2019 m. ES ilgalaikės priežiūros reikėjo vidutiniškai 26,6 proc. privačiuose namų ūkiuose gyvenančių 65 m. ar vyresnių asmenų. Siekiant užtikrinti socialinį teisingumą ir lyčių lygybę, taip pat suteikti galimybę kurti darbo vietas, svarbu didinti galimybes naudotis oficialios ilgalaikės priežiūros paslaugomis. Kokybiška priežiūra namuose ir bendruomeninės ilgalaikės priežiūros paslaugos yra svarbios, kad būtų visiems prieinama stacionariosios globos alternatyva. Namų ūkiai, kuriems reikia ilgalaikės priežiūros paslaugų, neretai turi ribotas galimybes gauti oficialias priežiūros namuose paslaugas, nes jos yra neįperkamos arba paprasčiausiai neteikiamos. 2019 m. ES 46,5 proc. ES gyvenančių 65 m. ir vyresnių žmonių, patiriančių didelių su asmenine priežiūra ar namų ūkiu susijusių sunkumų, pažymėjo, kad tokios pagalbos poreikis nėra tenkinamas. Šį pagalbos trūkumą gerokai dažniau patiria tie, kurie priklauso mažiausių pajamų kvintiliui. Dėl galimybės naudotis oficialia priežiūra trūkumo gali būti nepatenkinti priežiūros poreikiai arba gali būti užkrauta našta neformaliesiems slaugytojams (daugiausia moterims), kurie teikia didžiausią priežiūros dalį. Apskritai socialinės apsaugos adekvatumas ilgalaikės priežiūros poreikiams patenkinti valstybėse narėse labai įvairuoja, o asmenims,

kuriems reikia tokios priežiūros, net ir gavus socialines išmokas gali tekti savo lėšomis apmokėti labai dideles sumas už oficialią ilgalaikę priežiūrą.

Demografiniai pokyčiai ir toliau kelia ilgalaikes pensijų sistemų problemas. 2020 m. pensijų adekvatumas iš esmės išliko stabilus. Nepaisant laipsniško mažėjimo per pastaruosius dešimt metų, vyrų ir moterų pensijų skirtumas tebėra didelis. Reformomis turėtų būti siekiama kurti įtraukias pensijų sistemas, teikiančias adekvačią prieigą tiek vyrams, tiek moterims, tiek asmenims, dirbantiems pagal bet kokios rūšies sutartį ir vykdančioms skirtingą ekonominę veiklą, kartu užtikrinant adekvačias pajamas senatvėje ir išsaugant viešųjų finansų tvarumą.

Valstybės narės turėtų imtis veiksmų šioje bendroje užimtumo ataskaitoje nustatytoms užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos problemoms spręsti. Ataskaitoje pateiktoje analizėje išryškinamos kelios prioritetinės politikos veiksmų sritys. Jose turėtų būti siekiama skatinti integracinę ekonomikos gaivinimą remiant darbo vietų kūrimą, lengvinant bedarbių įsidarbinimą ir darbuotojų perėjimą iš vieno sektoriaus į kitą, didinant ekonominę ir socialinę atsparumą ir užtikrinant, kad žaliąji ir skaitmeninė pertvarka būtų teisinga, kartu darant pažangą siekiant 2030 m. ES pagrindinių užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo tikslų.

Atsižvelgiant į užimtumo gaires, valstybės narės raginamos:

- laipsniškai pereiti nuo ekstremaliosios situacijos priemonių prie gaivinimo priemonių darbo rinkose ir imtis priemonių, kuriomis būtų skatinamas aktyvesnis dalyvavimas darbo rinkoje ir labiausiai nuo pandemijos nukentėjusių darbuotojų aktyvumo atkūrimas;
- parengti nuoseklias politikos priemones, susijusias su samdos ir darbo vietos keitimo paskatomis, kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo priemonėmis, ir didinti užimtumo tarnybų paramą norintiems keisti darbą, laikantis EASE rekomendacijos;
- didinti aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų veiksmingumą ir efektyvumą, be kita ko, investuojant į skaitmeninę infrastruktūrą ir paslaugas (kartu užtikrinant prieinamumą), užsiimti įgūdžių (taip pat susijusių su žaliaja ir skaitmenine pertvarka) prognozavimu ir žvalgyba, stiprinti profiliavimo sistemas ir adekvatų darbuotojų rengimą;
- didinti jaunimo perspektyvas darbo rinkoje skatinant įtraukų ir kokybišką profesinį mokymą ir aukštąjį mokslą, teikiant tikslinę užimtumo tarnybų paramą (įskaitant mentorystės, orientavimo ir konsultavimo paslaugas), taip pat remiant kokybišką pameistrystę ir stažuotes (visų pirma MVI) pagal sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvą;
- užtikrinti lyčių lygybę ir didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, be kita ko, įgyvendinant profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politiką, galimybę naudotis įperkamos kokybiškos ilgalaikės priežiūros ir ankstyvojo ugdymo bei priežiūros paslaugomis, taip pat užtikrinti, kad tėvai ir kiti asmenys, turintys priežiūros pareigų, turėtų teisę į atostogas dėl šeiminių priežasčių ir lanksčias darbo sąlygas, kartu skatinant, kad šios teisės būtų proporcingai taikomos moterims ir vyrams;
- gerinti mokymosi rezultatus ir mažinti švietimo ir mokymo nelygybę, didinti aukštojo mokslo prieinamumą (visų pirma palankių sąlygų neturinčioms grupėms), užkirsti kelią mokyklos nebaigimui, toliau didinti dalyvavimą aukštojo mokslo sistemoje ir jo aktualumą darbo rinkai, ypatingą dėmesį skiriant tokiems sektoriams kaip IRT ir STEM, be kita ko, naudojant mikrokredencialus;
- investuoti į suaugusiųjų perkvalifikavimą ir kvalifikacijos kėlimą, visų pirma į skaitmeninei ir žaliajai pertvarkai reikalingus įgūdžius, stiprinant nuostatas dėl

individualios teisės mokytis, visų pirma naudojant individualiąsias mokymosi sąskaitas, remiant didelio masto viešojo ir privačiojo sektorių įvairių suinteresuotųjų subjektų partnerystę pagal Įgūdžių paktą ir Skaitmeninių įgūdžių ir darbo vietų koaliciją, numatant daugiau paskatų įmonėms ir darbuotojams dalyvauti kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo veikloje, investuojant į infrastruktūrą ir įrangą, įskaitant skaitmeninę;

- stiprinti mokinių ir suaugusiųjų skaitmeninius gebėjimus ir didinti skaitmeninės srities talentų telkimą darbo rinkoje plėtojant skaitmeninio švietimo ir mokymo ekosistemas, remiamas tokiomis svarbiomis priemonėmis kaip spartusis ryšys mokyklose, įranga ir mokytojų rengimas; remti įstaigas, turinčias praktinės patirties skaitmenizacijos srityje, ypatingą dėmesį skiriant įtraukčiai ir skaitmeninio atotrūkio mažinimui;
- pertvarkyti darbo rinkos reguliavimą ir mokesčių ir išmokų sistemas, siekiant užtikrinti, kad būtų sumažinta darbo rinkos segmentacija ir skatinamas kokybiškų darbo vietų kūrimas; užtikrinti, kad darbuotojams, dirbantiems nestandartinį darbą, ir savarankiškai dirbantiems asmenims būtų suteiktos galimybės gauti adekvačią socialinę apsaugą, laikantis Tarybos rekomendacijos dėl socialinės apsaugos galimybių;
- užtikrinti, kad darbo aplinka būtų saugi ir gerai pritaikyta reikalavimams po pandemijos, taip pat kad būtų galima dirbti lanksčiomis darbo sąlygomis;
- užtikrinti socialiai teisingą pertvarkos procesą;
- skatinti kolektyvines derybas, socialinį dialogą ir socialinių partnerių dalyvavimą, be kita ko, įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus;
- visiems vaikams, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, suteikti galimybę nemokamai ir veiksmingai naudotis sveikatos priežiūros, ankstyvojo ugdymo ir priežiūros, švietimo ir mokyklos paslaugomis, turėti veiksmingą prieigą prie sveikos mitybos ir adekvataus būsto pagal Rekomendaciją, kuria nustatoma vaiko garantijų sistema;
- investuoti į adekvačią ir tvarią visų žmonių socialinės apsaugos sistemą, įskaitant minimalių pajamų sistemas, remti reformas, kuriomis siekiama išlaikyti ir stiprinti apsaugos lygį, ir gerinti asmenų, kurių ši sistema neapima arba apima nepakankamai, apsaugą; didinti išmokų adekvatumą, teisių perkeliamumą, galimybę naudotis kokybiškomis paslaugomis ir galinčių dirbti asmenų integracijos į darbo rinką rėmimą; stiprinti kokybiškų, įperkamų ir tvarių ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimą; įvertinti politikos pasiskirstomąjį poveikį;
- užtikrinti įtraukias ir tvarias pensijų sistemas, teikiančias adekvačią prieigą tiek vyrams, tiek moterims, tiek asmenims, dirbantiems pagal skirtingas sutartis ir vykdančioms skirtingą ekonominę veiklą, kartu užtikrinant adekvačias pajamas senatvėje;
- spręsti benamystės, kaip krašutinės skurdo formos, problemą; skatinti investicijas į gyvenamojo ir socialinio būsto renovaciją; prireikus teikti daugiau galimybių gauti kokybišką ir įperkamą būstą, socialinį būstą ar paramą būstui;
- investuoti į sveikatos priežiūros sistemos pajėgumus, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą, priežiūros koordinavimą, sveikatos priežiūros darbuotojus ir e. sveikatą; mažinti mokėjimus už sveikatos priežiūrą savo lėšomis, gerinti sveikatos priežiūros aprėptį ir skatinti sveikatos priežiūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą.

ES lėšomis, įskaitant skiriamas per „Europos socialinį fondą +“, Europos regioninės plėtros fondą ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, valstybėms narėms teikiama parama siekiant paspartinti politikos veiksmus šiose srityse.

Visapusiškas ir plataus užmojo reformų ir investicijų, numatytų nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, įgyvendinimas bus labai svarbus siekiant užtikrinti

veiksmingą paramą ekonomikos gaivinimui ir teisingai žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai. Tai labai padės spręsti užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos uždavinius, nustatytus konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose Europos semestro kontekste. Su šiomis politikos sritimis susijusios priemonės Tarybos jau patvirtintuose nacionaliniuose planuose sudaro apie 135 mlrd. EUR, t. y. apie 30 proc. visų šių patvirtintų planų finansinių asignavimų, ir tai bus svarbus indėlis į Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimą.

DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA

1.1 Darbo rinkos tendencijos

Darbo rinkos atsigavimas įsibėgėja, tačiau užimtumas, bet užimtumas į prieškrizinį lygį dar negrįžta. 2021 m. II ketv. bendras dirbančių asmenų skaičius ES siekė 207,5 mln.¹⁶ Tai 4,1 mln. daugiau nei 2020 m. II ketv., tačiau vis dar 2 mln. mažiau nei 2019 m. IV ketv. 20–64 m. asmenų užimtumo lygis, 2020 m. II ketv. nukritęs iki 71,6 proc., iš dalies atsigavo ir pakilo iki 72,8 proc., bet vis dar nepasiekė aukščiausio 73,3 proc. lygio, kuris buvo 2019 m. IV ketv. 2020 m. ES metinis užimtumo lygis buvo 72,5 proc., t. y. 0,7 proc. punkto mažesnis nei 2019 m. Kai kuriose ekonominės veiklos srityse užimtumo lygis išlieka gerokai mažesnis nei iki krizės. Visų pirma, didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų srityse darbuotojų skaičius per 2021 m. II ketv., palyginti su 2019 m. IV ketv., vis dar yra 2,3 mln. mažesnis (4,5 proc. sumažėjimas), antroje vietoje – apdirbamosios pramonės darbuotojų skaičius (2,5 proc. sumažėjimas). O tokie sektoriai kaip statyba, informacija ir ryšiai – priešingai – jau atsigavo ir pasiekė savo priešpandeminį užimtumo lygį¹⁷. Apskritai numatoma, kad 2021 m. užimtumas padidės 0,8 proc., 2022 m. – 1 proc., o 2023 m. laukia 0,6 proc. sumažėjimas¹⁸. ES tikslas, kad iki 2030 m. bent 78 proc. 20–64 m. gyventojų turėtų darbą, atitinka bendrą įsipareigojimą užtikrinti integracinį ekonomikos atsigavimą kuriant darbo vietas (žr. 1.4 skirsnį).

Tačiau laisvų darbo vietų lygis po pirminio sumažėjimo dėl COVID-19 krizės dabar išaugo beveik iki rekordinio¹⁹. Prieš krizę, 2019 m. II ketv., laisvų darbo vietų ES 27 lygis buvo 2,4 proc. Plitimo valdymo priemonės reaguojant į pandemiją ir su tuo susijęs ekonominės veiklos sustabdymas arba sulėtėjimas lėmė laisvų darbo vietų lygio sumažėjimą. 2020 m. II ketv. šis rodiklis 27 ES valstybėse narėse sumažėjo iki 1,6 proc. – žemiausio lygio nuo 2016 m. I ketv. Nuo tada jis didėjo ir 2021 m. II ketv. pasiekė 2,3 proc., beveik visiškai neutralizuodamas COVID-19 sukrėtimo poveikį. Nors normalu, kad į ciklinius svyravimus laisvos darbo vietos reaguoja sparčiau nei nedarbas, iš tendencijų ir tyrimų informacijos (t. y. EUROFOUND) matyti, kad reikia atidžiai stebėti galimą darbo jėgos trūkumą (žr. 2.1 skirsnį).

COVID-19 krizės poveikį darbo rinkai padėjo suvaldyti spartus politinis atsakas²⁰. Dėl pandemijos kilo visuomenės sveikatos krizė, turėjusi didelį poveikį ekonominei veiklai, darbo rinkoms ir visuomenei. Nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje) išaugo nuo 6,6 proc. 2019 m. IV ketv. (tai mažiausias 27 ES valstybėse narėse nustatytas lygis) iki 7,6 proc. 2020 m. III ketv. Euro zonoje nedarbo lygis 2020 m. III ketv. buvo šiek tiek didesnis ir sudarė 8,5 proc. (1,1 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv.). Pastaruoju metu sušvelninus izoliavimo priemones ir

¹⁶ Bendro užimtumo duomenys gauti iš nacionalinių sąskaitų (nacionalinė sąvoka); kiti duomenys iš Darbo jėgos tyrimo. Šiame skirsnyje pateikiami pagal sezoną pakoreguoti ketvirčio duomenys.

¹⁷ Žr. Europos Komisija (2021), *Labour Market and Wage Developments in Europe*, 2021 m. metinė apžvalga (dar nepaskelbta).

¹⁸ Europos Komisija (2021), *2021 m. rudens Europos ekonominė prognozė*, Institutional Paper 160.

¹⁹ Laisvų darbo vietų lygis – visų laisvų darbo vietų dalis, išreikšta užimtų ir laisvų darbo vietų procentine dalimi.

²⁰ Daugiau informacijos pateikiama „2021 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinės apžvalgoje“ (paskelbta <https://op.europa.eu/s/tYkn>) ir *Labour Market and Wage Developments in Europe*, 2021 m. metinė apžvalga (dar nepaskelbta).

pradėjus vykdyti skiepavimo kampanijas, ES ekonomikos atsigavo ir iš dalies dėl to nedarbo lygis 2021 m. II ketv. sumažėjo iki 7,3 proc. (8 proc. euro zonoje). Apskritai nedarbas didėjo mažiau nei buvo galima tikėtis, atsižvelgiant į milžinišką COVID-19 poveikį ekonomikai. Taip yra dėl valstybių narių nustatytų politikos priemonių, be kita ko, remiamų ES lėšomis (visų pirma SURE, bet taip pat REACT-EU ir Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyvomis CRII ir CRII+), taip pat dėl žmonių pasitraukimo iš darbo rinkos, nes jiems tapo sunkiau susirasti darbą ir dėl to daugelis jų nutraukė darbo paiešką. Iš pastarojo meto mėnesinių duomenų matyti, kad nedarbo lygis toliau krito, ir 2021 m. rugsėjo mėn. buvo 6,7 proc. ES (7,4 proc. euro zonoje). Tačiau valstybėse narėse esama didelių skirtumų (žr. 2.1 skirsnį). Be to, ilgalaikio nedarbo lygis ES 2021 m. II ketv. buvo 2,9 proc. aktyvių gyventojų ir, palyginti su rekordiškai žemu lygiu 2020 m. II ketv. (2 proc.), šiek tiek, tačiau nuolat kilo.

Bendras dirbtų valandų skaičius, kuris prasidėjus pandemijai buvo smarkiai sumažėjęs, iš dalies atsigavo, tačiau vis dar nesiekia prieškrizinio lygio. 2021 m. II ketv. jų skaičius buvo 82,8 mlrd. Tai yra 9,7 mlrd. valandų daugiau nei rekordiškai mažas darbo valandų skaičius 2020 m. II ketv. (73,1 mlrd.) – taip daugiausia yra dėl pagerėjusių darbo rinkos sąlygų, išplėstų nuotolinio darbo galimybių ir sumažėjusio savaitinio nebuvimo darbe (nuo 19,4 proc. visos darbo jėgos 2020 m. II ketv. iki 10,5 proc. 2021 m. II ketv.). Tačiau tai yra beveik 2,5 mlrd. valandų mažiau nei 2019 m. I ketv. pasiektas didžiausias lygis, o tai vis dar rodo, kad daugeliui darbuotojų taikomos sutrumpinto darbo laiko ir laikinojo atleidimo iš darbo priemonės, taip pat keliose valstybėse narėse nustatyti atleidimo iš darbo apribojimai, kad būtų išlaikytas užimtumas (žr. 2.1 skirsnį). Per pastarąjį dešimtmetį vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičius ES lėtai, bet nuolat mažėjo, o svarbiausi veiksniai buvo darbo ne visą darbo laiką išplėtimas ir kitos lanksčios darbo sąlygos (t. y. nenustatytos apimtys darbo sutartys arba darbas pagal iškvietimą skaitmeninėse platformose).

COVID-19 pandemija sustabdė pastaraisiais metais stebėtą teigiamą aktyvumo lygio tendenciją. ES aktyvumo lygis 20–64 m. amžiaus grupėje 2020 m. buvo 77,8 proc., t. y. 0,5 proc. punkto mažiau nei 2019 m. Tačiau 2021 m. II ketv. jis pakilo iki 78,3 proc., palyginti su ikikriziniu lygiu. Bendrą rodiklį sudaro moterų dalies padidėjimas (iki 72,7 proc., 0,3 proc. punkto daugiau nei 2019 m. IV ketv.) ir vyrų dalies sumažėjimas (iki 84 proc., 0,3 proc. punkto mažiau nei 2019 m. IV ketv.). 55–64 m. amžiaus grupės rezultatai buvo geriausi – krizės įkarštyje jie tik šiek tiek sumažėjo, o 2021 m. II ketv. rezultatai buvo geresni nei prieš pandemiją.

Nors moterų užimtumo lygis dėl COVID-19 krizės poveikio nukrito ir yra šiek tiek žemesnis nei vyrų, lyčių skirtumai išlieka dideli. 2020 m. moterų (20–64 m.) užimtumo lygis krito iki 66,9 proc., t. y. 0,5 proc. punkto mažiau nei 2019 m., o vyrų – iki 78 proc., t. y. 0,9 proc. punkto mažiau nei ankstesniais metais. Vertinant pagal ketvirčius, moterų užimtumo lygis nukrito nuo 67,4 proc. 2019 m. IV ketv. iki 66,1 proc. 2020 m. II ketv., tačiau jau 2021 m. II ketv. pakilo iki 67,2 proc. Vyrų užimtumo lygis 2021 m. II ketv. buvo 78,3 proc., t. y. 0,8 proc. punkto mažesnis nei 2019 m. IV ketv. Tai rodo, kad vyrų ir moterų užimtumo skirtumas šiek tiek sumažėjo – 11,1 proc. punkto 2021 m. II ketv., palyginti su 11,6 proc. punkto 2019 m. IV ketv. (metine išraiška atitinkamai 11,1 ir 11,5 proc. punkto 2020 m. ir 2019 m.).

Krizė padarė didelį poveikį jaunimo padėčiai darbo rinkoje, nors nuo 2020 m. pabaigos jo padėtis gerėja. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis 2020 m. ES pasiekė 17,1 proc., t. y. 1,8 proc. punkto daugiau nei 2019 m. 2021 m. II ketv. jaunimo nedarbo lygis buvo 17,4 proc., t. y. 2,6 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv., bet 1 proc. punktu mažesnis už 2020 m. III ketv. pasiektą aukščiausią lygį. 2021 m. II ketv. ES darbo neturėjo apie 3,2 mln. jaunuolių (15–24 m.), nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių iš viso buvo 5,1 mln., o vertinant didesnėje 15–

29 m. amžiaus grupėje – 9,4 mln. Šios amžiaus grupės NEET ketvirčio rodiklis ES buvo 13,2 proc. 2021 m. II ketv. (0,7 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv., bet 1,5 proc. punkto mažesnis nei 2020 m. II ketv.).

Vyresnio amžiaus darbuotojai COVID-19 krizės poveikį darbo rinkai atlaikė geriau nei kitos amžiaus grupės. Vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumo lygis nuo COVID-19 protrūkio pradžios išliko palyginti stabilus. 2021 m. II ketv. jis siekė 60,2 proc., t. y. buvo 0,4 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv., ir per pastarąjį dešimtmetį nuolat didėjo. 25–54 m. suaugusiųjų užimtumo lygis 2021 m. II ketv. buvo 80,3 proc., t. y. vis dar šiek tiek mažesnis nei prieš pandemiją (2019 m. IV ketv. – 80,8 proc.). 55–74 m. asmenų nedarbo lygis ES šiek tiek pakilo – nuo 4,7 proc. 2019 m. IV ketv. iki 5,3 proc. 2021 m. II ketv.

1 pav. Krizės poveikis įvairių amžiaus grupių užimtumui įvairuoja

Užimtumo lygis pagal lytį ir amžiaus grupes ES 27, duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių (%)

Pastaba. 2021 m. I ketv. laiko eilutės pertrūkis.

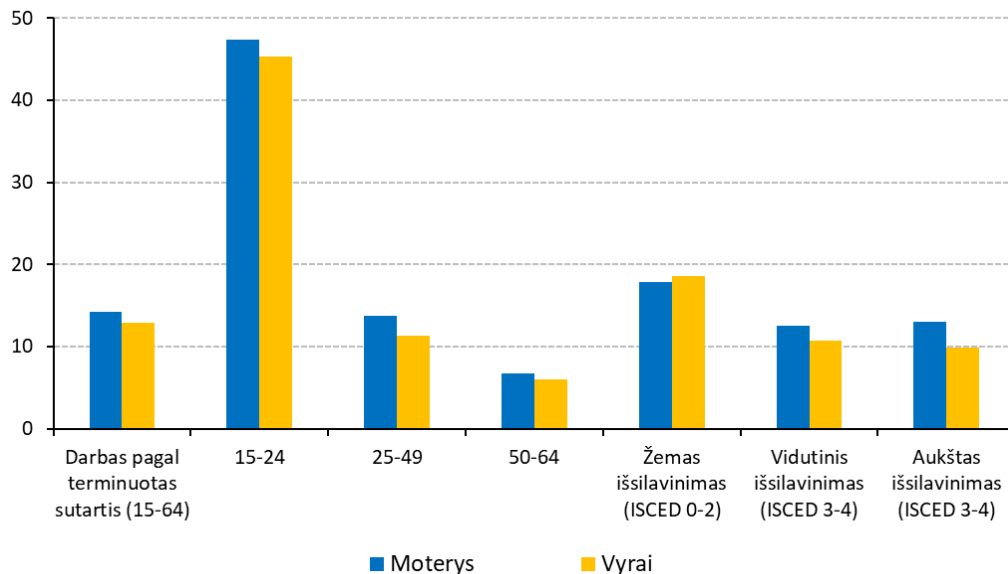
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsi_emp_q].

Krizė ypač paveikė nestandartinių užimtumo formų darbuotojus ir savarankiškai dirbančius asmenis. Iš bendro 20–64 m. darbuotojų skaičiaus 2020 m. ES (161,6 mln.) maždaug 19,9 mln. (12,4 proc.) dirbo pagal terminuotas darbo sutartis (1,3 proc. punkto mažiau nei 2019 m.). 2021 m. II ketv. pagal terminuotas darbo sutartis dirbo maždaug 21,3 mln. darbuotojų (20–64 m., pagal sezoną pakoreguoti duomenys), t. y. 0,8 mln. mažiau nei 2019 m. IV ketv. Jaunimo (15–24 m.) dalis čia yra daug didesnė nei likusių gyventojų, o žemos kvalifikacijos darbuotojų – daug didesnė nei vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Ne savo noru laikinai dirbančių asmenų dalis toliau mažėjo (1,1 proc. punkto, palyginti su 2019 m.) ir 2020 m. pasiekė 6,8 proc. Terminuotų darbo sutarčių dalis, palyginti su visu užimtumu (20–64 m.), padidėjo nuo žemo lygio (10,1 proc.) 2020 m. II ketv. iki 11,3 proc. 2021 m. II ketv. 2020 m. asmenų, dirbančių ne visą darbo laiką, skaičius nuolat augo. Dėl to ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų (20–64 m.) dalis, palyginti su visais darbuotojais, 2021 m. II ketv. sudarė 17,7 proc. (0,6 proc. punkto mažiau nei 2019 m. IV ketv.). Ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų dalis 2020 m. sumažėjo iki 25 proc. (1,5 proc. punkto mažiau nei 2019 m.).

Nuo pandemijos pradžios 2020 m. I ketv. savarankiškai dirbančių asmenų skaičius sumažėjo 0,7 mln. (nuo maždaug 25,8 mln. iki 25,1 mln. 2021 m. II ketv.).

2 pav. Terminuotų darbo sutarčių paplitimas įvairuoja pagal amžiaus grupes ir kvalifikacijos lygį

Darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, dalis pagal amžių ir išsilavinimo lygį ES 27 (2020 m.)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_etgar], [lfsa_etpgan] ir [lfst_r_e2tgaedcu].

Krizė stipriai paveikė ne ES gimusių asmenų padėtį darbo rinkoje. 2020 m. ne ES gimusių asmenų (20–64 m.) užimtumo lygis buvo 65,3 proc.: tai 2,4 proc. punkto mažiau nei 2019 m. ir 8,2 proc. punkto mažiau, palyginti su gimusiaisiais ES. Ne ES gimusių 15–74 m. asmenų nedarbo lygis 2020 m. buvo 12,3 proc., palyginti su 10,8 proc. ankstesniais metais. Nedarbo rodikliai taip pat rodo, kad nedarbas išaugo nuo 13,5 proc. 2020 m. II ketv. iki 13,9 proc. 2021 m. II ketv.

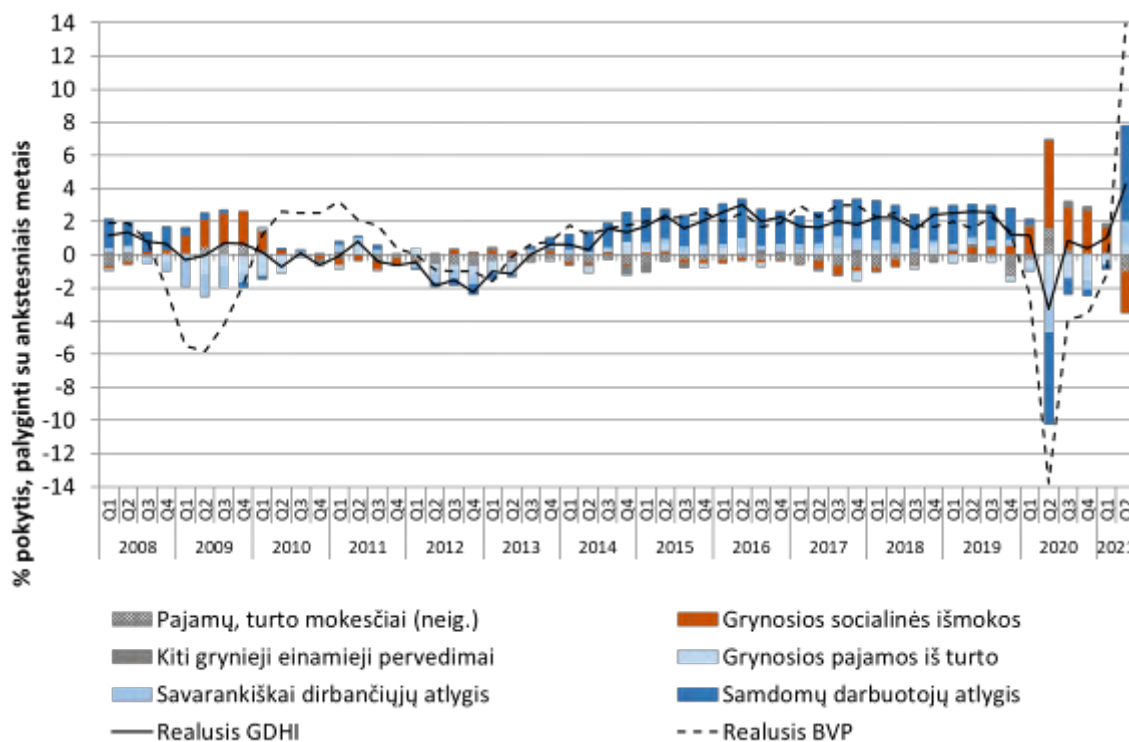
1.2 Socialinės tendencijos

Nepaisant COVID-19 krizės, 2020 m. namų ūkių pajamos ES valstybėse narėse dėl spartaus politinio atsako iš esmės išliko stabilios. Prasidėjus pandemijai, realiosios bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos (GDHI) 2020 m. II ketv. smarkiai – 3,3 proc. (palyginti su ankstesniais metais) – sumažėjo, tačiau iki metų pabaigos atsigavo ir apskritai 2019–2020 m. išliko stabilios (sumažėjo 0,25 proc.). Labiausiai sumažėjo atlygis samdomiems darbuotojams (–5,5 proc.), tačiau taip pat gerokai sumažėjo atlygis savarankiškai dirbantiems asmenims (–1,4 proc.) ir grynosios nuosavybės pajamos (–3,3 proc.) – žr. 3 pav. 2020 m. grynosios socialinės išmokos labai prisidėjo prie bendrų pajamų ir atliko svarbų vaidmenį sušvelninant bendrą namų ūkių pajamų sumažėjimą antrąjį ketvirtį, tam tikru mastu jas taip pat papildė pajamų ir turto mokesčių koregavimas. Ši tendencija išliko ir 2020 m. II ketv. bei III ketv., taip pat 2021 m. I ketv., kai pajamos iš socialinių išmokų didėjo daugiau nei mažėjo atlygis samdomiems darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims (daug mažiau, palyginti su nuosmikiu II ketv.) ir grynosios nuosavybės pajamos. Atsižvelgiant į rinkos pajamų ir realiojo BVP sumažėjimą 6 proc., palyginti su ankstesniais metais, toks bendrų namų ūkių pajamų stabilumas rodo savo nuožiūra vykdomos išimtinės politikos, kuria siekiama sušvelninti socialinę krizę

poveikį ir savaiminio socialinės apsaugos ir mokesčių sistemų stabilizavimo poveikį, teikiamą naudą. 2021 m. II ketv. pokyčiai žymėjo lūžio tašką: tiek realusis BVP, tiek atlygis darbuotojams sparčiai augo, maždaug tokiu pačiu tempu, kaip ir prieš metus, t. y. 2020 m. II ketv. Apskritai realiosios bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos augo labiau nei prieš metus, taip pat dėl lėčiau nei kitų šaltinių pajamos mažėjusių grynųjų socialinių išmokų.

3 pav. Visuotinių vidutinių bendrų namų ūkių pajamų stabilumą ES per COVID-19 krizę lėmė precedento neturintis politinis atsakas

BVP augimas, realiųjų bendrų disponuojamųjų namų ūkių pajamų augimas ir jų pagrindinės sudedamosios dalys (ES 27)

Pastabos. EMPL GD skaičiavimai. Nominaliosios GDHI buvo defliuotos naudojant namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų kainų indeksą. Realusis GDHI augimas ES vertinamas kaip valstybių narių, pateikusių ketvirtinius duomenis, grindžiamus 2010 m. ESS, verčių svertinis vidurkis (iš viso 95 proc. ES GDHI).

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [[nasq_10_nf_tr](#)] ir [[namq_10_gdp](#)]. Duomenys nėra koreguojami pagal sezoną.

Apskritai pajamų nelygybė daugumoje valstybių narių išliko iš esmės stabili. Remiantis Eurostatu išankstiniais įverčiais²¹, 2020 m. vidutinis pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20) ES išliko stabilus arba šiek tiek sumažėjo. Tai – didžiulės viešosios paramos ir stiprios savaiminės stabilizacijos, kuri sušvelnino krizės padarinius, visų pirma pažeidžiamoms grupėms, rezultatas. Apskaičiuota, kad darbo pajamos pirmajame pajamų kvantilyje sumažėjo 10 proc., o penktajame – 2 proc., o bendras poveikis disponuojamosioms pajamoms dėl palankaus mokesčių ir išmokų sistemų švelninamojo poveikio, sutrumpinto darbo laiko ir kitų darbo vietų išsaugojimo priemonių taikymo iš esmės buvo ribotas visuose pajamų pasiskirstymo kvintiliuose.

²¹ Paskelbta 2021 m. liepos mėn. [Eurostatu svetainėje](#). Išsamūs 2020 m. duomenys bus pateikti 2022 m.

Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis pirmaisiais COVID-19 krizės metais išliko stabili. 2020 m. skurdas ar socialinė atskirtis (AROE) ES grėsė maždaug kas penktam asmeniui (21,9 proc.). Daugumoje valstybių narių visos trys AROPE rodiklio sudedamosios dalys²², palyginti su ankstesniais metais, buvo stabilios. Remiantis Eurostato išankstiniais įverčiais, skurdo rizikos lygis (AROP), palyginti su 2019 m., bent pusėje valstybių narių nepakito. Šie įverčiai rodo, kad naujai įvestos politikos priemonės kartu su mokesčių ir išmokų sistemomis sušvelnino COVID-19 krizės poveikį, stabilizavo pajamas ir labai padėjo užkirsti kelią skurdo rizikos didėjimui. Tai taip pat lėmė bendrą materialinio ir socialinio nepritekliaus lygio stabilumą (6,8 proc., tik 0,2 proc. punkto padidėjimas). Asmenų, gyvenančių namų ūkyje, kuriame beveik nė vienas narys neturi darbo, dalis taip pat išliko stabili (8,2 proc., tik 0,1 proc. punkto padidėjimas) ir atitiko ribotą poveikį darbo vietų praradimui, taip pat dėl sutrumpinto darbo laiko ir kitų darbo vietų išsaugojimo priemonių. Energijos nepriteklis – vis dažnesnė skurdo forma. 2021 m. spalio 13 d. Komisija priėmė komunikatą „*Augančių energijos kainų problemos sprendimas*“²³, kuriame akcentavo sąžiningas mokesčių ir išmokų sistemas, tikslingas pajamų rėmimo priemones ir įtraukia renovacijos politiką kaip priemonių, kuriomis siekiama sumažinti energijos nepriteklių ir pašalinti tiesioginį pastaruoju metu padidėjusių kainų poveikį, rinkinio pagrindinius elementus.

Vaikų skurdo ar socialinės įtraukties rizikos (AROE) lygis taip pat buvo stabilus, tačiau skirtumai tarp šalių buvo didesni, augo piniginis nepriteklis. Vaikų AROPE rodiklis valstybėse narėse įvairavo smarkiau: keturiose valstybėse narėse jis viršija 30 proc., o kitose keturiose – nesiekia 15 proc. Be to, pajamų skurdas buvo prasčiau suvaldytas – 2020 m. jis labai išaugo trečdalyje valstybių narių. Vienių tėvų ir daugiavaikių šeimų skurdo ar socialinės atskirties rizika buvo gerokai didesnė, palyginti su viena ar du vaikus auginančiomis šeimomis (ES vidutiniškai atitinkamai 42,1 proc. ir 29,6 proc.).

Dirbančiųjų skurdas tebėra problema. 2010–2019 m. dirbančiųjų skurdas ES 27 padidėjo 0,5 proc. punkto (nuo 8,5 proc. iki 9 proc.). Nors visų 2020 m. duomenų dar nėra, atrodo, kad nuo 2019 m. padėtis iš esmės nepasikeitė. Apskritai pažeidžiami darbuotojai susiduria su sudėtingesnėmis aplinkybėmis: pagal terminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai susiduria su didesne dirbančiųjų skurdo rizika nei pagal neterminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai (16,2 proc., palyginti su 5,9 proc.), kaip ir žemos kvalifikacijos darbuotojai, palyginti su aukštos kvalifikacijos darbuotojais (19 proc., palyginti su 4,9 proc.), ir ne ES gimę darbuotojai, palyginti su gimusiaisiais ES (20,1 proc. ir 8,1 proc.).

Nepaisant bendro socialinio atsparumo, pažeidžiamos grupės nuo COVID-19 krizės nukentėjo labiau. Izoliavimo priemonės padarė neproporcingą poveikį neįgaliesiems²⁴, pavyzdžiui, dėl galimybės naudotis sveikatos priežiūros, švietimo ir kitomis internetinėmis paramos paslaugomis, taip pat padidindamos ankstesnius galimybių įsidarbinti apribojimus. Migrantų kilmės asmenų AROPE lygis kartais yra dvigubai didesnis nei ES gimusiųjų²⁵. Dėl pandemijos izoliavimo priemonių daug romų, gyvenančių segreguotose gyvenvietėse, prarado pajamų šaltinius ir (oficialią arba neoficialią) ekonominę veiklą, todėl jų skurdo lygis toliau didėja²⁶.

²² Išsamesnės informacijos pateikta 1.3 skyriuje.

²³ Komisijos komunikatas „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“, [COM\(2021\) 660 final](#).

²⁴ Europos Komisija, [2021 m. Europos užimtumo ir socialinės tendencijos](#), 2021 m. birželio mėn.

²⁵ Kaip matyti iš Eurostato rodiklių [ilc [peps06](#)], gimusiųjų užsienyje ir gimusiųjų ES AROPE lygiai.

²⁶ Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) 2016 m. (9 ES šalys) ir 2019 m. (5 ES šalys) atliktų apklausų duomenimis. Žr. SWD(2020) 530 *final*.

1.3 Peržiūrėta socialinių rodiklių suvestinė: uždavinių, susijusių su Ramsčio principais, apžvalga

2022 m. bendros užimtumo ataskaitos analizė grindžiama patikslintais socialinių rodiklių suvestinės esminiais rodikliais, kuriuos patvirtino Taryba²⁷. 2021 m. kovo mėn. paskelbtame Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane pateiktas peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės pasiūlymas, kuris po to buvo aptartas su Užimtumo komitetu (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetu (SAK) ir 2021 m. birželio 14 d. patvirtintas Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų (EPSCO) tarybos. Peržiūra siekta išsamiau aprėpti Ramsčio principus ir sustiprinti socialinių rodiklių suvestinės, kaip pagrindinės kiekybinės priemonės, skirtos stebėti pažangą, padarytą įgyvendinant Ramsčio siekius Europos semestro kontekste, vaidmenį. Peržiūrėta rodiklių suvestinė taip pat padės papildyti esamas stebėsenos priemones, visų pirma Užimtumo rodiklių apžvalgą ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgą²⁸.

Peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės pagrindiniai rodikliai padeda stebėti 18 iš 20 Ramsčio principų²⁹ (keturiais daugiau nei pagal ankstesnę redakciją) ir padeda įvertinti pagrindinius užimtumo ir socialinius iššūkius valstybėse narėse. Pagrindinių rodiklių rinkinys buvo peržiūrėtas vadovaujantis ekonomiškumo, prieinamumo, palyginamumo ir statistinio patikimumo principais. Rodikliai, susiję su kiekvienu iš trijų Ramsčio skyrių, yra šie (nauji rodikliai pažymėti **, peržiūrėti –*)³⁰:

- *Lygios galimybės*
 - Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėn. (25–64 m. amžiaus grupėje)**
 - Mokyklos nebaigusių asmenų (18–24 m.) dalis
 - Gyventojų (16–74 m.), turinčių bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis
 - Nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių (15–29 m.) dalis*
 - Vyrų ir moterų (20–64 m.) užimtumo skirtumai
 - Pajamų nelygybė kaip kvintilio dalies santykis (S80/S20)
- *Tinkamos darbo sąlygos*
 - 20–64 m. asmenų užimtumo lygis³¹

²⁷ Diskusijos su valstybėmis narėmis vyko Užimtumo komiteto (EMCO) rodiklių grupėje ir Socialinės apsaugos komiteto (SAK) rodiklių pogrupyje. Birželio 14 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba pritarė EMCO ir SAK nuomonei dėl pasiūlyto susitarimo dėl peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės pagrindinių rodiklių.

²⁸ Užimtumo rodiklių apžvalga (EPM) ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalga (SPPM) – kasmetinės atitinkamai Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto rengiamos ataskaitos. Jose nustatomos tendencijos, kurias reikia stebėti, ir pagrindinės užimtumo bei socialinės problemos valstybėse narėse, ir stebima pažanga siekiant atitinkamų visos ES užimtumo ir socialinių tikslų.

²⁹ Du principai, kurie dar neįtraukti, yra atitinkamai 7 (Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju) ir 8 (Socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas). Pagrindiniams rodikliams keliami griežti kokybės reikalavimai, kurie taip pat turi turėti aiškų norminį išaiškinimą. Iki šiol nebuvo įmanoma rasti tokio rodiklio pagal šiuos principus, tačiau Komisija toliau dirbs šiuo klausimu.

³⁰ Atliekant peržiūrą buvo išbrauktas pagrindinis rodiklis „Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis“.

³¹ Nuo 2021 m., laikydamasis atitinkamų reglamentų, Eurostatas, pasitelkdamas valstybių narių nacionalinius statistikos institutus, renka duomenis ES darbo jėgos tyrimui pagal patikslintą metodiką. Šiuo pokyčiu siekiama pagerinti darbo rinkos duomenis, tačiau rodiklių pokyčius arti pokyčio datos, t. y. 2021 m. sausio 1 d., reikia aiškinti

- 15–74 m. asmenų nedarbo lygis
- 15–74 m. asmenų ilgalaikio nedarbo lygis
- Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui³²
- *Socialinė apsauga ir įtrauktis*
 - Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (nuo 0 m.) (AROE 0+)³³
 - Vaikų skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (0–17 m.) (AROE 0–17)**³⁴
 - Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui³⁵
 - Neįgaliųjų užimtumo skirtumas (20–64 m.)**³⁶
 - Per didelių išlaidų būstui rodiklis**³⁷
 - Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos
 - Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintą medicininės priežiūros poreikį (16 m. ir vyresni)³⁸.

atsargiai. Poveikis daromas ir NEET jaunimo rodikliui, nedarbo lygiui, ilgalaikio nedarbo lygiui, lyčių užimtumo lygio skirtumui ir vaikų AROPE pagrindiniams rodikliams.

³² Socialinės apsaugos komiteto prašymu šis rodiklis nustatomas naudojant nekoreguotas pajamas (t. y. neįskaitant socialinių pervedimų natūra) ir nenaudojant perkamosios galios standartų (PGS) vienetų.

³³ Kartu su trimis subrodikliais: didelis materialinis ir socialinis nepriteklis, visi gyventojai (SMSD 0+), skurdo rizika, visi gyventojai (AROP 0+) ir labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo) gyvenančių asmenų dalis, 0–64 m. (QJ 0–64). Nuo 2021 m. skelbiamuose duomenyse SMSD 0+ pakeičia sudedamąją dalį „Didelis materialinis nepriteklis“, kad būtų atspindėti realistiškesni ES visuomenės poreikiai.

³⁴ Kartu su trimis subrodikliais: didelis materialinis ir socialinis nepriteklis, vaikai (SMSD 0–17), didelis materialinis ir socialinis nepriteklis, vaikai (AROP 0–17) ir labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo) gyvenančių asmenų dalis, vaikai (QJ 0–17). Vaikų SMSD yra modifikuota visų gyventojų SMSD versija.

³⁵ Šis rodiklis matuojamas kaip skurdo riziką patiriančių asmenų dalies, palyginti su visais gyventojais, skirtumas iki socialinių pervedimų gavimo ir po jo.

³⁶ Šiuo metu neįgaliųjų užimtumo skirtumo rodiklis apskaičiuojamas pagal ES SPGS ir grindžiamas neįgalumo statusu, nustatytu taikant visuotinį riboto aktyvumo indeksą (GALI). Apklausos respondentai atsako į šiuos klausimus: 1) „Ar dėl sveikatos problemų turite apribojimų, susijusių su įprasta žmonių vykdoma veikla? Ar pasakytumėte, kad [...] patiriate didelių apribojimų; apribojimų, bet nedidelių; apribojimų neturite?“ Jeigu atsakymas į 1 klausimą yra „dideli apribojimai“ arba „apribojimai, bet nedideli“, respondentai atsako į 2 klausimą „Ar turėjote apribojimų bent pastaruosius 6 mėnesius? Taip arba ne?“. Asmuo laikomas neįgaliu, jei atsakymas į antrąjį klausimą yra „Taip“. Atlikus skaičiavimus remiantis ES SPGS duomenimis, galima pastebėti ryšį tarp negalios paplitimo, remiantis GALI koncepcija, ir šia koncepcija pagrįsto neįgaliųjų užimtumo skirtumo 2020 m. visose 27 ES valstybėse narėse (Pearsono koreliacijos koeficientas = –0,6).

³⁷ Šis rodiklis rodo gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose bendros būsto išlaidos sudaro daugiau kaip 40 proc. disponuojamųjų pajamų (abiem atvejais atėmus būsto pašalpas), dalį. [Metodinėse gairėse ir ES SPGS kintamųjų aprašyme \(2020 m. balandžio mėn. redakcija\)](#) nurodyta, kad išmokos (įskaitant tik materialine padėtimi grindžiamas išmokas) apima nuomos išmokas ir išmokas būste gyvenantiems būsto savininkams, bet neapima mokesčių lengvatų ir kapitalo pervedimų. Dokumente būsto išlaidos apibrėžiamos kaip mėnesinės ir faktiškai sumokėtos išlaidos, susijusios su namų ūkio teise gyventi būste. Jos apima struktūrinį draudimą (nuomininkams, jei mokama), paslaugas ir mokesčius (kanalizacijos, šiukšlių išvežimo ir kt.; savininkams privaloma, nuomininkams, jei mokama), reguliarią priežiūrą ir remontą, mokesčius (nuomininkams – už būstą, jei taikytina) ir komunalinių paslaugų (vandens, elektros energijos, dujų ir šildymo) išlaidas. Hipoteką mokantiems savininkams įtraukiami susiję palūkanų mokėjimai (išskaičiuojamos visos mokesčių lengvatos, bet neišskaičiuojamos išmokos būstui). Nuomininkams rinkos kaina arba sumažinta kaina taip pat įtraukiamas nuomos mokestis. Nuomininkams, kurie nuomoja būstą nemokamai, išmokos už būstą neturėtų būti atimamos iš visų būsto išlaidų.

³⁸ Asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai siejami su paties asmens subjektyviu vertinimu, ar jam prireikus tam tikros sveikatos priežiūros srities specialisto apžiūros arba gydymo jis jų negavo arba nesiekė dėl trijų priežasčių: finansinių, ilgo laukimo ir per didelio atstumo. Medicininė priežiūra – individualios sveikatos priežiūros paslaugos (sveikatos patikrinimas arba gydymas, išskyrus odontologinę priežiūrą), teikiamos gydytojų ar lygiaverčių specialistų pagal nacionalines sveikatos priežiūros sistemas arba teikiamos jiems tiesiogiai prižiūrint (Eurostato apibrėžtis). Su sveikatos priežiūros paslaugų gavimu susirgus susijusios problemos, apie kurias praneša žmonės, gali reikšti, kad yra kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

Pagal pagrindinį rodiklį „Neįgaliųjų užimtumo skirtumas“ statistinių duomenų šaltinis laikinai yra ES SPGS, tačiau nuo 2022 m. bus naudojamas ES darbo jėgos tyrimas, kad būtų užtikrintas didesnis tikslumas, o duomenys bus pateikti 2023 m. Komisijos tarnybos, įskaitant Eurostatą, toliau stebės jo kokybę ir peržiūrės rodiklį vidutinės trukmės laikotarpiu, kai tik bus gauti darbo jėgos tyrimu pagrįsti duomenys (2023 m.), ir remis tolesnius veiksmus, kuriais bus didinamas palyginamumas tarp šalių ir tiriama, kaip šioje srityje būtų galima parengti papildomus rodiklius. Pagrindiniam rodikliui „Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėn.“ nustatyti nuo 2022 m. taip pat bus naudojamas ES darbo jėgos tyrimas. Siekdama užtikrinti duomenų kokybę ir palyginamumą, Komisija drauge su Eurostatu stebės rodiklį ir atliks išsamią duomenų iš dviejų tyrimo šaltinių analizę, kai jie bus gauti (2023 m.). Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi 6 ir 7 užimtumo gairių, be kita ko, kiek tai susiję su aktyvia darbo rinkos politika, šioje 2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje išimties tvarka bus naudojamas (25–64 m.) suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi programose per pastarąsias 4 savaites rodiklis.

Pagrindiniai rodikliai analizuojami pagal bendrą metodiką, dėl kurios susitarė EMCO ir SAK (daugiau informacijos – 4 priede). Pagal šią metodiką valstybių narių padėtis ir pokyčiai vertinami atsižvelgiant į visų socialinių rodiklių suvestinės pagrindinių rodiklių lygius ir pokyčius, palyginti su ankstesniais metais³⁹. Rodiklių lygiai ir pokyčiai klasifikuojami pagal tai, kiek jie skiriasi nuo atitinkamų (nesvertinių) ES vidurkių. Tada valstybių narių lygiai ir pokyčiai palyginami (taikant sutartą taisyklę), kad kiekviena valstybė narė būtų priskirta vienai iš septynių kategorijų (geriausi rezultatai, geresni už vidurkį rezultatai, vidutiniški (neutralūs) rezultatai, geri rezultatai, bet reikia stebėti padėtį, prasti, bet gerėjantys rezultatai, prasti rezultatai, kritinė padėtis). 1 lentelėje, remiantis naujausiais rodiklių duomenimis, pateikiama suvestinės rodiklių apžvalgos santrauka.

Socialinių rezultatų suvestinės esminiai rodikliai rodo pagrindinius ES valstybių narių uždavinius trijose srityse: lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, tinkamų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos bei įtraukties. Kalbant apie kritinę padėtį (4 pav., raudona spalva), palyginti daug valstybių narių vis dar susiduria su dideliais sunkumais, susijusiais su moterų padėtimi darbo rinkoje ir oficialių vaikų priežiūros paslaugų teikimu (abiejų rodiklių atveju – penkios raudonos žymos). Kitų grupių darbo rinkos rezultatai taip pat kelia susirūpinimą ne vienoje valstybėje narėje – šešių ir keturių šalių neįgaliųjų užimtumo skirtumai ir NEET jaunuolių nedarbo lygis pažymėti raudona spalva. Mokyklos nebaigusių asmenų rodiklis tebėra aktualus keturioms valstybėms narėms. Galiausiai, socialinės apsaugos ir įtraukties srityje socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui yra kritinės padėties keliose valstybėse narėse (šešiose) ir net keturios iš jų susiduria su dideliais sunkumais, susijusiais tiek su skurdo rizika apskritai, tiek su vaikų skurdu. Keturiuose valstybėse narėse kritinės padėties taip pat ir pajamų kvintilių santykiai. Jeigu atsižvelgiama ne tik į kritinę padėtį, bet ir į prastus rezultatus, daugiausia problemų kelia trys rodikliai – NEET jaunimo, socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui ir jaunesnių nei 3 metų vaikų, kuriems teikiamos oficialios vaikų priežiūros paslaugos, – dėl pirmųjų dviejų padėtis prasta dešimtyje šalių, dėl paskutiniojo – vienuolikoje. 2 skyriuje pateikiama išsami šešiolikos rodiklių analizė, prireikūs, įtraukiant, ilgalaikes tendencijas ir papildomus rodiklius.

³⁹ Išskyrus bendras disponuojamąsias namų ūkių pajamas, kurios vertinamos indeksuojant (2008 m. = 100, taigi parodomas pokytis, palyginti su padėtimi iki krizės) ir nustatomas pokytis per paskutinius metus, susitarus su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu.

ES finansinė ir techninė parama užimtumui, įgūdžiams ir socialinės politikos priemonėms

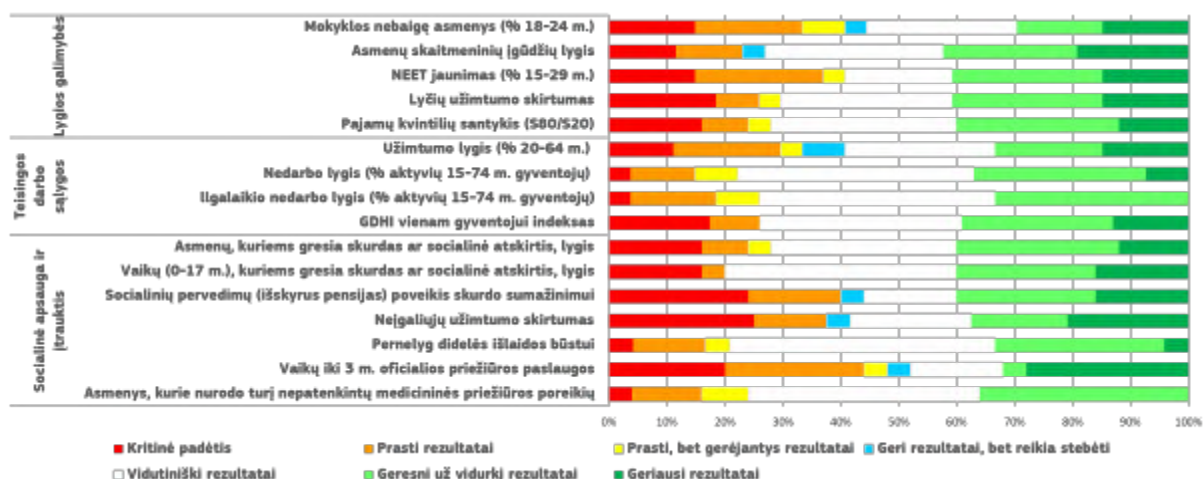
ES skiria daug lėšų įvairioms finansinėms priemonėms, kuriomis remiamas Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimas. 2021–2027 m. laikotarpiu ES sanglaudos politikos fondų (visų pirma „Europos socialinio fondo +“ (ESF+) ir Europos regioninės plėtros fondo (ERPF)), iš kurių skiriamas finansavimas sudaro apie 500 mlrd. EUR (įskaitant nacionalinį bendrą finansavimą), tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus, remti didėjančią ekonominę ir socialinę konvergenciją ir skatinti struktūrinius pokyčius. 2020 m. gegužės mėn. Komisija pasiūlė priemonę „NextGenerationEU“ (807 mlrd. EUR dabartinėmis kainomis pagal 2021–2027 m. ES daugiametę finansinę programą), kad būtų sušvelnintas krizės ekonominis ir socialinis poveikis, sustiprintas ekonominis ir socialinis atsparumas ir ES ekonomikos ir visuomenės būtų geriau pasirengusios žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos iššūkiams ir galimybėms, be kita ko, atsižvelgiant į jų teisingumo aspektą. Naujoji Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (EGADP) yra viena iš svarbiausių „NextGenerationEU“ priemonių (išsamesnės informacijos pateikiama toliau). ES finansavimo poveikis toliau didinamas teikiant techninę pagalbą, finansuojamą pagal techninės paramos priemonę. Pastarosios tikslas – prireikus remti nacionalines valdžios institucijas teikiant pažangiausias politikos konsultacijas ir konkrečiai pritaikytus gebėjimus prioritetinėse reformų srityse, įskaitant darbo rinką, įgūdžius ir socialinę politiką. Techninė parama gali būti teikiama dvišaliu arba daugiašaliu pagrindu.

Pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (kurios vertė dabartinėmis kainomis – 723,8 mlrd. EUR) teikiama plataus masto finansinė parama reformoms ir investicijoms valstybėse narėse, kuriomis remiamas tvarus ir integracinis augimas ir darbo vietų kūrimas, ypatingą dėmesį skiriant toms priemonėms, kuriomis sprendžiami Europos semestro kontekste konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose nustatyti uždaviniai. Įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį svarbūs keturi iš šešių į šios priemonės aprėptį patenkančių ramsčių: pažangus, tvarus ir integracinis augimas, socialinė ir teritorinė sanglauda, sveikata ir ekonominis, socialinis bei institucinis atsparumas ir naujai kartai, vaikams ir jaunimui skirta politika. Todėl valstybių narių pateiktuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, kuriems pritarė Komisija ir kuriuos patvirtino Taryba, užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos sritims skiriamas deramas dėmesys.

2021–2027 m. iš ESF+, kurio biudžetas – beveik 99,3 mlrd. EUR, bus remiama ir papildoma valstybių narių politika užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos srityse ir didinama jos pridėtinė vertė. Fondo lėšomis bus finansuojamos priemonės, kuriomis užtikrinamos lygios galimybės, vienodos sąlygos patekti į darbo rinką, teisingos ir kokybiškos darbo sąlygos, socialinė apsauga ir įtrauktis, visų pirma sutelkiant dėmesį į kokybišką ir įtraukų švietimą ir mokymą, mokymąsi visą gyvenimą, investicijas į vaikus ir jaunimą ir galimybę naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Prasidėjus COVID-19 krizei sanglaudos fondai greitai reagavo pagal Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyvą ir Išplėstinę atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyvą (CRII ir CRII+), todėl iki 2021 m. lapkričio mėn. užimtumo ir sveikatos priežiūros priemonėms skirta grynoji suma padidėjo daugiau kaip 11 mlrd. EUR. Papildoma 50,6 mlrd. EUR sanglaudai ir Europos teritorijoms skirtos ekonomikos gaivinimo pagalbos iniciatyvos (REACT-EU) suma prisidėta prie krizių įveikimo pajėgumų valstybėse narėse stiprinimo. Galiausiai, buvo suteikta 100 mlrd. EUR paskolų pasinaudojant laikina paramos priemone nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE), siekiant remti sutrumpinto darbo laiko tvarką ir panašias darbo vietų išsaugojimo priemones, visų pirma skirtas savarankiškai dirbantiems asmenims.

Įgyvendinant Europos žaliojo kurso investicijų planą sukurtas Teisingos pertvarkos mechanizmas (JMT), siekiant padėti remti teisingą perėjimą prie poveikio klimatui neutralumo. Pirmasis ramstis yra pagal sanglaudos politiką įsteigtas Teisingos pertvarkos fondas (TPF)⁴⁰, kurio lėšomis remiant labiausiai paveiktas teritorijas skiriama 19,3 mlrd. EUR neigiamam perėjimo prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos proceso poveikiui sušvelninti.

4 pav. Užimtumo, įgūdžių ir socialiniai sunkumai ES valstybėse narėse pagal pagrindinius peržiūrėtos socialinių rezultatų suvestinės rodiklius

Pastabos: 1) suaugusiųjų mokymosi rodiklio duomenų dar nėra; 2) skaitmeninių įgūdžių rodiklis grindžiamas 2019 m. duomenimis; 3) trūksta dalies šalių kai kurių rodiklių duomenų: visų rodiklių paaiškinimai pateikti priede.

⁴⁰ 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1056, kuriuo įsteigiamas Teisingos pertvarkos fondas; [EUR-Lex - 32021R1056 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

1 lentelė. Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai. Valstybių narių uždavinių apžvalga

		Metai	Geriausi rezultatai	Geresni už vidurkį rezultatai	Gerai rezultatai, bet reikia stebėti padėtį	Vidutiniški (neutralūs) rezultatai	Prasti, bet gerėjantys rezultatai	Prasti rezultatai	Kritinė padėtis
Lygios galimybės	Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. gyventojų proc. dalis)	2020	EL, HR, IE, SI	EE, LV, PL, PT	LT	AT, BE, DE, DK, FR, NL, SK	ES, MT	CY, CZ, FI, LU, SE	BG, HU, IT, RO
	Asmenų skaitmeninių įgūdžių lygis	2019	DE, DK, FI, NL, SE	AT, CZ, EE, EL, HR, IE	LU	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK		CY, HU, PL	BG, LV, RO
	NEET jaunimo rodiklis (15–29 m. gyventojų proc. dalis)	2020	DE, LU, NL, SE	AT, BE, DK, FI, HR, MT, SI		CZ, EE, FR, LV, PL	RO	CY, HU, IE, LT, PT, SK	BG, EL, ES, IT
	Lyčių užimtumo skirtumas	2020	FI, LT, LV, SE	DE, DK, EE, FR, LU, PT, SI		AT, BE, BG, CY, ES, IE, NL, SK	MT	CZ, HR	EL, HU, IT, PL, RO
	Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)	2020		AT, BE, DK, FI, NL, PL, SE		CY, EE, EL, FR, HR, HU, LU, PT	RO	ES, MT	BG, DE, LT, LV
Tinkamos darbo sąlygos	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)	2020	CZ, DE, NL, SE	DK, FI, LV, MT, PL	EE, LT	AT, CY, FR, HU, LU, SI, SK	HR	BE, BG, IE, PT, RO	EL, ES, IT
	Nedarbo lygis (15–74 m. ekonomiškai aktyvių gyventojų proc. dalis)	2020		BG, DE, FR, HU, MT, NL, RO, SI		AT, BE, CY, DK, FI, HR, IE, LU, PT, SE, SK	EL, IT	EE, LT, LV	ES
	Ilgalaikio nedarbo lygis (15–74 m. ekonomiškai aktyvių gyventojų proc. dalis)	2020		CZ, DE, DK, HU, MT, NL, PL, PT, SE		AT, BE, BG, CY, FI, FR, HR, IE, LV, RO, SI	EL, IT	EE, LT, LU, SK	ES
	GDHI vienam gyventojui augimas (2008 m. = 100)	2020	HU, LT, PL	CZ, IE, LV, MT, SI, SK		DE, DK, FI, HR, LU, NL, PT, SE		AT, BE	CY, EL, ES, IT
Socialinė apsauga ir įtrauktis	Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis	2020		AT, CY, DK, FI, NL, PL, SE		BE, EE, FR, HR, HU, LU, MT, PT	LV	DE, LT	BG, EL, ES, RO
	Vaikų (0–17 m.) skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis	2020		EE, LT, NL, PL, SE, SK		AT, BE, CY, FR, HR, HU, LU, LV, MT, PT		DE	BG, EL, ES, RO
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui	2020	BE, DK, FI, FR	CZ, HU, LU, SE, SI, SK	AT	CY, EE, NL, PL		DE, EL, LT, PT	BG, ES, HR, LV, MT, RO
	Neįgalųjų užimtumo skirtumas	2020	AT, DK, EE, FI, PT	ES, LT, LU, SI	FR	CY, CZ, EL, NL, SK		MT, RO, SE	BE, BG, DE, HR, HU, PL
	Per didelės išlaidos būstui	2020		CY, FI, HR, LT, MT, PT, SI		AT, BE, CZ, ES, HU, LU, LV, NL, PL, RO, SE	EL	BG, DK, EE	DE
	Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos	2020	BE, DK, FR, LU, NL, PT, SE	SI	ES	EE, FI, LV, MT	HR	AT, BG, CY, DE, EL, LT	CZ, HU, PL, RO, SK
	Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių	2020		AT, CY, CZ, DE, ES, HU, LU, MT, NL		BE, BG, DK, FR, HR, LT, PT, SE, SI, SK	EE, EL	FI, LV, RO	PL

Pastaba. Duomenys atnaujinti 2021 m. spalio 28 d. Nėra Airijos ir Italijos pajamų kvintilių santykio, skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio, vaikų skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio, socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui, per didelį išlaidų būstui, oficialių priežiūros paslaugų vaikams iki 3 m. amžiaus ir asmenų, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių duomenų. Nėra Bulgarijos, Estijos, Prancūzijos,

Rumunijos GDHI augimo duomenų. Nėra Airijos, Italijos ir Latvijos neįgaliųjų užimtumo skirtumo duomenų. Eilučių lūžiai ir žymos pateikti 1 ir 2 prieduose.

1.4 Pagrindiniai ES tikslai iki 2030 m.

Kaip nurodyta Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane, ES nustatė tris pagrindinius su užimtumu, įgūdžiais ir skurdo mažinimu susijusius tikslus, kuriuos reikėtų pasiekti iki 2030 m. Šiuos tikslus ES vadovai palankiai įvertino gegužės 8 d. Porto deklaracijoje ir birželio mėn. vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime, o birželio mėn. juos patvirtino EPSCO taryba⁴¹. Kartu su toliau pateiktais papildomais tikslais, jie atspindi tris Ramsčio skyrius, t. y. lygias galimybes ir galimybę įsidarbinti, tinkamas darbo sąlygas, socialinę apsaugą ir įtrauktį⁴². Šie trys tikslai padės imtis veiksmų siekiant darbo vietų kūrimą užtikrinančio ekonomikos atsigavimo ir augimo modelio, pagal kurį visą gyvenimą trunkantis mokymasis padės darbuotojams kuomet geriau išnaudoti ekonomikos ir visuomenės transformaciją, kartu kovojant su skurdu ir socialine atskirtimi ES ir padedant siekti darnaus vystymosi tikslų. Jie yra plataus užmojo, tačiau realistiški, atsižvelgiant į socialines ir ekonomines aplinkybes, platesnes tendencijas ir planuojamas reformas bei investicijas, be kita ko, pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. Remiantis sutartais tikslais, iki 2030 m. ES:

- bent 78 proc. 20–64 m. gyventojų turėtų dirbti⁴³;
- bent 60 proc. suaugusiųjų (25–64 m.) turėtų kasmet dalyvauti mokymo programose;
- asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius turėtų būti sumažintas bent 15 mln.

Šiuo metu valstybės narės rengiasi nustatyti savo nacionalinius tikslus, atsižvelgdamos į ES pagrindinių tikslų užmojus. 2021 m. gegužės 7 d. Porto socialiniame išipareigojime (kurį pasirašė Europos Parlamento ir Europos Komisijos pirmininkai, Portugalijos ministras pirmininkas, ES socialiniai partneriai ir socialinė platforma) valstybės narės raginamos nustatyti plataus užmojo nacionalinius tikslus, kurie, tinkamai atsižvelgiant į kiekvienos šalies pradinę padėtį, būtų tinkamas indėlis siekiant Europos tikslų. 2021 m. liepos mėn. Komisija paragino valstybes nares pateikti savo pirminius pasiūlymus dėl 2030 m. nacionalinių tikslų. Ir ES lygmens tikslai, ir nacionaliniai tikslai bus stebimi Europos semestro kontekste.

Kaip matyti iš pagrindinio užimtumo lygio tikslo, aukštas užimtumo lygis yra pagrindinis 2030 m. prioritetas siekiant užtikrinti, kad visi galėtų visapusiškai dalyvauti ekonomikoje ir visuomenės gyvenime. Dalyvavimas darbo rinkoje yra svarbus siekiant remti tvaraus ir integracinio augimo potencialą, skatinti aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime ir prisidėti prie socialinės apsaugos sistemų adekvatumo ir fiskalinio tvarumo, taip pat atsižvelgiant į visuomenės senėjimą. Siekiant šio tikslo bus svarbi pažanga žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos veikiuose darbo rinkose. 2020 m. užimtumo lygis visoje ES buvo 72,5 proc., t. y. 5,5 proc. punkto mažiau nei iki 2030 m. pasiektinas pagrindinis tikslas – 78 proc. (žr. 5 pav.).

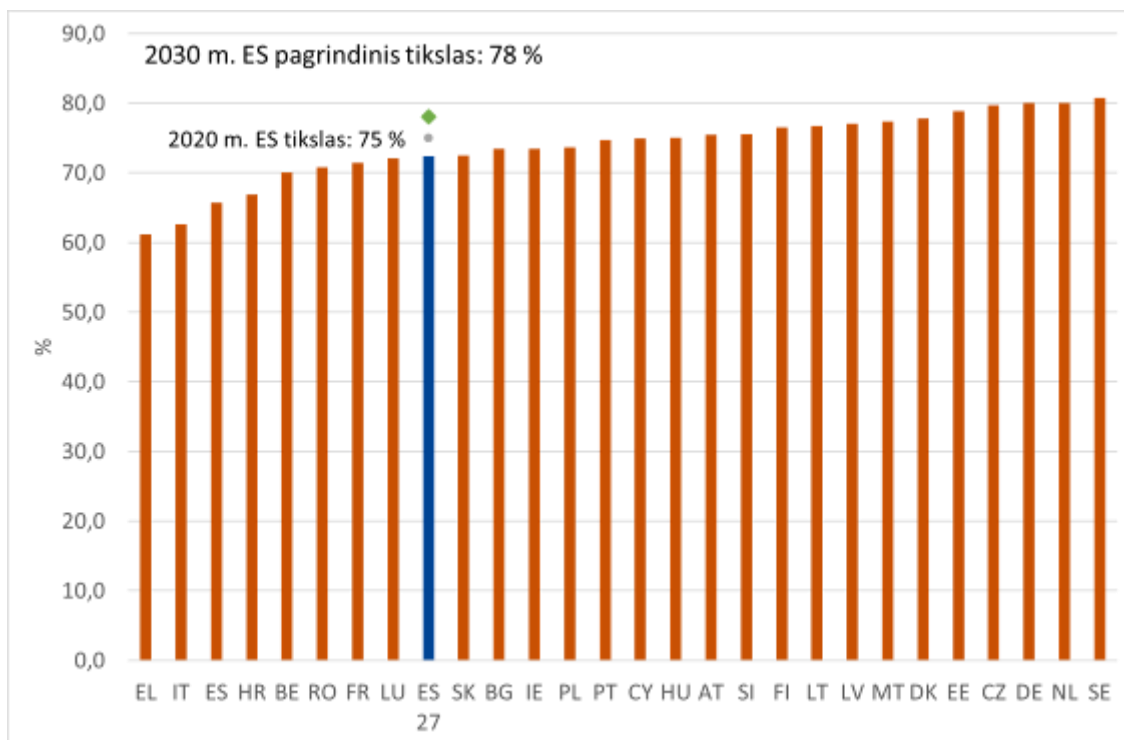
⁴¹ [Porto deklaracija](#) ir Europos Vadovų Tarybos susitikimo (2021 m. birželio 24–25 d.) [išvados](#).

⁴² Jais papildomos kitos iniciatyvos, kaip antai Europos žaliasis kursas, Europos įgūdžių darbotvarkė, Europos švietimo erdvė, ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas ir Skaitmeninis dešimtmetis.

⁴³ Užimtumo lygio tikslas buvo nustatytas atsižvelgiant į scenarijus, modeliuotus remiantis potencialiais BVP augimo tempais ir Eurostato gyventojų skaičiaus prognozėmis iki 2030 m., taip pat į užimtumo ir BVP santykį 2013–2019 m. ekonomikos atsigavimo laikotarpiu.

Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane nustatyti papildomi tikslai – didinti moterų ir jaunimo dalyvavimą darbo rinkoje, taip remiant bendrą užimtumo lygį. Papildomi siekiai – perpus sumažinti lyčių užimtumo skirtumą, padidinti formaliojo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugų teikimą ir iki 9 proc. sumažinti nedirbančių ir nesimokančių (NEET) jaunuolių (15–29 m.) dalį. Didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje yra svarbu siekiant užtikrinti didesnę augimo potencialą ir spręsti problemas, susijusias su visuomenės senėjimu ir darbo jėgos mažėjimu. Formaliojo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigų remiamas aktyvesnis moterų dalyvavimas darbo rinkoje taip pat gali padėti sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį, įskaitant vaikų skurdą, nes tai teigiamai paveiktų namų ūkių pajamas. Be to, NEET lygio mažinimas reiškia, kad aktyvinamas neišnaudotas jaunimo potencialas – taip siekiama užtikrinti visapusišką jų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

5 pav. 20–64 m. asmenų užimtumo lygis 2020 m.

Šaltinis: Eurostatas, rodiklis [tesem010].

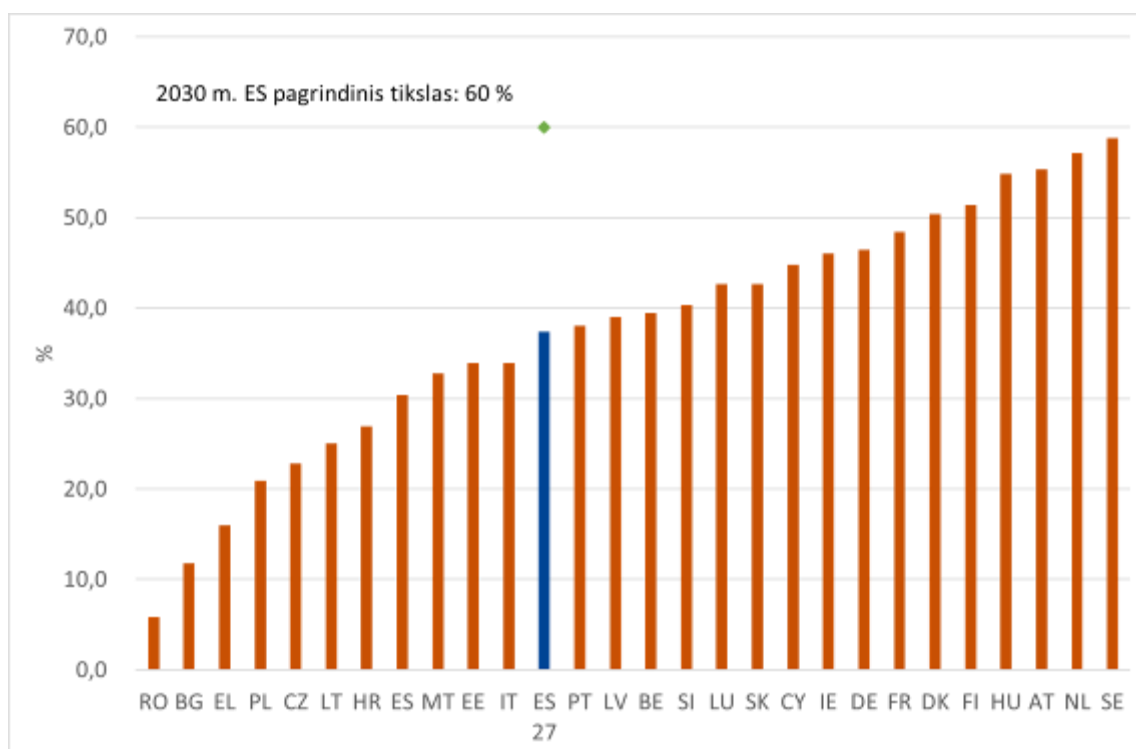
2030 m. suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi programose pagrindinis tikslas atspindi poreikį užtikrinti gebėjimą prisitaikyti ir išnaudoti galimybes sparčiai kintant darbo rinkos poreikiams po COVID-19 sukrėtimo ir atsižvelgiant į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. Pandemijos poveikis ekonomikai ir visuomenei, taip pat būsimi struktūriniai pokyčiai rodo, kad reikia visą karjerą trunkančio perkvalifikavimo ir visą gyvenimą trunkančio įgūdžių ugdymo. Dabar tai kaip niekad svarbu, nes manoma, kad dėl skaitmeninės ir žaliosios pertvarkos iš esmės pasikeis daugelio darbo vietų įgūdžių reikalavimai ir atsiras naujų darbo vietų. Šiomis aplinkybėmis nustatytas ES pagrindinis suaugusiųjų mokymosi tikslas yra 60 proc. (2016 m. jis buvo 37,4 proc.)⁴⁴ (žr. 6 pav.). Taigi, 2030 m. tikslas – labai plataus užmojo, reikalaujantis sustiprinti ES ir valstybių narių pastangas pagal Europos

⁴⁴ Kaip nurodyta 1.2 punkte, naujausi turimi duomenys yra 2016 m. Siekdama užtikrinti duomenų kokybę ir palyginamumą, Komisija drauge su Eurostatu stebės rodiklį ir atliks išsamią duomenų iš dviejų tyrimo šaltinių analizę, kai jie bus gauti (2023 m.).

įgūdžių darbotvarkę, taip pat suteikti nemažai papildomo ES finansavimo mokymui, be kita ko, pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (žr. 2.2 skyrių).

Suaugusiųjų mokymosi tikslą galima pasiekti tik turint tvirtą švietimo ir mokymo sistemų pagrindą, o ugdant įgūdžius reikia atsižvelgti į ateities darbo rinkos poreikius. Išsilavinimas yra pagrindinis veiksnys, lemiantis jaunimo įsidarbinimo perspektyvas, taip pat paklojantis pagrindą mokymuisi vėliau gyvenime. Nepaisant to, 2020 m. ES net 9,9 proc. jaunuolių nebuvo įgiję net vidurinio išsilavinimo. Todėl Ramsčio veiksmų plane nustatyti papildomi tikslai – toliau mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių ir didinti vidurinį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičių. Be to, papildomu tikslu, kad bent 80 proc. 16–74 m. asmenų turėtų bent bazinius skaitmeninius įgūdžius, pripažįstamas svarbus jų vaidmuo užtikrinant visavertį dalyvavimą darbo rinkoje ir ateities visuomenės gyvenime. Veiksmai šioje srityje yra ypač skubūs, atsižvelgiant į lėtą ES pažangą nuo 2015 m. (nuo 54 proc. 2015 m. iki 56 proc. 2019 m.).

6 pav. Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose per pastaruosius 12 mėn. (% , 2016 m.)

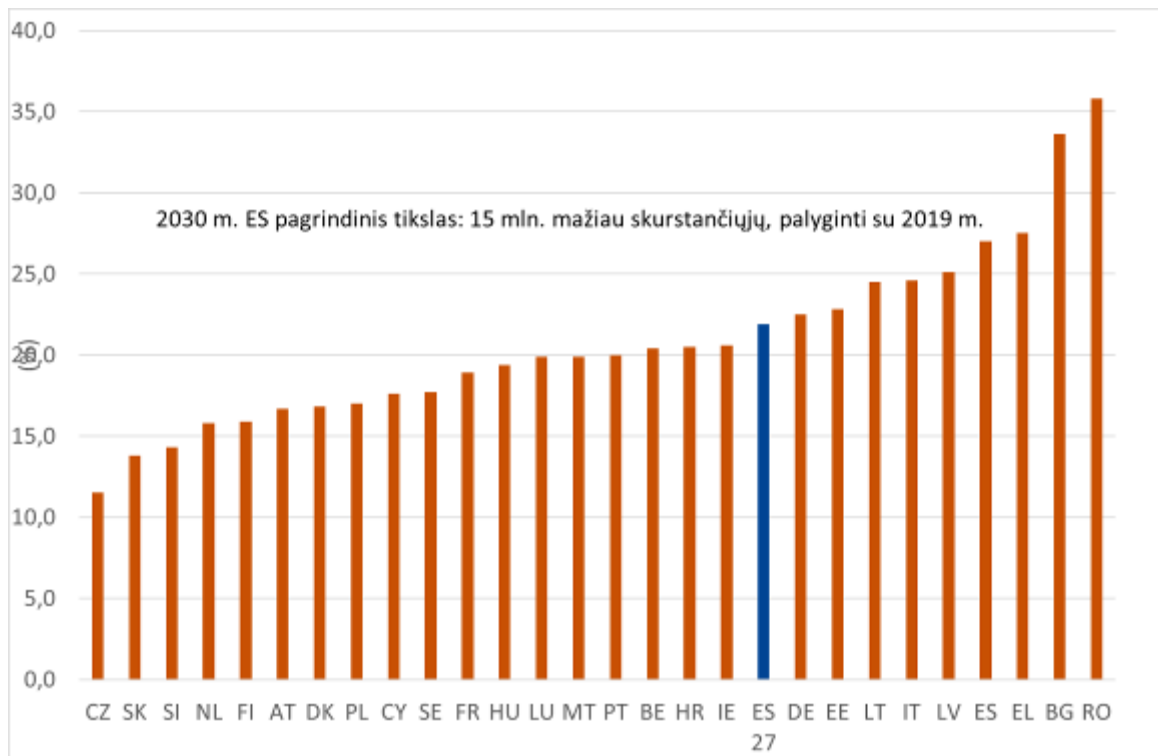
Šaltinis: specialūs duomenys, kuriuos galima gauti [internetu iš Eurostato](#).

Norint užtikrinti integracinį augimą ir aukštynkryptę socialinę bei ekonominę konvergenciją ES, būtina smarkiai sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį. Tikslas – iki 2030 m. asmenų, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties rizika (AROE), skaičių sumažinti 15 mln.⁴⁵. 2020 m. visos ES AROPE lygis buvo 21,9 proc. (žr. 7 pav.). Siekdamos ES skurdo mažinimo tikslo, valstybės narės turės imtis veiksmų trijose srityse: pajamų rėmimo, galimybės naudotis prekėmis ir paslaugomis ir integracijos į darbo rinką.

⁴⁵ Atsižvelgiant į pagrindinį Eurostato demografinį scenarijų XXI a. trečiajam dešimtmečiui.

Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane kaip papildomas tikslas nustatytas vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičiaus mažinimas. Dėmesio sutelkimas į vaikus yra labai svarbus siekiant nutraukti kartų skurdo ciklą ir prisidėti prie lygių galimybių ES. Siekiant šio užmojo, šiuo papildomu tikslu siūloma iki 2030 m. AROPE vaikų skaičių sumažinti bent 5 mln.

7 pav. 2020 m. visų gyventojų AROPE lygis (%)

Šaltinis: Eurostato rodiklis [[tepsr_lm410](#)]. 2030 m. tikslas iki 2030 m. sumažinti AROPE asmenų skaičių 15 mln. atitiktų 17,6 proc. AROPE lygį pagal 2019 m. bazinę vertę ir Eurostato parengtą pagrindinį XXI a. trečiojo dešimtmečio demografinį scenarijų.

Lyginamosios analizės ir politikos formavimo sistemos

2017 m. komunikate dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo lyginamoji analizė siūloma kaip struktūrinėms reformoms ir konvergencijai užimtumo ir socialinėje srityse skatinti skirta priemonė. Vykdamas daugiašalę veiklą lyginamosios analizės sistemose kiekybiniai rodikliai (veiksmingumo ir rezultatų) derinami su kokybine politikos formavimo ypatybių ir politikos svertų, darančių poveikį tinkamam politikos formavimui, analize. Lyginamosios analizės sistemos ir socialinių rodiklių suvestinės rodikliai padeda ne tik formuoti politiką, bet ir pagrįsti Europos semestro analizę ir bendrą užimtumo ataskaitą.

Nuo 2017 m. Komisija rengė lyginamosios analizės sistemas ir aptarė jas su valstybėmis narėmis keliose srityse, laikydamasi bendro požiūrio, dėl kurio susitarė Užimtumo komitetas (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetas (SAK). Šios sistemos buvo skirtos tokioms sritims kaip: 1) bedarbio pašalpos ir aktyvi darbo rinkos politika, 2) suaugusiųjų įgūdžiai ir mokymasis ir 3) minimalios pajamos. Svarbiausi šios veiklos rezultatai buvo pristatyti ankstesnėse bendrose užimtumo ataskaitose. Komisija taip pat pradėjo rengti papildomas sistemas, kurias būtų galima naudoti per būsimus semestro ciklus, visų pirma bendradarbiaudama su Užimtumo komitetu dėl minimaliojo darbo

užmokesčio lyginamosios analizės ir kolektyvinių derybų planavimo, taip pat su Socialinės apsaugos komitetu dėl pensijų adekvatumo ir vaikų priežiūros bei paramos vaikams.

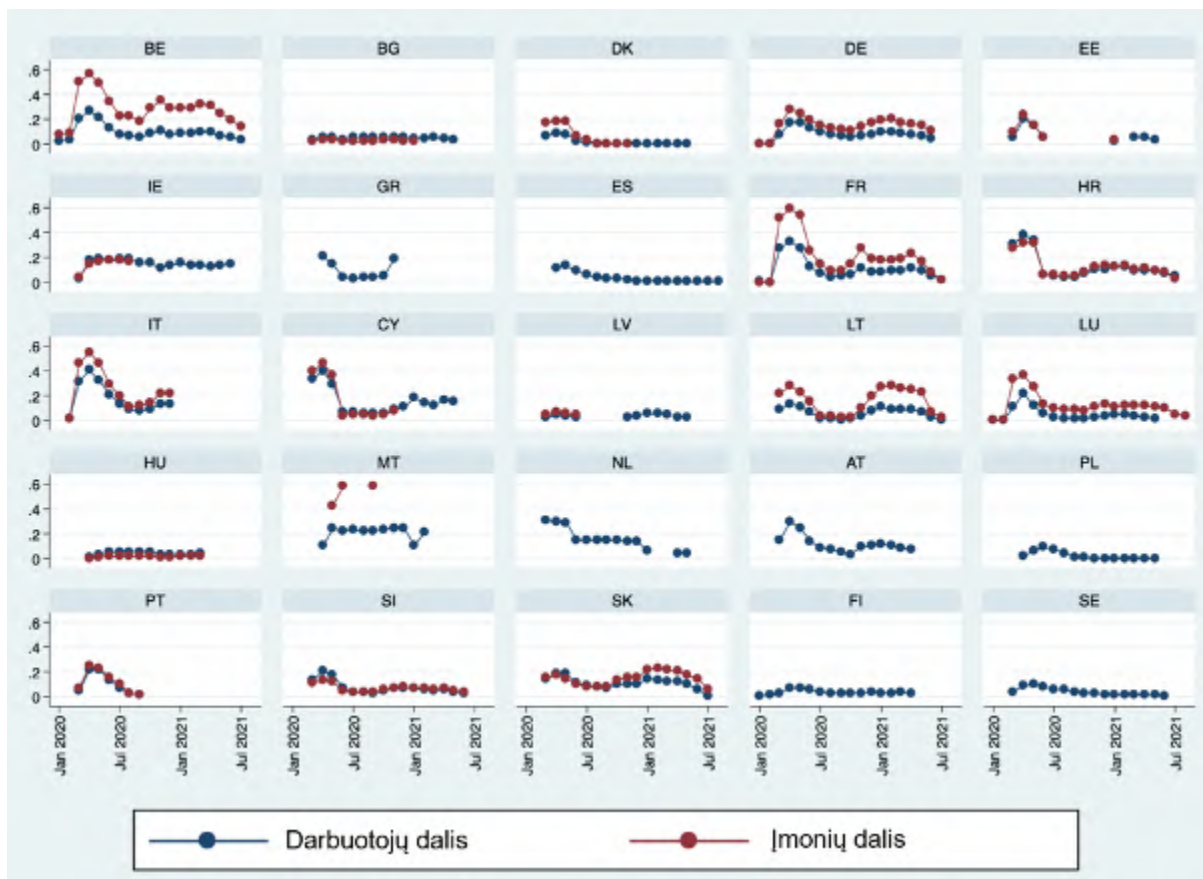
2021 m. spalio mėn. Socialinės apsaugos komitetas susitarė dėl vaikų priežiūros ir paramos vaikams sistemos. Joje nustatyti rezultatų rodikliai (dėl ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigų lankomumo, vaikų skurdo ir su vaikais susijusio nepritekliaus) ir veiklos rodikliai (vaikų priežiūros įstaigų lankomumo pagal pajamų kvintilį skirtumas, socialinių pervedimų poveikis vaikų skurdui, per didelių būsto išlaidų ir vaikų prastų būsto sąlygų lygio skirtumai, tėvystės poveikis užimtumui 25–49 m. amžiaus grupėje ir 25–49 m. amžiaus gyventojų, kurie dėl priežiūros pareigų yra neaktyvūs arba dirba ne visą darbo laiką, dalis pagal lytį). Siekiant įvertinti pajamų rėmimo adekvatumą, buvo susitarta dėl dviejų rodiklių, susijusių su nedirbančios poros, turinčios du vaikus, pajamomis ir mažą darbo užmokestį gaunančios poros, turinčios du vaikus, kurioje dirba vienas asmuo, pajamų, kurie abu vertinami kaip skurdo ribos dalis. Pateikiama daug bendrosios informacijos, kad būtų galima geriau atsižvelgti į valstybių narių padėtį stebint tendencijas. Pabrėžiama, kad toliau dirbti reikia ir kai kuriose kitose srityse, ypač politikos svertų.

Stiprinant bendrą nuolatinių rodiklių ir politikos svertų supratimą tam tikroje politikos srityje, lyginamosios analizės sistemomis labai prisidedama prie Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo. Priėmus Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planą, būsimos lyginamosios analizės sistemos bus pritaikytos prie peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės. Pagrindiniai šios veiklos rezultatai pateikti bendroje užimtumo ataskaitoje.

procesus ir nevilkintų struktūrinių koregavimų. Dėl šios priežasties išimtinės neatidėliotinos priemonės turėtų būti laipsniškai panaikintos, kai tik ateis laikas.

2.1.1 pav. Darbuotojų ir įmonių, remiamų sutrumpinto darbo laiko ir kitomis darbo vietų išsaugojimo priemonėmis, dalis laipsniškai mažėjo

Darbo vietų išsaugojimo priemonių aprėptis įvairiose valstybėse narėse įvairavo (% , 2020 m. I ketv.–2021 m. II ketv.).

Pastaba. Čekijos ir Rumunijos duomenų nėra.

Šaltinis: Eurostatas, COVID-19 statistiniai duomenys⁴⁸.

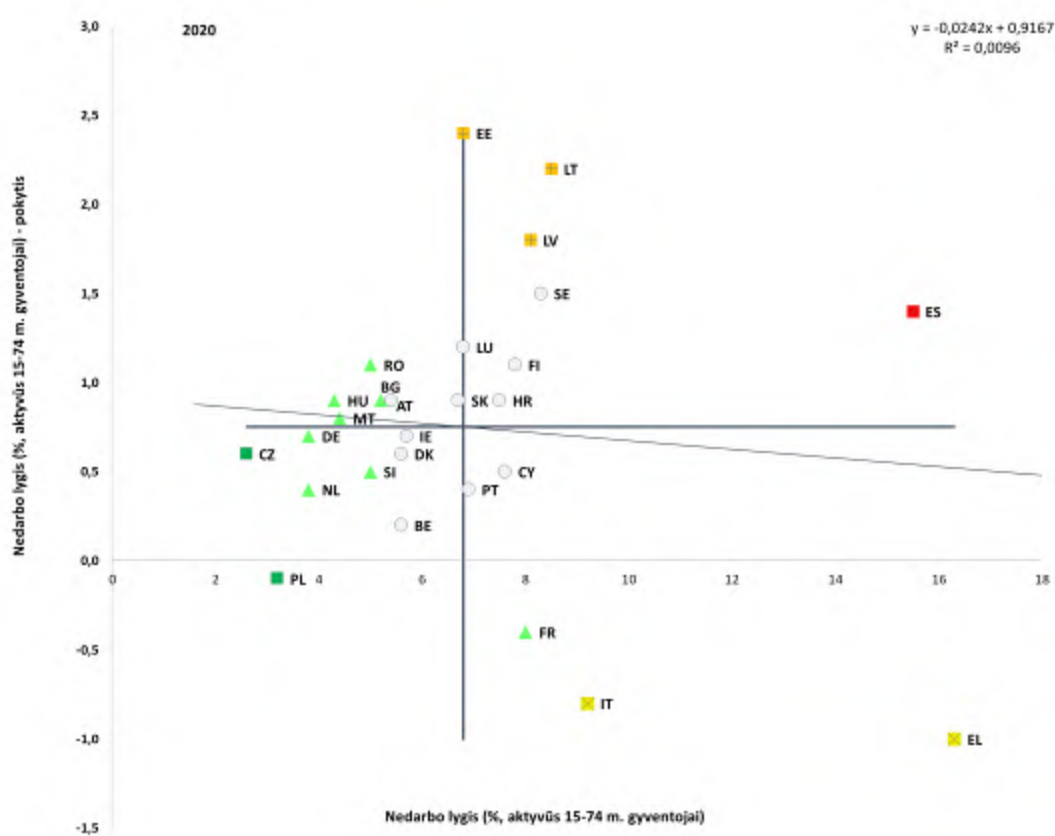
2020 m., palyginti su 2019 m., nedarbas daugumoje ES valstybių narių padidėjo. 2020 m., palyginti su 2019 m., nedarbo lygis padidėjo visose valstybėse narėse, išskyrus keturias (žr. 2.1.2 pav.), o 2020 m. rugsėjo mėn. jis ES pasiekė aukščiausią lygį (7,7 proc.). Pagal socialinių rezultatų suvestinę padėtis Ispanijoje tebėra kritiška: joje 2020 m. užfiksuotas jau ir taip aukšto nedarbo lygio padidėjimas, o Graikijoje ir Italijoje padėtis prasta, bet gerėja. Baltijos šalyse 2020 m. nedarbo padėtis labai pablogėjo, nors iš naujausių duomenų matyti, kad 2021 m. tendencija pasikeitė. Per pirmuosius devynis 2021 m. mėnesius didžiausias nedarbo lygio sumažėjimas užfiksuotas Kipre (–3,5 proc. punkto), Graikijoje (–3,1 proc. punkto) ir Austrijoje (–2,1 proc. punkto). Per tą patį laikotarpį mažesnis pagerėjimas (bet didesnis nei 1 proc. punkto) fiksuotas Airijoje, Danijoje, Slovėnijoje, Estijoje ir Ispanijoje.

⁴⁸

[Visuomenė ir darbas. COVID-19. Eurostatas \(europa.eu\).](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&code=sdg_8_10_1)

2.1.2 pav. 2020 m. nedarbas išaugo daugumoje valstybių narių

Nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje) ir metinis pokytis 2019–2020 m. (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

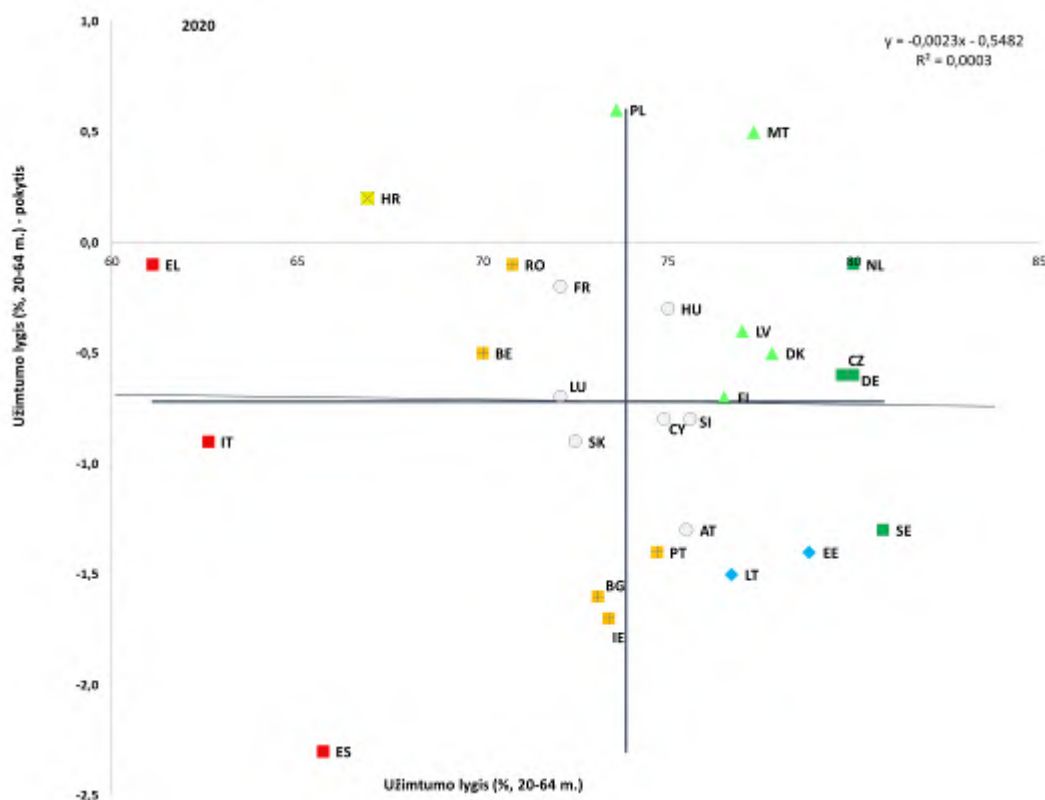
Šaltinis: Eurostatas, [une_rt_a] darbo jėgos tyrimas.

Remiantis socialinių rodiklių suvestinės rodikliu, 2020 m., palyginti su 2019 m., užimtumas sumažėjo beveik visose ES šalyse. Kaip parodyta 2.1.3 pav., remiantis socialinių rodiklių suvestinės metodika, Graikijoje, Italijoje ir Ispanijoje padėtis tebėra kritinė dėl tolesnio užimtumo mažėjimo: čia užimtumas yra 65 proc. arba mažesnis. Kita vertus, geriausių rezultatų pasiekta Švedijoje, Vokietijoje, Čekijoje ir Nyderlanduose (jų rodikliai 2020 m. buvo maždaug 80 proc.). Apskritai ES užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupėje) 2020 m. sumažėjo iki 72,5 (–0,7 proc. punkto, palyginti su 2019 m.). Užimtumo lygis pradėjo vėl kilti 2020 m. III ketv. Vis dėlto ES užimtumas (darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų) 2021 m. II ketv. (pagal nacionalinių sąskaitų duomenis) buvo 1 proc. mažesnis nei 2019 m. IV ketv. pasiektas didžiausias lygis, o regioniniai skirtumai išliko (žr. 3 priedą). ES užimtumo lygio skirtumo tarp miestų ir kaimo vietovių COVID-19 krizė nepaveikė ir 20–64 m. amžiaus gyventojų grupėje 2020 m. jis buvo 0,9 proc. punkto (0,1 proc. punkto mažesnis nei 2019 m.). Iš nacionalinių sąskaitų duomenų matyti, kad 2021 m. I–II ketv. užimtumas augo visose valstybėse narėse, išskyrus Estiją ir Ispaniją. Devyniose valstybėse narėse (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Vengrijoje, Maltoje, Nyderlanduose,

Lenkijoje ir Portugalijoje) užimtumo lygis 2021 m. II ketv. viršijo prieškrizinį (2019 m. IV ketv.) lygį.

2.1.3 pav. 2020 m. užimtumo lygis nukrito beveik visose valstybėse narėse

Užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupėje) ir jo metinis pokytis 2019–2020 m. (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

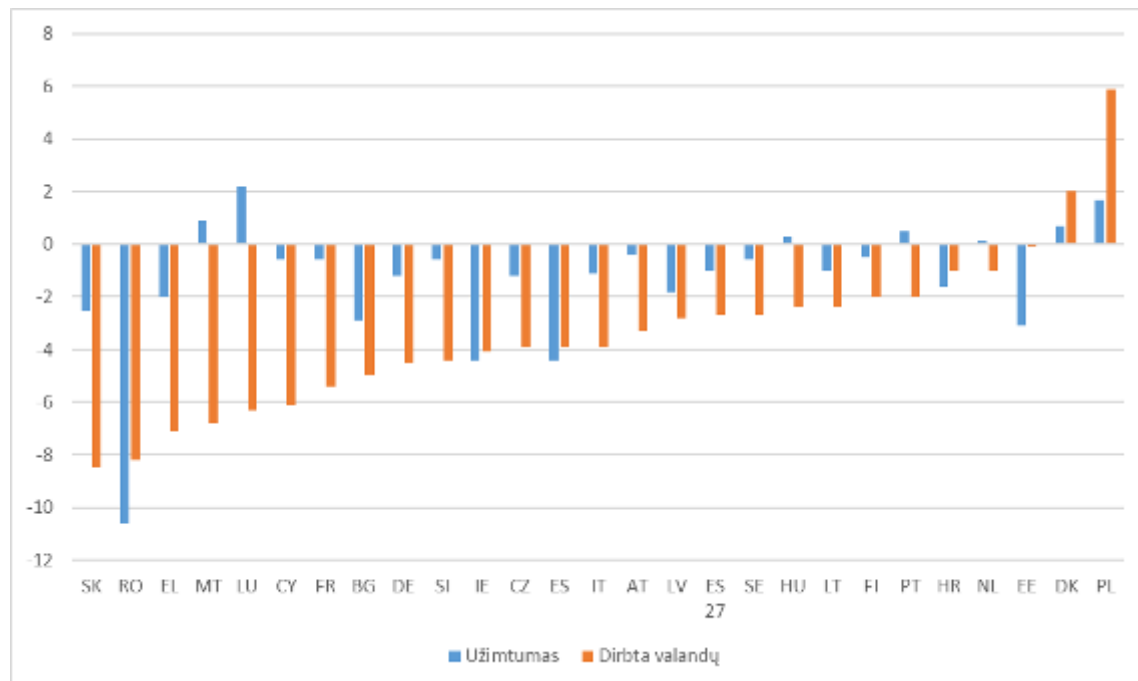
Šaltinis: Eurostatas [[lfsi_emp_a](#)], darbo jėgos tyrimas.

Visose valstybėse narėse, išskyrus dvi, nuo COVID-19 krizės pradžios vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičius sumažėjo. Dėl priemonių, kuriomis siekiama suvaldyti tiesioginį krizės poveikį užimtumui, bendras dirbtų valandų skaičius sumažėjo daugiau nei galėjo lemti bendro užimtumo lygio pokyčiai (2.1.4 pav.). Tai, koku mastu buvo galima išvengti darbo netekimo, taip pat priklausė nuo profesinių ypatumų, įskaitant kritinį profesijų pobūdį ir jų nuotolinio darbo galimybę bei socialinės sąveikos būtinybę. 2020 m. II ketv. nebuvimo darbe atvejų smarkiai padaugėjo, tačiau daugumoje valstybių narių jų skaičius sumažėjo iki priešpandeminio lygio. Nuo atsigavimo pradžios visose šalyse, išskyrus Daniją ir Lenkiją, dirbtų valandų skaičius vis dar nepasiekė ikipandeminio lygio. Nedidelis dirbtų valandų skaičius gali būti apie sutrumpinto darbo laiko naudojimą, atsižvelgiant į veiklos

apribojimus. Kol kas neaišku, kada vienam darbuotojui tenkančios dirbtos valandos grįš į prieškrizinį lygį⁴⁹. 2.2 skirsnyje pateikiamas dirbtų valandų skaičiaus raida pagal lytį.

2.1.4 pav. Daugumoje valstybių narių gerokai sumažėjo užimtumas ir bendras dirbtų valandų skaičius

Bendro užimtumo ir dirbtų valandų skaičiaus pokytis nuo 2019 m. IV ketv. iki 2021 m. II ketv. (%)

Pastaba. Pagal sezoną ir kalendorių pakoreguoti duomenys, išskyrus tik sezoninį CZ, EL, FR, MT, PL, PT, SK (užimtumo) ir MT, SK (dirbtų valandų skaičiaus) duomenų koregavimą. Nėra BE duomenų apie dirbtų valandų skaičių. LU ir IE duomenys yra 2021 m. I ketv.

Šaltinis: Eurostatas [namq_10_a10_e], nacionalinės sąskaitos.

Labiau sumažėjo užimtumas sektoriuose, kuriuos labiau paveikė izoliavimas ir būtinos viruso plitimo valdymo priemonės, skirtos kovoti su pandemija. Didžiausias užimtumo sumažėjimas užfiksuotas sektoriuose, kuriuos labiausiai paveikė izoliavimas, tokiuose kaip apgyvendinimo, maisto, kelionių agentūrų veiklos, kultūros ir namų ūkių paslaugų sektoriai⁵⁰. Kita vertus, pagrindinių farmacijos produktų gamyba, draudimas, programavimas ir telekomunikacijos yra tarp veiklos sričių, kuriose 2020 m. užimtumas padidėjo labiausiai (palyginti su ankstesniais metais)⁵¹. Labiausiai paveikti sektoriai taip pat buvo vieni iš pagrindinių sutrumpinto darbo laiko priemonių naudos gavėjų.

Savarankiško darbo sumažėjo dar daugiau nei bendras užimtumas, nors padėtis skirtingose šalyse nevienoda. 2020 m. ES savarankiškai dirbančių asmenų skaičius sumažėjo 1,5 proc. punkto ir sudarė 14 proc.; šis sumažėjimas buvo ryškiausias savarankiškai dirbančių

⁴⁹ Europos Komisija (2021 m.), *Labour Market and Wage Developments in Europe*, 2021 m. metinė apžvalga. Liuksemburgas. Europos Sąjungos leidinių biuras (dar nepaskelbta).

⁵⁰ EUROFOUND (2021), „COVID-19. Poveikis užimtumui ir profesiniam gyvenimui“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

⁵¹ Europos Komisija (2021), 2021 m. užimtumo ir socialinės tendencijos Europoje.

asmenų, turinčių samdomų darbuotojų, grupėje (–4,7 proc.). Ypač nukentėjo savarankiškai dirbantys asmenys Vokietijoje ir Italijoje. Tačiau vienuolikoje valstybių narių, visų pirma Lenkijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Vengrijoje, savarankiškai dirbančių asmenų skaičius augo. 2021 m. II ketv. savarankiškai dirbančių asmenų skaičius ES sumažėjo 2,6 proc., palyginti su tuo pačiu ankstesnių metų ketvirčiu, o savarankiškai dirbančių asmenų, neturinčių samdomų darbuotojų, skaičius sumažėjo 5 proc. Didžiausias nuosmukis 2021 m. užfiksuotas Rumunijoje, Italijoje, Portugalijoje ir Nyderlanduose. Nuo 2021 m. I ketv. iki 2021 m. II ketv. bendras užimtumas ES atsigavo, o savarankiškas darbas⁵² – ne.

Dėl COVID-19 krizės anksčiau buvęs aukštas darbo jėgos trūkumo lygis laikinai nukrito, tačiau daugumoje valstybių narių jis vėl kyla. Darbo jėgos trūkumas atsiranda, kai darbdaviai neranda darbuotojų, reikalingų laisvoms darbo vietoms užimti. Prieš krizę, 2019 m. II ketv., laisvų darbo vietų ES 27 lygis buvo 2,4 proc. 2020 m. II ketv. laisvų darbo vietų lygis nukrito iki 1,6 proc., o vėliau 2021 m. II ketv. padidėjo iki 2,3 proc., beveik visiškai neutralizuodamas COVID-19 sukrėtimo poveikį. Remiantis Europos verslo ir vartotojų tyrimais (EU-BCS), iki pandemijos darbo jėgos trūkumas buvo pasiekęs aukščiausią visų laikų lygį 15 valstybių narių (Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje – žr. 2.1.5 pav.⁵³). Dėl COVID-19 sumažėjus ekonominiam aktyvumui, darbo jėgos trūkumas sumažėjo beveik visose valstybėse narėse⁵⁴. 2021 m., sušvelninus izoliavimo priemones ir laipsniškai atsigauant ekonomikai, darbo jėgos trūkumas daugumoje valstybių narių vėl pradėjo didėti. Tokiuose sektoriuose, kaip statyba, sveikatos ir ilgalaikė priežiūra, taip pat informacija ir ryšiai, šį procesą skatina ilgalaikis įgūdžių trūkumas. 2021 m. II ketv. darbo jėgos trūkumas priartėjo prie priešpandeminio lygio, o nedarbas sumažėjo tik nežymiai. Kai kuriose valstybėse narėse darbo jėgos trūkumas padidėjo labiau nei kitose. Daugiausia (daugiau nei 20 proc.) darbdavių, kurie nurodė, kad darbo jėgos trūkumas yra pagrindinis gamybos ribojimo veiksnys, dalis per pirmuosius tris 2021 m. ketvirčius buvo Lenkijoje, Rumunijoje, Lietuvoje, Kroatijoje, Graikijoje ir Vokietijoje.

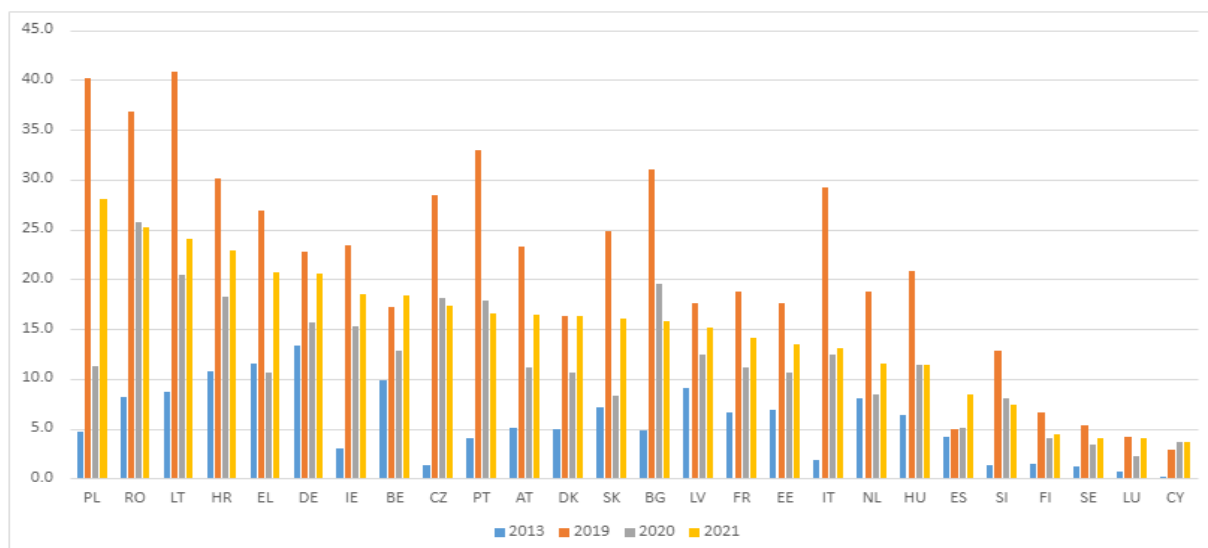
2.1.5 pav. Dėl pandemijos nustatytasis darbo jėgos trūkumas sumažėjo daugumoje valstybių narių, tačiau atsigauant ekonomikai jis vėl didėja

Darbo jėgos trūkumo indeksas – apdirbamosios pramonės, paslaugų ir statybos sektoriaus darbdavių, nurodančių kad darbo jėgos trūkumas yra pagrindinis veiksnys, ribojantis jų gamybos veiklą, dalis (%), 2013–2021 m.).

⁵² Nacionalinių sąskaitų duomenys, pakoreguoti pagal sezoną.

⁵³ Rezultatai iš esmės atitinka 2019 m. Europos investicijų banko grupės investicijų apklausos rezultatus.

⁵⁴ Nors tai greičiausiai buvo apribota įvedus sutrumpinto darbo laiko ir kitas užimtumo rėmimo priemones.

Pastabos. Šalys nurodytos mažėjančia 2021 m. darbo jėgos trūkumo tvarka. 2021 m. duomenys apskaičiuoti kaip pirmųjų trijų ketvirčių vidurkis.

Šaltinis: EU-BCS.

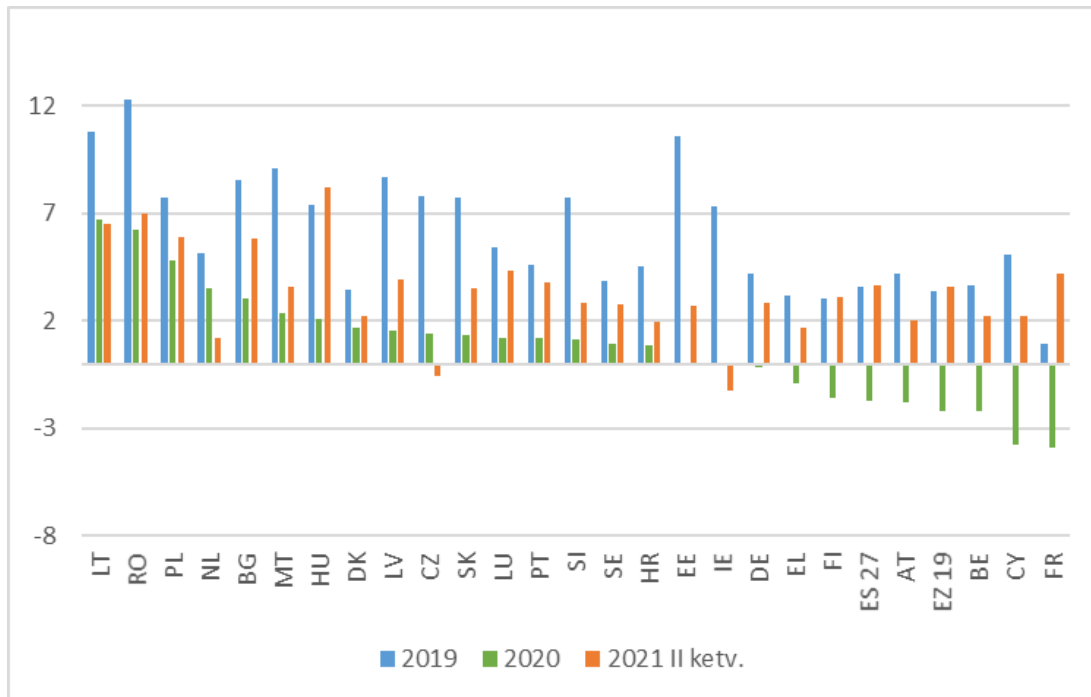
Dėl COVID-19 krizės labai sumažėjo nominaliojo darbo užmokesčio augimo tempas, o per 2021 m. pirmą pusmetį jis atsigavo. Palyginti su 2019 m., kai 27 ES valstybėse narėse darbo užmokestis⁵⁵ augo 3,6 proc., 2020 m. darbo užmokesčio augimas buvo neigiamas (–1,8 proc.). Sumažėjimą bent jau iš dalies galima paaiškinti sutrumpinto darbo laiko poveikiu, kuris gali skirtis priklausomai nuo nacionalinių priemonių struktūros⁵⁶. Tačiau neigiamas suvestinis rodiklis slepia didelį šalių heterogeniškumą. 2020 m. Lietuvoje, Rumunijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose ir Bulgarijoje užfiksuotas didelis nominaliojo darbo užmokesčio augimas, siekiantis arba viršijantis 3 proc. Pietų Europos šalyse, taip pat Belgijoje, Austrijoje ir Suomijoje darbo užmokestis sumažėjo. Didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Italijoje (–6,9 proc.), Ispanijoje (–5,4 proc.), Prancūzijoje (–3,9 proc.) ir Kipre (–3,6 proc.) (2.1.6 pav.). Tai daugiausia susiję su dirbtų valandų skaičiaus sumažėjimu dėl plataus sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymo. 2021 m. pirmą pusmetį, kai kelios valstybės narės išbrido iš nuosmukio ir sutrumpinto darbo laiko tvarka buvo laipsniškai panaikinta, visose valstybėse narėse, išskyrus Airiją ir Čekiją, darbo užmokestis vėl pradėjo augti. Apskritai, 2021 m. pirmą pusmetį darbo užmokestis tiek ES, tiek euro zonoje augo 3,6 proc.

⁵⁵ Matuojama nominaliuoju atlygiu vienam darbuotojui.

⁵⁶ Šalyse, kuriose išmokos mokamos tiesiogiai darbuotojams ir apskaitomos kaip socialiniai pervedimai, dėl sutrumpinto darbo laiko tvarkos gerokai sumažėjo darbo užmokesčio sąnaudos.

2.1.6 pav. Nominaliojo darbo užmokesčio augimas per krizę keliose valstybėse narėse buvo neigiamas, bet 2021 m. atsigavo

Nominalusis atlygis vienam darbuotojui (metinis pokytis %, 2019–2020 m. ir 2021 m. II ketv.)

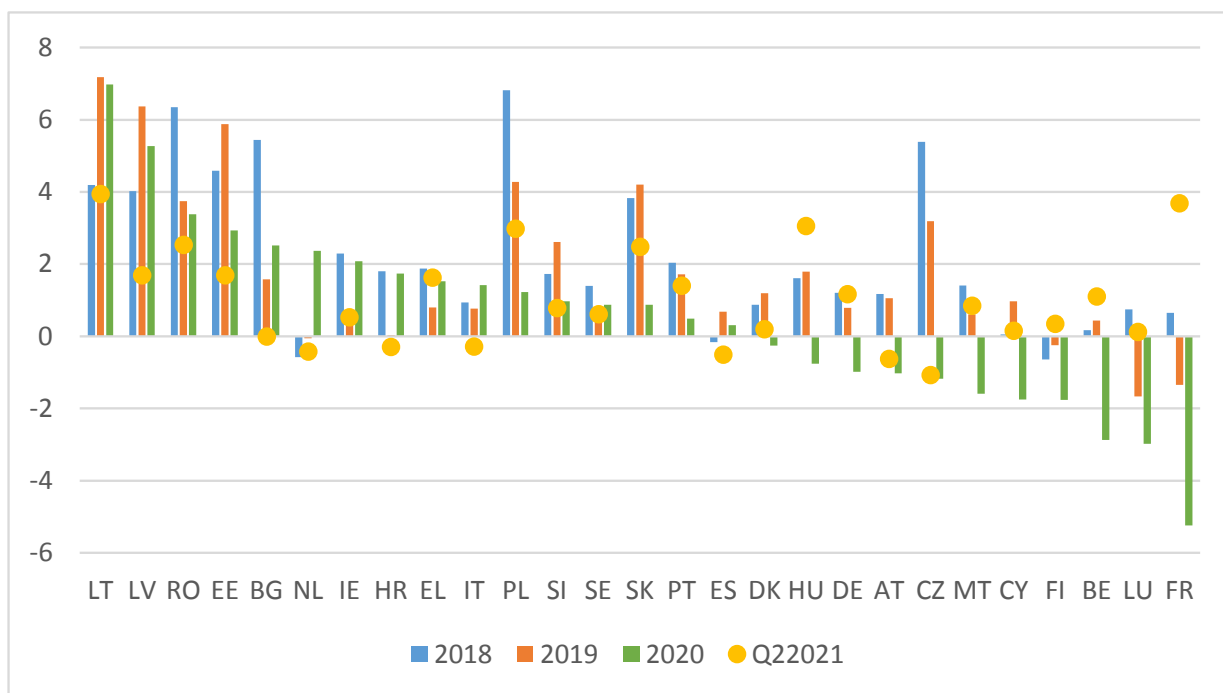
Pastabos. 1) Darbo užmokestis matuojamas rodikliu „Nominalusis atlygis darbuotojui“, kuris apskaičiuojamas kaip bendras atlygis darbuotojams, padalytas iš bendro darbuotojų skaičiaus. Bendras atlygis apibrėžiamas kaip visas darbdavio darbuotojui mokamas atlygis pinigais arba natūra už darbą, kurį darbuotojas atliko per ataskaitinį laikotarpį, ir jį sudaro du komponentai: i) darbo užmokestis pinigais arba natūra ir ii) darbdavių mokamos socialinės įmokos. 2) Visi naudojami duomenys yra nacionalinių sąskaitų duomenys. Rodikliai pagrįsti nacionalinės valiutos vertėmis. 3) 2020 m. šalys nurodytos didėjančia realiojo darbo užmokesčio augimo tvarka. Šaltinis: Europos Komisija, duomenų bazė AMECO.

2020 m. realusis darbo užmokestis sumažėjo kai kuriose valstybėse narėse ir bendrai ES, tačiau 2021 m. vėl padidėjo. 2020 m. realiojo darbo užmokesčio augimas, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo Danijoje, Vengrijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Čekijoje, Maltoje, Kipre, Suomijoje, Belgijoje, Liuksemburge ir Prancūzijoje (žr. 2.1.7 pav.). Didžiausias sumažėjimas nustatytas Prancūzijoje (–5,2 proc.) ir Liuksemburge (–3,0 proc.). 2020 m. realusis darbo užmokestis labiausiai augo Lietuvoje (7,0 proc.), Latvijoje (5,3 proc.) ir Rumunijoje (3,4 proc.). Po neigiamo vidutinio realiojo darbo užmokesčio augimo 2020 m. (–0,9 proc.), 2021 m. pirmą pusmetį realusis darbo užmokestis ES padidėjo 1,1 proc. Didžiausias realiojo darbo užmokesčio augimas 2021 m. pirmą pusmetį užfiksuotas Lietuvoje (3,9 proc.), Prancūzijoje (3,7 proc.) ir Vengrijoje (3,1 proc.). Ateityje netikrumas dėl infliacijos perspektyvų gali turėti įtakos realiojo darbo užmokesčio raidai⁵⁷.

⁵⁷ Europos Komisijos 2021 m. vasaros prognozėje numatoma, kad 2021 ir 2022 m. infliacija šiek tiek padidės, tačiau pažymima, kad infliacija gali būti didesnė, nei prognozuota, jei pasiūlos suvaržymai truks ilgiau, o spaudimas kainoms labiau atsilieps vartotojų kainoms. Žr. Europos Komisijos institucinį dokumentą Nr. 156, 2021 m. liepos mėn. (vasaros prognozė).

2.1.7 pav. 2020 m. realusis darbo užmokestis ES vidutiniškai mažėjo, tačiau 2021 m. pirmąjį pusmetį vėl padidėjo

Realusis atlygis vienam darbuotojui, BVP defliatorius (metinis pokytis proc.; 2018 m., 2019 m., 2020 m. ir 2021 m. II ketv.)

Šaltinis: AMECO.

2020 m. valandinis darbo užmokestis labai išaugo dėl drastiškai sumažinto dirbtų valandų skaičiaus, susijusio su sutrumpintu darbo laiku ir panašiomis darbo vietos išsaugojimo priemonėmis. Valandinis darbo užmokestis ES ir euro zonoje padidėjo atitinkamai maždaug 4,6 proc. ir 5,2 proc. (didžiausi lygiai nuo 2001 m.); 2019 m. jis buvo 2,7 proc. ir 2,2 proc. Kas ketvirtį stebimi simetriški valandinio atlygio ir vienam darbuotojui tenkančio atlygio pokyčiai rodo, kad vienam darbuotojui tenkančio atlygio mažėjimą daugiausia lėmė dirbtų valandų skaičiaus sumažėjimas, pirmiausia susijęs su sutrumpintu darbo laiku. Kai kuriose valstybėse narėse (Austrijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Maltoje ir Slovėnijoje) valandinis atlygis padidėjo daugiau kaip keturis kartus, palyginti su nominaliuoju atlygiu vienam darbuotojui. 2021 m. I ketv. valandinis atlygis ES didėjo šiek tiek daugiau nei 2020 m. paskutinį ketvirtį (0,3 proc.).

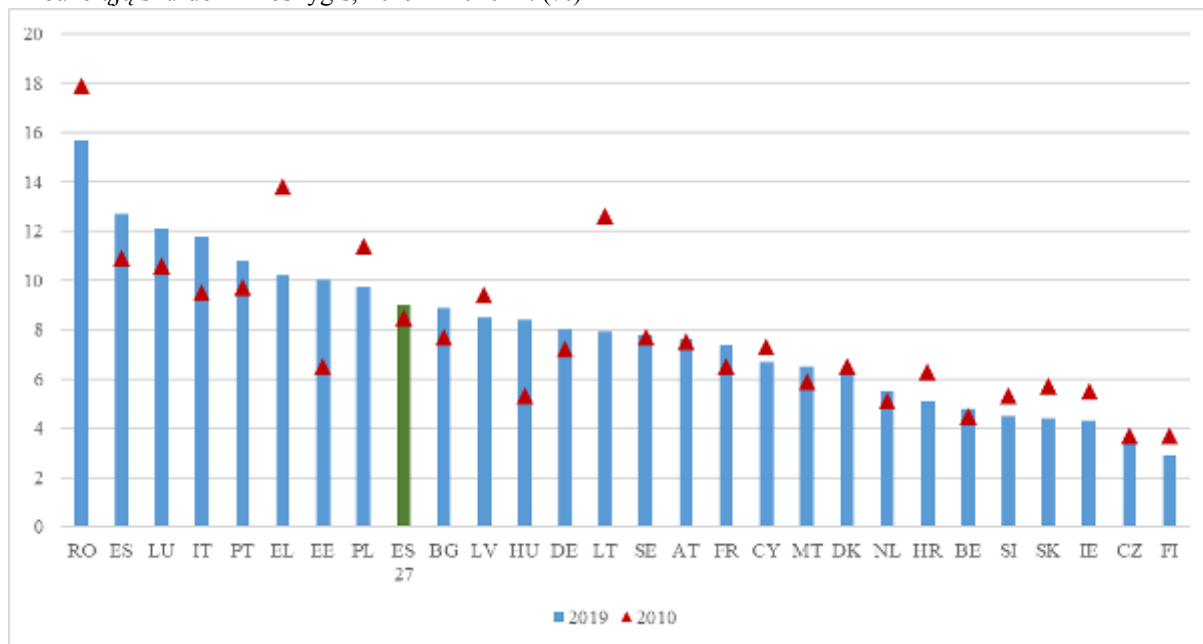
Darbas ne visada užtikrina deramas pragyvenimo pajamas. Dirbančiųjų skurdas ES 27 išaugo nuo 8,5 proc. 2010 m. iki 9,0 proc. 2019 m.⁵⁸ (kaip matyti iš 2.1.8 pav.). Apskritai pagal terminuotą darbo sutartį dirbantys darbuotojai susiduria su didesne dirbančiųjų skurdo

⁵⁸ 27 ES valstybių narių duomenys iki nustatyto 2021 m. spalio 28 d. termino nebuvo prieinami. Dirbančiųjų skurdas vertinamas kaip dirbančiųjų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos yra mažesnės nei skurdo rizikos riba, sudaranti 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų (po socialinių pervedimų) medianos, dalis. 2007 m. duomenys susiję su vieninteliu palyginamu tų metų ES suvestiniu rodikliu, t. y. 27 ES valstybių narių, įskaitant Jungtinę Karalystę, bet neįskaitant Kroatijos. Vidutiniškai tarp dabartinių 27 valstybių narių (t. y. įskaitant Kroatiją ir išskyrus Jungtinę Karalystę) dirbančiųjų skurdas išaugo nuo 8,5 proc. 2010 m. (anksčiau turimi duomenys) iki 9 proc. 2019 m.

rizika nei pagal neterminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai (16,2 proc., palyginti su 5,9 proc.), kaip ir žemos kvalifikacijos darbuotojai, palyginti su aukštos kvalifikacijos darbuotojais (19 proc., palyginti su 4,9 proc.). Be to, dirbančiųjų skurdą gerokai dažniau patiria ne ES gimę darbuotojai nei ES gimę darbuotojai (20,1 proc., palyginti su 8,1 proc.). Iš 2.1.8 pav. matyti, kad 2019 m. skurdas gresia daugiau nei 10 proc. darbuotojų Rumunijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Italijoje, Portugalijoje ir Graikijoje. Šioje grupėje dirbančiųjų skurdas, palyginti su 2010 m., 2019 m. padidėjo Ispanijoje, Italijoje, Liuksemburge ir Portugalijoje.

2.1.8 pav. Per paskutinį dešimtmetį dirbančiųjų skurdas ES išaugo.

Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis, 2019 ir 2010 m. (%)

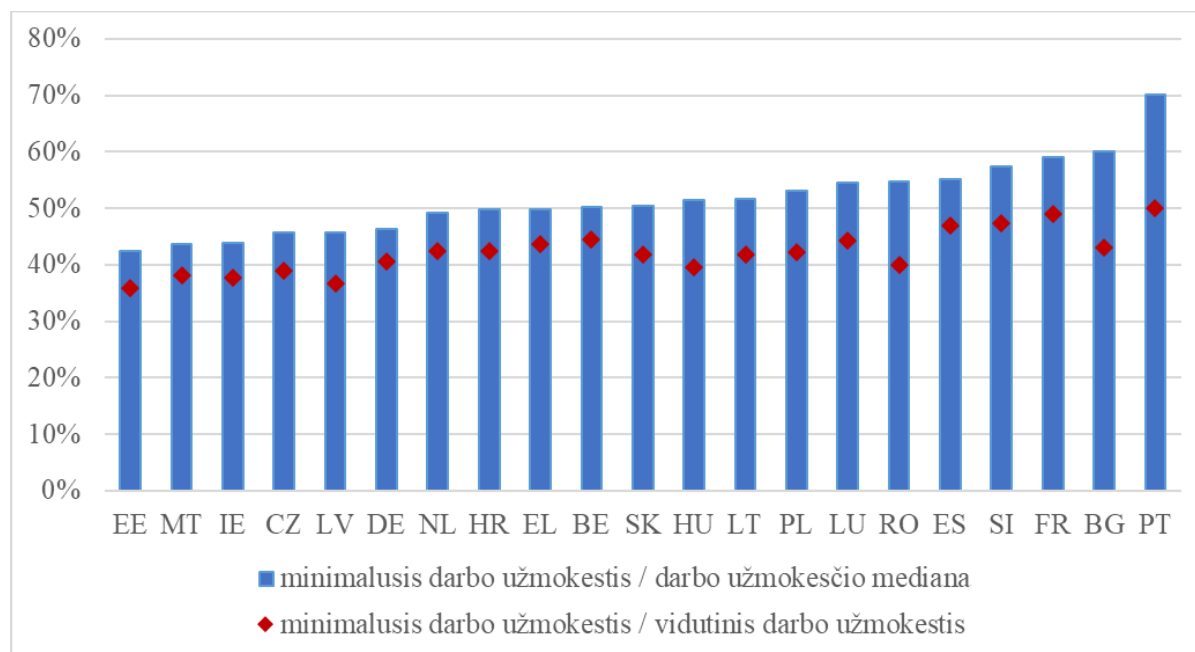

Šaltinis: Eurostatas [ilc_iw01].

Nors pastaruoju metu daugelyje valstybių narių minimalusis darbo užmokestis padidėjo, teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis neretai tebėra mažas, palyginti su kitomis darbo užmokesčio formomis. Beveik visose valstybėse narėse teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis nesiekia 60 proc. darbo užmokesčio medianos ir 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio (žr. 2.1.9 pav.). Be to, tais pačiais metais šalyse, įskaitant Lietuvą, Airiją, Nyderlandus, Vengriją, Estiją, Latviją ir Čekiją, minimalusis darbo užmokestis buvo mažesnis nei 50 proc. darbo užmokesčio medianos ir mažesnis nei 40 proc. vidutinio darbo užmokesčio⁵⁹.

2.1.9 pav. Beveik visose valstybėse narėse teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis nesiekia 60 proc. darbo užmokesčio medianos ir 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio.

Teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis, išreikštas kaip visą darbo laiką dirbančių darbuotojų darbo užmokesčio medianos ir vidutinio darbo užmokesčio (neatskaičius mokesčių) procentinė dalis (%), 2019 m.)

Pastaba. Į grafiką neįtrauktos AT, CY, DK, FI, IT ir SE, kuriose nėra teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio. Šiose šalyse minimaliojo darbo užmokesčio apsauga užtikrinama kolektyvinėmis sutartimis.

Šaltinis: Eurostatas [ear_mw_cur], EBPO.

Labai svarbus vaidmuo Sąjungoje užtikrinant deramą minimaliojo darbo užmokesčio apsaugą tenka kolektyvinėms deryboms. Per pastaruosius du dešimtmečius kolektyvinių derybų aprėptis daugelyje valstybių narių mažėjo. Mažėjimo tendencija buvo aiškiausia Graikijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Slovakijoje, Kipre ir Slovėnijoje (žr. 2.1.10 pav.). Keliose valstybėse narėse sumažėjusią kolektyvinių derybų aprėptį būtų galima paaiškinti tuo, kad dėl reguliavimo pokyčių, kolektyvinių derybų išplėtimo sąlygų pakeitimų arba kitų veiksnių, pavyzdžiui, darbdavių organizacijų gausos⁶⁰ ir narystės profesinėse sąjungose⁶¹, sumažėjo jungtinių darbdavių derybų sektorių arba nacionaliniu lygmeniu. Be to, šią tendenciją lėmė struktūriniai ekonomikos poslinkiai į sektorius, kuriuose profesinių sąjungų veikla yra menka, visų pirma paslaugų, ir mažėjanti narystė profesinėse sąjungose, susijusi su plintančiu nestandartinių formų darbu, pavyzdžiui, darbu skaitmeninėse platformose. Šalyse, kuriose minimalusis darbo užmokestis nustatomas tik kolektyvinėmis derybomis, aprėpties lygis viršija 80 proc. Vienintelė išimtis yra Kipras, kur per pastaruosius du dešimtmečius stebimas didelis sumažėjimas (nuo 65 proc. iki 43 proc.) ir planuojama iki 2022 m. pereiti

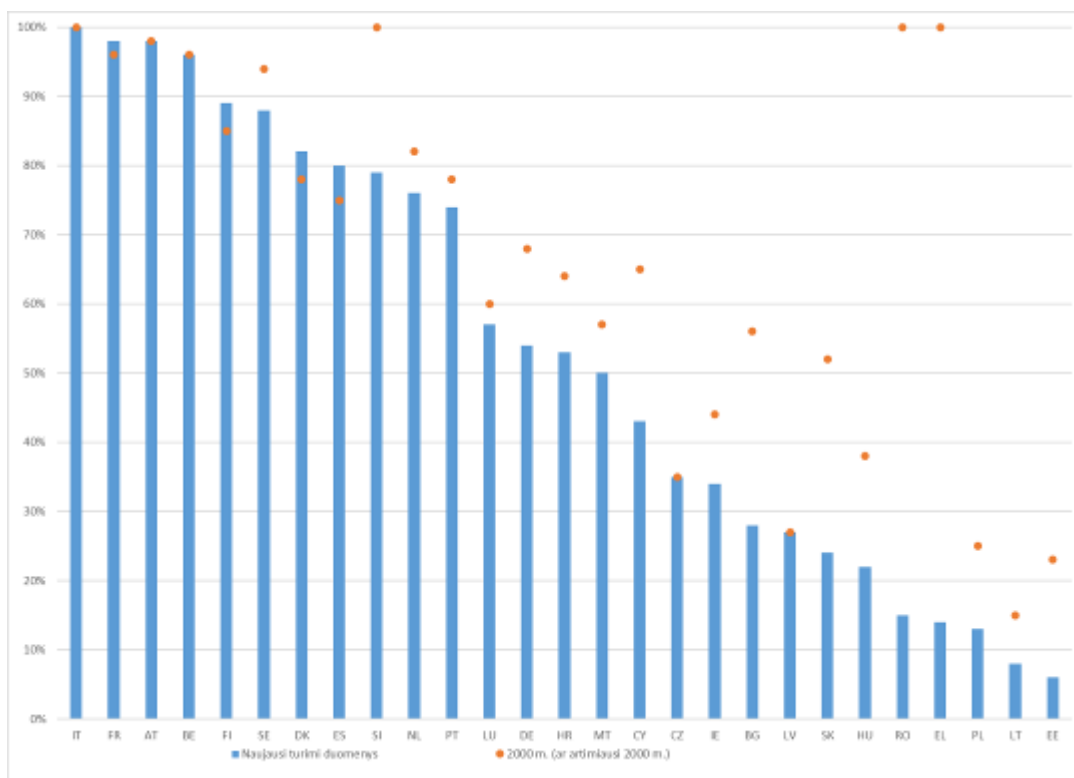
⁶⁰ Darbdavių organizacijų tankis apibūdinamas kaip visų įmonėse narėse dirbančių darbuotojų narystė, kaip bendro darbuotojų skaičiaus organizacijų organizacinėje srityje dalis.

⁶¹ Europos Komisija (2021), *Employment and Social developments in Europe, Annual review* („Europos užimtumo ir socialinės tendencijos. Metinė apžvalga“).

prie teisės aktais nustatomo minimaliojo darbo užmokesčio. Italijoje, Ispanijoje, Suomijoje ir Danijoje aprėptis nuo 2000 m. padidėjo, o Austrijoje kolektyvinių derybų aprėptis išliko tokia pat aukšta (98 proc. darbuotojų). Komisijos pasiūlyta direktyva dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio⁶² siekiama pagerinti jo adekvatumą, be kita ko, skatinant kolektyvines derybas dėl darbo užmokesčio. Komisija teikia paramą, kad būtų stiprinami socialinių partnerių gebėjimai, be kita ko, per kvietimus užmegzti socialinį dialogą, ES užimtumo ir socialinių inovacijų programą (EaSI) ir ESF+.

2.1.10 pav. 2000–2019 m. darbuotojų kolektyvinių derybų aprėpties lygis sumažėjo beveik visose valstybėse narėse

Darbuotojų, kuriems taikoma kolektyvinė sutartis, skaičius, padalytas iš bendro darbuotojų, gaunančių darbo užmokestį ir atlyginimą, skaičiaus (%; 2000 m. ir 2019 m.).

Pastaba. 1) Naujausi turimi duomenys yra 2019 m. (AT, BE, CZ, HU, IT, LT, NL, PL, PT), 2018 m. (BG, DE, DK, ES, FR, LU, LV, SE), 2017 m. (EL, FI, IE, SI, RO), 2016 m. (CY, MT), 2015 m. (SK) ir 2014 m. (HR). 2) IT sektoriuje aprėptis buvo pakoreguota iki 100 proc., atsižvelgiant į tai, kad kolektyvinėse sutartyse nustatytas bazinis darbo užmokestis (*minimi tabellari*) naudojamas darbo teismuose kaip orientacinis dydis taikant konstitucinį proporcingo ir pakankamo atlygio principą. Šaltinis: EBPO AIAS tyrimo duomenų bazė (2021 m.).

Manoma, kad didelės įtakos būsimai darbo rinkos raidai turės žaliaji ir skaitmeninė pertvarka. Pandemija paspartino dabartinės ES ekonomikos ir visuomenės skaitmenizacijos tendencijas. Skaitmeninės technologijos suteikia naujų būdų mokytis, dirbti, siekti tikslų ir gauti geresnę prieigą prie švietimo ir užimtumo galimybių. Darbo rinkoje jos sukuria naujų užimtumo galimybių ir padeda geriau suderinti darbdavių ir darbuotojų poreikius. Tačiau jos

⁶² Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio Europos Sąjungoje, COM(2020) 682.

taip pat kelia pavojų esamoms darbo vietoms, visų pirma asmenims, užsiimantiems veikla, kuri yra labai rutininė, ir menko išsilavinimo darbuotojams. Dėl to gali padidėti poliarizacija, mažėti užimtumas vidutiniškai apmokamų profesijų srityse ir tuo pačiu metu daugėti mažo ir aukšto darbo užmokesčio profesijų⁶³. Be to, jei bus imtasi tinkamų papildomų politikos priemonių, neutralizavus poveikį klimatui iki 2030 m. ES galėtų būti sukurta iki vieno milijono papildomų žaliųjų darbo vietų, nors numatoma, kad poveikis įvairioms profesijoms, sektoriams ir regionams bus nevienodas⁶⁴. Įdomu tai, kad iš analizės matyti, jog darbo vietos bus kuriamos sektoriuose, susijusiuose su atsinaujinančiąja energija, statyba, žemės ūkiu ir miškininkyste, ir daugiausia vidutinės kvalifikacijos darbuotojų grupėms ir tai gali padėti sušvelninti pirmiau minėtą darbo rinkos poliarizacijos tendenciją. Tačiau ir šiuo atveju yra darbuotojų, kurie neteks darbo (visų pirma gavybos išteklių sektoriuose ir energijai labai imliuose sektoriuose) ir kuriems teks atlikti kitokias užduotis ir įgyti kitokių įgūdžių. Spartus darbo jėgos persikirstymas gali padėti padidinti veiksmingumą, našumą ir darbo užmokestį, ypač į ateitį orientuotuose sektoriuose, kuriuose labai svarbus vaidmuo tenka darbuotojų kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui (žr. 1 intarpą ir 2.2.1 skyrių).

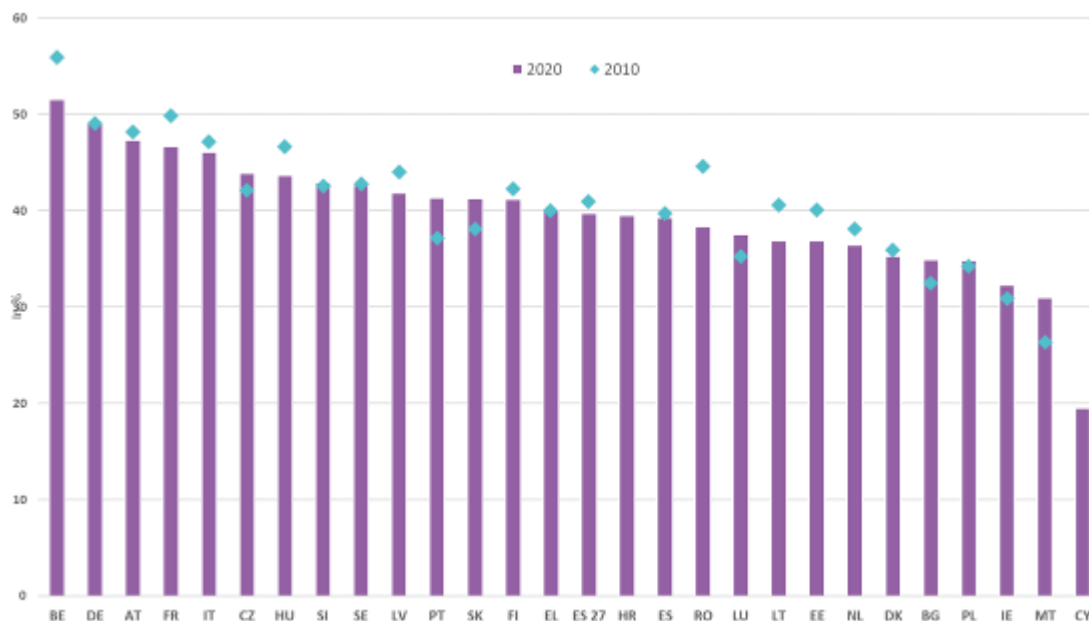
Didelis darbo jėgos mokesčių pleištas gali daryti neigiamą poveikį darbo jėgos paklausai ir pasiūlai. Darbo jėgos mokesčių pleištas – tai darbdavių darbo sąnaudų ir darbuotojų grynojo darbo užmokesčio skirtumas, išreikštas kaip santykis su bendromis darbo užmokesčio sąnaudomis. Vidutinis mokesčių pleištas 27 ES valstybėse narėse vienam vidutinį darbo užmokestį gaunančiam asmeniui nuo 2010 m. palaipsniui mažėjo iki 39,7 proc. 2020 m. Nuo 2010 m. vidutinio darbo užmokesčio mokesčių pleištas gerokai (daugiau nei 2 proc. punktais) sumažėjo septyniose ES valstybėse narėse: labiausiai – Rumunijoje (–6,3 proc. punkto), Vengrijoje (–5,8 proc. punkto), Belgijoje (–4,4 proc. punkto) ir Lietuvoje (–3,7 proc. punkto). Tačiau nuo 2010 m. smarkus padidėjimas stebimas Maltoje (4,6 proc. punkto), Portugalijoje (4,2 proc. punkto) ir Čekijoje (1,7 proc. punkto) (žr. 2.1.11 pav.).

2.1.11 pav. Per pastarąjį dešimtmetį daugumoje ES valstybių narių vidutinio darbo užmokesčio mokesčių pleištas sumažėjo

Vidutinį darbo užmokestį uždirbančio asmens mokesčių pleištas, 2010–2020 m. pokytis (%)

⁶³ Europos Komisija (2019). „2019 m. darbo rinkos ir darbo užmokesčio pokyčių Europoje metinė apžvalga“, Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinis direktoratas.

⁶⁴ Poveikio vertinimas, pateikiamas kartu su 2021 m. liepos 14 d. Komisijos komunikatu Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „55 % tikslas – pasiekiamas. ES 2030 m. klimato tikslo įgyvendinimas siekiant neutralizuoti poveikį klimatui“, [COM\(2021\) 550 final](#).

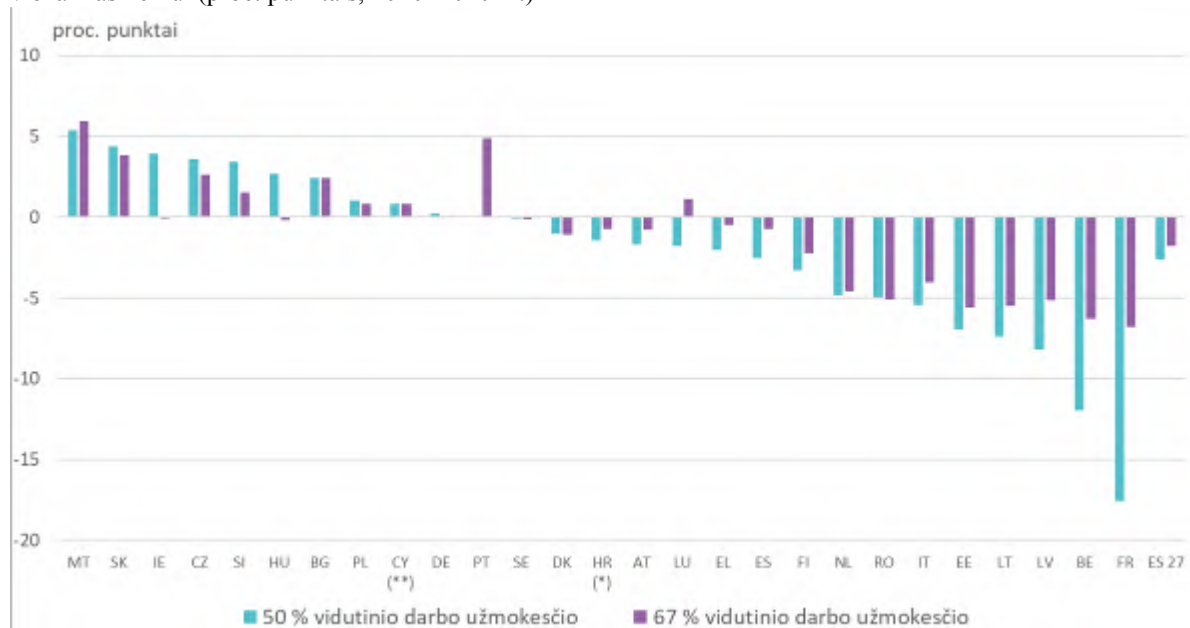
Pastabos. Nėra 2010 m. Kroatijos ir Kipro duomenų.

Šaltinis: Europos Komisija, Mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių ir išmokų modeliu (atnaujinta 2021 m. kovo mėn.).

Mokesčių pleistas mažas pajamas gaunančių asmenų atveju paprastai yra mažesnis nei didesnes pajamas gaunančių asmenų atveju. Mažas pajamas gaunančių asmenų apmokestinimas turi svarbių pasekmių darbo rinkai (perėjimas į darbo rinką, šešėlinė ekonomika; žr. 2.3 skirsnį) ir socialinei įtraukčiai (žr. 2.4 skirsnį). Šiuo atžvilgiu ES valstybės narės yra labai skirtingos. 2020 m. 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio uždirbančių asmenų mokesčių pleistas Vengrijoje ir Vokietijoje buvo didesnis nei 40 proc., o Kipre ir Prancūzijoje – mažesnis nei 20 proc. Per pastarąjį dešimtmetį daugelyje ES šalių sumažėjo mažiausias pajamas gaunančių darbuotojų mokesčių pleistas. Kalbant apie ES vidurkį, 2010–2020 m. 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio uždirbančių asmenų mokesčių pleistas sumažėjo 2,6 proc. punkto. Šešiose šalyse (Prancūzijoje, Belgijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Estijoje, Italijoje) šis rodiklis sumažėjo daugiau kaip 5 proc. punktais (žr. 2.1.12 pav.).

2.1.12 pav. Daugumoje ES valstybių narių mažiausias pajamas gaunančių darbuotojų mokesčiai mažėja

Mažas pajamas (50 proc. ir 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio) gaunančių asmenų mokesčių pleišto raida, vienam asmeniui (proc. punktais, 2010–2020 m.)

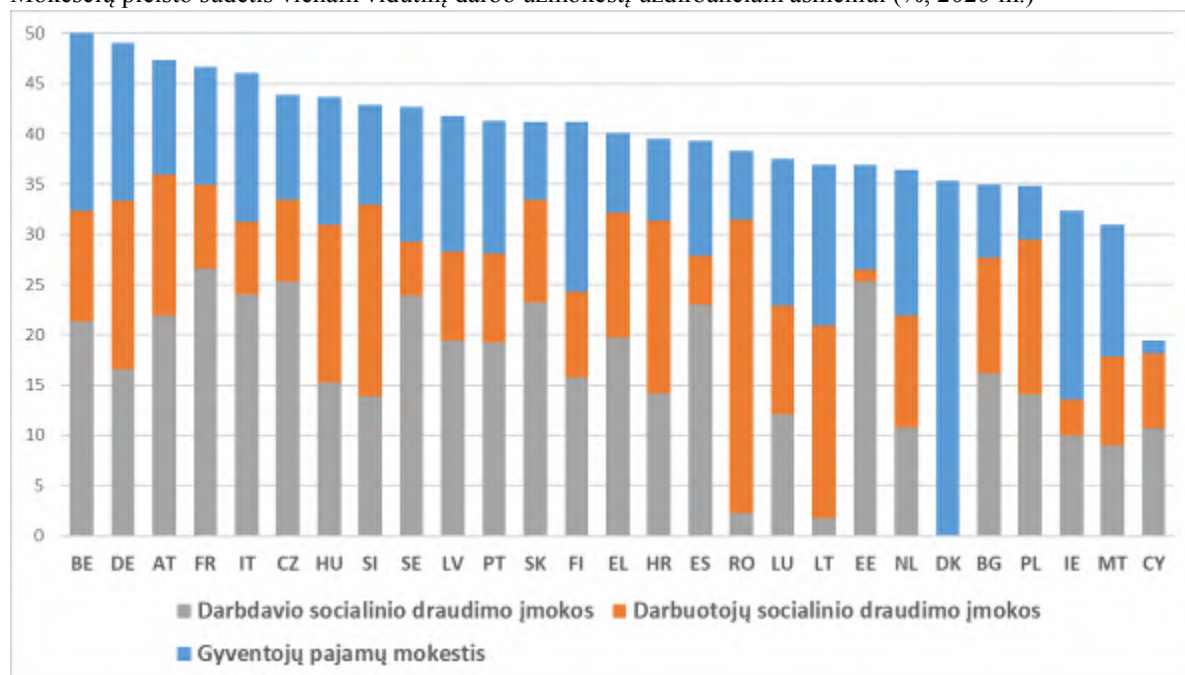
Pastabos: (*) Kroatijos duomenys 2013 m. ir (**) Kipro duomenys 2014 m.

Šaltinis: Europos Komisija, Mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių ir išmokų modeliu (atnaujinta 2021 m. kovo mėn.).

Darbo jėgos mokesčių pleišto sudėtis valstybėse narėse labai skiriasi. Jo sudedamosios dalys (t. y. gyventojų pajamų mokestis, darbuotojo ir darbdavio mokamos socialinio draudimo įmokos) ir visų pirma jų dydis gali daryti skirtingą poveikį darbo jėgos pasiūlai ar paklausai, bent trumpuoju laikotarpiu. 2.1.13 pav. pateikiamas vieno darbuotojo mokesčių pleišto suskirstymas pagal vidutinį darbo užmokestį 2020 m. Didžiausios darbdavio socialinio draudimo įmokos yra Prancūzijoje, Čekijoje ir Estijoje, kur jos sudaro daugiau kaip 25 proc. užimtumo išlaidų. Bendros (darbdavio ir darbuotojo) socialinio draudimo įmokos, kaip užimtumo išlaidų dalis, yra didžiausios Austrijoje (36 proc.), po jos – Prancūzijoje, Slovakijoje ir Čekijoje. Be Danijos, kurios mokesčių pleište nėra socialinio draudimo įmokų elementų, Airijoje (13,6 proc.) ir Maltoje (17,8 proc.) bendros socialinio draudimo įmokos sudaro mažiausią darbo sąnaudų dalį. Didžiausia darbuotojų mokama mokesčių pleišto dalis – Rumunijoje (29 proc.) ir Lietuvoje (19,1 proc.). Darbdavių socialinio draudimo įmokos Lietuvoje ir Rumunijoje nesiekia 5 proc.

2.1.13 pav. Darbo jėgos mokesčių naštos sudėtis skirtingose šalyse labai įvairuoja

Mokesčių pleišto sudėtis vienam vidutinį darbo užmokestį uždirbančiam asmeniui (% , 2020 m.)

Pastaba. Valstybės narės nurodytos mažėjančia tvarka pagal bendro mokesčių pleišto lygį; išmokos šeimai neturi įtakos duomenims, nes duomenys yra susiję su vienu uždirbančiu asmeniu, neturinčiu sutuoktinio ar vaikų.

Šaltinis: Europos Komisija, Mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių ir išmokų modeliu (atnaujinta 2021 m. kovo mėn.).

Kai kuriais atvejais galima palengvinti darbo jėgos apmokestinimo našta, visų pirma sumažinant mažas ir vidutines pajamas gaunančių grupių mokesčių pleišta, pereinant prie augimui palankesnių mokesčių bazių, kartu tinkamai atsižvelgiant į galimą pasiskirstomąjį poveikį ir užtikrinant adekvačią socialinę apsaugą. Teisės aktų pasiūlymais, pateiktais 2021 m. liepos 14 d. Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinyje⁶⁵, įskaitant siūlomą ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos ir Energijos mokesčių direktyvos peržiūrą, siekiama sudaryti sąlygas ekonomiškai efektyviam ir teisingam perėjimui prie švarios energijos suderinant ekonomines paskatas su didesniais ir teisiškai privalomais ES klimato srities tikslais. Iš turimų duomenų matyti, kad degalų ir kitų energinių produktų mokesčiais didžiausia našta, kaip disponuojamųjų pajamų dalis, užkraunama mažiausių pajamų namų ūkiams⁶⁶. Todėl reikia kruopščiai parengti politiką, kad būtų sprendžiamas pasiskirstomojo poveikio klausimas, ypač mažiausias pajamas gaunančiose grupėse⁶⁷. 2019 m. apie 7 proc. 27 ES valstybių narių gyventojų, t. y. 31 mln. žmonių, negalėjo tinkamai apšildyti savo namų, o tarp valstybių narių ir pajamų grupių buvo didelių

⁶⁵ 2021 m. liepos 14 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „55 % tikslas – pasiekiamas. ES 2030 m. klimato tikslo įgyvendinimas siekiant neutralizuoti poveikį klimatui“, [COM\(2021\) 550 final](#).

⁶⁶ Europos Komisija (2020). „2020 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinė apžvalga“. Liuksemburgas. Europos Sąjungos leidinių biuras. Paskelbta [internete](#).

⁶⁷ Iš neseniai atlikto tyrimo matyti, kad sumodeliuotas 30 mlrd. EUR žaliųjų mokesčių portfelis, pakeisiantis pajamų mokestį, galėtų iki 2030 m. padidinti ES BVP 35 mlrd. EUR (0,2 proc.), o užimtumą – 140 000 etato ekvivalentų (0,1 proc.). Tyrimo modeliavimas atskleidė teigiamą arba nulinį poveikį pajamoms visose pasiskirstymo dalyse visose valstybėse narėse.

skirtumų; visų pirma tai pasakytina apie mažesnes nei vidutines pajamas gaunančias grupes⁶⁸⁶⁹.

2.1.2 Politinis atsakas

Europos laikinos paramos priemonė nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE) labai padėjo užkirsti kelią nedarbo didėjimui 2020 ir 2021 m. Priemonės SURE lėšomis suteikta 100 mlrd. EUR kompensacinių paskolų, skirtų padėti valstybėms narėms apsaugoti darbo vietas ir darbuotojų pajamas COVID-19 pandemijos sąlygomis. Iki šiol Komisija jau išmokėjo beveik 95 proc. visos Tarybos patvirtintos SURE finansinės pagalbos. Apskaičiuota, kad per pirmąją pandemijos bangą 2020 m. priemonės SURE lėšomis paremta maždaug 31 mln. žmonių ir 2,5 mln. įmonių 19 valstybių narių. Iš paramos gavėjų atsiliepimų matyti, kad SURE parama buvo svarbus veiksnys kuriant sutrumpinto darbo laiko sistemas ir didinant jų aprėptį bei mastą⁷⁰.

Apskaičiuota, kad vien 2020 m. kovo–rugsėjo mėn. sutrumpintam darbo laikui ir panašioms darbo vietų išsaugojimo priemonėms ES buvo išleista beveik 100 mlrd. EUR. Konkretus paramos pobūdis, tinkamumo kriterijai, dydis ir trukmė, taip pat finansavimo šaltinis ir mokymo reikalavimų įtraukimas bei apsauga nuo atleidimo iš darbo skirtingose šalyse įvairavo. Taip pat įvairavo reikalavimai, susiję su apyvartos sumažėjimo dydžiu. 14 valstybių narių nustatė minimalų 10–50 proc. apyvartos sumažėjimą ir tai galėjo gerokai apriboti potencialią reikalavimus atitinkančių įmonių ir darbuotojų dalį. Pajamų, gautų už nedarbą, lygis valstybėse narėse labai skyrėsi. Pakaitinių pajamų normos svyravo nuo 60 proc. iki 100 proc., o daugumoje šalių buvo taikomos viršutinės ribos⁷¹. Visos valstybės narės, išskyrus šešias, siūlė darbuotojų, dirbančių sutrumpintą darbo laiką, apsaugą nuo atleidimo iš darbo. **Austrija, Graikija, Italija, Nyderlandai ir Portugalija** įmonėms, kurios prašė valstybės paramos, uždraudė tam tikrą laiką atleisti darbuotojus. Keturios šalys (**Austrija, Vengrija, Vokietija ir Prancūzija**) į savo sutrumpinto darbo laiko nuostatas įtraukė reikalavimą siūlyti mokymą prastovų metu, o **Vokietija ir Prancūzija** taip pat siūlė finansines paskatas tai daryti⁷².

Daugiau kaip trys ketvirtadaliai valstybių narių per pandemiją pradėjo taikyti specialias savarankiškai dirbančių asmenų pajamų rėmimo priemones. Visose šalyse, išskyrus tris, šios priemonės buvo visiškai naujos ir taikomos ribotą laiką. Kalbant apie

⁶⁸ Penkiose valstybėse narėse (BG, CY, LT, PT, EL) 2019 m. mažesnes nei vidutines pajamas (nuo 60 proc. pajamų medianos iki pajamų medianos) gaunančių namų ūkių, kurie pranešė apie nesugebėjimą tinkamai šildyti savo namų, dalis viršijo 20 proc. toje pajamų grupėje.

⁶⁹ Tačiau žemesnės socialinės ir ekonominės padėties asmenų grupėms dėl didesnio poveikio ir didesnio pažeidžiamumo gresia didesnis neigiamas poveikis dėl aplinkos pavojų sveikatai: <https://www.eea.europa.eu/publications/unequal-exposure-and-unequal-impacts/>.

⁷⁰ Antroji SURE įgyvendinimo ataskaita (COM(2021) 596).

⁷¹ Šios viršutinės ribos reiškė, kad sutrumpintas darbo laikas ir panašios priemonės buvo naudingesnės išsaugant mažesnį darbo užmokestį uždirbančių asmenų pajamas.

⁷² EUROFOUND (2021), „COVID-19. Poveikis užimtumui ir profesiniam gyvenimui“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

reikalavimus atitinkančias grupes, kai kurios šalys (pvz., **Belgija**⁷³ ir **Prancūzija**) daugiausia paramos skyrė savarankiškai dirbantiems asmenims labiausiai nukentėjusiuose sektoriuose, kitos (**Nyderlandai** ir **Lenkija**) – daugiausia arba vien tik savarankiškai dirbantiems asmenims, neturintiems samdomų darbuotojų, arba konkrečioms teisinėms struktūroms⁷⁴. **Čekija, Graikija, Lenkija** ir **Portugalija** neleido savarankiškai dirbančių asmenų pajamų rėmimo derinti su kita valstybės parama. Kai kuriose šalyse taip pat buvo nustatytos žemesnės arba aukštesnės savarankiškai dirbančių asmenų pajamų ribos, siekiant apriboti reikalavimus atitinkančias grupes. Kalbant apie apyvartos sumažėjimo reikalavimą, **Latvija** ir **Rumunija** suteikė galimybes naudotis savo sistemomis tik savarankiškai dirbantiems asmenims, kuriems turėjo įtakos visiškai tam tikrų sektorių uždarymas, o kai kuriose kitose šalyse riba svyravo nuo 10 proc. iki 5 proc. apyvartos nuostolių. Apskritai savarankiškai dirbantiems asmenims teikiamos paramos pajamoms lygis nukrito žemiau to lygio, kuris siūlomas samdomiems darbuotojams, dirbantiems pagal sutrumpinto darbo laiko ir laikino nedarbo priemones⁷⁵.

2021 m. dauguma valstybių narių pradėjo atšaukti arba mažinti savo skubios paramos schemas. Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje reaguojant į krizę įvestos specialios laikinosios schemas buvo laipsniškai panaikintos 2021 m. gegužės–rugpjūčio mėn.; **Nyderlanduose ir Švedijoje** – 2021 m. rugsėjo mėn.; **Kipre** – 2021 m. spalio mėn. **Bulgarijoje, Danijoje, Graikijoje, Kroatijoje, Maltoje, Airijoje, Slovakijoje ir Rumunijoje** atitinkamos neatidėliotinos pagalbos schemas turėtų galioti (bent) iki 2021 m. pabaigos. Valstybės narės, kuriose iki COVID-19 krizės jau veikė nuolatinės schemas, pradėjo atsisakyti skubių procedūrų, pagal kurias buvo sudaryta daugiau galimybių gauti sutrumpinto darbo laiko paramą.

Kai kurios valstybės narės pritaikė ir papildė savo sutrumpinto darbo laiko schemas siekdamas geriau reaguoti į darbo rinkos sunkumus atsigavimo laikotarpiu pagal Ramsčio 4 principą (aktyvi parama užimtumui). **Austrija, Vokietija, Prancūzija, Italija, Portugalija, Ispanija** ir **Švedija** skatina sutrumpintą darbo laiką dirbančius darbuotojus mokytis. **Portugalijoje** sutrumpinto darbo laiko rėmimas buvo papildytas schema, skatinančia darbdavius atnaujinti veiklą. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, **Italijoje** ir **Prancūzijoje**, sutrumpinto darbo laiko tvarka naudojama ne tik laikinai sutrikus veiklai, bet ir visam laikui sumažėjus veiklai vykstant verslo restruktūrizavimo procesams. **Italijoje** ši priemonė apima paramą perėjimui į naują darbo vietą, o **Prancūzijoje** šiuo tikslu taikoma atskira schema (Transco). Kai kurios valstybės narės (pavyzdžiui, **Slovakija, Čekija** ir **Ispanija**) nuolat reformuoja savo sutrumpinto darbo laiko tvarką.

Valstybės narės įgyvendino keletą priemonių užimtumui po COVID-19 sukrėtimo skatinti (žr. 2.1.14 pav.). Daugumoje valstybių narių buvo plačiai taikomos paskatos samdyti darbuotojus, pvz., laikinos arba vienkartinės subsidijos, kurias vyriausybė teikia įmonėms, samdančioms darbuotojus tam tikromis sąlygomis (pvz., tam tikram laikui, pagal tam tikrą sutartį, daugiausia dėmesio skiriant tam tikroms kategorijoms), siekiant skatinti ekonomikos

⁷³ Belgijoje COVID-19 krizės metu buvo pratęsta jau teikiama parama.

⁷⁴ Tai susiję su įvairiais savarankiškai dirbančių asmenų įsisteigimo būdais (teisinais ir mokesčių tikslais), pvz., individualia veikla užsiimantis prekyautojas, ribotos atsakomybės bendrovė, ūkinė bendrija ir kt. Ypač tokiose šalyse, kaip Italija, kuriose yra daug įvairių savarankiškai dirbančių vienetų įsisteigimo struktūrų, ne visi turėjo teisę prašyti išmokų pagal šią sistemą.

⁷⁵ EUROFOUND (2021), „COVID-19. Poveikis užimtumui ir profesiniam gyvenimui“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

atsigavimą kuriant darbo vietas. Pusė šių įdarbinimo paskatų schemų įdiegta jau 2020 m., o kitos – 2021 m. Šių priemonių taikymo pabaigos datos, dažniausiai 2021 m. ir 2022 m., valstybėse narėse skiriasi.

Priimtų užimtumo rėmimo priemonių tikslinės grupės skiriasi, tačiau daugiausia dėmesio skiriama bedarbiams, jaunimui, neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus žmonėms. Kaip matyti iš 2.1.14 pav., bedarbiai buvo pagrindinė tikslinė kategorija, o kai kuriais atvejais (**Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Vengrijoje, Austrijoje ir Slovakijoje**) buvo numatytos tikslinės nuostatos ilgalaikiams bedarbiams. Labai dažnai priemonėmis remiamas jaunimas arba NEET (net 16 valstybių narių). Daugelis paskatų schemų susijusios su pameistrystės ar stažuotių programomis, pavyzdžiui, **Austrijoje**, kur už kiekvieną pasamdytą pameistrį mokama iki 3 000 EUR priemoka (ir dar 1 000 EUR, jei įmonė pameistrius perima iš nemokios įmonės). Kitos tikslinės kategorijos buvo moterys (**Bulgarija, Graikija, Italija, Liuksemburgas ir Austrija**) ir neįgalieji (**Čekija, Danija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Austrija, Portugalija ir Slovakija**). **Belgija** taikė laikinas socialinio draudimo nuolaidas renginių, viešbučių ir kelionių sektorių bendrovėms, taip pat bendrovėms, naujai įdarbinančioms ar susigrąžinančioms darbuotojus iš laikino nedarbo. **Estija** taikė specialias paskatas žemės ūkio sektoriui, o **Italija**, be kita ko, sustiprino pietų regionui patvirtintas priemones (*Decontribuzione Sud*). Galiausiai **Graikija, Slovėnija ir Švedija** nustatė subsidijas įmonėms, kurios sukūrė žaliasias darbo vietas arba veikė mažataršiuose sektoriuose. Iš viso 23 valstybės narės įvedė samdos subsidijas, skirtas konkrečioms grupėms.

2.1.14 pav. Visose valstybėse narėse, išskyrus dvi, reaguojant į COVID-19 krizę pradėtos taikyti paskatos samdyti darbuotojus

Valstybių narių priimtose samdos skatinimo priemonės, kuriomis reaguojama į COVID-19 sukrėtimą, pagal tikslinę gyventojų grupę (2020–2021 m.)

	Bedarbiai	Ilgalaikiai bedarbiai	Jaunimas ir (arba) NEET jaunuoliai	Moterys	Vyresnio amžiaus asmenys	Neįgalieji	Pameistrystė / stažuotės	Konkretūs sektoriai	Konkretūs regionai
BE	X	X	X				X	X	
BG	X			X	X	X		X	
CZ						X			
DK		X			X	X	X		
DE							X		
EE	X	X	X					X	X
IE	X		X				X		
EL	X	X	X	X	X	X		X	X
ES	X	X			X	X			
FR			X			X	X		
HR		X	X						
IT	X		X	X		X	X	X	X
CY	X		X				X		
LV	X								
LT	X								
LU	X			X	X	X	X		

HU	X	X	X					
MT	X		X		X	X		
NL								
AT	X	X	X	X	X	X	X	
PL								
PT	X		X			X	X	X
RO	X		X		X			X
SI	X							X
SK	X	X	X		X	X		
FI								X
SE			X					X

Pastaba. Nyderlanduose ir Lenkijoje priemonių nenustatyta. Ispanijoje, be anksčiau galiojusių nacionalinių paskatų samdyti darbuotojus, į lentelę įtrauktos kai kurių regionų taikomos priemonės. Šaltinis: Europos Komisijos analizė; EUROFOUND „COVID-19 EU Policy Watch“; EEK trumpos ataskaitos darbo teisės klausimais ir ES valstybių narių priimti ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai.

Kelios valstybės narės paskelbė verslininkystės ir savarankiško darbo skatinimo priemones. Ispanija siekia sukurti orientavimo, verslininkystės ir inovacijų centrų tinklą, kuris būtų viena iš valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) koordinavimo įvairiuose regionuose gerinimo priemonių, ir planuoja VUT darbuotojų mokymą. Remdama darbo vietų kūrimą ir žaliąją bei skaitmeninę pertvarką, **Kroatija** nukreips lėšas ir VUT išteklius, kad pirmenybė būtų teikiama neaktyvių, ilgalaikių bedarbių ir NEET jaunuolių reaktyvavimui ir (savarankiškam) užimtumui. **Lietuva** taip pat parengs bandomąjį projektą, kuriuo bus remiamas verslumas ir darbo vietų kūrimas vykstant dvejopai pertvarkai ir pereinant prie žiedinės ekonomikos, taip pat VUT darbuotojų kvalifikacijos kėlimas šiuo tikslu. Šių šalių iniciatyvos remiamos Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės ir (arba) „Europos socialinio fondo +“ lėšomis.

Kelios valstybės narės imasi priemonių socialinei ekonomikai remti. Visų pirma, **Ispanija** parengs ne mažiau kaip 30 socialinės ekonomikos projektų, skirtų jaunimo verslumui, ir skaitmeninių platformų, skirtų kaimo vietovių gyventojams. 2022 m. **Lenkija** ketina priimti socialinės ekonomikos aktą, kuriuo į Lenkijos teisinę sistemą bus įtraukta, *inter alia*, socialinės įmonės apibrėžtis, nustatytos socialinės ekonomikos sektoriaus veikimo taisyklės ir numatyta jo bendradarbiavimo su kitais viešojo ir privačiojo sektorių subjektais sistema. Aktu bus remiamas asmenų, kuriems gresia socialinė atskirtis, užimtumas ir socialinė integracija, kuriamos naujos darbo vietos socialinėse įmonėse ir sudaromos palankesnės sąlygos socialinės ekonomikos subjektams teikti socialines paslaugas vietos bendruomenei.

1 intarpas. Aktyvus užimtumo rėmimas (EASE)

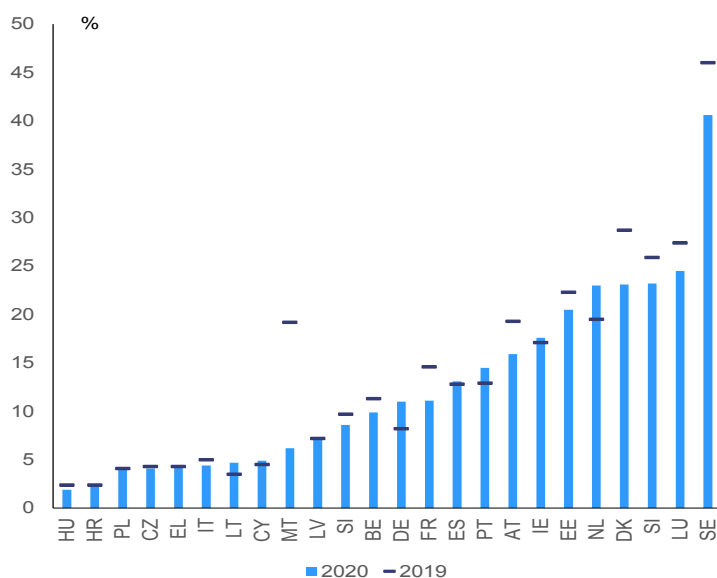
Kaip nurodyta Komisijos rekomendacijoje dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui (EASE)⁷⁶, reikia nuoseklių politikos priemonių, kuriomis būtų remiamas judėjimas darbo rinkoje, kad būtų skatinamas ekonomikos atsigavimas po COVID-19 sukrėtimo, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 4 principo (aktyvi parama užimtumui). Užimtumo politika turėtų būti laipsniškai nukreipta į darbo vietų kūrimą ir perėjimo į kitas darbo vietas palengvinimą. Šia

⁷⁶ 2021 m. kovo 4 d. Komisijos rekomendacija dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui po COVID-19 sukeltos krizės (EASE) (C(2021) 1372 final).

prasmė EASE rekomendacijoje valstybės narės raginamos parengti nuoseklius politikos priemonių rinkinius, kuriais būtų sprendžiami pandemijos išskelti darbo rinkos uždaviniai, šalinamas ekonomikai atsigaunant didėjantis įgūdžių trūkumas ir kiekvienam asmeniui padedama sėkmingai prisitaikyti prie žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos. Šie rinkiniai turėtų apimti: i) samdos ir judėjimo darbo rinkoje paskatas siekiant skatinti kokybiškų darbo vietų kūrimą ir didinti galimybes įsidarbinti, ii) kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą ir iii) didesnę užimtumo tarnybų teikiamą paramą. Šios priemonės ypač svarbios siekiant įgyvendinti pagrindinį tikslą, kad iki 2030 m. ES darbą turėtų ne mažiau kaip 78 proc. 20–64 m. gyventojų.

Pirminiame ekonomikos atsigavimo etape paskatos samdyti darbuotojus gali padėti padidinti darbo jėgos paklausą. COVID-19 pandemijos metu įmonės saugojo darbo jėgą, be kita ko, pasinaudodamos valstybės parama. Tačiau padėtis vis dar nėra aiški, tad įmonės yra mažiau linkusios investuoti ir didinti savo darbo jėgą. Šiomis aplinkybėmis samdymo paskatos gali suteikti galimybių įsidarbinti palankių sąlygų neturintiems darbo ieškantiems asmenims (pvz., jauniems bedarbiams, turintiems mažai darbo patirties arba jos neturintiems). Be to, jomis taip pat gali būti remiamas atleistų darbuotojų persikirstymas, palengvinant jų perėjimą į naujus sektorius ar profesijas. Kaip aptarta 2.1.2 skirsnyje, dauguma valstybių narių įdiegė samdos subsidijas, skirtas konkrečioms grupėms, kaip antai jaunimui bei NEET jaunuoliams (19 šalių, įskaitant pameistrystę ir stažuotes) ir bedarbiams (20 šalių, įskaitant ilgalaikius bedarbius).

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (per pastarąsias keturias savaites), 25–64 m. amžiaus bedarbiai

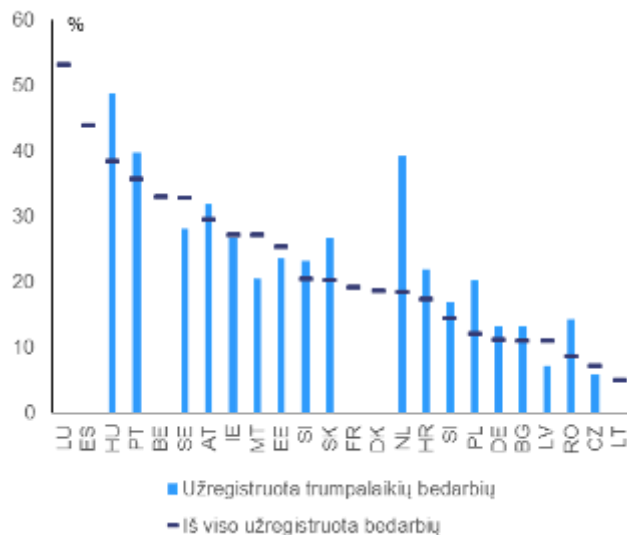
Pastabos. BG, RO ir SK, kuriose dalyvavimo lygis yra mažesnis nei 3 proc., duomenų nėra. DE duomenys yra su laiko eilutės lūžiu; 2020 m. duomenys – preliminarūs. HU, HR, CY, MT, PL, SI 2020 m. ir CY, HR, HU, LT, SI 2019 m. duomenys yra nepatikimi.

Šaltinis: Eurostatas [trng_lfse_02].

Norint užtikrinti tvaraus ir integracinio augimo modelį, reikia investuoti į suaugusiųjų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą. Mokymas ir įgūdžių įgijimas yra labai svarbūs siekiant palengvinti perėjimą į kitą darbo vietą, kurio, kaip tikimasi, reikės po COVID-19 sukrėtimo. Atsižvelgiant į žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos lemiamus pokyčius, kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas yra dar svarbesni. Siekiant suteikti mokymo galimybių, kuriomis būtų veiksmingai remiamas perėjimas į kitą darbą ir darbo rinkos (re)integracija, reikalinga tinkama suaugusiųjų ir tęstinio profesinio mokymo sistema, suteikianti darbo rinkai svarbių įgūdžių. Nepaisant to, pastebimi

dideli valstybių narių dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi veikloje (žr. 2.2 skirsnį), visų pirma bedarbių, skirtumai (žr. pav.). 2020 m. tarp daugiausiai ir mažiausiai besimokančių suaugusiųjų buvo 38,5 proc. punkto atotrūkis (atitinkamai Švedijoje ir Vengrijoje), o bendras šios kategorijos dalyvavimo lygis buvo tik 1,3 proc. punkto didesnis nei tarp visų 25–64 m. gyventojų (10,5 proc., palyginti su 9,2 proc.).

Bedarbių, užsiregistravusių VUT, dalyvavimas ankstyvojo aktyvumo skatinimo⁷⁷ priemonėse (2019 m.)

Pastaba. Trumpalaikiai bedarbiai – asmenys, kurie neturi darbo trumpiau nei 12 mėnesių. EL, IT ir CY duomenų nėra. BE, BG, IE, FR, NL ir RO duomenys yra 2018 m. BE, DK, ES, FR, LT ir LU informacijos apie trumpalaikius bedarbius nėra.

Šaltinis: Europos Komisija, darbo rinkos politikos duomenų bazė.

Veiksmingai (re)integracijai į darbo rinką ir perėjimo iš vieno darbo į kitą rėmimui labai svarbios gerai veikiančios valstybinės užimtumo tarnybos. Kartu su aktyvia darbo rinkos politika ankstyva ir tikslinga užimtumo tarnybų parama ir individualios konsultacijos gali padidinti tikimybę, kad darbo ieškantys asmenys vėl įsidarbins, ir užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbui, prisidėti prie dinamiškesnių darbo rinkų ir didesnio užimtumo. Tačiau dalyvavimas ankstyvo aktyvumo skatinimo priemonėse įvairiose šalyse labai skiriasi (žr. pav.). Vengrijoje tokiose priemonėse dalyvauja beveik 50 proc. trumpalaikių bedarbių, užsiregistravusių VUT⁷⁸, o Čekijoje – mažiau nei 6 proc.

Sparti skaitmenizacija ir žaliaji pertvarka kelia reikalavimą geriau suderinti šalies įgūdžių pasiūlą su ateities darbo rinkų poreikiais. Mažinant gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitikimus ir trūkumus, būtinas integruotas požiūris į gebėjimų valdymą, įskaitant duomenų apie įgūdžius rinkimą ir jų prognozavimą bendradarbiaujant su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais⁷⁹. Visos ES valstybės narės taiko bent vieną įgūdžių numatymo metodą, kad būtų kaupiama informacija apie įgūdžius, o

⁷⁷ Ankstyvasis aktyvumo skatinimas – tai priemonės, skirtos bedarbiams, kurie nedirba trumpiau nei metus, ir apima, pavyzdžiui, mokymą, remiamą užimtumą ir reabilitaciją arba tiesioginį darbo vietų kūrimą, taip pat nacionalinių valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) konsultacijas.

⁷⁸ Nors darbo ieškančių asmenų aktyvumo lygis Vengrijoje yra palyginti aukštas, tai daugiausia lemia viešieji darbai ir kitos paskatos įsidarbinti, o darbo ieškančių asmenų perkvalifikavimas ir kvalifikacijos kėlimas tebėra palyginti nedideli.

⁷⁹ Esamų žaliųjų darbo vietų ir įgūdžių prognozių ir prognozių tyrimų pagrindines išvadas galima rasti VUT tinkle (2021 m.). [Darbo rinkos žalinimas. Poveikis valstybinėms užimtumo tarnyboms.](#)

keturios iš penkių valstybių narių naudoja įgūdžių prognozes, nors jų parengimo lygis įvairuoja⁸⁰. Taip pat dedama daugiau pastangų skaitmenizuojant valstybines užimtumo tarnybas ir stiprinant jų gebėjimą teikti nuotolinę ir internetinę pagalbą⁸¹. Siekdamas geriau suprasti įgūdžių poreikius ir kaupti geresnę informaciją apie darbo rinkos įgūdžius, CEDEFOP sukūrė portalą „Skills-OVATE“, skirtą darbo vietoms ir įgūdžiams, kurių reikia darbdaviams, remiantis darbo skelbimais internete 28 Europos šalyse⁸².

Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai apima EASE tipo priemones, susijusias su samdos ir veiklos keitimo paskatomis ir verslumo, kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo rėmimu, taip pat užimtumo tarnybų teikiama parama. Pavyzdžiui, samdos paskatų klausimu **Portugalija** į savo nacionalinį planą įtraukė darbo vietų kokybės gerinimo strategiją, skirtą kvalifikacijų ir įgūdžių komponentui. Įvairiomis samdos paskatomis siekiama skatinti kurti nuolatinio ir kvalifikuoto darbo vietas, didinti jaunimo užimtumą ir mažinti lyčių užimtumo skirtumą įvairiuose sektoriuose. Į **Airijos** planą įtraukta 2021 m. liepos mėn. oficialiai pradėta įgyvendinti mokomosios praktikos patirties programa. Pagal ją visi bedarbiai, kurie nedirba bent šešis mėnesius, gali dalyvauti konkrečiam sektoriui skirtuose mokymuose (ne ilgiau kaip šešis mėnesius) dirbdami priimančiojoje įmonėje, kuri tuo laikotarpiu atleidžiama nuo tam tikrų darbo užmokesčio išlaidų. **Graikija** skyrė subsidijas daugiau kaip 70 000 naujų darbo vietų užpildyti, visų pirma skirtas jaunimui, ilgalaikiams bedarbiams ir grupėms, kurioms kyla konkrečių kliūčių integruotis į darbo rinką. **Prancūzija** numatė įvairių samdos subsidijų, visų pirma skirtų įmonėms, samdančioms pameistries ir jaunimą. **Kipras** ketina reformuoti ir skaitmenizuoti savo darbo departamento samdos schemas, be to, skirti užimtumo subsidijas įmonėms, įdarbinančioms NEET jaunuolius.

2021 m., palyginti su ankstesniais metais⁸³, teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis padidėjo daugumoje valstybių narių, laikantis Ramsčio 6 principo (darbo užmokestis). Didžiausias procentinis minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimas buvo **Latvijoje** (16,3 proc.), nors jis tebėra mažiausias Baltijos šalyse. Kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, kuriose minimalusis darbo užmokestis paprastai yra palyginti mažas, jis buvo taip pat gerokai padidintas (pavyzdžiui, **Slovėnijoje** – 8,9 proc., **Lenkijoje** – 7,7 proc., **Slovakijoje** – 7,4 proc., **Lietuvoje** – 5,8 proc., **Kroatijoje** – 4,6 proc.). **Slovakijoje** 2021 m. nustatytas 57 proc. vidutinio darbo užmokesčio dydžio minimalusis darbo užmokestis⁸⁴. Valstybėse narėse, kuriose minimalusis darbo užmokestis nustatomas pagal formules (įskaitant **Prancūziją, Liuksemburgą, Malta** ir **Nyderlandus**), jis padidėjo gana nedaug (**Liuksemburge** – 2,8 proc., kitose minėtose šalyse – mažiau nei 2 proc.) ir nebuvo jokio didelio su krize susijusio nukrypimo nuo formulės. 2021 m. minimaliojo darbo užmokesčio normas išaldyti nusprendė tik **Estija** ir **Graikija**. **Belgija** 2022, 2024 ir 2026 m. padidins teisės aktais nustatomą minimalųjį darbo užmokestį. 2021 m. rugsėjo mėn. **Ispanija** padidino minimalųjį darbo užmokestį 1,6 proc. – šalis siekia iki dabartinės vyriausybės kadencijos pabaigos jį padidinti iki 60 proc. vidutinio darbo užmokesčio.

Siekiant padidinti mažesnes pajamas gaunančių darbuotojų ir šeimų grynąsias pajamas ir kai kuriais atvejais skatinti darbo jėgos pasiūlą, buvo imtasi priemonių darbo jėgos

⁸⁰ [CEDEFOP įgūdžių informacijos portalas.](#)

⁸¹ VUT tinklas (2020 m.). [VUT vaidmuo modernizuojant darbo rinką ir valdant struktūrinius pokyčius.](#)

⁸² „Skills-OVATE“: [laisvų darbo vietų analizės priemonė Europai](#), CEDEFOP ([europa.eu](#)).

⁸³ Žr. EUROFOUND (2021). Minimalusis darbo užmokestis 2021 m. Metinė ataskaita.

⁸⁴ Kiekvienais metais, nebent socialiniai partneriai susitartų kitaip, ateinančių kalendorinių metų minimaliojo mėnesinio darbo užmokesčio dydis yra 57 proc. Slovakijos ekonomikos darbuotojo vidutinio nominaliojo darbo užmokesčio per dvejus kalendorinius metus, einančius prieš šiuos kalendorinius metus.

mokesčių pleištui mažinti. Pavyzdžiui, **Graikija** peržiūrėjo gyventojų pajamų mokesčio įsipareigojimų apskaičiavimo pagrindą ir nuo 2020 m. birželio mėn. 0,9 proc. punkto sumažino visą darbo laiką dirbančių darbuotojų socialinio draudimo įmokas, o nuo 2021 m. sausio mėn. – dar 3 proc. punktais. **Italija** sumažino mokesčių pleištą samdomiesiems darbuotojams: jeigu pajamos neviršija 28 000 EUR per metus, už paskutinius šešis 2020 m. mėnesius buvo taikomas 600 EUR neapmokestinamasis dydis, kuris nuo 2021 m. tapo 1 200 EUR per metus. Mažesni neapmokestinamieji dydžiai numatyti didesnėms pajamoms (iki 40 000 EUR). Nuo 2021 m. **Belgijoje** (Flandrijos regione) užimtumo priemoka nedidelės pajamas gaunančių asmenų, kurių mėnesinis darbo užmokestis dirbant visą darbo laiką (bruto) yra 1 700 EUR, darbo užmokestis bus padidintas iki 50 EUR per mėnesį. Priemoka skirta nedarbo ir neaktyvumo spąstams šalinti, o asmenų, kurių mėnesinis darbo užmokestis neatskaičius mokesčių yra bent 2 500 EUR, atveju ši priemoka laipsniškai sumažinama iki nulio. **Prancūzija** pirmojoje grupėje sumažino gyventojų pajamų mokesčio tarifą nuo 14 proc. iki 11 proc. ir pakoregavo mokesčio lengvatos mechanizmą („*décote*“), kad būtų sklandžiau taikomas gyventojų pajamų mokestis. **Austrija** padidino didžiausią socialinio draudimo įmokų kompensaciją mažas pajamas gaunantiems asmenims nuo 400 EUR iki 700 EUR ir nuo 2020 m. sausio mėn. pirmojoje grupėje sumažino pajamų mokesčio tarifus nuo 25 proc. iki 20 proc., be to, į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukė įsipareigojimą imtis papildomų priemonių pajamų mokesčio tarifams sumažinti. **Kroatija** 100 proc. sumažino gyventojų pajamų mokesčio prievolę jaunesniems nei 25 m. asmenims ir 50 proc. – 26–30 m. asmenims, kurių metinis darbo užmokestis nesiekia 360 000 HRK (maždaug 50 000 EUR). Nuo 2022 m. **Vengrija** atleidžia jaunesnius nei 25 m. jaunuolius nuo gyventojų pajamų mokesčio, neviršijančio ankstesnių metų vidutinių bendrųjų pajamų dydžio, kad padidintų jaunimo aktyvumą ir užimtumą. **Bulgarija** įvedė mokesčių lengvatas vaikus auginantiems tėvams. Komisija paskelbė suinteresuotiesiems subjektams skirtą priemonių, padedančių pereiti nuo darbo jėgos apmokestinimo prie aplinkos mokesčių, rinkinį⁸⁵.

⁸⁵ https://ec.europa.eu/environment/news/environmental-pollution-new-study-finds-polluters-do-not-pay-damage-they-cause-2021-11-12_en.

2.2 6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijos gerinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 6-oji užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti sąlygas gerinti darbo jėgos pasiūlą, įgūdžius ir kompetenciją, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 1 (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), 2 (lyčių lygybė), 3 (lygios galimybės), 4 (aktyvi parama užimtumui), 9 (profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra), 11 (vaikų priežiūra ir parama vaikams) ir 17 (neįgalųjų įtrauktis) principų. 2.2.1 skirsnyje pateikiama informacija apie svarbiausius pokyčius švietimo ir įgūdžių srityje, taip pat apie padėtį darbo rinkoje, visų pirma pažeidžiamų ir nepakankamai atstovaujamų grupių padėtį. 2.2.2 skirsnyje aptariamos politikos priemonės, kurių valstybės narės ėmėsi šiose politikos srityse.

2.2.1 Pagrindiniai rodikliai

Pastaraisiais metais dalyvavimas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje toliau didėjo, nors prieinamumo ir kokybės požiūriu tarp valstybių narių tebėra didelių skirtumų. Ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigų lankymas daro didelę įtaką vaikų mokymosi galimybėms ateityje, darbo perspektyvoms ir aktyviam dalyvavimui visuomenės gyvenime, taip pat jų tėvų dalyvavimo darbo rinkoje didinimui. 2021 m. valstybės narės susitarė dėl ES lygmens tikslo, kad iki 2030 m. 96 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo pradinio ugdymo pradžios turėtų dalyvauti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje⁸⁶. 2019 m. šios amžiaus grupės asmenų dalyvavimo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje dalis visoje ES sudarė 92,8 proc., t. y. 1,6 proc. punkto daugiau nei 2014 m. Šiuo siekiu papildomas Barselonos tikslas dėl vaikų priežiūros, nustatytas siekiant remti moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir naudojamas peržiūrėtoje socialinių rodiklių suvestinėje⁸⁷. Kaip parodyta 2.2.1 pav., mažiausias dalyvavimo lygis užregistruotas Graikijoje (68,8 proc.), Slovakijoje (77,8 proc.), Rumunijoje (78,6 proc.), Kroatijoje (79,4 proc.) ir Bulgarijoje (79,9 proc.), o Airijoje ir Prancūzijoje dalyvavimas buvo visuotinis. Vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalyvavimo lygis vidutiniškai yra daug žemesnis nei jų bendraamžių iš labiau pasiturinčių šeimų⁸⁸. Siekiant užtikrinti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros kokybę, iki 2019–2020 mokslo metų dauguma šalių yra nustačiusios darbuotojų kvalifikacijos arba jų tęstinio profesinio tobulėjimo kriterijus⁸⁹.

⁸⁶ [Tarybos rezoliucija dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos siekiant sukurti Europos švietimo erdvę ir imtis veiksmų vėlesniu laikotarpiu \(2021–2030 m.\) \(2021/C 66/01\)](#). Europos švietimo erdvės tikslinių priemonių rodiklis – ISCED 0 kategorijai priskiriamų ankstyvojo ugdymo ir priežiūros programų lankomumas (Eurostato duomenų kodas [educ_uoe_enra21](#)).

⁸⁷ Žr. 1.3 skirsnį. Dėl Barselonos tikslų susitarta 2002 m. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime. Tais tikslais siekiama, kad vaikų priežiūros įstaigas lankytų 33 proc. jaunesnių nei trejų metų vaikų ir 90 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus.

⁸⁸ Remiantis naujausiais turimais duomenimis (2016 m.), vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalyvavimo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros programose atotrūkis yra 11,3 proc. punkto. Daugiau informacijos žr. 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje.

⁸⁹ Europos Komisija / EACEA / „Eurydice“ (2021). *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe* (dar nepaskelbta).

2.2.1 pav. Šiek tiek daugiau nei pusė valstybių narių pagerino vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus ankstyvojo ugdymo ir priežiūros galimybes

Vaikų nuo 3 metų iki privalomojo pradinio ugdymo pradžios dalyvavimas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje (2014 ir 2019 m.) ir Europos švietimo erdvės 2030 m. tikslas (%)

Pastaba. IE, PL duomenys yra preliminarūs; FR duomenys yra negalutiniai, 27 ES valstybėse narėse, BE, MT skiriasi apibrėžtis. PT duomenų nėra.

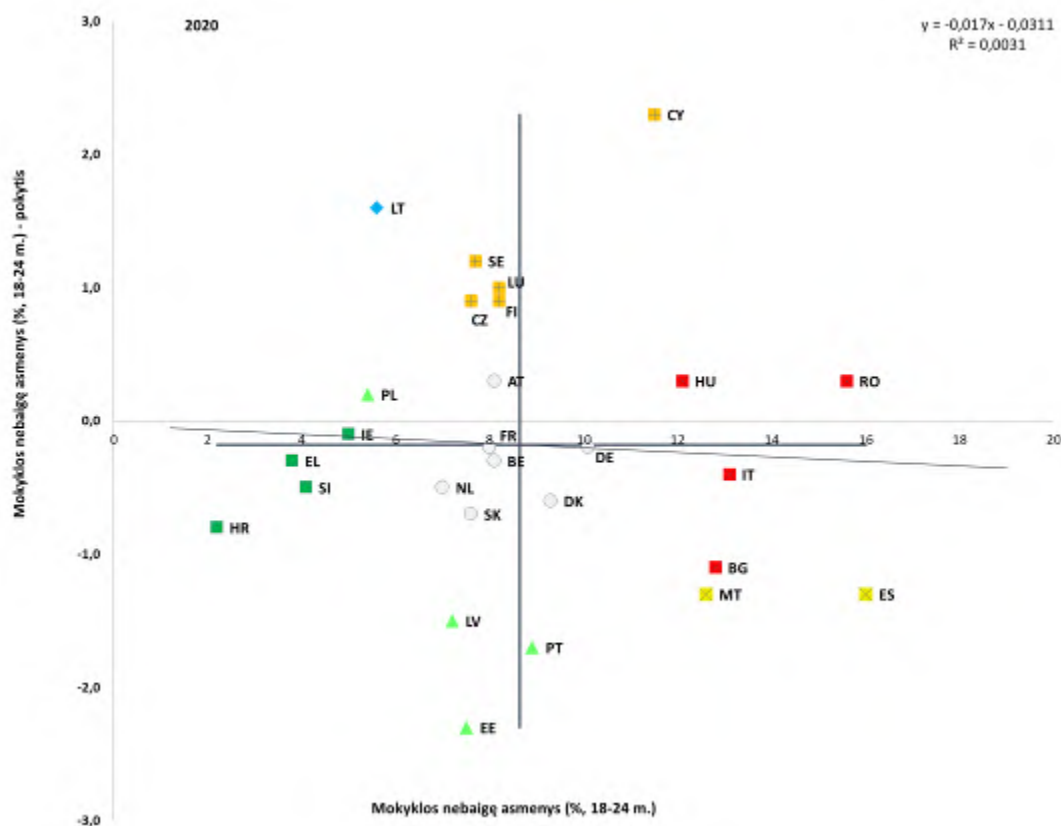
Šaltinis: Eurostatas (UOE) [[educ_uoe_enra21](#)].

Mokyklos nebaigusių asmenų dalis gerokai sumažėjo, nors teigiama tendencija sulėtėjo ir skirtumai tarp šalių išlieka. Mokyklos nebaigusių asmenų dalis ES sumažėjo nuo 13,8 proc. 2010 m. iki 9,9 proc. 2020 m., tačiau 2015–2020 m. padėtis gerėjo nežymiai – 1,1 proc. punkto. Tikėtina, kad pandemija padarys dar didesnę neigiamą poveikį, ypač pažeidžiamiesiems namų ūkiams⁹⁰. Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis rodo, kad 2019–2020 m. laikotarpiu šešiose valstybėse narėse (Kipre, Lietuvoje, Švedijoje, Liuksemburge, Čekijoje ir Suomijoje) mokyklos nebaigusių asmenų padaugėjo maždaug 1 proc. punktu arba daugiau. Apskritai skirtumai tarp šalių tebėra nemaži (2.2.2 pav.). Tikimasi, kad pagal Europos švietimo erdvės tikslą sumažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių šis rodiklis iki 2030 m. sumažės iki mažiau nei 9 proc. Aštuoniolika valstybių narių jau yra pasiekusios šį tikslą, o šešios valstybės narės (Ispanija, Rumunija, Italija, Bulgarija, Malta ir Vengrija) vis dar teikia didesnius nei 12 proc. rodiklius. Kai kuriuose pietiniuose Ispanijos ir Italijos regionuose, taip pat rytinėse Bulgarijos ir Rumunijos dalyse mokyklos nebaigusių asmenų dalis viršija 15 proc. (žr. 3 priedą). 2020 m. ES mokyklos nebaigė vidutiniškai 8 proc. jaunų moterų ir 11,8 proc. jaunų vyrų. Atotrūkis tarp lyčių ypač didelis (daugiau nei 5 proc. punktai) Ispanijoje, Portugalijoje, Kipre ir Italijoje. Rumunija ir Čekija yra vienintelės valstybės narės, kuriose mokyklos nebaigusių vyrų skaičius yra mažesnis nei moterų.

⁹⁰ Visų pirma moksleiviams ir studentams, neturintiems nuotolinio mokymosi infrastruktūros, pavyzdžiui, kaimo ir atokiose vietovėse. Žr. 2021 m. bendrą užimtumo ataskaitą ir 2020 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenį.

2.2.2 pav. Nepaisant padėties pagerėjimo, mokyklos nebaigusiu asmenų skaičiaus mažinimas tebėra iššūkis

Mokyklos nebaigę asmenys, 18–24 m. (% , 2020 m. ir pokytis, palyginti su 2019 m., socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. DE 2020 m. ir NL 2019 m. duomenų eilutės yra su pertrūkiu. Nepatikimi HR duomenys 2019 m. ir 2020 m. DE 2020 m. duomenys – negalutiniai.

Šaltinis: Eurostatas ([edat lfse 14](#)).

Mokyklos nebaigusiu asmenų dalis ne ES gimusių moksleivių grupėje yra gerokai didesnė. 2020 m. ES mokyklos nebaigusiu 18–24 m. ES gimusių asmenų dalis buvo 8,7 proc., o ne ES gimusių jaunuolių – beveik tris kartus didesnė (23,2 proc.). Mokyklos nebaigusiu ne ES gimusių jaunų vyrų dalis buvo dar didesnė, palyginti su jų ES gimusiais bendraamžiais (25,2 proc., palyginti su 10,5 proc.). 2020 m. daugiau nei ketvirtadalis ne ES gimusių jaunuolių Italijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Maltoje, Kipre ir Graikijoje buvo nebaigę mokyklos⁹¹. Slovėnijoje (7,4 proc.) ir Čekijoje (8 proc.) ne ES gimusių moksleivių rodiklis buvo geras ir nesiekė 9 proc. tikslo, tačiau vis tiek buvo didesnis nei gimusiųjų ES.

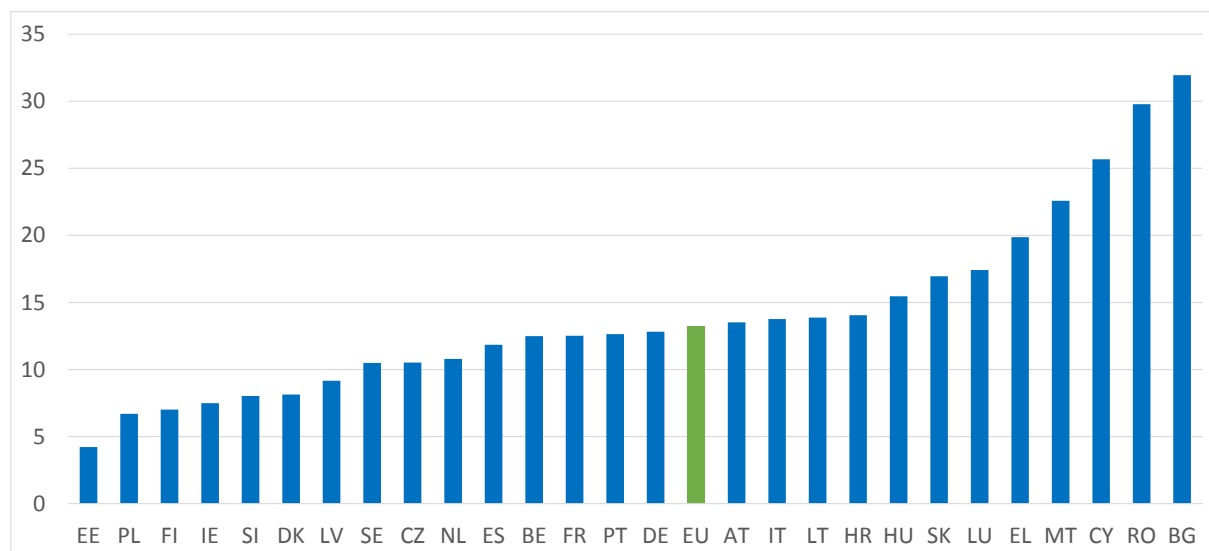
Po kelerius metus trukusios nuolatinės pažangos penkiolikmečių mokinių, kurių baziniai įgūdžiai yra prasti, dalis vėl didėja, o prastesnės socialinės ir ekonominės padėties mokiniai, susiduria su ypač sudėtingomis aplinkybėmis. Iš 2018 m. EBPO Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) matyti, kad Europos švietimo erdvės ES lygmens tikslas (t. y. kad prasti rezultatai būtų ne daugiau kaip 15 proc. mokinių atveju) dar

⁹¹ Siekiant išvengti skaičiavimų, pagrįstų labai mažomis imtimis, šioje ataskaitoje pateikiami rezultatai tik tų ES valstybių narių, kuriose migrantų kilmės mokinių procentinė dalis yra bent 5 proc.

nepasiektas nė vienoje iš trijų PISA vertinamų sričių (žr. 2.2.3 pav.). Palyginti su 2015 m., padėtis pablogėjo visose trijose srityse: prastai skaitančių moksleivių padaugėjo 2,5 proc. punkto, prastai mokančių matematiką – 0,5 proc. punkto, o prastai mokančių gamtos mokslus – 1,1 proc. punkto. Prastai besimokančių mokinių neproporcingai didelę dalį sudaro prastesnės socialinės ir ekonominės padėties ir (arba) migrantų kilmės moksleiviai, kuriems sunku įgyti bazinių gebėjimų visose trijose srityse. Palyginus prastai besimokančių asmenų dalį ekonominio, socialinio ir kultūrinio statuso (ESKS) indekso apatiniame ir viršutiniame ketvirtadaliuose⁹² matyti 23 proc. punktų atotrūkis visose trijose srityse. Paskutiniame 2018 m. PISA tyrime Bulgarijoje, Rumunijoje, Vengrijoje, Slovakijoje ir Liuksemburge užfiksuoti dideli ESKS skaitymo įgūdžių skirtumai (37,5 proc. punkto arba daugiau). Estijoje ir Suomijoje rezultatų atotrūkis buvo mažesnis nei 15 proc. punktų. Mokymosi rezultatų nelygybė, susijusi su socialine ir ekonomine padėtimi ar migrantų kilme, yra viena iš didžiausių kliūčių lygioms galimybėms, kurios darytų teigiamą poveikį asmens išsilavinimui ir ekonomikos augimo potencialui.

2.2.3 pav. Daugumoje valstybių narių mokinių, kurių baziniai įgūdžiai yra prasti, tebėra daug

Prastai besimokančiųjų dalis PISA skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse (% , 2018 m.)

Pastaba. Pav. pavaizduota mokinių, kurių rezultatai prasti visose trijose srityse, procentinė dalis.

Šaltinis: 2018 m. PISA, EBPO, ES duomenų ištrauka, [pateikta čia](#).

Būtina dėti daug pastangų, kad visoje ES būtų gerinami mokinių skaitmeniniai įgūdžiai.

Kad tai būtų padaryta, valstybės narės nustatė Europos švietimo erdvės ES lygmens tikslą iki 2030 m. sumažinti prastai besimokančių aštuntokų (13 arba 14 metų), kurių kompiuterinis ir informacinis raštingumas yra menkas, dalį iki mažiau nei 15 proc. Tarptautinio kompiuterinio ir informacinio raštingumo tyrimo (ICILS) 2013 ir 2018 m. ciklai⁹³ rodo, kad tik dvi iš

⁹² EBPO matuoja ESKS indeksą atsižvelgdama į tėvų išsilavinimą, tėvų profesiją, namų turtą, namie turimų knygų skaičių ir mokymosi išteklius.

⁹³ ICILS vertinami mokinių pasiekimai atliekant kompiuterinį vertinimą dviejose skaitmeninių kompetencijų srityse: kompiuterinio ir informacinio raštingumo bei informatinio mąstymo. Kol kas užbaigti du ciklai: pirmasis 2013 m. ir antrasis 2018 m. Trečiasis ciklas numatytas 2023 m. Pirmajame cikle dalyvavo devynios valstybės narės, antrajame – septynios. Danija ir Vokietija buvo vienintelės valstybės narės,

dalyvaujančių valstybių narių priartėjo prie ES lygmens tikslo: Čekija 2013 m. (15 proc.) ir Danija 2018 m. (16,2 proc.). Iš tyrimo taip pat matyti, kad moksleivių socialinė ir ekonominė padėtis ar migrantų kilmė tebėra patikimas skaitmeninių įgūdžių lygio prognozavimo veiksnys. Norint gerinti mokinių skaitmeninius įgūdžius, reikia sukurti itin našias skaitmeninio švietimo ekosistemas, kurios būtų remiamos tokiomis svarbiomis priemonėmis, kaip junglumas, įranga, techninė parama institucijoms, ir pagalbos neįgaliems besimokantiejiems technologijas. Tam taip pat reikia gerai parengtų mokytojų, kurie karjerą pradėtų tinkamai pasirenge skaitmeninėje srityje ir turėtų galimybę toliau tobulinti ir stiprinti skaitmeninius gebėjimus per visą karjerą⁹⁴. Įgyvendinant skaitmeninio švietimo veiksmų planą, ES ir valstybių narių lygmeniu tęsiamas darbas siekiant šių tikslų.

Nelygybės mažinimas mokyklose yra labai svarbus, kad kiekvienas mokinys turėtų galimybę įgyti įgūdžių ir žinių, leidžiančių aktyviai dalyvauti ekonomikoje ir visuomenės gyvenime. Daugelyje ES šalių mokyklos susiduria su sunkumais siekdamos užtikrinti teisingesnį mokymosi galimybių ir rezultatų pasiskirstymą⁹⁵ ir dėl to gali vėl formuotis esami (ne)palankių socioekonominių sąlygų modeliai. Pavyzdžiui, mažiau tikėtina, kad menkesnio išsilavinimo (žemesnio nei vidurinis) asmenys gaus darbą arba galės pereiti iš darbo pagal terminuotą darbo sutartį prie darbo pagal neterminuotą darbo sutartį⁹⁶. Be to, diskriminacija neigiamai veikia moksleivių, visų pirma vaikų, kilusių iš etninių mažumų šeimų, arba vaikų, kurių įprastinė veikla ribota dėl negalios ar ilgalaikių sveikatos problemų, mokslų tęsimą lygi⁹⁷. Kai kurios šalys ėmėsi priemonių siekdamos užtikrinti pedagoginių metodų kaitą, kad klasėse būtų sustiprinta integracija, kartu taikydamos aktyvias segregacijos mažinimo priemones ir šviesdamos įvairovės klausimais⁹⁸ (žr. 2.2.2 skirsnį). Tačiau visoms ES mokykloms reikia dėti daugiau pastangų, kad visiems būtų suteiktos lygios galimybės.

Romų moksleiviai ir studentai vis dar susiduria su didelėmis kliūtimis, o naujais ES lygmens įsipareigojimais siekiama pagerinti jų padėtį. Nepaisant nedidelės pažangos per pastarąjį dešimtmetį, išsilavinimo lygio skirtumas tarp romų ir likusių gyventojų tebėra didelis. Remiantis Pagrindinių teisių agentūros apklausomis⁹⁹, tik 42–55 proc. romų vaikų lanko ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas ir 26–28 proc. 20–24 m. romų įgyja bent vidurinį išsilavinimą. Be to, vienas iš trijų romų vaikų lanko pamokas, kuriose dauguma klasės draugų yra romai. 2020 m. paskelbtose Europos Tarybos ataskaitose dėl Bulgarijos,

dalyvavusios abiejuose cikluose. Tačiau 2013 m. Danija neatitiko imties dalyvių skaičiaus reikalavimo, todėl 2013 m. rezultatai nėra palyginami su 2018 m. rezultatais.

⁹⁴ Išsamią mokinių skaitmeninių įgūdžių ir mokytojų vaidmens gerinant mokymosi rezultatus analizę žr. 2021 m. bendrą užimtumo ataskaitoje.

⁹⁵ Be didelio ekonominio, socialinio ir kultūrinio statuso (ESKS) indekso apatinių ir viršutinių ketvirčių rezultatų atotrūkio, 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje išsamiau aptartas socialinės ir ekonominės padėties ir mokymosi rezultatų ryšys. 2018 m. PISA (EBPO) duomenys.

⁹⁶ Žr. 2020 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinės apžvalgos 2.5 skyrių dėl socialinio judumo. Išsamią (ne)palankių mokymosi sąlygų perdavimo iš kartos į kartą analizę žr. 2018 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinės apžvalgos 3 skyriuje.

⁹⁷ Išsamesnė informacija pateikta Europos Komisijos (2019 m.) dokumente „2011 m. Tarybos rekomendacijos dėl mokyklos nebaigusiu asmenų dalies mažinimo politikos įgyvendinimo vertinimas“.

⁹⁸ Pagrindinių teisių agentūra, [2021 m. pagrindinių teisių ataskaita](#).

⁹⁹ Duomenys nepateikiami kaip viena vertė, nes jie gauti iš dviejų apklausų, kurios buvo atliktos BE, BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, IE, NL, PT, RO, SE, SK. Žr. [dokumentą SWD\(2020\) 530 final](#), pridedamą prie Komunikato „Lygybės sąjunga. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas“, [COM\(2020\) 620 final](#), remiantis FRA, ES MIDIS II 2016; FRA, RTS 2019; Eurostatas [[edat_lfse_03](#)] 2019 (visi gyventojai).

Čekijos, Vengrijos ir Slovakijos atkreipiamas dėmesys į tebesitęsiančius sunkumus, susijusius su romų vaikų atskirtimi mokyklose¹⁰⁰. COVID-19 pandemija dar labiau paaštrino problemą, visų pirma kiek tai susiję su interneto prieiga, IT įranga ir parama mokymuisi namų ūkiuose¹⁰¹. Siekdama išspręsti šias problemas, ES iškėlė naujus tikslus ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginiame plane iki 2030 m.¹⁰² ir Tarybos rekomendacijoje dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo¹⁰³.

Neįgaliams jaunuoliams vis dar sunku patekti į darbo rinką dėl to, kad jie dažniau nebaigia mokyklos ir jiems rečiau pavyksta įgyti aukštąjį išsilavinimą. 2019 m. ES mokyklos nebuvo baigę apie 21,8 proc. neįgalių jaunuolių (18–24 m.), o neturinčių negalios – 9,7 proc.¹⁰⁴ ¹⁰⁵ Neįgalių jaunų moterų rodiklis (16,7 proc.) buvo mažesnis nei jaunų vyrų (27 proc.). Panaši tendencija stebima ir tarp migrantų: mokyklos nebaigia 34,6 proc. jaunų migrantų su negalia (tiek gimusių ES, tiek ne ES), palyginti su 19,8 proc. jaunų migrantų be negalios¹⁰⁶. Be to, 2019 m. ES aukštąjį ar lygiavertį išsilavinimą įgijo 32,5 proc. neįgaliųjų, palyginti su 43,6 proc. negalios neturinčių asmenų. Investicijos į neįgaliųjų švietimą švelnina santykinai nepalankią jų padėtį, nes neįgaliųjų užimtumo skirtumas aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų atveju yra mažesnis (14 proc. punktų) nei tik pradinį išsilavinimą turinčių asmenų atveju (28 proc. punktų)¹⁰⁷ (žr. 2.3.1 skirsnį).

Nors profesinio mokymo sistemos pandemijos laikotarpiu perėjo prie lankstesnių mokymosi formų, be kita ko, naudojantis skaitmeninėmis priemonėmis, jos susiduria su tam tikrais šiam sektoriui būdingais sunkumais. Čia pandemija sukėlė panašių su skaitmenine atskirtimi susijusių problemų, kaip ir bendrojo lavinimo mokyklose¹⁰⁸, tačiau profesinio mokymo įstaigos ir paslaugų teikėjai taip pat susidūrė su tik jiems būdingomis problemomis¹⁰⁹. 37 proc. apklausos dėl paramos pameistrystei respondentų nurodė,¹¹⁰ kad pandemijos metu dalį savo veiklos jie perkėlė į internetą, o 86 proc. TDO visuotinės apklausos dėl COVID-19 poveikio darbuotojų tobulėjimui ir mokymui¹¹¹ respondentų nurodė, kad pameistrių rengimas visiškai arba iš dalies nutrauktas. Dažniausiai minimi šie uždaviniai:

¹⁰⁰ TMAPK patariamasis komitetas Bulgarijai ir Vengrijai ir ECRI ataskaita Čekijai ir Slovakijai, pateikta 2021 m. FRA pagrindinių teisių ataskaitoje.

¹⁰¹ FRA, „Koronaviruso pandemija ir jos poveikis ES romams ir keliautojams“, 2020 m.

¹⁰² Priimta 2020 m. spalio mėn.

¹⁰³ Priimta 2021 m. kovo mėn., [OL C 93, 2021 3 19, p. 1–14](#).

¹⁰⁴ Paaiškinimai dėl statistinės metodikos, taikomos negalios atveju, pateikti čia: Eurostatas, [Disability statistics introduced – Statistics Explained \(europa.eu\)](#). Jei nenurodyta kitaip, statistiniai duomenys apie negalią renkami iš ES SPGS mikroduomenų (2019 m. ES SPGS) arba iš Eurostato sveikatos duomenų bazėje paskelbtų statistinių duomenų. Į ES SPGS imtį įtraukti asmenys, gyvenantys privačiuose namų ūkiuose, bet neįtraukti globos įstaigose gyvenantys asmenys. Ar asmuo turi negalią (sutrikimą), nustatoma pagal tai, ar respondentas nurodė, kad „bent pastaruosius šešis mėnesius“ patyrė „apribojimų dėl sveikatos problemų, susijusių su įprasta žmonių vykdoma veikla“. Duomenys neapima COVID-19 krizės laikotarpio.

¹⁰⁵ Europos neįgalumo ekspertizė (EDE), 2021 m. (bus paskelbta [šiąme tinklalapyje](#)). Duomenys pagrįsti 2019 m. ES SPGS, galimi nedideli skirtumai, palyginti su Darbo jėgos tyrimo duomenimis ta pačia tema.

¹⁰⁶ Šie rodikliai pagrįsti nedideliu atvejų skaičiumi.

¹⁰⁷ 2019 m. ES SPGS duomenys, kuriuos išanalizavo Europos neįgalumo ekspertizės (EDE) specialistai.

¹⁰⁸ Išsamesnės informacijos pateikiama 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje ir 2020 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenyje.

¹⁰⁹ Žr., pavyzdžiui, [EBPO \(2021 m.\). Implications of the COVID-19 pandemic for Vocational Education and Training](#).

¹¹⁰ [Pameistrystės rėmimo paslaugos \(2021 m.\). 2019–2020 m. Europos pameistrystės aljanso stebėsenos tyrimas](#).

¹¹¹ [TDO \(2021 m.\). Darbuotojų, pameistrių ir stažuotojų įgūdžių ugdymas, kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas COVID-19 pandemijos metu. Visuotinės įmonių apklausos rezultatai](#).

i) praktinio mokymo teikimo sunkumai, ii) infrastruktūros ar įrangos problemos ir iii) pritaikytų mokymo programų ir išteklių trūkumas. Siekiant remti profesinio mokymo įstaigų ir mokymo įmonių skaitmenizaciją, mokykloms skirta ES sukurta SELFIE priemonė 2021 m. rudenį buvo papildyta nauju mokymosi darbo vietoje moduliu. Jis padeda profesinio mokymo paslaugų teikėjams ir mokymo įmonėms įvertinti savo skaitmeninį pasirengimą ir nustatyti praktines tobulintinas sritis.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius ES ir toliau auga, tačiau vis dar nepakankamai atstovaujama jauniems vyrams ir ne ES gimusiems asmenims. Kokybiškas aukštasis išsilavinimas atlieka itin svarbų vaidmenį žmonių perspektyvoms darbo rinkoje ir socialiniam judumui¹¹². Valstybės narės susitarė dėl Europos švietimo erdvės ES lygmens tikslo, kad aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. amžiaus asmenų dalis iki 2030 m. būtų bent 45 proc. 2020 m. ES ši dalis buvo 40,5 proc., t. y. 8,3 proc. punkto didesnė nei 2010 m. Padėtis pagerėjo visose valstybėse narėse (2.2.4 pav.). Vis dėlto tarp šalių yra akivaizdžių skirtumų. Vienuolika valstybių narių jau pasiekė ES lygmens tikslą, o šalių, kuriose aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalis nesiekia 45 proc., grupėje tik Rumunija ir Italija 2020 m. nėra pasiekusios 30 proc. Tačiau yra didelis lyčių skirtumas: aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. amžiaus moterų dalis yra vidutiniškai 46 proc. – 10,8 proc. punkto didesnė nei vyrų (35,2 proc.). Be to, ne ES gimusių žmonių rezultatai prastesni. 2020 m. ES gimusių 25–34 m. amžiaus asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, vidurkis ES buvo 41,3 proc., o ne ES gimusių asmenų – 34,4 proc.¹¹³. Galiausiai 19 iš 20 „Eurostudent“ apklausoje dėl socialinių ir ekonominių studentų gyvenimo sąlygų Europoje dalyvavusių valstybių narių nepakankamai atstovaujama asmenims iš mažiau išsilavinusių šeimų (vienintelė išimtis – Airija)¹¹⁴. Kartu šie veiksniai rodo, kad vis dar kyla sunkumų dėl lygybės ir prieigos.

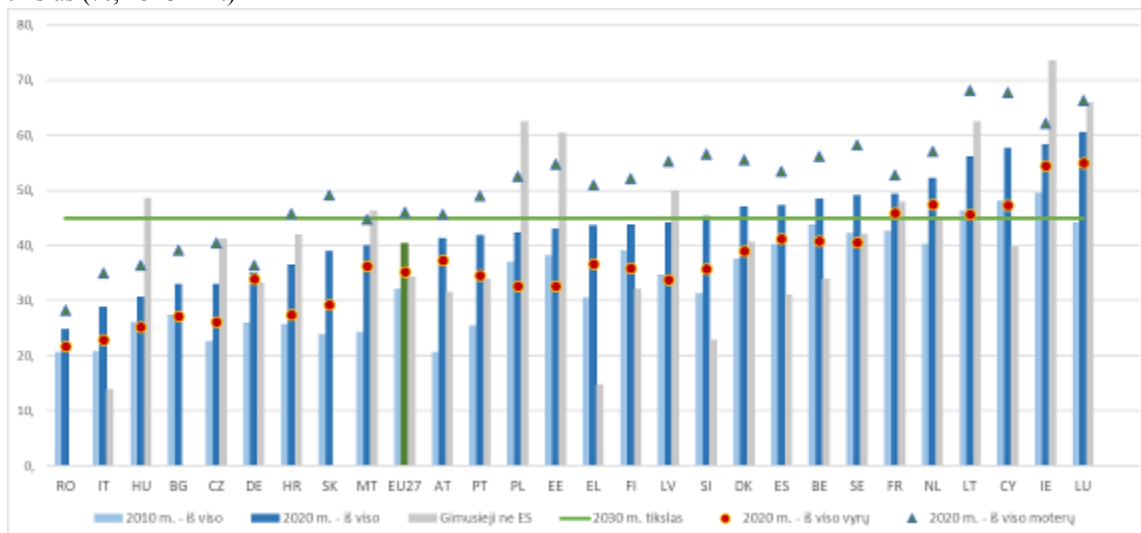
¹¹² A. Vandeplas (2021) *Education, Income, and Inequality in the European Union*, G. Fischer and R. Strauss (ed.) *Europe's Income, Wealth, Consumption, and Inequality*, Oxford University Press.

¹¹³ Išimtys yra Lenkija, Estija, Vengrija, Airija ir Liuksemburgas, kur atotrūkis yra priešingas.

¹¹⁴ Hauschildt, Gwosć, Schirmer, Wartenbergh-Cras (2021) *EUROSTUDENT VII, Synopsis of Indicators 2018–2021*, wbv Media.

2.2.4 pav. Visoje ES išaugo aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičius, tačiau valstybių narių ir lyčių skirtumai yra dideli.

Aukštojo išsilavinimo lygis pagal šalis, lytį ir pilietybę 2010 ir 2020 m. ir 2030 m. Europos švietimo erdvės tikslas (% 25–34 m.)

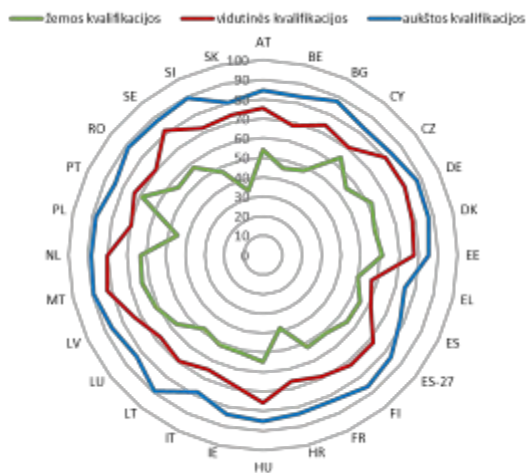
Pastaba. DE: duomenys yra su laiko eilutės pertrūkiu ir 2020 m. duomenys yra negalutiniai. BE, RO, SK: nėra 2020 m. duomenų apie ne ES gimusius asmenis. LT: 2020 m. duomenys apie ne ES gimusius asmenis yra nepatikimi.

Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas. Elektroninių duomenų kodas [[edat_lfs_9912](#)].

Vertinant skirtingo išsilavinimo lygio gyventojų grupių užimtumą, 2020 m. galima pastebėti panašų nuosmukį. 2020 m. ES 20–64 m. asmenų užimtumo lygis sumažėjo 0,8 proc. punkto žemos kvalifikacijos darbuotojų grupėje, 1,2 proc. punkto vidutinės kvalifikacijos darbuotojų grupėje ir 0,9 proc. punkto aukštos kvalifikacijos darbuotojų grupėje (atitinkamai iki 54,9 proc., 72,2 proc. ir 83,9 proc., žr. 2.2.5 pav.). Labiau sumažėjo neseniai mokslus baigusių 20–34 m. asmenų užimtumo lygis: 4,7 proc. punkto žemesnės kvalifikacijos asmenų grupėje ir 4,5 proc. punkto vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų grupėje. Neseniai profesinio mokymo programas baigusių 20–34 m. asmenų užimtumo lygis sumažėjo 3 proc. punktais – nuo 79,1 proc. 2019 m. iki 76,1 proc. 2020 m., o trijose šalyse (Ispanijoje, Kipre ir Lietuvoje) – daugiau nei 10 proc. punktų. Neseniai aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius sumažėjo tik 1,3 proc. punkto, o tai patvirtina ilgalaikę tendenciją, kad aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų užimtumo rezultatai yra geresni.

2.2.5 pav. Pandemija paveikė bet kokio išsilavinimo žmonių užimtumo lygį

Užimtumo lygis pagal išsilavinimo lygį (%), 20–64 m., 2020 m.)

Pastaba. DE duomenys yra su laiko eilutės pertrūkiu ir negalutiniai.

Šaltinis: Eurostatas [[lfsa_ergaed](#)].

Tikėtina, kad dabartinis įgūdžių trūkumas ES darbo rinkose¹¹⁵ išliks, o kai kuriuose sektoriuose ir profesijose – didės. Europos investicijų banko atliktame 2020 m. investicijų tyrime ES darbdavių, manančių, kad sunkumas rasti tinkamų įgūdžių turinčių darbuotojų yra kliūtis investicijoms, dalis padidėjo nuo 66 proc. 2016 m. iki 76 proc. 2019 m., o 2020 m. tik šiek tiek sumažėjo iki 73 proc.¹¹⁶ EUROFOUND pranešė apie didėjantį laisvų darbo vietų skaičių statybos, sveikatos priežiūros ir informacijos bei ryšių sektoriuose, kuriuose įgūdžių trūkumas buvo struktūrinė problema dar iki pandemijos¹¹⁷. COVID-19 krizė galėjo paspartinti darbuotojų įgūdžių poreikių pokyčius (žr. 2.2.6 pav.) ir užimtumo persikėlimą iš žemesnės į aukštesnės kvalifikacijos darbo vietas¹¹⁸. Bendresnė tendencija susijusi su skaitmenizacija, kintančiais vartotojų paklausos modeliais ir susijusiais struktūriniais ekonomikos pokyčiais¹¹⁹.

¹¹⁵ Žr. 2.1 skirsnį. Įgūdžių trūkumas išsamiau aptartas 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje.

¹¹⁶ [EIB 2020–2021 m. investicijų ataskaita „Pažangios ir žaliosios Europos kūrimas COVID-19 eroje“ ir EIB duomenų portalas.](#)

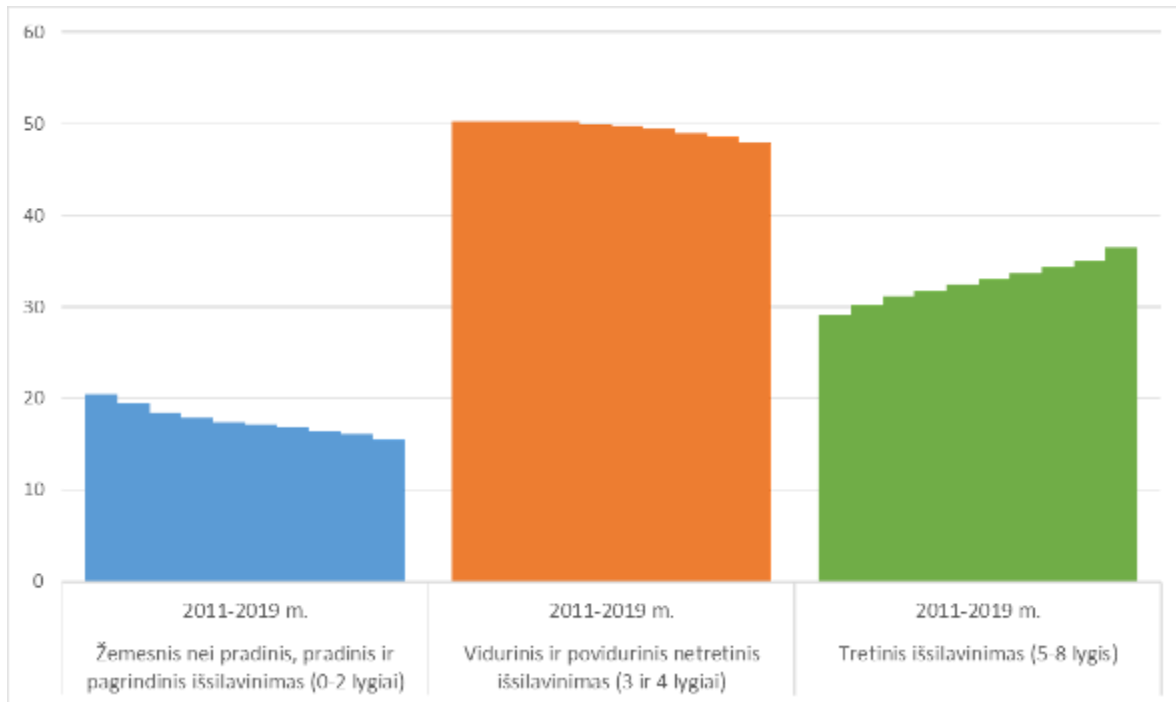
¹¹⁷ [EUROFOUND \(2021\), Darbo jėgos trūkumo ES valstybėse narėse problemos sprendimas.](#)

¹¹⁸ CEDEFOP (2021 m.). [Labiau skaitmeniniai, žalesni ir atsparesni. CEDEFOP Europos įgūdžių prognozės įžvalgos.](#)

¹¹⁹ Žr. Europos Komisijos (2021), [Employment and social developments in Europe 2021](#), Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas, ir [Informacinis pranešimas Trends, transitions and transformation CEDEFOP \(europa.eu\).](#)

2.2.6 pav. Žemą ir vidutinę kvalifikaciją turinčių darbuotojų dalis per pastarąjį dešimtmetį mažėjo

Užimtumas pagal kvalifikaciją, palyginti su bendru užimtumu, ES 27 (% , 2011–2020 m.)

Šaltinis: Eurostatas [lfsi_educ_a].

Suaugusiųjų įgūdžių gerinimas ES dar nėra įprasta praktika; pagrindiniu ES tikslu iki 2030 m. bus remiamos tolesnės pastangos, kurių reikia šiam aspektui įgyvendinti. Užtikrinti, kad darbo jėga turėtų įgūdžių ateities darbo rinkoms, tebėra pagrindinis uždavinys: tarp šalių yra didelių skirtumų, didelį poveikį padarė ir pandemija. 2019 m. suaugusiųjų (25–64 m.) dalyvavimo mokymosi veikloje lygis (per praėjusias keturias savaites) buvo 10,8 proc. Pandemijos sąlygomis 2020 m. šis rodiklis nukrito iki 9,2 proc. – gerokai žemiau 2020 m. švietimo ir mokymo strateginėje programoje nustatyto 15 proc. tikslo¹²⁰. 2019–2020 m. Prancūzijoje, Danijoje ir Švedijoje užfiksuotas didesnis nei 5 proc. punktų sumažėjimas. Apskritai tarp valstybių narių yra didelių skirtumų ir mažai konvergencijos. 2020 m. tikslą buvo pasiekusios tik šešios šalys (Švedija, Suomija, Danija, Nyderlandai, Estija ir Liuksemburgas). Septynios šalys (Kipras, Graikija, Lenkija, Kroatija, Slovakija, Bulgarija ir Rumunija) nesiekė 5 proc. 2020 m. ES mokėsi daugiau moterų nei vyrų: 10 proc. moterų, palyginti su 8,2 proc. vyrų (2.2.7 pav.). Labai didelis skirtumas buvo Švedijoje (35,5 proc. moterų ir 21,9 proc. vyrų) ir Suomijoje (31,7 proc., palyginti su 23 proc.¹²¹). Siekdamą sustiprinti pastangas suaugusiųjų mokymosi srityje, Taryba palankiai įvertino Komisijos pasiūlymą iki 2030 m. pasiekti pagrindinį tikslą, kad mokymosi veikloje dalyvautų bent 60 proc. suaugusiųjų (per pastaruosius 12 mėnesių)¹²². Tikslas grindžiamas (rengiama)

¹²⁰ Pagal programą „ET 2020“ ar tikslas pasiektas, buvo vertinama pagal tai, kiek suaugusiųjų dalyvavo mokymosi programose per paskutines keturias savaites (Eurostatas kodas [trng_lfs_01]). Siekdamą geriau atsekti visas suaugusiųjų mokymosi formas, 2021 m. birželio mėn. Taryba nusprendė pakeisti rodiklį, kad būtų galima įvertinti dalyvavimą suaugusiųjų mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėnesių (žr. 1.3 skirsnį).

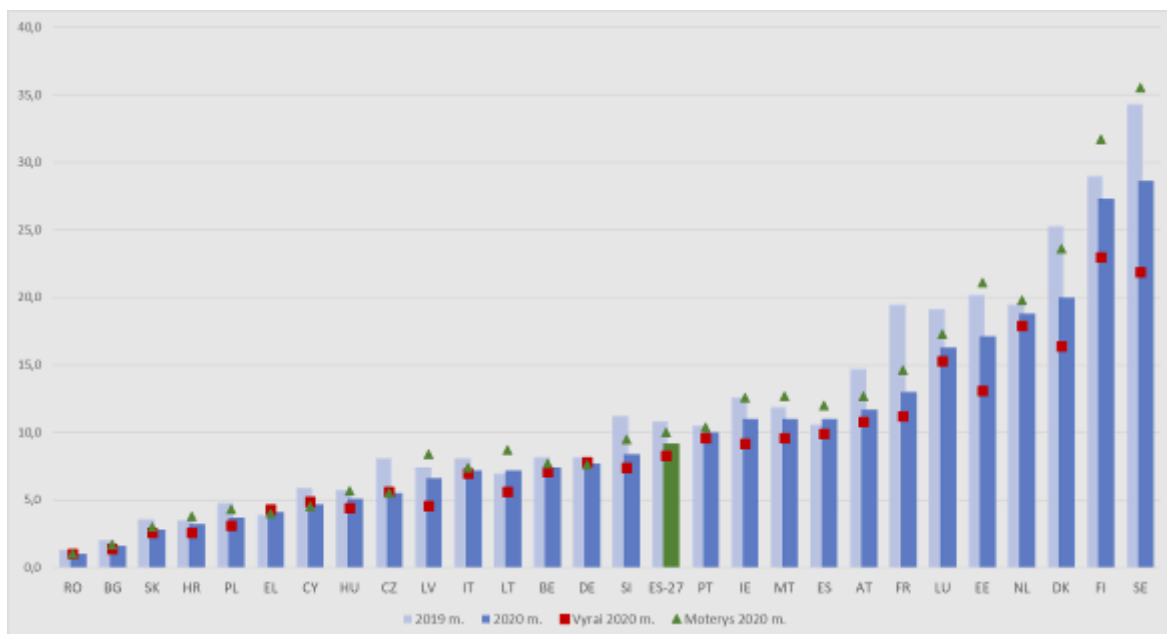
¹²¹ Pandemija neturėjo reikšmingo poveikio suaugusiųjų mokymuisi pagal lytį.

¹²² [2021 m. birželio 25 d. Tarybos išvados.](#)

Tarybos rezoliucija dėl naujos Europos suaugusiųjų mokymosi darbotvarkės 2021–2030 m. ir Europos įgūdžių darbotvarkės, o finansiškai remiamas ESF+ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) lėšomis.

2.2.7 pav. Pandemija nulėmė suaugusiųjų mokymosi nuosmukį beveik visose valstybėse narėse

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (per pastarąsias keturias savaites, 25–64 m.) 2019 m. ir 2020 m. pagal šalį ir lytį

Šaltinis: ES darbo jėgos tyrimas, Eurostatas [[trng_lfs_01](#)].

Žemos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimas suaugusiųjų mokymosi veikloje išliko gerokai mažesnis už vidurkį. 2020 m. ES vidutinis žemos kvalifikacijos suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (3,4 proc.) sudarė maždaug trečdalį bendro skaičiaus ir nuo 2019 m. sumažėjo 0,9 proc. punkto¹²³. Dešimties šalių rezultatai buvo mažesni už ES vidurkį (dar šešių šalių duomenų nėra¹²⁴). Kaip ir 2019 m., Švedijoje, Suomijoje ir Danijoje užfiksuota didžiausia besimokančių žemos kvalifikacijos suaugusiųjų dalis (14 proc. ir daugiau). Lyčių skirtumas buvo minimalus, nors nacionaliniai skaičiai labai skiriasi. Didžiausias skirtumas vyrų naudai nustatytas Liuksemburge (6,3 proc., palyginti su 5,1 proc. moterų), Maltoje (4,0 proc., palyginti su 2,9 proc.) ir Austrijoje (4,4 proc., palyginti su 3,5 proc.), moterų naudai – Švedijoje (27,7 proc. moterų ir 17,2 proc. vyrų), Suomijoje (20,8 proc., palyginti su 11,3 proc.) ir Danijoje (16,2 proc., palyginti su 12,6 proc.)¹²⁵. 2020 m. ne ES gimę 25–64 m. asmenys (iš kurių 38 proc. yra žemos kvalifikacijos, palyginti su 18,8 proc. ES gimusių asmenų¹²⁶) ES buvo šiek tiek labiau linkę dalyvauti suaugusiųjų mokymosi veikloje nei ES gimę asmenys (atitinkamai 9,9 proc. ir 9,1 proc.). Tačiau ne ES gimę asmenys rečiau mokosi Slovėnijoje (4,6 proc. punkto atotrūkis), Italijoje (4,3 proc.

¹²³ Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [[trng_lfs_03](#)]. Nėra Bulgarijos, Kroatijos, Kipro, Latvijos, Rumunijos, Slovakijos duomenų. Lietuva ir Lenkija duomenų neskirsto pagal lytį.

¹²⁴ Eurostatas neskelbia konkrečios grupės dalyvavimo rodiklių, jei imtyje yra per mažai besimokančių asmenų.

¹²⁵ Estija taip pat užfiksavo didelį atotrūkį, tačiau vyrų duomenys yra nepatikimi.

¹²⁶ Visi skaičiai – iš Eurostato, [[ledat_lfs_9912](#)].

punkto), Estijoje (4 proc. punktai), Prancūzijoje (3,8 proc. punkto) ir Latvijoje (3,8 proc. punkto)¹²⁷.

Dėl pandemijos gerokai padidėjo suaugusiųjų mokymosi internetu dalis – nuo 8 proc. 2019 m. iki 13 proc. 2020 m., nors nuo 2017 m. ji buvo padidėjusi tik 1 proc. punktu¹²⁸. Iš duomenų matyti, kad suaugusiųjų mokymosi internetu dalis įvairiose šalyse labai skiriasi, taip pat įvairuoja vyrų ir moterų dalys, ypač Kipre ir Estijoje (kur moterų aktyvumo lygis buvo keturis kartus didesnis nei vyrų), Austrijoje, Lietuvoje ir Maltoje (tris kartus), Liuksemburge ir Graikijoje (daugiau nei du kartus). Šie pokyčiai dar labiau išryškina, kaip svarbu užtikrinti, kad skaitmeniniai įgūdžiai būtų prieinami visiems.

ES valstybės narės padarė nedidelę pažangą ugdydamos suaugusiųjų bazinius skaitmeninius įgūdžius, todėl reikia toliau dėti daug pastangų siekiant ugdyti pažangius skaitmeninius įgūdžius. Dėl pandemijos labai padidėjo skaitmeninių įgūdžių paklausa visais lygmenimis, nes tai yra bendras daugelio profesijų ir sektorių reikalavimas¹²⁹. Vis dėlto socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis rodo, kad 2019 m. ES tik 56 proc. suaugusiųjų (16–74 m.) turėjo bent bazinius skaitmeninius įgūdžius (naujausi turimi duomenys). Šis rodiklis taip pat rodo, kad valstybėse narėse nėra konvergencijos (2.2.8 pav.), o pažanga ir nuo 2014 m. yra labai lėta. Siekiant paspartinti pažangą, į Komisijos pasiūlymą dėl 2030 m. politikos programos „Skaitmeninio dešimtmečio kelias“ įtrauktas tikslas iki 2030 m. pasiekti, kad bent 80 proc. 16–74 m. amžiaus žmonių būtų įgiję bazinius skaitmeninius įgūdžius¹³⁰. ES užfiksuotas džiuginantis asmenų, turinčių geresnius nei baziniai skaitmeninius įgūdžius, procentinės dalies padidėjimas – nuo 29 proc. 2017 m. iki 31 proc. 2019 m., tačiau daugelyje šalių skirtumai yra didžiuliai. Dabar skaitmeniniai įgūdžiai (atitinkamu lygmeniu) reikalingi daugiau kaip 90 proc. darbo vietų ir beveik visuose ekonomikos sektoriuose. Pažanga šioje srityje yra būtina, pavyzdžiui, jei ES nori patenkinti didelį IRT specialistų poreikį¹³¹. Siekiant užtikrinti sėkmingą ES skaitmeninę pertvarką, dokumente „Skaitmeninio dešimtmečio kelias“ taip pat pasiūlytas tikslas iki 2030 m. įdarbinti 20 mln. IRT specialistų (daugiausia dėmesio skiriant moterų IRT specialisčių skaičiaus didinimui, nes šiuo metu jos sudaro tik 18 proc. viso skaičiaus Europoje).

¹²⁷ Eurostatas, [[trng_lfs_13](#)].

¹²⁸ Visi duomenys apie suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi internetu veikloje yra gauti iš Komisijos (JRC) skaičiavimų, pagrįstų Eurostato apklausa dėl namų ūkių ir asmenų naudojimosi IRT [TIN00103], 2017 m., 2019 m., 2020 m. Kadangi Eurostato lentelėje TIN00103 dalyvavimas pagal amžių neskirstomas, duomenys yra JRC suaugusiųjų komponento įverčiai. Trūksta 2020 m. Prancūzijos duomenų. Daugiau informacijos apie suaugusiųjų mokymąsi internetu pokyčius 2020 m. žr.: (dar nepaskelbta) G. Di Pietro ir Z. Karpiński (2021), *Covid-19 and online adult learning*, Europos Komisija, JRC.

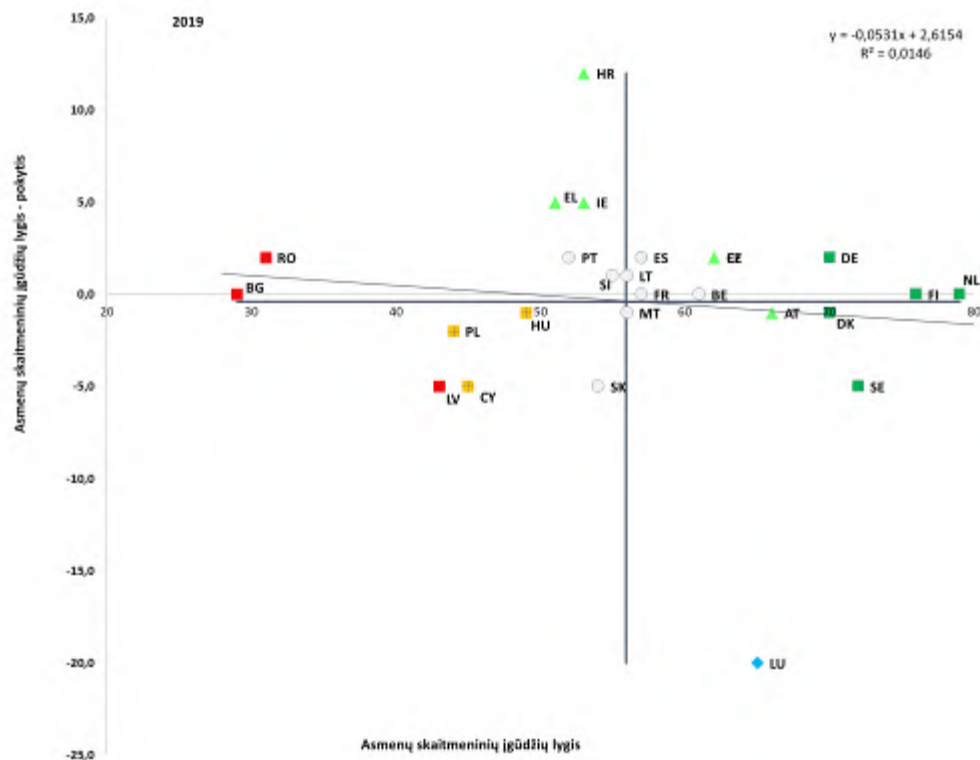
¹²⁹ M. C. Morandini, A. Thum-Thysen & A. Vandeplas (2020). *Facing the digital transformation: Are digital skills enough? European Economy. Economic Briefs*, 054

¹³⁰ Tikslas buvo iškeltas Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane, pateiktame 2021 m. kovo 9 d. Komisijos komunikate „2030 m. skaitmeninis kelrodis. Europos skaitmeninio dešimtmečio kelias“ (COM(2021) 118 *final*) ir 2021 m. rugsėjo 15 d. pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo, kuriuo nustatoma 2030 m. politikos programa „Skaitmeninio dešimtmečio kelias“ (COM(2021) 574 *final*).

¹³¹ Nagrinėjama 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje ir išsamiau aptariama CEDEFOP ataskaitoje „[Skaitmeniniai įgūdžiai. Iššūkiai ir galimybės pandemijos metu](#)“. CEDEFOP ([europa.eu](#)).

2.2.8 pav. Suaugusiųjų skaitmeninių įgūdžių skirtumai tarp šalių dideli, o pažanga lėta

Gyventojų, turinčių bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis ir metinis pokytis (%), 2019 m. ir pokyčiai, palyginti su 2017 m., socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2019 m. CZ, IT, LV ir LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu. Nėra 2017 m. Italijos duomenų (2019 m. – 42 proc.).

Šaltinis: Eurostatas, elektroninių duomenų kodas [tepsr_sp410].

Tikimasi, kad vykstant žaliajai pertvarkai bus sukurta naujų darbo vietų ir pasikeis daugelio profesijų užduotys, todėl darbuotojų kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo poreikis dar labiau išaugs. Drauge su adekvačia ir savalaikiu parama perkvalifikavimui ir kvalifikacijos kėlimui dėl klimato kaitos politikos atsirandančių darbo vietų kūrimas gali padidinti vidutinės kvalifikacijos darbo vietų skaičių ir padėti sušvelninti darbo vietų poliarizacijos tendencijas. Iš 2021 m. CEDEFOP įgūdžių prognozės¹³² matyti, kad numatomas Europos žaliojo kurso politikos poveikis įvairiuose sektoriuose labai skiriasi. Vis dėlto tikimasi, kad daugumoje sektorių (pvz., motorinių transporto priemonių) pasikeis darbo pobūdis, o ne apskritai padidės ar sumažės užimtumas. Nors nėra bendrai sutarta, kokių įgūdžių reikia žaliajai pertvarkai, iš esmės galima išskirti tris įgūdžių kategorijas, kurios gali būti laikomos aktualiomis ateityje. Tai – su konkrečia profesija susiję techniniai įgūdžiai, universalieji profesiniai įgūdžiai (pvz., skaitmeniniai įgūdžiai) ir visiems piliečiams reikalingos kompetencijos (pvz., aplinkosauginis sąmoningumas)¹³³. Įgyvendinant Europos

¹³² CEDEFOP (2021 m.). [Skaitmeniniai, žalesni ir atsparesni. CEDEFOP Europos įgūdžių prognozės įžvalgos.](#)

¹³³ Dėl diskusijos apie poreikį turėti plačią įgūdžių bazę žr. M. C. Morandini, A. Thum-Thysen & A. Vandeplas (2020). *Facing the digital transformation: Are digital skills enough? European Economy. Economic Briefs*, 054.

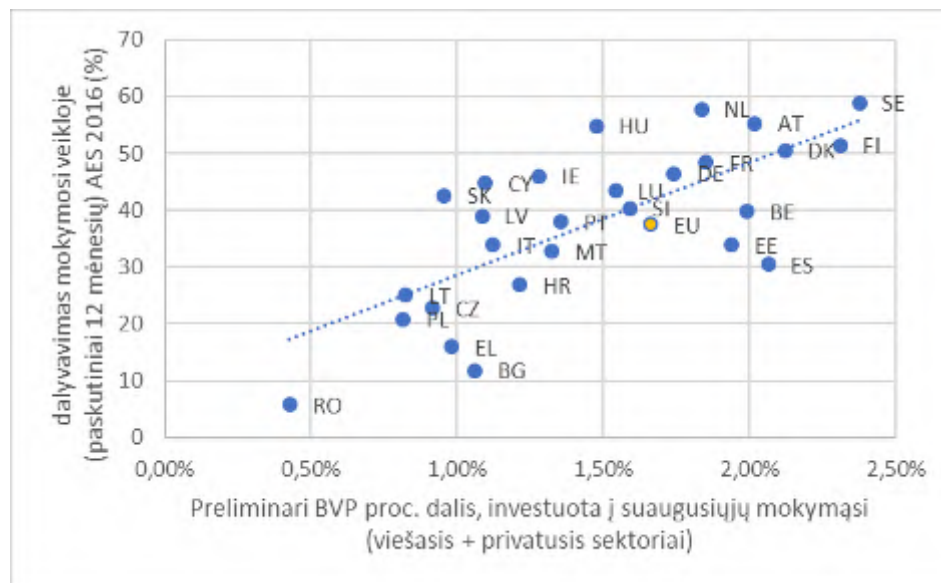
įgūdžių darbotvarkę ir Skaitmeninio švietimo veiksmų planą ES ir valstybių narių lygmeniu tęsiamas su švietimu ir įgūdžiais (taip pat su skaitmeniniais įgūdžiais) susijęs darbas.

2 intarpas. Suaugusiųjų mokymosi stiprinimas siekiant integracinio ir tvaraus augimo

Įgūdžių įgijimas visą gyvenimą yra neatsiejama ES ekonomikos konkurencingumo ir tvarumo dalis pagal Europos socialinių teisių ramsčio 1 ir 4 principus (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą ir aktyvi parama užimtumui). Tam reikia aukšto darbo jėgos ir gyventojų įgūdžių lygio, kad ekonomika būtų pajėgi diegti inovacijas ir išlikti labai konkurencinga, o visi galėtų pasinaudoti žaliosios ir skaitmeninės pertvarkų galimybėmis ir kad abi šios pertvarkos būtų teisingos visų atžvilgiu. Atsižvelgiant į sparčius pokyčius, aukštas įgūdžių lygis vis labiau priklauso nuo tęstinio mokymosi po pirminio išsilavinimo įgijimo. Tai taip pat pripažįstama naujuoju ES pagrindiniu tikslu – iki 2030 m. pasiekti, kad mokytųsi bent 60 proc. suaugusiųjų (per pastaruosius 12 mėnesių). Siekama paremti šį siekį, Komisija Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane įsipareigojo pateikti pasiūlymus dėl individualių mokymosi sąskaitų ir europinio požiūrio į mikrokredencius.

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje ES tebėra nedidelis (žr. 2.2.1 skirsnį). Neseniai atliktoje CEDEFOP apklausoje 84 proc. respondentų sutiko, kad suaugusiųjų mokymasis yra naudingas karjeros raidai, o 96 proc. manė, kad mokymasis visą gyvenimą yra svarbus asmeniniam tobulėjimui¹³⁴. Nepaisant to, 2020 m. tik 9,2 proc. suaugusiųjų ES dalyvavo mokymosi veikloje, o tarp šalių esama didelių skirtumų

Dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi veikloje ir BVP dalies koreliacija

Šaltinis: 2016 m. suaugusiųjų švietimo tyrimas, kuriame pateikiami dalyvavimo duomenys, finansiniai įverčiai, pagrįsti Europos Komisijos (2020 m.) duomenimis, įverčiai, susiję su asmenų ir namų ūkių išlaidomis formaliajam ir neformaliajam mokymuisi ([2016 m. suaugusiųjų švietimo tyrimas](#)), viešojo ir privačiojo sektorių darbdavių patiriamomis darbuotojų mokymo išlaidomis (2016 m. [tęstinio profesinio mokymo tyrimas](#)),

¹³⁴ CEDEFOP (2020 m.). [Suaugusiųjų mokymosi ir tęstinio profesinio mokymo suvokimas Europoje. Antroji nuomonių apklausa. 1 tomas.](#)

viešosiomis investicijomis, remiantis išlaidomis mokymui vykdant aktyvią darbo rinkos politiką ([darbo rinkos politikos duomenų bazė](#))¹³⁵

Siekiant paskatinti daugiau suaugusiųjų dalyvauti mokymosi veikloje, reikalinga integruota finansinė ir nefinansinė parama. Yra stipri sąsaja tarp į suaugusiųjų mokymąsi investuotos BVP dalies ir dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi veikloje lygio (žr. pav.). 2020 m. CEDEFOP reprezentatyvioje apklausoje nustatyta, kad 89 proc. ES suaugusiųjų pritarė minčiai, kad geresnės finansinės paskatos ar parama paskatintų mokytis¹³⁶; panaši išvada padaryta ir 2021 m. surengus konsultacijas dėl individualių mokymosi sąskaitų iniciatyvos¹³⁷. Tačiau dar 41 proc. respondentų paminėjo darbo ir mokymosi nesuderinamumą, pavyzdžiui, sunkumus gauti laisvo laiko. Be išlaidų ir laiko kliūčių, keli kiti suvaržymai yra ribotas informuotumas apie įgūdžių poreikius ir mokymo pasiūlymus, netikrumas dėl mokymo programos kokybės ir pripažinimo, taip pat nepakankamas mokymo pasiūlymų pritaikymas prie individualių poreikių¹³⁸. Todėl norint padidinti suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi veikloje reikia taikyti integruotą metodą, kuris padėtų nuosekliai šalinti įvairias kliūtis. Tai reiškia, kad finansinė parama tiesioginėms išlaidoms padengti bus derinama su mokamomis mokymosi atostogomis ir profesinio orientavimo paslaugomis, taip pat bus pristatomos kokybiško mokymo galimybės ir teikiama informacija apie įgūdžių patvirtinimą ir sertifikavimą.

Valstybės narės įdiegė sistemas, kuriomis siekiama šalinti įvairias kliūtis. Suomijoje neseniai pertvarkyta suaugusiųjų švietimo išmoka suteikiama pakaitinių pajamų mokymosi laikotarpiu; ja gali naudotis ir savarankiškai dirbantys asmenys. Airijoje darbo rinkoje pripažįstami mikrokredencialai, patvirtinantys tęstinį mokymąsi. Prancūzijoje individualiomis mokymosi sąskaitomis (*compte personnel de formation*) gali naudotis visi dirbantys 16 m. ir vyresni suaugusieji. Asmenys gali panaudoti savo sukauptas teises mokymuisi ar įgūdžių vertinimui pasirinkdami iš patvirtintų galimybių sąrašo. Mokymosi sąskaitos yra susietos su profesinio orientavimo ir mokamų mokymosi atostogų pasiūlymais. Nyderlandai šiuo metu keičia savo pajamų mokesčio atskaitą mokymo išlaidoms suteikdami individualaus mokymosi biudžetą iki 1 000 EUR (*Stimulans ArbeidsmarktPositie* arba STAP biudžetas), kuris bus taikomas nuo 2022 m. Reforma siekiama išplėsti galimybes gauti finansinę paramą ir padidinti jos matomumą, tuo pačiu metu didinant mokymo pasiūlymų skaidrumą sudarant patvirtintų mokymo galimybių, kurios atitinka STAP finansavimo reikalavimus, sąrašą.

COVID-19 krizė labiau paveikė jaunimą, visų pirma tuos, į darbo rinką žengė pirmą kartą. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis ES padidėjo iki 17,4 proc. 2021 m. II ketv.: 0,6 proc. punkto daugiau nei 2020 m. II ketv. ir 2,5 proc. punkto daugiau nei prieš pandemiją (2019 m. II ketv.). Tai yra beveik trigubai daugiau nei 25–74 m. gyventojų nedarbo lygis, kuris 2021 m. II ketv. buvo 6,2 proc. Nuo 2019 m. II ketv. iki 2021 m. II ketv. jaunimo nedarbas smarkiai išaugo daugelyje valstybių narių (13 proc. punktų Kroatijoje, 9,2 proc. punkto Lietuvoje, 7,7 proc. punkto Slovėnijoje ir 6,5 proc. punkto Švedijoje, 2.2.9 pav.). Kai kuriose valstybėse narėse jaunimo nedarbas buvo 30 proc. ar didesnis (Ispanijoje – 38,4 proc., Graikijoje – 38,2 proc., Švedijoje – 30 proc.). Ypač sudėtingoje padėtyje buvo jaunimas, pereinantis iš švietimo sistemos į darbo rinką. 2020 m. 20–64 m. asmenų, neseniai pradėjusių

¹³⁵ Europos Komisija (2020), *Labourforce skills and innovation diffusion: trends and policy implications*. 8 priedas. Taip pat žr. Europos Komisija (2020), *Adult Learning Statistical Synthesis Report*, p. 22–34.

¹³⁶ CEDEFOP (2020 m.). [Suaugusiųjų mokymosi ir tęstinio profesinio mokymo suvokimas Europoje. Antrasis nuomonių tyrimas. 1 tomas \(europa.eu\)](#), 30 pav.

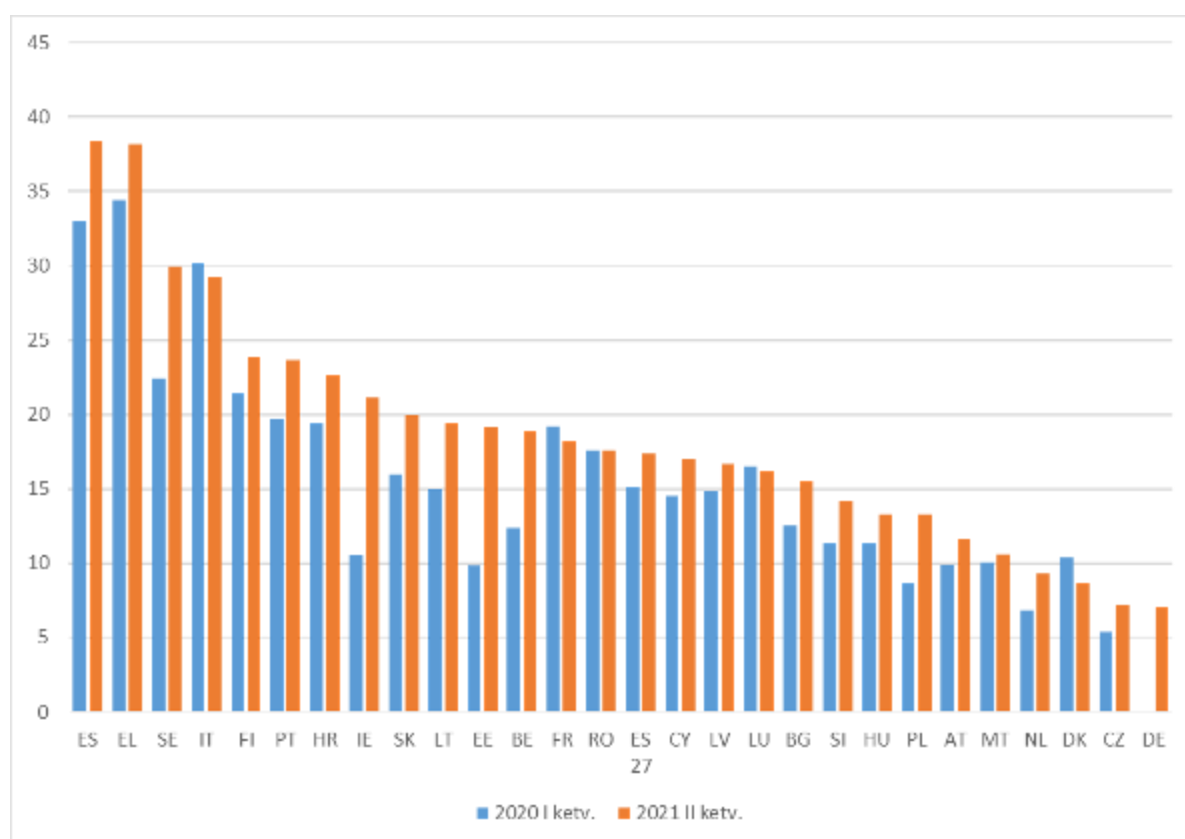
¹³⁷ Žr. individualių mokymosi sąskaitų poveikio vertinimo [pradinę ataskaitą](#).

¹³⁸ Išsamiau žr. CEDEFOP (2020) ir EBPO (2021) tyrimą *Skills Outlook – Learning for Life*. Chapter 4: *Promoting interest and participation in adult learning*.

dirbti, skaičius kas ketvirtį mažėjo vidutiniškai iki 6,5 mln., palyginti su 7,5 mln. ankstesniais metais. 2020 m. 15–24 m. jaunuolių nesavanoriško laikinojo darbo rodikliai taip pat buvo aukšti – 13,2 proc. jų ėmėsi laikino darbo, nes negalėjo susirasti nuolatinio (palyginti su 6,3 proc. 25–64 m. darbuotojų grupėje). Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje ir Kroatijoje šis santykis buvo didesnis nei vienas iš keturių¹³⁹. Jaunimo nedarbo ir užimtumo duomenys rodo struktūrinius iššūkius, dėl kurių reikia imtis ryžtingų politinių veiksmų, kad būtų užkirstas kelias rizikai, jog bus padarytas ilgalaikis žalingas poveikis jaunimo įgūdžiams ir perspektyvoms darbo rinkoje.

2.2.9 pav. Jaunimo nedarbo lygis COVID-19 krizės metu pakilo

Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis, 2020 m. I ketv. ir 2021 m. II ketv. palyginimas

Pastaba. BG, EE, HR, LU, MT, SI 2020 m. I ketv. duomenys nepatikimi. 2020 m. I ketv. DE duomenų nėra. Visų valstybių narių 2021 m. I ketv. duomenų laiko eilutės yra su lūžiu. HR, MT, SI 2021 m. II ketv. duomenys nepatikimi. 2021 m. II ketv. skiriasi ES, FR apibrėžtys.

Šaltinis: Eurostatas, darbo jėgos tyrimas [[LFSQ_URGAED](#)].

Dėl COVID-19 sukrėtimo pasikeitė šešerius metus trukusi nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių skaičiaus mažėjimo tendencija. 15–29 m. NEET jaunuolių dalies sumažinimas nuo 12,6 proc. 2019 m. iki 9 proc. 2030 m. yra vienas iš Europos Komisijos Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane nustatytų papildomų ES tikslų. Dėl krizės NEET dalis šioje amžiaus grupėje 2019–2020 m. padidėjo 1,1 proc. punkto iki 13,7 proc. Prieš krizę valstybės narės darė stabilią pažangą mažindamos NEET jaunuolių dalį (nuo rekordiškai aukšto 16,1 proc. lygio 2013 m. iki rekordiškai žemo 12,6 proc. lygio ES

¹³⁹ Šaltinis: Eurostatas (elektroninių duomenų kodas: [lfsa_etgar1](#))

2019 m.¹⁴⁰). Iš socialinių rodiklių suvestinės esminio rodiklio (Figure 2.2.10) matyti, kad NEET dalis 2019–2020 m. padidėjo visose valstybėse narėse, išskyrus dvi (Rumunijoje sumažėjo 0,2 proc. punkto, o Nyderlanduose nepasikeitė). Keturių šalių (Ispanijos, Bulgarijos, Italijos ir Graikijos) socialinių rodiklių suvestinėje padėtis apibūdinama kaip kritinė – jose jau dabar yra didelis NEET jaunuolių skaičius ir nuo 2019 m. šis rodiklis padidėjo 1 proc. punktu ar net daugiau. Keturiuose valstybėse narėse užfiksuotas daug didesnis nei vidutinis padidėjimas – 1,8 proc. punkto ar daugiau (Airijoje, Ispanijoje, Lietuvoje ir Portugalijoje), nors Portugalijos (11 proc.) ir Lietuvos (13 proc.) NEET rodiklis išliko mažesnis už ES svartinį vidurkį¹⁴¹. Daugumoje valstybių narių užfiksuoti regioniniai NEET lygio skirtumai, kai kuriais atvejais – dideli (žr. 3 priedą). Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva stiprinami veiksmai, kuriais siekiama spręsti mokyklos nebaigimo problemą, suteikti pameistrystės ir stažučių galimybių ir užtikrinti užimtumo tarnybų teikiamą paramą, visų pirma konsultavimo, orientavimo ir mentorystės paslaugas¹⁴².

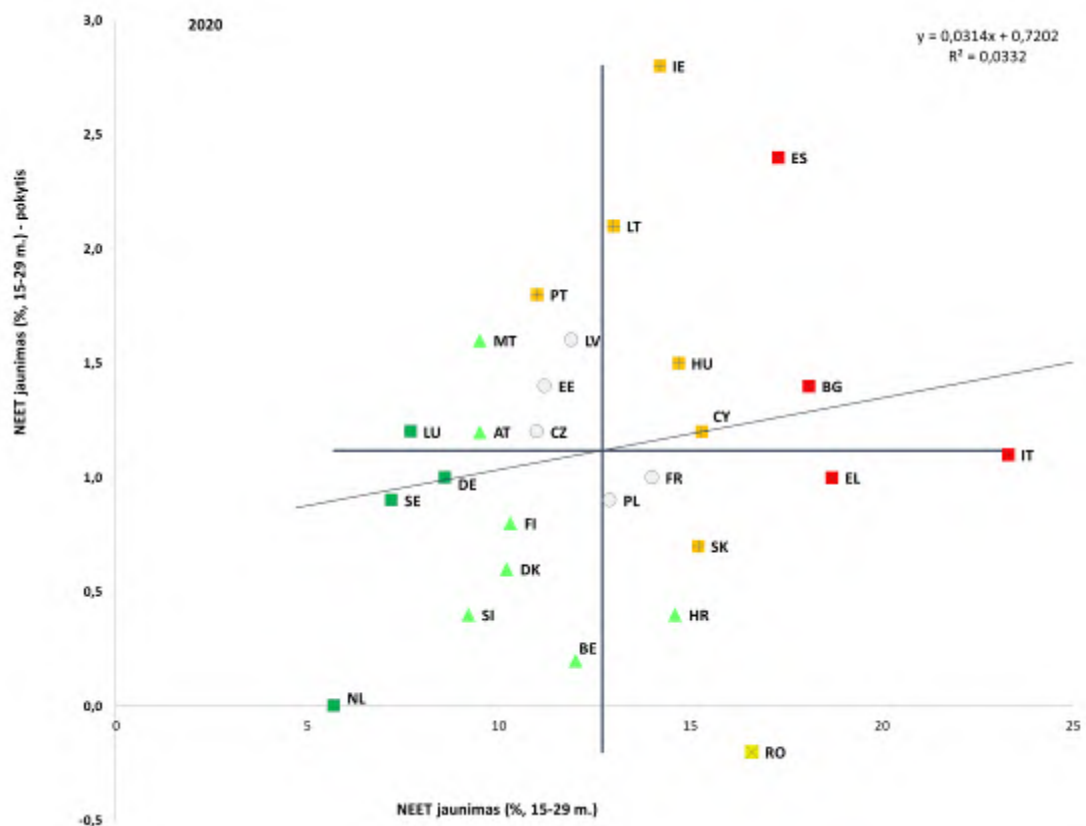
¹⁴⁰ Po socialinių rodiklių suvestinės peržiūros pagal NEET pagrindinį rodiklį dabar vertinama 15–29 m., o ne 15–24 m. gyventojų grupė. Didesnio amžiaus intervalo grupėje užfiksuotas didesnis NEET rodiklis, tačiau tendencijos išlieka iš esmės panašios.

¹⁴¹ Lietuvos NEET rodiklis viršijo ES nesvertinį vidurkį, kuris įtraukiamas į socialinių rodiklių suvestinę.

¹⁴² 2020 m. spalio 30 d. [Tarybos rekomendacija](#) „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (2020/C 372/01).

2.2.10 pav. Visose valstybėse narėse, išskyrus dvi, NEET dalis padidėjo ir kai kuriose šalyse kelia susirūpinimą

NEET (15–29 m.) (%) ir pokytis 2019–2020 m., socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis: Eurostatas [edat_lfse_35].

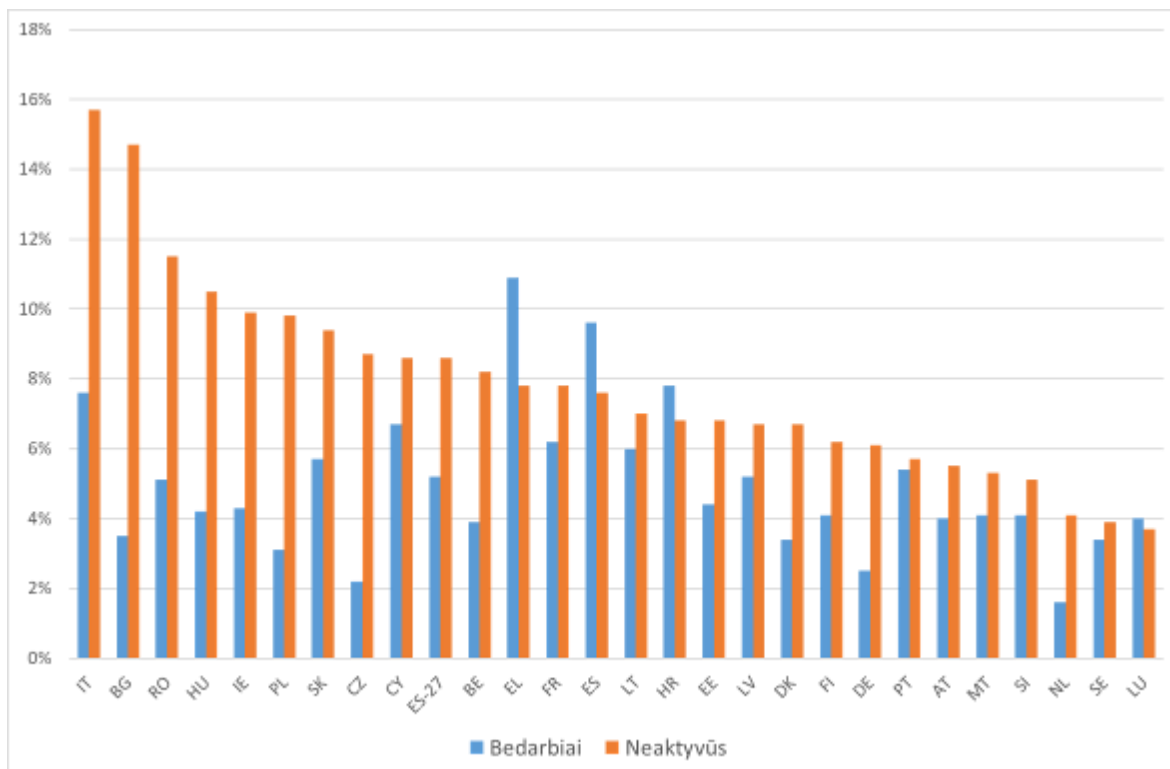
NEET lygio pokyčius ekonomikos nuosmukio metu lėmė nedarbo ir neaktyvumo padidėjimas. 2019–2020 m. ES neaktyvių NEET dalis padidėjo 0,8 proc. punkto (nuo 7,8 proc. iki 8,6 proc.), o bedarbių NEET dalis – 0,4 proc. punkto (nuo 4,8 proc. iki 5,2 proc.). 2020 m. neaktyvių NEET dalis buvo ypač didelė Italijoje (15,7 proc.), Bulgarijoje (14,7 proc.), Rumunijoje (11,5 proc.) ir Vengrijoje (10,5 proc.) (2.2.11 pav.). Neaktyvių NEET dalis buvo palyginti nedaug Liuksemburge (3,7 proc.), Švedijoje (3,9 proc.) ir Nyderlanduose (4,1 proc.). Tarp NEET moterų neaktyvumas yra daug dažnesnis nei nedarbas (10,8 proc., palyginti su 4,6 proc.), o vyrų neaktyvumo ir nedarbo lygiai yra beveik vienodi. NEET moterų atveju priežiūros pareigos yra penkis kartus dažnesnė neaktyvumo priežastis nei vyrų atveju¹⁴³. Neaktyvių NEET rėmimo uždavinį apsunkina jų skirtingos asmeninės aplinkybės¹⁴⁴. Pavyzdžiui, jie gali būti laikinai atleisti iš darbo, laukti, kol bus vėl pakviesti dirbti, būti neskatinami ieškoti darbo, rūpintis šeimos nariu, sirgti ar turėti negalią. Visais šiais atvejais reikia įvairių individualizuotų strateginių intervencinių priemonių.

¹⁴³ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, pridamas prie komunikato dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos (COM SWD(2020) 124 final).

¹⁴⁴ Analizės pavyzdžių rasite adresu <https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets>.

2.2.11 pav. Dauguma NEET jaunuolių ES šalyse yra neaktyvūs, tačiau jų dalis valstybėse narėse labai įvairuoja

Neaktyvių ir bedarbių NEET (15–29 m.) dalis ES valstybėse narėse (% , 2020 m.)

Pastaba. Šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal neaktyvių NEET dalį. DE: laiko eilutės lūžis, negalutiniai duomenys.

Šaltinis: Eurostatas, darbo jėgos tyrimas [edat_lfse_20].

Apskritai 2020 m. daugiau NEET jaunuolių buvo tarp gimusiųjų ne ES, o moterų padėtis buvo ypač kritiška. Vidutiniškai ES ne ES gimusių 15–29 m. jaunuolių grupėje NEET dalis 2020 m. buvo 24,6 proc., o ES gimusių jaunuolių grupėje – 12,7 proc.¹⁴⁵. Šešiose šalyse (Ispanijoje, Italijoje, Austrijoje, Liuksemburge, Airijoje ir Suomijoje), palyginti su ankstesniais metais, ne ES gimusių NEET dalis šoktelėjo daugiau nei 3 proc. punktais, o Slovėnijoje ir Maltoje užfiksuotas nemenkas pagerėjimas (atitinkamai –6,6 proc. punkto ir –3,9 proc. punkto). 2020 m. ES lygmeniu moterų NEET lygis buvo aukštesnis nei vyrų (2,9 proc. punkto skirtumas). Palyginti su ES gimusiomis bendraamžėmis moterimis, ne ES gimusių moterų vidutinė ES NEET dalis buvo 31,3 proc., t. y. skirtumas sudarė 17,5 proc. punkto. Šalies lygmeniu ne ES gimusių moterų NEET dalies skirtumas, palyginti su jų ES gimusiomis bendraamžėmis, Graikijoje, Italijoje, Belgijoje, Austrijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje yra didesnis nei 20 proc. punktų. Belgijoje, Vokietijoje, Liuksemburge, Slovėnijoje ir Austrijoje ne ES gimusių moterų NEET dalis buvo bent tris kartus didesnė.

Dėl demografinių pokyčių keičiasi darbo jėgos sudėtis, didėja vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas. 2010 m. ES 24,3 mln. darbuotojų buvo 55–64 m. amžiaus, palyginti su 143,4 mln. 25–54 m. amžiaus darbuotojų. Praėjus dešimtmečiui, 2020 m., 25–54 m. amžiaus darbuotojų skaičius sumažėjo 1,7 mln., o vyresnio amžiaus darbuotojų skaičius

¹⁴⁵ Visi šioje pastraipoje pateikti duomenys gauti iš Eurostato [edat_lfse_28].

padidėjo 11,5 mln. Pandemijos metu vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis pakilo nuo 59,1 proc. 2019 m. iki 59,6 proc. 2020 m. Šis padidėjimas žymi gerėjimo dešimtmečio pabaigą (nuo 44,7 proc. 2010 m.). Moterų grupėje augimas buvo spartesnis – nuo 37 proc. 2010 m. iki 53,4 proc. 2020 m., o lyčių užimtumo skirtumas šioje amžiaus grupėje sumažėjo maždaug 3 proc. punktais. Skirtumai tarp valstybių narių išliko, nors kai kuriose šalyse, kuriose 2010 m. užimtumo lygis buvo žemas, pvz., Maltoje, Italijoje, Lenkijoje ir ypač Vengrijoje, padėtis labai pagerėjo. Kita vertus, pandemijos metu labiau sumažėjo vyresnio amžiaus darbuotojų darbo laikas¹⁴⁶.

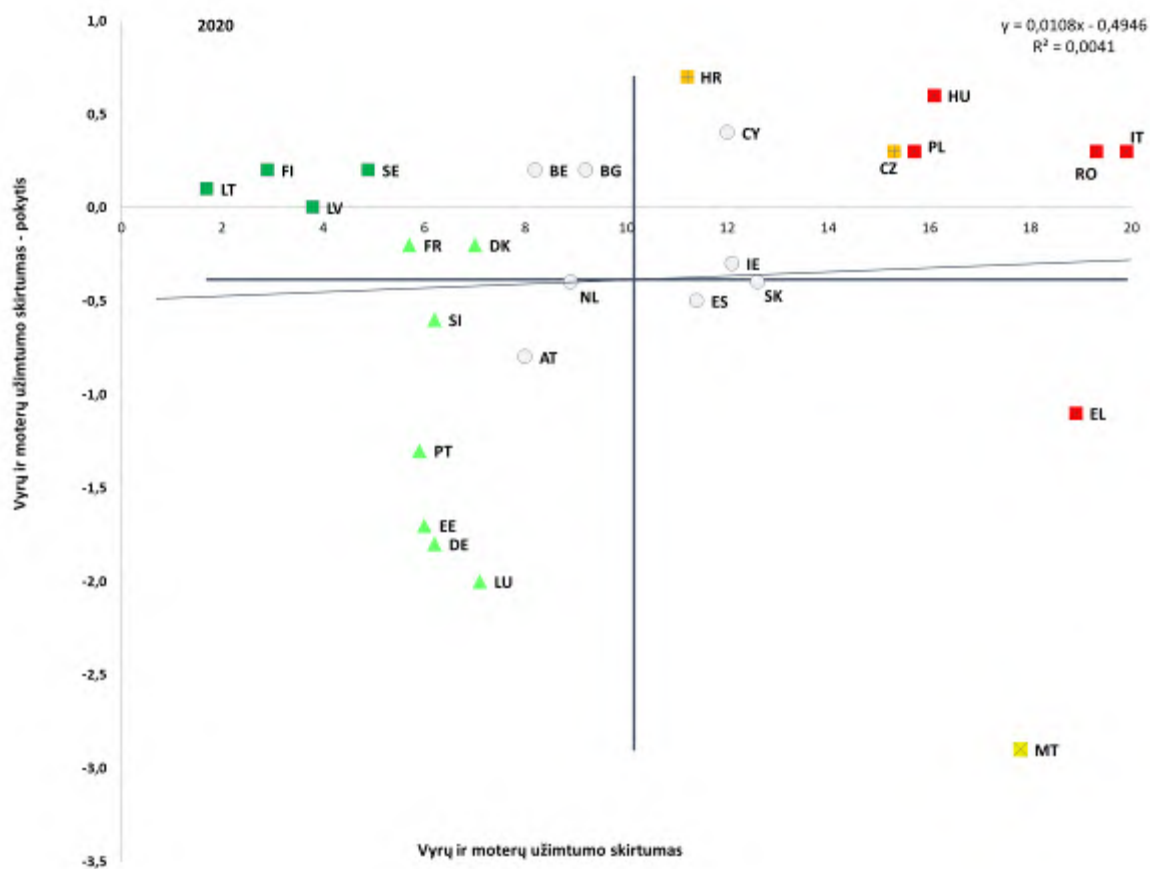
Vyrų užimtumo lygio kritimas buvo didesnis nei moterų, o tai paaiškina nedidelį vis dar didelio lyčių užimtumo skirtumo sumažėjimą. 2019–2020 m. ES moterų (20–64 m.) užimtumo lygis vidutiniškai sumažėjo 0,5 proc. punkto¹⁴⁷ ir 2020 m. pasiekė 66,7 proc. Dėl šiek tiek didesnio vyrų užimtumo lygio sumažėjimo (0,9 proc. punkto) sumažėjo ir socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis – lyčių užimtumo skirtumas (nuo 11,5 proc. iki 11,1 proc.). Nepaisant to, skirtumas tebėra didelis ir šalių rezultatai labai įvairuoja. 2020 m. mažiausias lyčių užimtumo lygio skirtumas nustatytas Lietuvoje (1,7 proc. punkto), Suomijoje (2,9 proc. punkto), Latvijoje (3,8 proc. punkto) ir Švedijoje (4,9 proc. punkto) – šių šalių rezultatai vertinami kaip geriausi (2.2.12 pav.). Kitame spektro gale, kuris socialinių rodiklių suvestinėje vertinamas kaip „kritinė padėtis“, yra Italija (19,9 proc. punkto), Rumunija (19,3 proc. punkto), Graikija (18,9 proc. punkto), Vengrija (16,1 proc. punkto) ir Lenkija (15,7 proc. punkto). Keliose šalyse užfiksuoti dideli lyčių užimtumo skirtumo regioniniai skirtumai (žr. 3 priedą). Nepaisant nedidelio lyčių užimtumo skirtumo sumažėjimo, 27 ES valstybėse narėse antrus metus iš eilės nebuvo konvergencijos, nes daugelyje valstybių narių, kuriose lyčių užimtumo skirtumas buvo didelis, padėtis 2020 m. pablogėjo.

¹⁴⁶ Pirmųjų dviejų LWC raundų, kai buvo užduotas klausimas, apibendrinti duomenys: 2020 m. pavasaris ir vasara.

¹⁴⁷ Maltoje, Graikijoje, Lenkijoje, Liuksemburge ir Vokietijoje užfiksuotas padidėjimas, o Nyderlanduose užimtumas išliko stabilus.

2.2.12 pav. Lyčių užimtumo lygio skirtumas tebėra didelis, o tarp valstybių narių yra nemažų skirtumų

Lyčių užimtumo skirtumas (20–64 m. amžiaus grupėje) (%) ir 2019–2020 m. metinis pokytis, socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis: Eurostatas, [tesem060].

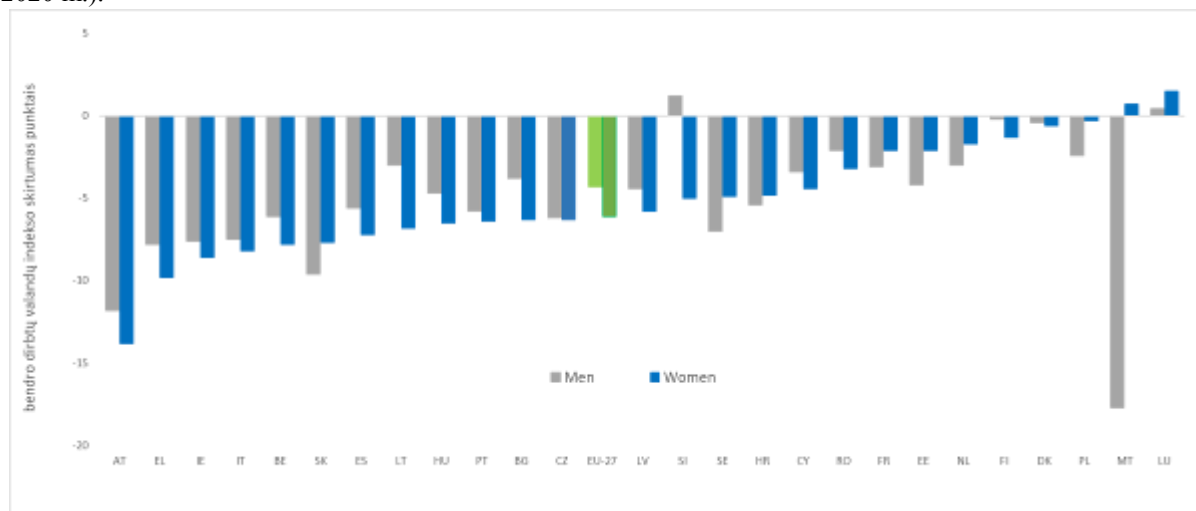
Vertinant etato ekvivalentais (FTE), lyčių užimtumo lygio skirtumas yra didesnis. 2020 m., palyginti su 2019 m., 20–64 m. amžiaus grupėje lyčių FTE vertinamas užimtumo skirtumas¹⁴⁸ šiek tiek sumažėjo (0,3 proc. punkto) ir sudarė 17,1 proc. Tai iš esmės rodo, kad moterys dažniau dirbo ne visą darbo laiką (2020 m. 29,1 proc. moterų, palyginti su 7,8 proc. vyrų). Užimtumo skirtumo sumažėjimas vertinant etato ekvivalentais buvo šiek tiek mažesnis nei užimtumas apskritai, iš dalies dėl to, kad per krizę dirbančių moterų darbo valandų skaičius sumažėjo daugiau. 2020 m. lyčių skirtumas etato ekvivalentais buvo mažiausias Lietuvoje, Suomijoje ir Latvijoje, didžiausias – Maltoje (21,8 proc. punkto), Nyderlanduose (23 proc. punktai) ir Italijoje (24,5 proc. punkto). Už šių pokyčių slypi moterų ir vyrų

¹⁴⁸ Vertinant FTE užimtumo lygį palyginami vidutinio dirbtų valandų skaičiaus skirtumai tarp grupių. Užimtumo lygis etato ekvivalentais apskaičiuojamas padalijant bendrą ekonomikoje dirbtų valandų skaičių (pirmas darbas, antras darbas ir t. t.) iš vidutinio darbo visą darbo laiką valandų skaičiaus (apie 40 valandų) ir iš 20–64 m. asmenų skaičiaus. Šaltinis: Bendra vertinimo sistema (BVS), apskaičiuota remiantis Eurostato duomenimis.

atstovavimo krizės paveiktuose sektoriuose ir profesijose netolygumas¹⁴⁹, lyčių skirtumai nuotolinio darbo srityje ir staigaus nemokamo priežiūros darbo padidėjimo pasekmės moterims dažnai būdavo ypač sunku suderinti darbą su priežiūros pareigomis).

Nors per krizę užimtumo sumažėjimas buvo šiek tiek didesnis vyrų atveju, bendras dirbtų valandų skaičius labiau sumažėjo¹⁵⁰ moterims. Moterų ir vyrų, dirbančių darbą, kuriame buvo galima išvengti darbo netekimo, dalis dažnai skyrėsi, o tai padeda paaiškinti lyčių skirtumus, susijusius su darbo netekimu ir darbo valandų sumažėjimu¹⁵¹. Nuo 2019 m. IV ketv. iki 2020 m. IV ketv. ES moterų bendras dirbtų valandų skaičius sumažėjo vidutiniškai 6,1 punkto, o vyrų – 4,3 punkto. Visose valstybėse narėse, išskyrus dvi (Maltą ir Liuksemburgą), moterų dirbtų valandų skaičius mažėjo, nors sumažėjimo mastas atskirose šalyse labai skyrėsi (2.2.13 pav.). Austrijoje, Graikijoje, Airijoje ir Italijoje moterų bendro dirbtų valandų skaičiaus indeksas sumažėjo daugiau nei 8 punktais. Nuo 2020 m. pabaigos bendras dirbtų valandų skaičius ES šiek tiek atsigavo tiek moterų, tiek vyrų atveju, nors prieškrizinis lygis 2021 m. II ketv. dar nebuvo pasiektas.

2.2.13 pav. Įvairiose šalyse dirbtų valandų skaičiaus mažėjimas pagal lytį labai įvairuoja
Bendro faktinio dirbtų valandų skaičiaus indekso pokytis pagal lytį (% pokytis nuo 2019 m. IV ketv. iki 2020 m.).

Pastaba. Bendro faktinio dirbtų valandų skaičiaus pagrindinėje darbovietėje indeksas, kai ataskaitiniai metai (100) yra 2006 m. (metinis vidurkis). Indeksas rodo bendro faktinio dirbtų valandų skaičiaus pokytį per nagrinėjamą metų ketvirtį, palyginti su faktiškai dirbtomis valandomis 2006 m. Indekso vertei įtakos turi dirbančių asmenų skaičius per nagrinėjamą metų ketvirtį ir kiekvieno iš šių darbuotojų dirbtų valandų skaičius; ji grindžiama pagal sezoną pakoreguotais duomenimis. DE duomenų nėra.

Šaltinis: Eurostatas ([lfsi_ahw_q](#)).

Tėvystės ir motinystės poveikis užimtumui moterims yra didesnis nei vyrams. Visose valstybėse narėse 2020 m. 25–49 m. amžiaus vyrų, auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų, užimtumo lygis buvo didesnis nei jų bendraamžių, neturinčių mažų vaikų, užimtumo lygis (10,4 proc. punkto). Moterų atveju poveikis buvo priešingas (11,8 proc. punkto ES

¹⁴⁹ Visa tai nagrinėjama Europos lyčių lygybės instituto (EIGE) tyrime („[Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic](#)“). Tyrimas atliktas pirmininkavusios Portugalijos prašymu ir jame daugiausia dėmesio skiriama socioekonominiam pandemijos poveikiui lyčių lygybės atžvilgiu.

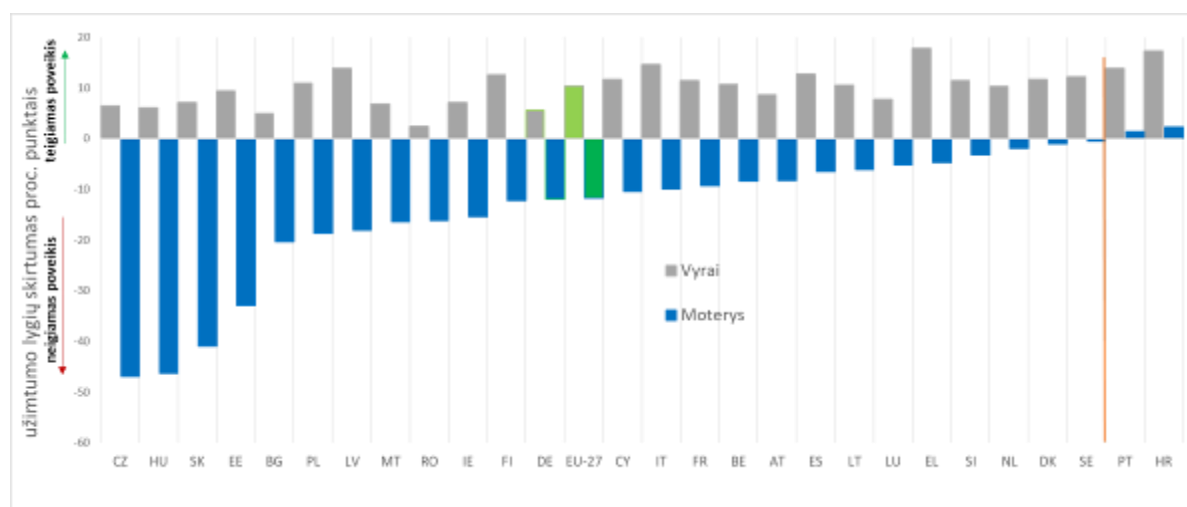
¹⁵⁰ Tai bendra faktinė visų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų, dirbančių pagal pagrindinę profesiją, darbo valandų suma per atitinkamus ketvirčius.

¹⁵¹ Europos Komisija (2021), 2021 m. užimtumo ir socialinės tendencijos Europoje.

lygmeniu) visose valstybėse narėse, išskyrus dvi (Portugaliją ir Kroatiją), taigi ES vidutinis vyrų ir moterų, auginančių bent vieną mažą vaiką, užimtumo skirtumas yra 32,2 proc. punkto (2.2.14 pav.). Čekijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje neigiamas motinystės poveikis šios grupės moterims yra ypač didelis (daugiau kaip 40 proc. punktu)¹⁵². Šis rezultatas gali būti iš dalies susijęs su vaikų priežiūros pareigų pasiskirstymu: 2016 m. daugiau nei 85 proc. motinų kasdien rūpinosi vaikais, palyginti su mažiau nei 65 proc. vyrų (naujausi turimi duomenys)¹⁵³. Išsilavinimo lygis yra glaudžiai susijęs su motinystės poveikiu darbui: 2020 m. žemos kvalifikacijos moterų, auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų, užimtumo lygis buvo 35,3 proc., palyginti su 61,9 proc. vidurinį išsilavinimą turinčių moterų ir 79,5 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų.

2.2.14 pav. Tik dviejose ES šalyse moterų, turinčių mažų vaikų, užimtumo lygis yra aukštesnis nei vaikų neturinčių moterų

Tėvystės ir motinystės poveikis vyrų ir moterų užimtumui 2020 m. (25–49 m.)

Pastaba. Tėvystės ir motinystės poveikis užimtumui yra motinų ir tėvų, auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų, užimtumo lygio skirtumas, palyginti su moterimis ir vyrais, neturinčiais vaikų, išreikštas proc. punktais.

Šaltinis: Eurostatas [[lfst_hheredch](#)].

Per COVID-19 pandemiją moterims tapo santykinai sunkiau derinti darbą ir motinystės įsipareigojimus. Pirminiai duomenys, surinkti apie tėvų ir motinų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą pandemijos metu, rodo, kad moterys greičiausiai patyrė daugiau sunkumų derindamos darbą su asmeniniu gyvenimu. Pavyzdžiui, 2020 m. pavasarį 20 proc. dirbančių motinų ir 13 proc. dirbančių tėvų nurodė, kad jiems visada arba dažnai sunku susitelkti į darbą dėl šeiminių pareigų. Tačiau 2015 m. šis skaičius siekė tik 4 proc. dirbančių motinų ir 3 proc. dirbančių tėvų¹⁵⁴. Kai kuriose valstybėse narėse (Belgijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Liuksemburge, Prancūzijoje, Estijoje) daugiau kaip penktadalis dirbančių tėvų pranešė apie su tuo susijusias problemas. Pandemijai tęsiantis padėtis ilgainiui gerėjo, tačiau moterys vis dar susiduria su didesniais sunkumais.

¹⁵² Šis klausimas buvo išsamiai aptartas Europos Komisijos „2019 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinėje apžvalgoje“, p. 130.

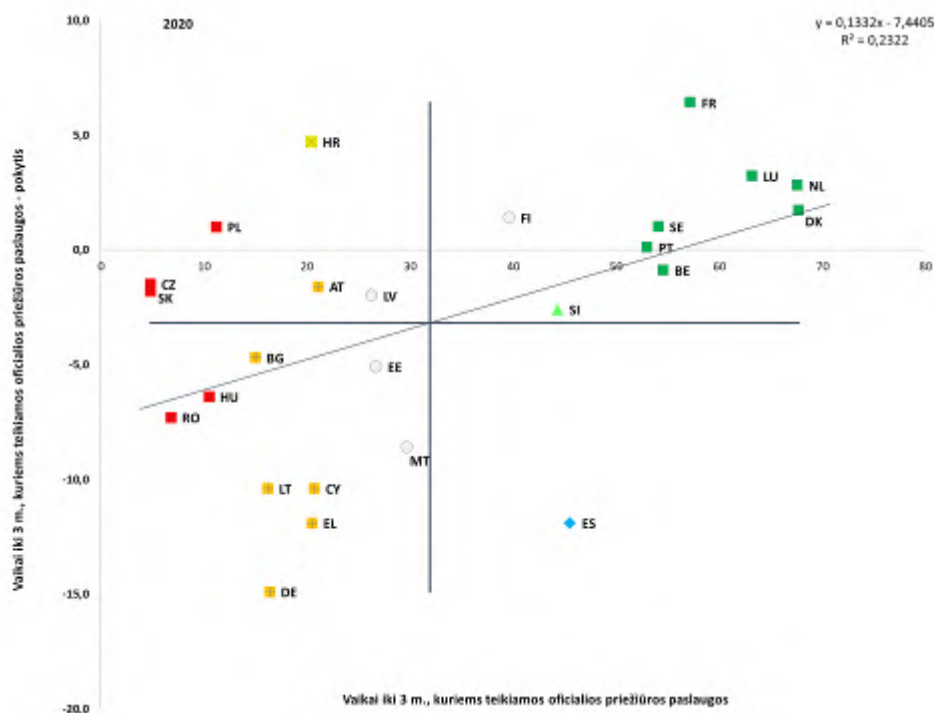
¹⁵³ Remiantis EIGE lyčių statistikos duomenų bazės duomenimis.

¹⁵⁴ 2020 m. duomenys gauti iš EUROFOUND gyvenimo, darbo ir COVID-19 e. tyrimo (27 ES valstybėse narėse) 1, 2 ir 3 etapų, o 2015 m. duomenys – iš EUROFOUND Europos darbo sąlygų tyrimo (27 ES valstybėse narėse).

Moteryų užimtumui didelę įtaką daro galimybė naudotis kokybiškomis ir įperkamomis ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugomis. Socialinių rodiklių suvestinės esminis vaikų priežiūros rodiklis rodo, kad vaikų iki trejų metų dalyvavimas formalioje ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje 2019 m. 27 ES valstybėse narėse buvo 35,3 proc.¹⁵⁵, taigi viršijo 33 proc. Barcelonos tikslą. Tačiau tarp valstybių narių tebėra skirtumų, o 16 iš jų vis dar nepasiekė užsibrėžto tikslo. Socialinių rodiklių suvestinės analizė rodo, kad padėtis penkiose valstybėse narėse – Čekijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje – yra kritinė¹⁵⁶ (2.2.15 pav.). Kitame spektro gale, Danijoje, Nyderlanduose ir Liuksemburge daugiau kaip 60 proc. vaikų iki 3 m. lanko ankstyvojo ugdymo įstaigas. Tačiau Nyderlanduose dauguma vaikų šias įstaigas lanko mažiau nei 30 valandų per savaitę. Siekiant sumažinti lyčių užimtumo skirtumą, labai svarbu, kad formali vaikų priežiūra būtų suderinama su darbu visą darbo laiką. Tai užtikrintų, kad vienas iš tėvų (paprastai motina) nebūtų priverstas dirbti ne visą darbo laiką, nes tai turi neigiamų pasekmių darbo rinkos rezultatams ir uždarbio bei pensijų adekvatumui. Tinkama profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika, pavyzdžiui, lanksčios darbo sąlygos ir atostogų dėl šeiminių priežasčių galimybė, taip pat atlieka svarbų vaidmenį mažinant kliūtis priežiūros pareigų turintiems asmenims dalyvauti darbo rinkoje. Jei moterys ir vyrai šiomis priemonėmis naudotųsi subalansuotai, jos taip pat padėtų sumažinti lyčių nelygybę užimtumo srityje.

2.2.15 pav. Tarp valstybių narių tebėra didelių galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis skirtumų

Vaikai iki 3 metų, kuriems teikiama oficialios vaikų priežiūros paslaugos, ir metinis pokytis (% , 2020 m. ir metiniai pokyčiai, palyginti su 2019 m., socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

¹⁵⁵ Tai naujausi turimi 27 ES valstybių narių vidurkio duomenys.

¹⁵⁶ Slovakijoje taip pat labai mažas dalyvavimo lygis (1,4 proc.), remiantis 2018 m. duomenimis (2019 m. duomenų šio dokumento rengimo metu nebuvo)

Kadangi ES gyventojai senėja, tikėtina, kad didelė lyčių nelygybė priežiūros pareigų srityje turės didesnių pasekmių užimtumui ir socialinei padėčiai. 2020 m. ES buvo apie 5,7 mln. 15–64 m. amžiaus moterų, kurios buvo neaktyvios dėl priežiūros pareigų (apie 16 proc. visų neaktyvių moterų), palyginti su tik 0,3 mln. vyrų (arba apie 1 proc. neaktyvių vyrų). Moterų dalis tarp 18 m. ir vyresnių neformaliųjų slaugytojų, kurie rūpinasi suaugusiais šeimose ar socialinėje aplinkoje (pvz., neįgaliais ar sergančiais suaugusiais) taip pat didelė (59 proc.)¹⁵⁷. Didžiausias skirtumas tarp vyrų ir moterų yra 45–64 m. amžiaus grupėje – vidutiniškai 8 proc. punktai. Be to, moterys daugiau laiko praleidžia teikdamos neformaliąją priežiūrą (17 valandų per savaitę, palyginti su 14 valandų vyrų atveju)¹⁵⁸. Atsižvelgiant į tai, adekvačių ir įperkamų priežiūros paslaugų (tiek ankstyvojo ugdymo ir priežiūros, tiek ilgalaikės priežiūros) teikimas atlieka svarbų vaidmenį didinant moterų dalyvavimą darbo rinkoje (žr. 6 intarpą apie ilgalaikę priežiūrą).

Daugumoje valstybių narių apmokestinimu labai prisidedama prie antrojo šeimoje uždirbančio asmens neaktyvumo spąstų, o tai turi didelį poveikį lyčių lygybei. Antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų¹⁵⁹ (šeimoje su dviem vaikais) neaktyvumo spąstai¹⁶⁰ yra didžiausi Lietuvoje, Danijoje, Slovėnijoje, Belgijoje, Vokietijoje ir Rumunijoje (žr. 2.2.16 pav.). Pavyzdžiui, jei neaktyvus sutuoktinis, turintis du vaikus, įsidarbina už 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio Lietuvoje, daugiau nei 70 proc. jo (jos) uždarbio prarandama dėl papildomų mokesčių ir pašalpų nutraukimo. Estijoje ir Nyderlanduose – priešingai: šie spąstai yra mažesni nei 20 proc., o Kipre – mažesni nei 10 proc. Apmokestinimo įtaka labiausiai pastebima Belgijoje, Vokietijoje ir Rumunijoje, kur antrasis šeimoje uždirbantis asmuo, pradėjęs dirbti mokamą darbą už 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, gali netekti daugiau kaip 40 proc. pajamų. Daugiau nei trys ketvirtadaliai antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų (78 proc.) ES yra moterys. Todėl jų dalyvavimui darbo rinkoje turi įtakos bendrų poros pajamų apmokestinimo laipsnis (įskaitant perleidžiamuosius mokesčių kreditus) ir išmokų sistemos struktūra (pvz., materialine padėtimi grindžiamų išmokų panaikinimas). Bendros progresinio apmokestinimo sistemos gali padidinti ribinius mokesčių tarifus neuždirbantiems arba mažiau uždirbantiems asmenims, nes jų pajamos faktiškai apmokestinamos taikant didesnę ribinį tarifą, atitinkantį jų daugiau uždirbančio partnerio pajamas. Todėl tokios sistemos gali prisidėti prie lyčių užimtumo skirtumų ir nekoreguotų vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumų.

¹⁵⁷ M. Van der Ende, R. van Seben, J. van Exel, J. Bom ir T. Geijsen, *Prevalence and Cost of Informal Care*, ECORYS ir Roterdamo universitetas, 2021 (dar nepaskelbta).

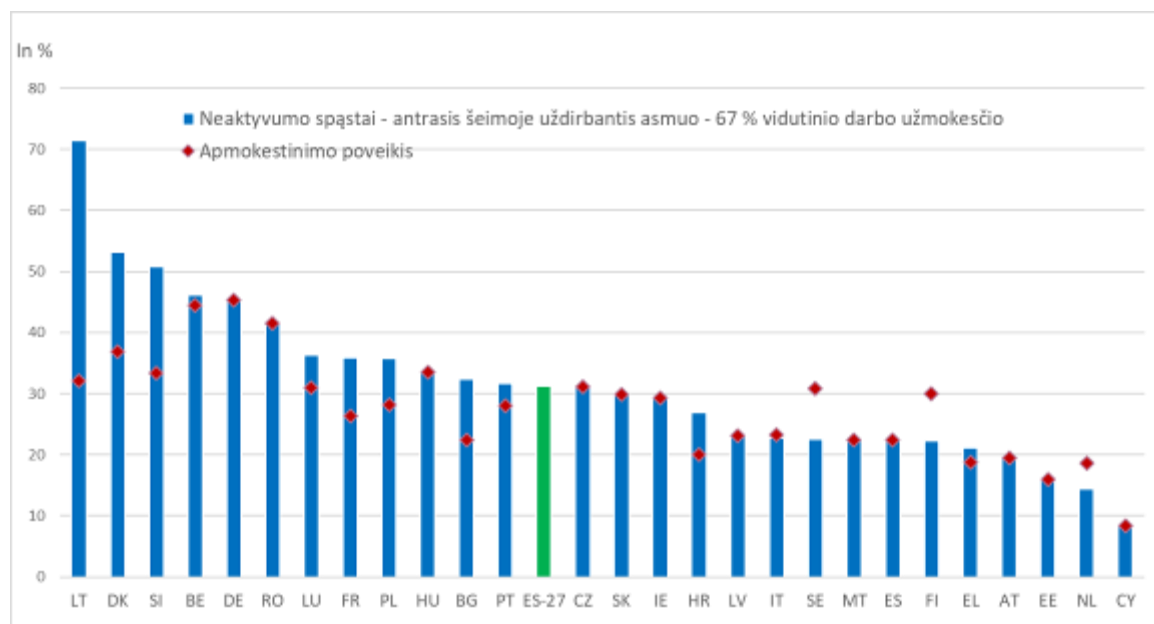
¹⁵⁸ Remiantis EHIS 7 raundu (2013–2015 m.) ir EQS (2016 m.).

¹⁵⁹ Neaktyvumo spąstai – tai kiekvieno papildomo bendrųjų pajamų euro apmokestinimo poveikis.

¹⁶⁰ Antrasis šeimoje uždirbantis asmuo – asmuo, kuris nėra (arba nebūtų, jei svarstytų galimybę įsidarbinti) daugiausia uždirbantis asmuo savo namų ūkyje. Dažniausiai, bet ne visais atvejais, antrasis šeimoje uždirbantis asmuo yra moteris.

2.2.16 pav. Efektyvusis mokesčių tarifas antrojo šeimoje uždirbančio asmens atveju ES sudaro daugiau nei 30 proc. darbo pajamų

Antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų neaktyvumo spąstai (% , 2020 m.)

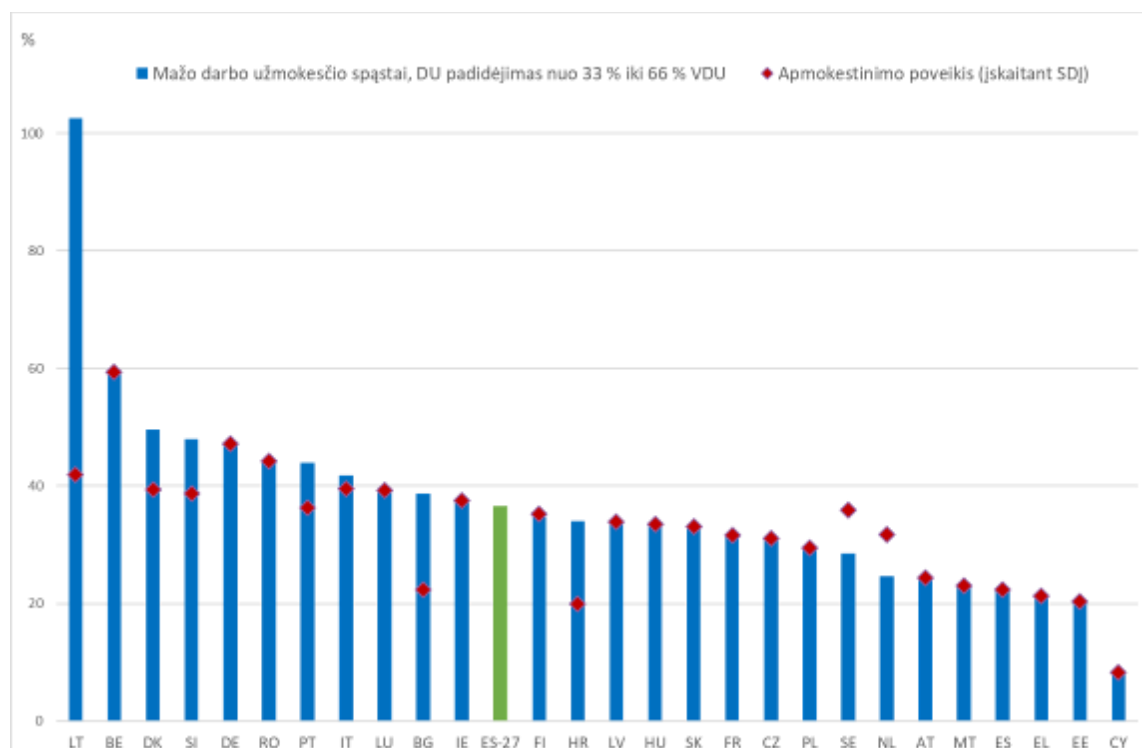
Pastaba. (1) Pateikti antrojo šeimoje uždirbančio asmens, gyvenančio dviejų pajamas gaunančių asmenų, turinčių du vaikus, šeimoje ir uždirbančio 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, neaktyvumo spąstų duomenys; pagrindinis šeimoje uždirbantis asmuo gauna vidutinį darbo užmokestį. (2) Apmokestinimo (įskaitant socialinio draudimo įmokas) poveikis – papildomų bendrųjų pajamų procentinė dalis, atimama dėl apmokestinimo ir socialinio draudimo įmokų (kiti veiksniai, prisidedantys prie mažo darbo užmokesčio spąstų, yra nutrauktos bedarbio pašalpos, socialinės pagalbos išmokos ir išmokos būstui).

Šaltinis: Europos Komisija, ECFIN GD, mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių ir išmokų modeliu (atnaujinta 2021 m. kovo mėn.).

Didinant mokesčius, per greitai panaikinant išmokas ir ilginant darbo laiką, gali būti daromas neigiamas poveikis moterų dalyvavimui darbo rinkoje visą darbo laiką. Tai (vadinamieji mažo darbo užmokesčio spąstai) gali turėti įtakos žmonėms, kurie yra aktyvūs ir dirba ne visą darbo laiką. Antrojo šeimoje uždirbančio asmens atveju daugumoje valstybių narių nustatant mažo darbo užmokesčio spąstų dydį pagrindinis vaidmuo tenka apmokestinimui. 2.2.17 pav. parodyta papildomo uždarbio procentinė dalis, kuri prarandama, kai antrieji šeimoje uždirbantys asmenys ima dirbti daugiau valandų, taigi jų uždarbis padidėja nuo vieno trečdaliu iki dviejų trečdalių vidutinio darbo užmokesčio. Antrieji šeimoje uždirbantys asmenys gali prarasti vidutiniškai apie trečdalį savo papildomo uždarbio ir Lietuvoje tai gali sudaryti daugiau nei 100 proc. (dėl didelės prarastų išmokų būstui vertės), o Belgijoje – iki 60 proc. Apmokestinimo poveikis šiuo atveju yra didžiausias Belgijoje, po jos – Vokietijoje.

2.2.17 pav. Daugelyje valstybių narių didinant darbo užmokestį didelė antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų uždarbio dalis yra prarandama

Papildomo uždarbio procentinė dalis, prarandama, kai antrojo šeimoje uždirbančio asmens darbo užmokestis padidėja nuo 33 proc. iki 66 proc., o pagrindinis šeimoje uždirbantis asmuo, turintis du vaikus, gauna 100 proc. vidutinio darbo užmokesčio (% , 2020 m.)

Šaltinis: Europos Komisija, ECFIN GD, mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių ir išmokų modeliu (atnaujinta 2021 m. kovo mėn.).

Nepaisant nedidelio pagerėjimo, vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas tebėra didelis. Nors aukštąjį išsilavinimą turi daugiau moterų nei vyrų¹⁶¹, nekoreguotas darbo užmokesčio skirtumas ES mastu¹⁶² per metus pasikeitė nedaug (14,1 proc. 2019 m., nuo 2018 m. sumažėjo 0,3 proc. punkto). Tęsiasi tendencija, pagal kurią 2013–2019 m. padėtis šiek tiek pagerėjo – skirtumas sumažėjo 1,9 proc. punkto. Estijoje ir Latvijoje nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas tebėra didesnis nei 20 proc., o mažiausias skirtumas (1–5 proc.) fiksuojamas Italijoje, Liuksemburge ir Rumunijoje¹⁶³. Nuo 2013 m. padėtis labai pagerėjo Estijoje, Ispanijoje, Liuksemburge ir Kipre (atitinkamai 8,1 proc. punkto, 5,9 proc. punkto, 4,9 proc. punkto ir 4,8 proc. punkto), o Kroatijoje ir Latvijoje vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas padidėjo daugiau nei 2 proc. punktais (2.2.18 pav.). Darbo užmokesčio skirtumams didelę įtaką daro sektorinė ir profesinė lyčių segregacija, taip

¹⁶¹ 2020 m. 27 ES valstybėse narėse aukštąjį išsilavinimą turėjo 46,1 proc. 30–34 m. amžiaus moterų, palyginti su 36 proc. vyrų.

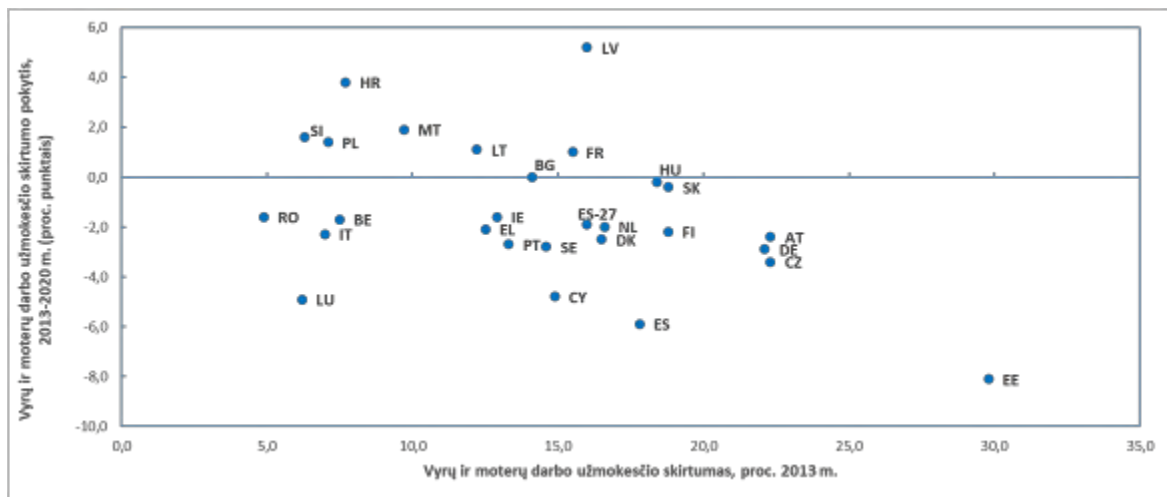
¹⁶² Nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas – samdomųjų darbuotojų vyrų ir samdomųjų darbuotojų moterų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas kaip samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių proc. dalis. Eurostato kodas [TESEM180].

¹⁶³ Kartais maži vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumai yra susiję su dideliais moterų ir vyrų užimtumo skirtumais (pvz., Italijoje ir Rumunijoje) – tokiais atvejais maži darbo užmokesčio skirtumai daugiausia gali atsirasti dėl atrankos poveikio, kai darbo rinkoje dalyvauja didžiausią uždarbio potencialą turinčios moterys.

pat išsilavinimo skirtumai¹⁶⁴. Taip pat tikėtina, kad įtakos turi keletas kitų veiksnių, įskaitant lyčių stereotipus, sunkumus derinant darbą su priežiūros pareigomis (dėl kurių taip pat daromos karjeros pertraukos), diskriminaciją ir neskaidrias darbo užmokesčio struktūras¹⁶⁵. Darbo užmokesčio skirtumai kaupiasi visą gyvenimą ir dažnai lemia vyrų ir moterų pensijų skirtumus, kurie 2019 m. 27 ES valstybėse narėse buvo 29,5 proc. 65–74 m. amžiaus grupėje. Tarp valstybių narių esama didelių skirtumų (Estijoje – mažiau nei 1 proc. 2019 m., palyginti su Liuksemburgu – 46 proc.). Siekdama spręsti šią problemą, 2021 m. kovo mėn. Komisija pateikė pasiūlymą dėl direktyvos, pagal kurią vienodo darbo užmokesčio už vienodą darbą principas taikomas griežčiau ir pasitelkiant darbo užmokesčio skaidrumo ir vykdymo užtikrinimo mechanizmus¹⁶⁶.

2.2.18 pav. Nepaisant nedidelio pagerėjimo nuo 2013 m., keliose valstybėse narėse vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas tebėra didelis

Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo pokytis nekoreguota forma; pramonė, statyba ir paslaugos (2013–2019 m.).

Pastaba. IE – 2018 m. duomenys; EL – 2014 ir 2018 m. duomenys.

Šaltinis: Eurostatas [tesem180].

Neįgaliųjų potencialas aktyviau dalyvauti darbo rinkoje yra nemažas. Europos socialinių teisių ramsčio 17 principu raginama įtraukti neįgaliosius, visų pirma užtikrinant aktyvesnį jų dalyvavimą darbo rinkoje. Į peržiūrėtą socialinių rodiklių suvestinę įtrauktas pagrindinis rodiklis, pagal kurį stebima neįgaliųjų integracija į darbo rinką siekiant sumažinti nelygybę ir padėti įgyvendinti Neįgaliųjų teisių strategijoje nustatytus¹⁶⁷ užimtumo užmojus. 2020 m. ES neįgaliųjų, palyginti su likusiais asmenimis, užimtumo skirtumas¹⁶⁸ buvo 24,5 proc. punkto. Socialinių rodiklių suvestinės rodiklis rodo didelę valstybių narių veiklos rezultatų įvairovę

¹⁶⁴ D. Leythienne, P. Ronkowski, (2018) *A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data, Statistical Working Papers*, Eurostatas.

¹⁶⁵ 27 ES valstybių narių duomenų yra nedaug, tačiau tema analizuota EIGE (2020) „Pekinas + 25: penktoji Pekino veiksmų platformos įgyvendinimo ES valstybėse narėse peržiūra“.

¹⁶⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria siekiant griežtesnio vienodo vyrų ir moterų darbo užmokesčio už vienodą arba vienodos vertės darbą principo taikymo nustatomi minimalieji darbo užmokesčio skaidrumo reikalavimai.

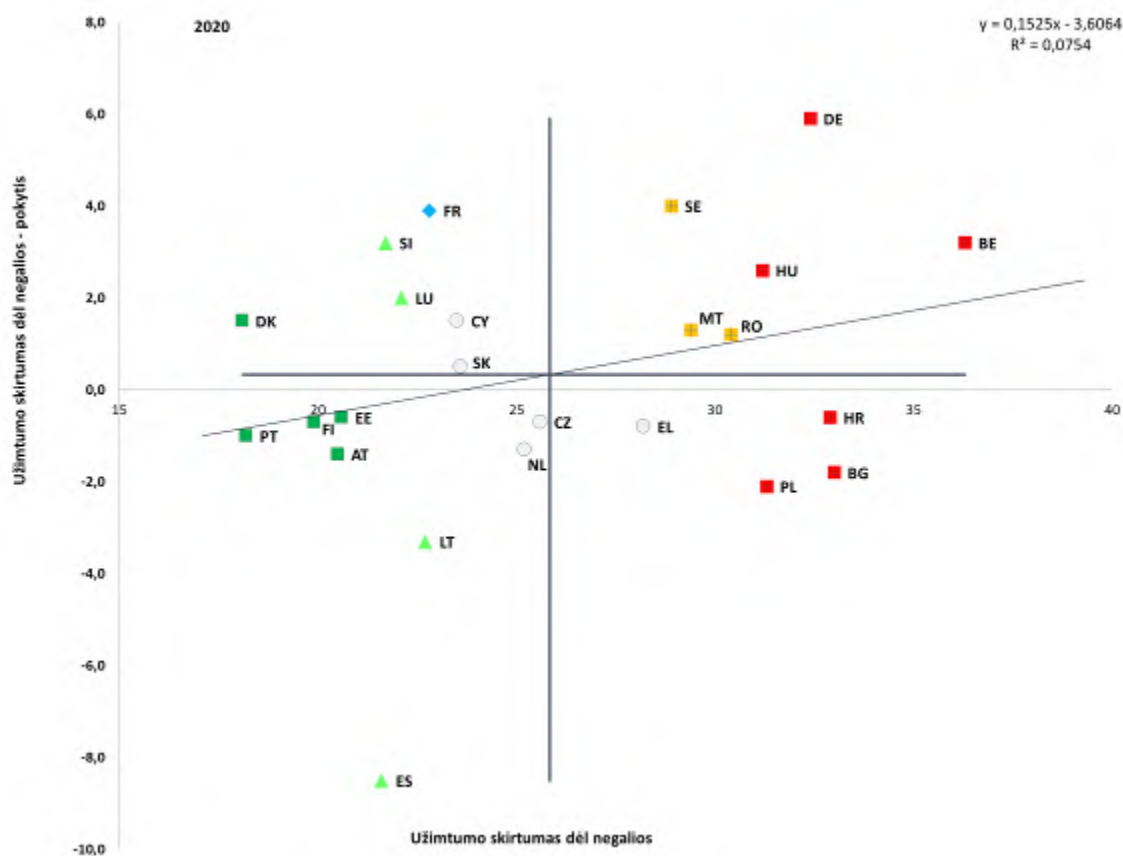
¹⁶⁷ 2021 m. kovo 3 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Lygybės Sąjunga. 2021–2030 m. neįgaliųjų teisių strategija“, COM(2021) 101 *final*.

¹⁶⁸ Dėl rodiklio apibrėžties žr. 1.3 skyrių.

(žr. 2.2.19 pav.). Skirtumas buvo didžiausias Belgijoje (daugiau kaip 35 proc. punktai), Bulgarijoje, Kroatijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje (daugiau kaip 30 proc. punktų), o mažiausias Danijoje, Portugalijoje ir Suomijoje (mažiau kaip 20 proc. punktų). COVID-19 pandemija apsunkino ir taip ribotą patekimą į darbo rinką¹⁶⁹. Atsirado šalių skirtumų, susijusių su neįgalųjų užimtumo skirtumo raida 2019–2020 m. Vokietijoje užfiksuota kritinė padėtis – 5,9 proc. punkto padidėjimas, o trys šalys (Švedija, Malta ir Rumunija) priskirtos prie prastų rezultatų kategorijos. Nuo tada, kai 2014 m. buvo atlikti pirmieji vertinimai, ES neįgalųjų užimtumo skirtumas net padidėjo (1,8 proc. punkto). 2019 m. neįgalųjų nedarbo lygis 27 ES valstybėse narėse taip pat buvo gerokai didesnis (17,3 proc., palyginti su 8,3 proc.)¹⁷⁰ – visa tai rodo, kad šioje srityje būtina imtis skubių strateginių veiksmų.

2.2.19 pav. Neįgalųjų užimtumo lygio skirtumas tebėra didelis ir tarp valstybių narių yra didelių skirtumų

Neįgalųjų ir negalios neturinčių asmenų užimtumo skirtumas 2020 m., palyginti su 2019 m. (20–64 m.) (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. BE, DE ir LU 2020 m. duomenų laiko eilutės yra su lūžiu. FR, NL, PL, SK 2020 m. duomenys negalutiniai. 27 ES valstybių narių vertė – numatoma.

Šaltinis: 2020 m. ES SPGS, Eurostatas [htlh_dlm200].

¹⁶⁹ Europos Komisija (2021), *Užimtumo ir socialiniai pokyčiai Europoje 2021 m.*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

¹⁷⁰ Šaltinis: Eurostatas, 2020 m. ES SPGS, atnaujinta 2021 m. spalio 21 d.; Airijos duomenų nėra.

Ne ES gimusių asmenų darbo rinkos rezultatai yra mažiau patenkinami, palyginti su ES gimusiais ir judžiais ES piliečiais. Užimtumo lygis ne ES gimusių 20–64 m. amžiaus asmenų grupėje 2020 m. buvo žemesnis nei ES gimusių asmenų (62 proc., palyginti su 73,5 proc.) ir, palyginti su prieškriziniu laikotarpiu, pablogėjo. 2019–2020 m. ne ES gimusių asmenų (15–74 m. amžiaus grupėje) nedarbo lygis šoktelėjo 2,1 proc. punkto iki 16,9 proc., o ES gimusių gyventojų nedarbo lygis padidėjo 0,3 proc. punkto iki 6,5 proc. ir tai rodo neproporcingą COVID-19¹⁷¹ poveikį pirmajai grupei. Migrantai iš ne ES šalių neproporcingai dažnai dirba nekvalifikuotą darbą (ES jie užima kas ketvirtą nekvalifikuoto darbo vietą), nors migrantų kvalifikacija yra dažniau per aukšta nei reikia jų darbui atlikti, palyginti su toje šalyje gimusiais asmenimis¹⁷². Austrijoje, Vokietijoje ir Švedijoje šis skaičius yra didesnis nei 40 proc., o Liuksemburge – didesnis nei 60 proc. Ypač kritiška migrantų kilmės moterų padėtis, nes jų aktyvumo atotrūkis 2020 m. padidėjo iki 10,8 proc. punkto, o Prancūzijoje, Belgijoje ir Italijoje aktyvumo lygis yra itin žemas (mažesnis nei 60 proc.). Nuo pandemijos pradžios prie ekonomikos veikimo prisidėjo didelė dalis vadinamųjų ypač svarbių darbuotojų – ne ES kilmės migrantų ir ES kilmės judžių darbuotojų¹⁷³. Tačiau net kalbant apie ypatingos svarbos darbuotojus, migrantai patyrė didesnę riziką prarasti darbą nei toje šalyje gimę darbuotojai¹⁷⁴.

2.2.2 Politinis atsakas

Valstybės narės imasi priemonių dalyvavimui ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje didinti ir kokybei gerinti. Lietuvoje nuo 2021 m. rugsėjo mėn. šeimoms, kurioms gresia skurdas, užtikrinamos ankstyvojo ugdymo paslaugos vaikams iki 6 metų. Teisė į ankstyvąjį ugdymą bus laipsniškai plečiama: savivaldybės turėtų suteikti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugas visiems ketverių metų vaikams, kurių tėvai paprašys vietos 2023 m., visiems trejų metų vaikams – 2024 m. ir visiems dvejų metų vaikams – 2025 m. Priešmokyklinio ugdymo pradžios amžius 2023 m. rugsėjo mėn. bus sumažintas nuo šešerių iki penkerių metų. **Estijoje** Priešmokyklinio ugdymo įstatymo pakeitimais planuojama apibrėžti struktūrizuotus mokymosi rezultatus, daugiausia dėmesio skiriant vaikų raidos vertinimui, o ne lankomumui. Tai turėtų padėti pagerinti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros kokybę. Įgyvendindamas ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Kipras** nuo 2022 m. IV ketv. planuoja teikti nemokamą privalomą ankstyvąjį ugdymą nuo 4 metų, įskaitant vaikų centrų statybą ir renovaciją savivaldybėse, taip pat teikti paramą nemokamam ankstyvajam ugdymui ir priežiūrai bendruomeniniuose ir privačiuose darželiuose, šią veiklą papildant ESF+ remiamais veiksmais. 2020 m. **Bulgarija** pradėjo trejų metų programą, remiamą iš nacionalinio biudžeto, pagal kurią bus pastatyti 67 nauji darželiai. **Ispanijoje** 60 000 naujų vietų ankstyvajam ugdymui ir priežiūrai bus finansuojamos pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą.

¹⁷¹ Kitoje valstybėje narėje dirbančių ES piliečių užimtumo lygis taip pat sumažėjo daugiau nei priimančiosios šalies piliečių, tačiau 2020 m. užimtumo lygis iš esmės panašus į toje šalyje gimusių asmenų užimtumo lygį (atitinkamai 73,4 proc. ir 73,5 proc.).

¹⁷² Eurostatas, darbo jėgos tyrimo *ad hoc* ištrauka, [Migrants more likely over-qualified than nationals – Products Eurostat News – Eurostatas \(europa.eu\) 2020](#).

¹⁷³ A. Reid *et al.* (2021), *Migrant Workers, Essential Work, and COVID-19*, *American Journal of Industrial Medicine*, t. 64, Nr. 2, p. 73–77.

¹⁷⁴ Fasani ir Mazza (2020), [A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic](#).

Siekiant sumažinti nedarbo lygį ir padėti patekti į darbo rinką, reikia išsamių strategijų, kuriose daugiausia dėmesio būtų skiriama pagrindinėms mokyklos nebaigimo priežastims. Sumažinti jaunuolių, kurie palieka švietimo ir mokymo sistemą prieš įgydami vidurinį išsilavinimą, dalį tebėra vienas iš ES prioritetų, laikantis 1 ramsčio principo, susijusio su švietimu, mokymu ir mokymusi visą gyvenimą. Sėkmingi politikos metodai apima prevencinius, intervencinius ir kompensacinius veiksmus visais lygmenimis. **Bulgarijoje** REACT-EU remia projektą, kuriuo siekiama užkirsti kelią švietimo proceso pertrūkiams ir remti įtrauktį mažinant su nuotoliniu mokymusi siejamą mokymosi nutraukimo riziką. **Rumunijoje** mokyklos nebaigimo problema remiama specialia reforma ir investicijomis pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, siekiant geriau nustatyti vaikus, kuriems gresia mokyklos nebaigimo pavojus, ir įgyvendinti tikslingas priemones, įskaitant dotacijas mokykloms. Neseniai **Suomijoje** įvykdyta švietimo sistemos reforma ir nuo 16 iki 18 metų pailgintas privalomojo ugdymo amžius, kad jaunuoliai galėtų rinktis, ar baigti vidurinę mokyklą ir laikyti brandos egzaminus ar įgyti profesinį vidurinį išsilavinimą. **Kipre** pasitelkiant techninės paramos priemonę rengiamas veiksmų planas, kuriuo siekiama rasti sprendimus, kaip išlaikyti ir įtraukti moksleivius, kuriems gresia mokyklos nebaigimo pavojus. **Belgijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano tikslas – sumažinti mokyklos nebaigusiu asmenų skaičių prancūzakalbėje Belgijos bendruomenėje, be kita ko, stiprinant prie individualių poreikių pritaikytas gaires pažeidžiamiesiems jaunuoliams, kovojant su neigiamu COVID-19 krizės poveikiu ir reformuojant organizacines struktūras. **Maltos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano tikslas – spręsti mokyklos nebaigimo problemą ir veiksmingai įsikišti stebint kiekvieno valstybinių mokyklų moksleivio duomenis nuo pirmojo iki paskutinio švietimo etapo.

Po COVID-19 krizės pirmenybė turi būti teikiama plataus užmojo ir veiksmingai taisomajai politikai, kuria siekiama kompensuoti prarastas mokymosi galimybes, skatinti skaitmeninį švietimą ir didinti įtraukumą bei teisingumą švietimo ir mokymo srityje. Pagal iniciatyvą „REACT-EU“ **Rumunija** remia kompensuojamąsias švietimo priemones, skirtas dėl mokyklų uždarymo prarastoms mokymosi galimybėms kompensuoti. 30 mln. EUR bus skirta finansuoti popamokinę veiklą ir kompensuojamąsias pamokas 168 000 palankių sąlygų neturinčių mokinių, įskaitant romus ir kaimo vietovėse gyvenančius mokinius. **Bulgarijoje** 109,5 mln. BGN (57 mln. EUR) iš REACT-EU skirta mokykliniam ugdymui po pandemijos remti, suteikiant nuotolinio mokymo elektroninėje aplinkoje technines priemones ir specializuotus mokymus. Priemonės yra skirtos mokiniams, mokytojams, mokyklų tarpininkams ir tėvams. 2021 m. vasario mėn. **Nyderlandai** paskelbė apie išskirtines investicijas į švietimą, skirtas dėl pandemijos prarastam mokymuisi kompensuoti. Nacionalinė švietimo programa apima visus švietimo lygmenis ir jai skirtas 8,5 mlrd. EUR biudžetas. Mokyklos, kuriose yra daugiau palankių sąlygų neturinčių mokinių, gaus proporcingai daugiau lėšų. Įgyvendindama mokyklų skaitmenizacijos programą, **Portugalija** skatina skaitmeninę pertvarką švietimo ir mokymo srityje. Remiama pagal Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyvas (CRII ir CRII+), **Portugalija** suteikė IT įrangą palankių sąlygų neturintiems besimokantiems asmenims ir padėjo mokytojams įgyti skaitmeninių gebėjimų. **Čekija, Graikija, Airija ir Slovakija** ketina naudoti EGADP finansavimą, kad moksleiviai ir studentai iš mažas pajamas gaunančių šeimų būtų aprūpinti IRT įranga ir skaitmeninėmis priemonėmis, o **Belgijos ir Slovėnijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose numatytos didelės investicijos į skaitmeninę infrastruktūrą mokyklose. **Maltos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytos investicijos į autizmo spektro sutrikimų ir daugiafunkcinius kabinetus mokyklose. **Slovakija**

siekia pasinaudoti EGADP, kad paremtų specialiųjų poreikių turinčių vaikų ir nepalankioje socialinėje ir ekonominėje padėtyje esančių vaikų, įskaitant romus, įtraukti į švietimo sistemą.

Dėl pandemijos paspartintos skaitmeninės transformacijos valstybės narės, laikydamosi 1 ramsčio principo (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), **dėjo daugiau pastangų, kad būtų ugdomi darbo rinkai reikalingi skaitmeniniai įgūdžiai.** ES koordinuoja ir remia su skaitmeniniais įgūdžiais susijusias pastangas pasitelkdama Skaitmeninių įgūdžių ir darbo vietų koaliciją, Skaitmeninių įgūdžių ir darbo vietų platformą¹⁷⁵ ir Skaitmeninio švietimo veiksmų planą. Įgyvendindamos Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP), daugelis valstybių narių planavo priemones, susijusias su skaitmeniniais įgūdžiais. **Airijoje** dokumente „Technologiniai įgūdžiai 2022 m. Airijos trečiasis IRT įgūdžių veiksmų planas“ nustatomi prioritetai, susiję su švietimo srities ir IRT specialistų skaitmeniniais įgūdžiais. Į būsimą **Kipro** e. įgūdžių veiksmų planą, kuris yra ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano dalis, įtraukti skaitmeninių įgūdžių integravimo į švietimo sistemą ir švietimo mokymo programų suderinimo su darbo rinkos poreikiais veiksmai. **Rumunija** planuoja EGADP investicijas į mokyklose ir aukštojo mokslo institucijose besimokančių asmenų, suaugusiųjų ir viešojo administravimo skaitmeninius įgūdžius. 2020 m. liepos mėn. **Italija** parengė nacionalinę skaitmeninių įgūdžių strategiją, kurioje numatytos keturios intervencinių priemonių kryptys, skirtos studentams, aktyviai darbo jėgai, IRT specialistams ir piliečiams. Daugelyje valstybių narių skaitmeninių įgūdžių ugdymo tikslai įtraukti į bendrąsias nacionalines švietimo strategijas, pramonės skaitmenizavimo arba užimtumo strategijas ir politiką, kaip antai **Vengrijos** skaitmeninės darbo jėgos programą, **Lietuvos** 2019–2030 m. skaitmenizacijos veiksmų planą ir **Švedijos** mokyklų sistemai skirtą nacionalinę skaitmenizacijos strategiją. **Suomijoje** dirbtinio intelekto strategijos ir projektai įgyvendinami nacionaliniu lygmeniu, o **Latvijoje** 2019–2022 m. kibernetinio saugumo strategijos konkretūs tikslai – šviesti viešojo ir vietos administravimo darbuotojus IRT saugumo klausimais, taip pat ugdyti MVĮ ir piliečių kibernetinio saugumo įgūdžius. **Ispanija** pateikė nacionalinį skaitmeninių gebėjimų planą, kuriame numatyta EGADP lėšomis remti plačiai visuomenei ir darbuotojams skirtus skaitmeninių įgūdžių mokymus. Daugiau nei trečdalis valstybių narių taip pat patvirtino bendrąją šalies skaitmenizacijos strategiją. Be jau įgyvendinamų priemonių, **Latvija** ir **Ispanija** 2021 m. priėmė naują skaitmeninę strategiją.

Valstybės narės skubiai ėmėsi veiksmų, kad sušvelnintų neigiamą COVID-19 poveikį profesiniam mokymui. Kai kurios šalys, pavyzdžiui, **Vokietija, Austrija, Danija, Liuksemburgas ir Prancūzija,** suteikė įmonėms finansinių paskatų samdyti pameistrius. O štai **Austrijoje** įmonės nuo 2020 m. kovo mėn. iki 2021 m. kovo mėn. gavo 2 000 EUR dydžio pameistrystės priemonę už kiekvieną sudarytą mokymo sutartį (MVĮ papildomai gauna 1 000 EUR). Papildoma parama teikiama, jei įmonė perima pameistrius iš nemokios įmonės. **Prancūzija** padidino valstybės paramą jaunesnių nei 18 m. pameistrių (kuri padidinta nuo 4 125 EUR iki 5 000 EUR) ir vyresnių nei 18 m. pameistrių (nuo 5 125 EUR iki 8 000 EUR) samdai pagal pameistrystės sutartis, sudarytas nuo 2020 m. liepos 1 d. iki 2021 m. gruodžio 31 d. **Suomijoje** laikinai – nuo 2020 m. liepos 1 d. iki 2021 m. liepos 31 d. – iš dalies pakeistas profesinio mokymo įstatymas, susijęs su besimokančiųjų įgūdžių ir

¹⁷⁵ Platforma suburia viešojo ir privačiojo sektorių suinteresuotuosius subjektus, kad būtų sprendžiama skaitmeninių įgūdžių trūkumo problema ir gerinamos įsidarbinimo galimybės Europoje.

kompetencijų vertinimu autentiškose darbo situacijose. Jei besimokantieji negalėjo pademonstruoti savo įgūdžių autentiškose darbo situacijose, buvo pasirinkta, kad jie atliktų kitas praktines užduotis, panašias į autentiškas darbo situacijas ir procesus. **Rumunijoje** Nacionalinis techninio profesinio mokymo plėtros centras paskelbė metodinius pirminio profesinio mokymo ir mokymosi stiprinimo kriterijus, kuriais remiami profesijos mokytojai¹⁷⁶.

Kai kurios valstybės narės toliau vykdė struktūrines profesinio mokymo sistemos reformas. 2020 m. rugsėjo mėn. už profesinį mokymą atsakingi valstybių narių, ES šalių kandidačių ir EEE šalių ministrai, Europos socialiniai partneriai ir Europos Komisija priėmė bendrą Osnabriuko deklaraciją dėl profesinio rengimo ir mokymo kaip ekonomikos atsigavimo ir teisingo perėjimo prie skaitmeninės ir žaliosios ekonomikos įgalinimo priemonės¹⁷⁷. 2020 m. gruodžio mėn. priimtu įstatymu **Graikija** nustatė naują profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą teisinę sistemą. Į naująjį įstatymą taip pat įtraukta didelė profesinio mokymo valdymo reforma – įsteigtas nacionalinis patariamasis organas (Centrinė profesinio mokymo taryba), kurio veikloje dalyvauja švietimo ir kitų atitinkamų ministerijų, darbdavių ir darbuotojų asociacijų bei rūmų atstovai. Imtasi svarbių veiksmų, kad būtų išvengta veiklos dubliavimo, geriau tenkinami darbo rinkos poreikiai ir remiamas profesinio mokymo paslaugų teikėjų savarankiškumas. 2020 m. **Lietuvoje** patvirtinta nauja kompetencijų, įgytų pameistrystės, darbo patirties, savarankiško mokymosi ar kitokio mokymosi būdu, vertinimo tvarka. Naujoji vertinimo procedūra įsigalioja nuo 2021 m. rugsėjo mėn. ir apima praktinius įgūdžius bei standartizuotą bazinių (teorinių) žinių vertinimo testą. Ją prižiūri kompetencijos vertinimo komisijos, įskaitant įmonių deleguotus praktikuojančius specialistus. **Ispanijoje** 2020 m. liepos mėn. buvo priimtas profesinio mokymo modernizavimo planas. Be to, šiuo metu parlamente vyksta teisėkūros procesas dėl įstatymo, kuriuo sukurama integruota pakaitinio profesinio mokymo sistema, apimanti tiek pirminio, tiek tęstinio profesinio mokymo kvalifikacijas ir profesinius pažymėjimus. Pasiūlymas apima 11 strateginių sričių, kuriose siekiama modernizuoti profesinio mokymo pasiūlą, remti pameistrystę ir MVĮ. 2021 m. **Lenkijoje** priimtas teisės aktas dėl profesinių mokyklų absolventų karjeros stebėsenos sistemos. Jame nustatytos naujos ministerijos pareigos stebėti vidurinių mokyklų absolventų karjeros raidą. Stebėsenos tikslas – teikti grįžtamąją informaciją apie įvairių sektorių, techninių ir bendrųjų vidurinių mokyklų, taip pat aukštesniųjų mokyklų absolventų karjeros galimybes. **Rumunijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas apima dvejopos švietimo sistemos reformą siekiant patenkinti studentų ir darbo rinkos poreikius, visų pirma didinant kvalifikacijų ir absolventų skaičių ir užtikrinant aukštojo techninio išsilavinimo prieinamumą pakaitinės švietimo sistemos studentams.

Valstybės narės daugiau dėmesio skiria įgūdžiams, kurių reikia žaliajai pertvarkai remti. Kai kurios valstybės narės priėmė ir įgyvendino nacionalines priemones, kuriomis remiamas žaliajai pertvarkai reikalingų įgūdžių įgijimas. Pavyzdžiui, 2020 m. **Vokietijos** valdžios institucijos kartu su mokslininkais ir socialiniais partneriais atnaujino standartinę darbo vietą aplinkos apsaugos ir tvarumo požiūriu profesinio mokymo sistemoje, kad ji būtų taikoma visose naujose pameistrystės programose ir rekomenduojama visose esamose

¹⁷⁶ [Repere metodologice pentru consolidarea achizitiilor din anul scolar 2019-2020-EDP \(edu.ro\).](https://www.osnabruecker.de/en/declaration)

¹⁷⁷ [Osnabriuko deklaracija.](https://www.osnabruecker.de/en/declaration)

mokymo programose. Naujoji darbo vieta apima šešių pagrindinių žaliajai pertvarkai reikalingų įgūdžių ir kompetencijų rinkinį, kurį visi visų sektorių pameistriai turėtų įgyti pameistrystės laikotarpiu. 2020 m. **Maltos** nacionalinis statistikos biuras atliko antrąjį žaliųjų darbo vietų tyrimą. Pagrindinis jo tikslas – atnaujinti duomenis, surinktus per pirmąjį 2016 m. žaliųjų darbo vietų tyrimą, ir pagrįsti Nacionalinės įgūdžių tarybos atliktą išsamesnę žaliajai pertvarkai reikalingų įgūdžių analizę. Be to, 2021 m. spalio mėn. **Malta** paskelbė 2021–2030 m. nacionalinę užimtumo politiką, kuria siekiama suteikti darbuotojams paklausių įgūdžių (įskaitant žaliuosius), remti verslo augimą bei darbo vietų kūrimą ir stiprinti darbo rinkos institucijas. **Švedijoje** 2020 m. žaliųjų darbo vietų iniciatyva buvo skirta bedarbiams, kad jie įgytų žaliajam sektoriui reikalingas profesijas. Pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP) kai kurios ES valstybės narės planavo priemones, susijusias su žaliajai pertvarkai reikalingais įgūdžiais. Pavyzdžiui, **Kroatijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu remiamas akredituoto suaugusiųjų švietimo kuponų finansavimas, kurio 70 proc. turėtų būti susieta su žaliajai pertvarkai reikalingais įgūdžiais. **Rumunija** planuoja EGADP investicijas į renovacijos sektoriaus specialistų ir darbuotojų profesinių gebėjimų stiprinimą rengiant energijos vartojimo efektyvumo statybos srityje mokymus. **Estijoje** EGADP lėšomis remiama įmonių žalioji pertvarka, pavyzdžiui, investuojant į kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo modulius, įskaitant išsamų mokymo turinį, struktūrą ir mokymo medžiagą, kūrimą, kad būtų rengiami mokymai, susiję su žaliajai pertvarkai reikalingais įgūdžiais.

2020 m. valstybės narės ėmėsi priemonių reaguoti į COVID-19 pandemijos poveikį suaugusiųjų mokymuisi. Kelios šalys ėmėsi ne tik spartesnės suaugusiųjų mokymosi internetu plėtros, bet ir konkrečių priemonių, kuriomis reaguojama į pandemijos padarinius. **Slovėnijoje** parama suaugusiųjų mokymosi paslaugų teikėjams buvo numatyta įstatymu (5-ajame kovos su koronavirusu priemonių rinkinyje), skirtu reaguoti į pandemiją. 2020 m. **Švedijos** valstybė finansavo visą suaugusiųjų švietimą (už jį atsako savivaldybės): buvo išplėsti dalyvavimo kriterijai ir padidintas finansavimas siekiant pritraukti papildomus 25 000 asmenų. **Danijoje** buvo supaprastinta galimybė bedarbiams dalyvauti esamoje suaugusiųjų pameistrystės sistemoje, skirtos didesnės išmokos profesinio mokymo sistemoje dalyvaujantiems bedarbiams, o dėmesys buvo sutelktas į žaliosioms darbo vietoms ir priežiūros sektoriui reikalingus įgūdžius. **Vokietijoje** federalinės valdžios institucijos padidino paramą suaugusiųjų mokymosi centrams, sutelkiant dėmesį į skaitmeninius įgūdžius, be kita ko, pasinaudojant ir EGADP finansavimu. Pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Liuksemburgas** siūlė skaitmeninių įgūdžių ugdymo kuponų visiems darbuotojams, kurie dirbo pagal sutrumpinto darbo laiko tvarką. Pasinaudodami didesniu 1,4 mlrd. EUR socialiniu paketu, **Nyderlandai** remia labiausiai dėl pandemijos nukentėjusių asmenų (kaip antai: jaunimo, žemesnės kvalifikacijos asmenų, migrantų kilmės asmenų ir (arba) neįgalųjų, taip pat samdomų darbuotojų neturinčių savarankiškai dirbančių asmenų) kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą.

Nemažai valstybių narių ėmėsi teisėkūros iniciatyvų ir strateginių planų siekdamas paremti suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi veikloje, neretai pasinaudojant EGADP parama, pagal 1 ir 4 ramsčio principus (švietimo, mokymo bei mokymosi visą gyvenimą ir aktyvios paramos užimtumui). Neseniai **Suomijoje** priimtu įstatymu buvo įsteigtas Tęstinio mokymosi paslaugų centras, kuris koordinuos ir plėtos mokymo paslaugas darbingo amžiaus asmenims, analizuos įgūdžių ugdymo poreikius, remis regioninius tinklus ir finansuos mokymo veiklą. **Graikijoje** mokymosi visą gyvenimą centrų modernizavimas buvo įtrauktas

į naują įstatymą dėl nacionalinės profesinio švietimo, mokymo ir mokymosi visą gyvenimą sistemos. **Italijoje** buvo įsteigtas Naujų įgūdžių fondas ir paskelbtas nacionalinis strateginis planas dėl suaugusiųjų įgūdžių, siekiant spręsti didelio žemos kvalifikacijos asmenų skaičiaus šalyje klausimą. **Airijoje** pradėta įgyvendinti kitų penkerių metų strategija dėl naujų galimybių patekti į darbo rinką. Keliose šalyse ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose numatyta finansinė parama pavieniams besimokantiems asmenims. **Kroatija** planavo sukurti kuponų sistemą, skirtą suaugusiesiems, dalyvaujantiems užtikrintos kokybės suaugusiųjų mokymosi programose, atitinkančiose Kroatijos kvalifikacijų sandarą. **Graikijoje** numatomos įgūdžių ugdymo visą gyvenimą sąskaitos, kurių tikslas – remti suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi veikloje. **Lietuva** savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane pranešė apie vieno langelio principu veikiančios mokymosi visą gyvenimą platformos sukūrimą remiantis individualių mokymosi sąskaitų principu. Tai buvo numatyta ir **Latvijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane kartu su sustiprintu mokymusi darbo vietoje ir įgūdžių patvirtinimu. **Malta** savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane pranešė apie svarbiausių atnaujintos bazinių įgūdžių strategijos priemonių įgyvendinimą; ji taip pat remia skaitmeninės mokymosi platformos, skirtos besimokantiems suaugusiesiems, sukūrimą. Maltoje taip pat priimta įgūdžių ugdymo sistema, kuria remiamos MVI, teikiančios mokymo paslaugas savo darbuotojams. **Prancūzija** papildys savo esamą individualių mokymosi sąskaitų sistemą, kad būtų skatinamas skaitmeninių įgūdžių plėtojimas. Pagal **Čekijos** planą peržiūrint mokymo ir perkvalifikavimo sistemą ypatingas dėmesys bus skiriamas skaitmeniniams įgūdžiams. Plano, remiamo EGADP ir ESF+ lėšomis, tikslas – įsteigti 14 regioninių mokymo centrų, kuriuos valdys valstybinės užimtumo tarnybos. **Švedija** 2021 m. gruodžio mėn. planuoja pradėti rengti profesinius kursus protinę negalią turintiems suaugusiesiems. **Belgijoje** priimtos kelios suaugusiųjų įgūdžių gerinimo priemonės (kai kurios iš jų – pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą): padidinti laiko kreditus besimokantiems darbuotojams ir sukurti individualias mokymosi sąskaitas Flandrijoje, o Valonijoje – projektus „Start digital“ ir „Upskills Wallonia“. **Nyderlandų** valdžios institucijos įsteigė viešąjį individualaus mokymosi ir tobulėjimo fondą¹⁷⁸. **Liuksemburgas** į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukė naują įgūdžių strategiją, kad būtų išanalizuoti dabartiniai įgūdžių poreikiai ir parengtas bei įgyvendintas būsimų mokymų veiksmų planas.

Labai svarbu gerinti aukštojo mokslo kokybę, ypač atsižvelgiant į tai, kad aukštąjį išsilavinimą įgyja vis daugiau žmonių. Kelios valstybės narės paskelbė arba pradėjo įgyvendinti su tuo susijusias reformas. **Latvijoje** įgyvendinama visapusiška aukštojo mokslo reforma, kurioje numatomi trilyčiai struktūriniai pokyčiai: valdymo, finansavimo ir žmogiškųjų išteklių. Naujajame įstatyme gamtos mokslų, meno ir kultūros universitetų, taikomųjų mokslų universitetų ir taikomųjų mokslų universitetinių kolegijų aukštojo mokslo įstaigos suskirstytos pagal atskirus kokybės kriterijus. 2020 m. spalio mėn. **Liuksemburgas** pradėjo įgyvendinti naują trumpo ciklo programą, skirtą jaunimui nuo nedarbo apsaugoti. Naujasis povidurinis mokymas „Diplom+“ yra lanksti dviejų semestrų programa, skirta jaunuoliams, kurie įgiję vidurinį išsilavinimą nesimoko aukštojo mokslo įstaigoje ir dar nedirba. Programa gali būti nutraukta bet kuriuo metu, o už baigtus modulius išduodamas sertifikatas; dalyviams suteikiama teisė gauti stipendijas. Galiausiai **Belgijoje** (Flandrijoje) neseniai patvirtintas Aukštojo mokslo plėtros fondas sudarytas iš reformų ir investicijų

¹⁷⁸

Rengiant šią priemonę ji nebuvo susieta su šalies ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu.

priemonių rinkinio, kurio pagrindiniai tikslai yra trys: racionalizuoti aukštojo mokslo mokymo pasiūlą, be kita ko, padaryti ją aktualesnę darbo rinkai ir lankstesnę; aukštojo mokslo sistemoje remti mokymąsi visą gyvenimą ir optimaliai išnaudoti skaitmeninio mokymosi galimybes.

Pandemijos sukeltas ekonomikos nuosmukis padarė didelį neigiamą poveikį jaunuoliams ir jie tapo prioritetine grupe, kurią reikia remti, visų pirma sustiprintomis pameistrystės priemonėmis. Pavyzdžiui, **Belgijoje** (Flandrijoje) vyriausybė 1 000 EUR padidino pameistrystės teikėjams siūlomą priemonę, skirdama lėšų iš REACT-EU. **Belgijoje** (Valonijoje) darbdaviams, siūlantiems pameistrystės vietas konkrečiuose sektoriuose, per pirmuosius keturis pameistrystės mėnesius mokama 390 EUR mėnesinė priemonė. **Airija** patvirtino pameistrystės skatinimo programą, pagal kurią darbdaviams, siūlantiems naujas pameistrystės vietas, mokama 2 000 EUR išmoka. **Austrijoje** bendrovėms siūloma pameistrių priemonė (*Lehrlingsbonus*), o pirmaisiais mokymo metais bus skiriamas finansavimas pameistrių perėmimui pagal įmonių tarpusavio pameistrystės programą iki 2021 m. kovo 31 d.

Valstybės narės, laikydamosi 1 ir 3 ramsčio principų (švietimo, mokymo bei mokymosi visą gyvenimą ir lygių galimybių), **padidino jaunimui skirtas samdos subsidijas.** **Airija** pasiūlė papildomų įdarbinimo subsidijų pagal programą „JobsPlus“ ir per dvejus metus skiria iki 7 500 EUR už kiekvieną įdarbintą asmenį iki 30 m. ar bedarbį. **Kipre** buvo pasiūlytos samdos paskatos įdarbinti 15–29 m. amžiaus jaunuolius. Programą sudaro darbo užmokesčio subsidijos iki 8 600 EUR už kiekvieną naujai įdarbintą asmenį 10 mėnesių laikotarpiu. Pasinaudojant ESF lėšomis siekiama per metus įdarbinti 1 200 bedarbių jaunuolių. Nuo 2020 m. pabaigos iki 2021 m. rugsėjo mėn. **Rumunija** subsidijavo 16–29 m. amžiaus žmonių, kurie buvo užregistruoti valstybinėse užimtumo tarnybose, samdą. **Belgijoje** Briuselio vyriausybė skyrė subsidiją, kuria skatinama įdarbinti jaunesnius nei 30 m. bedarbius – 500 EUR per mėnesį 6 mėnesius. **Graikija** paskelbė, kad 2022 m. sausio mėn. pradės vykdyti naują programą, skirtą 18–29 m. jaunuoliams, neturintiems jokios darbo patirties. Subsidija bus teikiama 6 mėnesius, ją sudarys 600 EUR jaunuoliui ir 600 EUR įdarbinančiai įmonei. Kaip nurodyta EASE rekomendacijoje (žr. 1 intarpą), samdos paskatų derinimas su kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo priemonėmis ir padidinta užimtumo tarnybų parama gali atlikti svarbų vaidmenį remiant darbo vietų kūrimą ir palengvinant perėjimą iš vienos darbo vietos į kitą.

Valstybės narės, laikydamosi sustiprintos Jaunimo garantijų iniciatyvos ir 4 ramsčio principo (aktyvi parama užimtumui), **priėmė naujas jaunimui skirtas darbo vietų kūrimo ir mokymo rėmimo priemones sustiprintose valstybinėse užimtumo tarnybose (VUT).** VUT ir toliau atlieka pagrindinį vaidmenį įgyvendinant Jaunimo garantijų iniciatyvą, o daugelis jų kuria naujas arba tobulina į jaunimą orientuotas paslaugas. Kai kurios valstybės narės pradėjo taikyti naujas jaunimo mokymo priemones. **Portugalija** sukūrė aukštąjį išsilavinimą turinčio jaunimo stažuotių programą viešojo administravimo srityje (*EstágiAP XXI*). Valstybės narės taip pat įgyvendino arba planuoja įgyvendinti nemažai VUT ir švietimo bei mokymo sistemų struktūrinių reformų, kuriomis būtų remiamas jaunimo įsidarbinamumas. Pavyzdžiui, į **Kipro** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukti planai stiprinti jaunimui teikiamą paramą, numatant priemonių rinkinį, kuriuo siekiama didinti NEET jaunuolių informuotumą ir modernizuoti VUT. **Čekijoje** jaunimas bus viena iš pagrindinių grupių, kurioms bus skirtas vidutinės trukmės (iki 2025 m.) tikslas

reformuoti mokymo ir perkvalifikavimo sistemą, pasinaudojant EGADP ir ESF+ parama. Reforma apims trišalio komiteto, koordinuojančio visą gyvenimą trunkančio mokymosi plėtrą, įsteigimą ir 14 regioninių mokymo centrų, už kuriuos būtų atsakingos VUT, įkūrimą. **Estija** savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatė priimti sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvos schemą, kuri apima patobulintą schemą „My First Job“, pagal kurią skatinama įdarbinti jaunimą, turintį mažai darbo patirties, derinant mokymą ir darbo užmokesčio subsidiją. **Ispanija** priėmė 2021–2027 m. programos „Jaunimo garantija plus“ planą, kuriuo siekiama stiprinti tarpinstitucinį koordinavimą, bendradarbiavimą su privačiuoju sektoriumi ir vietos valdžios institucijomis ir gerinti švietimo, mokymo ir darbo rinkos paslaugas. Šalis, pasinaudodama EGADP, planuoja tolesnes investicijas jaunimo užimtumui skatinti. Siekdama padėti jauniems migrantams, **Vokietija** sukūrė daugiau kaip 470 jaunimui skirtų migracijos tarnybų (*Jugendmigrationsdienste*), kurios daugiausia dėmesio skiria integracijai į mokymo sistemą ir darbo rinką. Jos nemokamai ir įvairiomis kalbomis padeda jaunuoliams, kurių tėvai yra migrantai, įskaitant pabėgėlius, gauti įvairias paslaugas, be kita ko, moko juos rengti prašymus priimti į darbą, naudotis naujomis medijomis ir siūlo internetinę konsultavimo paslaugą (*jmd4you*).

Valstybės narės taip pat ėmėsi iniciatyvų, kuriomis remiama vyresnio amžiaus darbuotojų padėtis darbo rinkoje. Pagal **Italijos** programą *Garanzia Occupabilità Lavoratori* įgyvendinama aktyvi politika, grindžiama konkrečiais poreikiais, skatinanti piliečių pajamų gavėjų įtraukimą į darbo rinką, taip pat darbuotojų, dirbančių sutrumpintą darbo laiką, ir vyresnio amžiaus žmonių integraciją. **Slovakija** planuoja naudoti EGADP paramą skaitmeninių įgūdžių ugdymui ir bazinei įrangai 172 800 vyresnio amžiaus ir socialiai remtinų žmonių. Vyresnio amžiaus darbuotojai taip pat yra viena iš kelių tikslinių grupių, įtrauktų į **Slovėnijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano priemonę, skirtą darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų skaitmeninių įgūdžių tobulinimui ir perkvalifikavimui. Į **Kipro** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą taip pat įtrauktas vyresnių nei 55 m. asmenų skaitmeninių įgūdžių ugdymas. Vyresnio amžiaus asmenys – viena iš tikslinių grupių atnaujintoje **Maltos** užimtumo strategijoje, remiamoje EGADP lėšomis.

Valstybės narės, laikydamosi 9 (dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros) ir 11 (dėl vaikų priežiūros ir paramos vaikams) ramsčio principų, nustatė laikinas priemones, kuriomis siekiama paremti vaikų turinčius tėvus per COVID-19 pandemiją. **Italijoje** nuo 2020 m. spalio mėn. iki 2021 m. pabaigos skiriama 1 000 EUR priemoka už auklės paslaugas arba už dalyvavimą vasaros stovyklose, kuri bus naudojama mokymo veiklos sustabdymo mokykloje laikotarpiu. **Liuksemburgas** iki 2021 m. liepos 17 d. pratęsė teisę į atostogas dėl šeiminių priežasčių, kai visiškai arba iš dalies buvo uždarytos mokyklos ar vaikų priežiūros įstaigos. Be to, iki 2021 m. lapkričio mėn. buvo pratęstos paramos šeimai atostogos asmenims, kurie buvo priversti nustoti dirbti, kad galėtų prižiūrėti neįgalų suaugusįjį arba netekusį savarankiškumo vyresnio amžiaus asmenį. **Rumunijoje** darbuotojams, kurie yra tėvai, suteikiamos mokamos dienos už jų vaikų priežiūrą, jei jie nebegali lankyti pamokų, atsižvelgiant į epidemiologinio tyrimo dėl COVID-19 rezultatus, dėl kurių buvo apribota arba sustabdyta švietimo veikla. **Ispanijoje** planu „Pasirūpink manimi“ (*„Plan Mecuida“*) buvo padidintas darbuotojų lankstumas perimant šeimos išpareigojimus rūpinantis nepilnamečiais ar vyresnio amžiaus asmenimis dėl pandemijos. Darbdavys ir darbuotojas turėjo susitarti dėl konkrečių priemonių, įskaitant, jei reikia, darbuotojo darbo laiko sutrumpinimą iki 100 proc. (palyginti su 50 proc. anksčiau), proporcingai sumažinant darbo užmokestį. **Danijoje** vaikų,

kurie buvo išsiųsti iš mokyklos namo dėl COVID-19 arba užsikrėtė COVID-19, tėvams leidžiama būti namie su vaikais ir gauti vaiko priežiūros atostogų išmokas. Inicijatyva buvo vykdoma nuo 2020 m. spalio 1 d. iki 2021 m. birželio 30 d. **Belgijoje** vyriausybė įvedė COVID-19 vaiko priežiūros atostogas, kurios papildė galiojančias vaiko priežiūros atostogas ir už kurias mokamos didesnės išmokos nei pagal galiojančią sistemą.

Valstybėse narėse vis dažniau priimamos arba sustiprinamos nuolatinės atostogų dėl šeiminių priežasčių priemonės. 2021 m. birželio mėn. **Graikija** priėmė įstatymą, į kurį įtrauktos Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvos 2019/1158 nuostatos¹⁷⁹ ir kuriuo nustatyta teisė į vaiko priežiūros atostogas, pailginamos tėvystės ir motinystės atostogos ir nustatoma lanksti darbo tvarka. Be būtiniausių direktyvos reikalavimų, įstatyme numatytos atostogos, dėl kurių su socialiniais partneriais buvo susitarta ankstesnėse nacionalinėse bendrosiose kolektyvinėse darbo sutartyse (pvz., vaiko priežiūros atostogos, atostogos vaiko mokymuisi stebėti, atostogos sergančių arba neįgalių vaikų tėvams arba vienišų tėvų šeimoms). **Italijoje** privalomų tėvystės atostogų dienų skaičius padidintas nuo septynių iki dešimties dienų. Nuo 2021 m. sausio mėn. **Ispanija** tėvystės ir motinystės atostogas pakeitė neperleidžiamomis 16 savaitių vaiko gimimo atostogomis, už kurias mokamas visas darbo užmokestis. Nuo 2021 m. gegužės mėn. **Prancūzija** padidino tėvystės atostogų trukmę nuo 11 iki 25 dienų. Keturios iš 25 atostogų dienų yra privalomos ir papildė tris atostogų dienas, suteikiamas gimus vaikui. **Nyderlanduose** nuo 2020 m. liepos 1 d. pagimdžiusių moterų partneriams suteikiamos papildomos penkių savaitių atostogos. Šios papildomos atostogos gimus vaikui gali būti paimtos per pirmuosius šešis vaiko gyvenimo mėnesius gaunant 70 proc. darbo užmokesčio, kuriuos moka VUT. **Belgijos** Flandrijos regione nustatyta papildoma pajamų rėmimo priemonė (toliau – skatinamoji priemonė) darbuotojams, kurie ima laiko kreditą, kad galėtų rūpintis savo giminaičiu. Priemonė papildė federaliniu lygmeniu skiriamą išmoką, o jos dydis priklauso nuo sektoriaus. Nuo 2021 m. spalio 1 d. **Bulgarija** gerokai padidino kompensaciją už antruosius motinystės metus – nuo 380 BGN iki 650 BGN (nuo 195 EUR iki 330 EUR).

Nustatytos tikslinės priemonės, kuriomis skatinamas aktyvumas, stiprinami įgūdžiai ir remiamas moterų užimtumas, laikantis 2 (lyčių lygybė) ir 4 (aktyvi parama užimtumui) ramsčio principų. Siekdama remti dirbančių motinų grįžimą į darbą ir sudaryti palankesnes sąlygas derinti darbo ir šeimos priežiūros laiką, **Italija** padidino Šeimos politikos fondą 50 mln. EUR (iki 732 mln. EUR), kurie bus skirti remti ir stiprinti įmonių priimtas organizacines priemones, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas motinoms po gimdymo grįžti į darbą. Italijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas taip pat skirtas moterims, norinčioms pasinaudoti aktyvios darbo rinkos politikos ir verslumo rėmimo priemonėmis. Nuo 2020 m. spalio mėn. **Vengrijoje** vykdoma programa remiamas jaunų tėvų, ypač moterų, kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas, siekiant palengvinti jų patekimą į darbo rinką ir (arba) grįžimą į ją. 110–550 EUR stipendija (priklausomai nuo mokymo intensyvumo) skiriama 18 m. ir vyresniems žemos kvalifikacijos tėvams, gaunantiems šeimos paramos išmoką ir norintiems dalyvauti mokymuose, skirtuose pagrindinės mokyklos 5–8 klasių, vidurinio ugdymo ar suaugusiųjų mokymo programoms baigti. Iš 3 mlrd. HUF (maždaug 8,3 mln. EUR) biudžeto gali būti remiamas 2 500 žmonių mokymas. Į **Ispanijos**

¹⁷⁹ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES.

ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukta moterų užimtumo rėmimo priemonė trijose pagrindinėse srityse: a) mokymas skaitmeninės bei žaliosios pertvarkos, ilgalaikės priežiūros, verslumo ir socialinės ekonomikos srityse; b) moterų, tapusių smurto ar prekybos žmonėmis aukomis, integracijos būdai; c) lyčių aspekto integravimas į visus VUT metinių užimtumo planų elementus. **Suomijoje** iš dalies pakeitus Ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įkainių įstatymą, didėja paskatos imtis darbo, ypač namuose liekantiems tėvams (daugiausia moterims) mažas ir vidutines pajamas gaunančiose šeimose. Teisės akto pakeitimu (įsigaliojusiu 2021 m. rugpjūčio 1 d.) sumažinamas mokestis už ankstyvąjį ugdymą ir priežiūrą visose pajamų grupėse, pajamų ribą padidinant 31 proc. Taip bus suteiktos nemokamo ankstyvojo ugdymo paslaugos maždaug 20 000 šeimų. Kelis vaikus auginančioms šeimoms mokesčiai bus mažesni, nes mokestis už antrą vaiką bus 40 proc. (palyginti su dabartiniais 50 proc.). Pagal **Slovėnijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą remiama internetinė platforma, kurioje darbdaviams ir darbuotojams pristatomos priemonės, skirtos skatinti lanksčius darbo būdus, ir 135 projektai, kuriais siekiama sukurti arba pagerinti darbo namuose sąlygas, įskaitant ekspertų pagalbą vertinant ir nustatant konkrečius bendrovės poreikius.

Valstybėse narėse pradėtos taikyti kelios priemonės, kuriomis siekiama skatinti neįgalųjų užimtumą, įskaitant laikinas COVID-19 krizės poveikio mažinimo priemones. 2020 m. **Rumunija** pakeitė neįgalųjų teisių teisinę sistemą, be kita ko, dėl apsaugos nuo diskriminacijos, kad būtų užtikrintos lygios galimybės, darbo vietos prieinamumas ir pareigų pritaikymas pagal funkcinį potencialą. Į **Latvijos** 2021–2023 m. neįgalųjų planą įtraukta priemonė, kuria siekiama patikslinti neįgalųjų statuso įgijimo taisyklės, nustatyti neįgalųjų įtraukimo į darbo rinką priemones ir pagerinti infrastruktūros prieinamumą. **Belgijoje** (Valonijoje) pažeidžiamiausiems darbo ieškantiems asmenims bus teikiamos individualizuotos ir išsamesnės orientavimo paslaugos. Taip pat bus kuriami žinių centrai, kurie teiks paramą konkrečiomis temomis (pvz., psichikos sveikata, neįgalieji). **Prancūzija** planuoja priemones, kuriomis neįgaliejiems valstybės tarnautojams ir mažiau kvalifikuotiems valstybės tarnautojams būtų sudarytos geresnės galimybės mokytis ir konsultuotis užimtumo klausimais, įskaitant išmokas ir specialias laisvas dienas. Ši priemonė suteiks galimybę labiau pažeidžiamiesiems valstybės tarnautojams mokytis ir rasti kitų karjeros galimybių.

Kelios valstybės narės priėmė priemones, kuriomis siekiama skatinti neįgalųjų darbo vietų kūrimą taikant tikslines įdarbinimo paskatas, laikantis 3 ir 17 ramsčio principų (dėl lygių galimybių ir neįgalųjų įtraukties). Kilus COVID-19 pandemijai, **Austrija** 50 proc. padidino ligtolines darbo užmokesčio subsidijas neįgaliesiems trejų mėnesių laikotarpiui. Ji taip pat laikinai (iki 2021 m. rugsėjo mėn.) 50 proc. padidino jų darbo vietos garantijos išmoką. Įmonės privalo įdarbinti po vieną registruotą neįgalų asmenį kas 25 pasamdytus darbuotojus; to nepadarius, joms atsiranda prievolė kas mėnesį mokėti kompensacinį mokestį už kiekvieną nepasamdytą darbuotoją. Kompensaciniu mokesčiu siekiama remti neįgalųjų integraciją į darbo rinką. **Belgija** (Briuselio regionas) taiko ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, kad sukurtų premijų sistemą, skirtą padėti darbdaviams integruoti neįgaliuosius. **Čekijoje** didžiausia įmokos neįgalųjų užimtumui remti suma padidinta 800 CZK (maždaug 30 EUR) – iki 13 600 CZK (maždaug 525 EUR). **Nyderlandai** padidino maksimalų išmokų neįgaliesiems jaunuoliams lygį nuo 25 proc. iki 70 proc. ir 75 proc. nuo minimaliojo darbo užmokesčio atitinkamai tiems, kurie yra darbingi, ir tiems, kurie dirbti negali. Jaunuoliai, turintys teisę gauti neįgalumo pašalpas ir pradėję dirbti, gaus didesnes

pajamas. Jie gali išlaikyti savo išmokas, jei pradeda mokytis, ir gali grįžti prie socialinių išmokų, jei darbą praras.

Kai kuriose valstybėse narėse pradėtos taikyti neįgaluosius prižiūrinčių asmenų rėmimo priemonės. Neįgalieji turi lygią teisę gyventi savarankiškai ir būti įtraukti į bendruomenę, o tam reikia diferencijuotų bendruomeninių ir šeiminių paslaugų¹⁸⁰. Atsižvelgiant į nevienodą paslaugų kokybę, darbo jėgos trūkumą ir sudėtingas darbo sąlygas, kai kurios valstybės narės sustiprino pastangas šioje srityje. Deinstitutionalizacijos kontekste **Latvija** įgyvendina keletą projektų, plėtodama bendruomenines paslaugas ir paslaugų teikimo infrastruktūrą, keldama socialinių darbuotojų kvalifikaciją ir įgūdžius, taip pat finansuodama bendruomenines paslaugas. **Malta** priėmė 2021–2030 m. nacionalinę neįgaliųjų teisių strategiją, pagal kurią įsipareigojo stiprinti asmeninės pagalbos sistemas, kad neįgalieji galėtų toliau gyventi savo namuose ir bendruomenėse. Pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Belgija** (Valonija) parengs deinstitutionalizavimo strategiją ir investuos į pritaikytą būstą vyresnio amžiaus žmonėms ir neįgaliesiems. **Slovakija** 31,70 EUR padidino neįgaliojo priežiūros pašalpą, kad ji pasiektų grynąjį minimalų darbo užmokestį (508,44 EUR). Priežiūros išmokos padidinimu šiemet pasinaudos apie 40 890 darbingo amžiaus prižiūrinčiųjų asmenų ir apie 23 700 pensininkų. 11 820 paramos gavėjų gaus didesnę asmeninės pagalbos išmoką (nuo 4,18 EUR iki 4,82 EUR). **Bulgarijoje** bus suteikta 43,5 mln. EUR investicija (remiant REACT-EU lėšomis) į 53 000 vyresnio amžiaus žmonių ir neįgaliųjų priežiūrą namuose, kurią vykdo 16 000 prižiūrinčiųjų asmenų. Taip pat parengta mokymo programa, skirta medicinos specialistams ir globos paslaugas teikiančių socialinių paslaugų srities specialistams. **Estija** išplėtė teisę gauti išmoką neįgalių vaikų tėvams – dabar tokia teisė suteikiama ir globėjui, kuris augina vaiką vienas.

Kai kuriose valstybėse narėse imtasi veiksmų siekiant paremti trečiųjų šalių piliečių integraciją darbo rinkoje. **Suomijoje** nuo 2021 m. spalio 1 d. Užsieniečių įstatymas iš dalies pakeistas siekiant užkirsti kelią užsienio darbo jėgos išnaudojimui, pagerinti išnaudojimo darbe aukų teisinį statusą ir skatinti pranešti apie tokį išnaudojimą. **Švedija** priėmė Intensyvių metų iniciatyvą, skirtą naujokams, dalyvaujantiems įsikūrimo programoje. Vienus metus, pradedant 2021 m., dalyviai gali rinktis intensyvių švedų kalbos mokymąsi arba visą darbo dieną trunkančią praktiką darbo vietoje kartu su papildoma veikla, kad būtų lengviau integruotis į vietos darbo rinką. Šalis taip pat sustiprino mokymosi visą gyvenimą programas savivaldybių lygmeniu ir švietimo įstaigose suaugusiesiems, kuriems reikia pagerinti savo padėtį darbo rinkoje. Sustiprinta parama teikiama orientavimo, įgūdžių patvirtinimo, profesinio mokymo ir švedų kalbos mokymosi srityse. Specialūs mokymai bus rengiami naujokams ir prieglobsčio prašytojams, turintiems profesinės patirties sveikatos priežiūros ar sveikatos priežiūros švietimo srityje, taip pat vyresnio amžiaus asmenų priežiūros darbuotojams, pavyzdžiui, prižiūrinčiųjų asmenų padėjėjams ir slaugytojų padėjėjams, profesiniais tikslais.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi priemonių siekdamas palengvinti darbuotojų migrantų iš trečiųjų šalių priėmimą (visų pirma aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir tų, kurie užpildo laisvas darbo vietas). 2021 m. **Kroatija** priėmė naują Užsieniečių įstatymą, kuriuo

¹⁸⁰ Neįgaliųjų teisių strategijoje pabrėžiama kokybiškos, prieinamos, į asmenį orientuotos ir įperkamos pagalbos, kurią sudaro asmeninė pagalba, medicininė priežiūra ir socialinių darbuotojų intervencijos, siekiant padėti neįgaliesiems ir jų šeimoms, svarba.

panaikintos trečiųjų šalių piliečių metinės darbo leidimų kvotos ir nustatyta, kad prie prašymų dėl leidimo apsigyventi ir darbo leidimų turi būti pridedama teigiama Kroatijos užimtumo tarnybos nuomonė (su tam tikromis išimtimis, visų pirma ES mėlynosios kortelės turėtojų atveju). Pakeitimais numatomas glaudesnis administracinių institucijų ir darbo inspekcijų bendradarbiavimas siekiant sustiprinti darbuotojų teisių apsaugą.

2020 m. valstybės narės ėmėsi įvairių priemonių romų vaikų dalyvavimui ir prieigai prie švietimo gerinti arba tęsė jų įgyvendinimą. Bulgarijoje visiems vaikams nuo ketverių metų nustatytas privalomas ugdymas, siekiant pagerinti pažeidžiamų vaikų ankstyvojo ugdymo įstaigų lankomumą. **Vengrijoje** vaikų darželis yra privalomas nuo trejų metų, tačiau keletas veiksnių *de facto* mažina galimą teigiamą šios priemonės poveikį ir trukdo veiksmingai desegregacijai (pvz., diferencijuotos taisyklės, autonomija, mokyklų rajonų dydis, sankcijų dėl diskriminacijos modelis). **Italijoje** ministro dekretu nustatytos naujos tikslinės priemonės, kuriomis skatinamas įtraukus romų vaikų švietimas. **Nyderlandai** tęsė savo paramos mokykloms, ugdančioms pažeidžiamų grupių, kaip antai romų ir sintų, mokinius, programą. **Portugalija** pradėjo įgyvendinti stipendijų programas romų tautybės asmenims, besimokantiems vidurinėse ir aukštosiose mokyklose. 2020 m. **Graikija** pradėjo įgyvendinti projektą „*Įtraukios mokyklos romams*“ ir įdiegė stipendijų programą aukštųjų mokyklų studentams. **Prancūzijoje** naujame ministro potvarkyje pateikiamas registracijai į mokyklą reikalingų dokumentų sąrašas, kad savivaldybės netaikytų nepagrįstų reikalavimų (pvz., pateikti sąskaitas už elektros energiją), kurių negali įvykdyti neoficialiose gyvenvietėse gyvenantys asmenys. Galiausiai kelios valstybės narės, įskaitant **Kroatiją, Airiją ir Ispaniją**, ėmėsi priemonių, kad romų ir keliautojų istorija, kultūra ar kalba būtų įtraukta į jų švietimo sistemas¹⁸¹. Kaip nurodyta 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, dauguma valstybių narių priėmė nacionalines romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strategijas. Neseniai **Čekija** priėmė naują 2021–2030 m. Romų įtraukties strategiją, kuria siekiama gerinti romų išsilavinimą, mokant mokytojus, kaip dirbti didelės įvairovės klasėse, teikiant paramą ankstyvajam ugdymui ir steigiant mokyklų konsultavimo tarnybas. **Slovakijos** švietimo ministerija įsteigė Įtraukiojo švietimo departamentą ir paskyrė valstybės sekretorių, atsakingą už įtraukų švietimą, iš dalies tam, kad būtų sprendžiama nuolatinio per didelio romų vaikų, besimokančių pagal specialiojo ugdymo programas, skaičiaus problema.

¹⁸¹ FRA, Pagrindinių teisių ataskaita (2021 m.). https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-fundamental-rights-report-2021_en.pdf

2.3 7 gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 7-oji užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama gerinti darbo rinkos veikimą ir socialinio dialogo veiksmingumą. Tai apima, be kita ko, lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyrą darbo rinkos politikoje, darbo rinkos segmentacijos prevenciją ir skatinimą pereiti prie neterminuotų sutarčių ir aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumo užtikrinimą. Šie tikslai atitinka Europos socialinių teisių ramsčio 4 (aktyvi parama užimtumui), 5 (saugus ir lankstus užimtumas), 7 (informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju), 8 (socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas), 10 (sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka) ir 13 (bedarbio pašalpos) principus. Remiantis esama nacionaline praktika, taip pat aptariamas socialinio dialogo skatinimas ir pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas. 2.3.2 skirsnyje aprašomos politikos priemonės, valstybių narių taikomos šiose srityse.

2.3.1 Pagrindiniai rodikliai

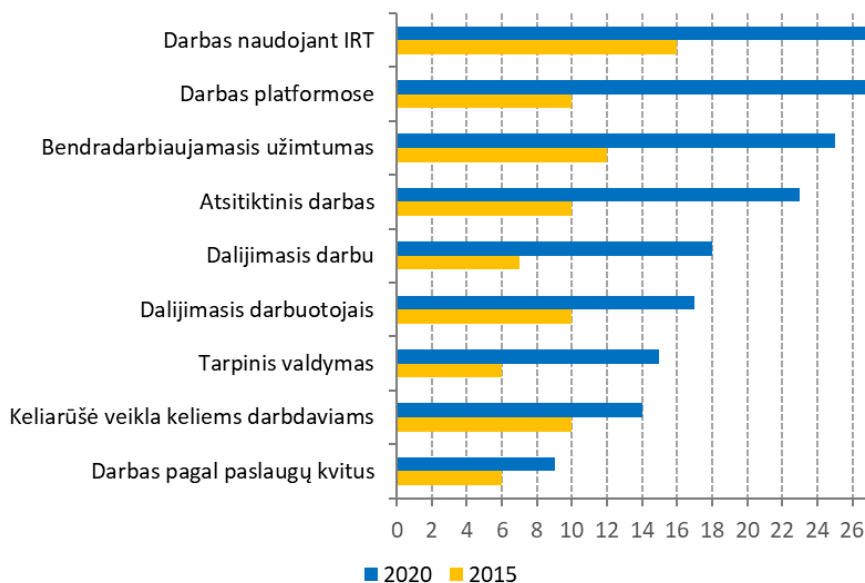
Pastaraisiais metais ES darbo rinkos patyrė spartų įvairių užimtumo formų augimą. Nors standartinis užimtumas tebėra dominuojantis, pastaraisiais metais ES valstybėse narėse esamų užimtumo formų spektras išsiplėtė ir ši tendencija tikriausiai išliks. Remdamasis valstybėse narėse atsirandančių naujų darbo santykių analize, EUROFOUND suskirstė naujas užimtumo formas į devynias kategorijas ir apibrėžė pagrindines jų charakteristikas¹⁸². 2.3.1 pav. parodyta, kaip nuo 2014 m. valstybėse narėse vystėsi naujos užimtumo formos, galinčios turėti įtakos darbo vietų ir darbo sąlygų kokybei šiose šalyse (žr. 3 intarpą). Pavyzdžiui, 2015 m. informacinėmis ir ryšių technologijomis (IRT) grindžiamas mobilusis darbas vyko 16 valstybių narių, tačiau dabar pranešama, kad jis vyksta visose valstybėse narėse. 2015 m. atsiktinis darbas buvo naujovė dešimtyje valstybių narių, o 2021 m. jis buvo paplitęs 23 ES šalyse. Labiausiai išsiplėtė darbas skaitmeninėse platformose, apie kurį 2013–2014 m. pranešta maždaug dešimtyje valstybių narių ir kuris šiuo metu vyksta visose valstybėse narėse (išsamesnės informacijos apie darbą skaitmeninėse platformose pateikiama toliau)¹⁸³.

¹⁸² Išsamiau žr. EUROFOUND (2020), *Naujos užimtumo formos: naujausia 2020 m. informacija*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

¹⁸³ Pastaba. IRT grindžiamas mobilusis darbas – tai darbas, bent iš dalies darbuotojo vykdomas ne pagrindiniame biure, naudojant informacines ir ryšių technologijas. Atsiktinis darbas gali būti suprantamas kaip „nereguliarus arba protarpinis, nesuteikiantis pagrindo tikėtis nuolatinio darbo“; darbo laikas arba grafikas tokiu atveju gali būti nereguliarus ir nenusipėjamas. Daugiau informacijos apie kitas užimtumo formas rasite EUROFOUND (2015), *Naujos užimtumo formos*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

2.3.1 pav. Naujos užimtumo formos vis labiau plinta ES

Užimtumo formos, laikytos naujovėmis 2013–2014 m., palyginti su 2020 m. (valstybių narių skaičius)

Pastaba. EE ir MT neįtrauktos į 2015 m. duomenis. LU duomenys atnaujinti 2021 m.

Šaltinis: EUROFOUND (2020), *Naujos užimtumo formos: naujausia 2020 m. informacija*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

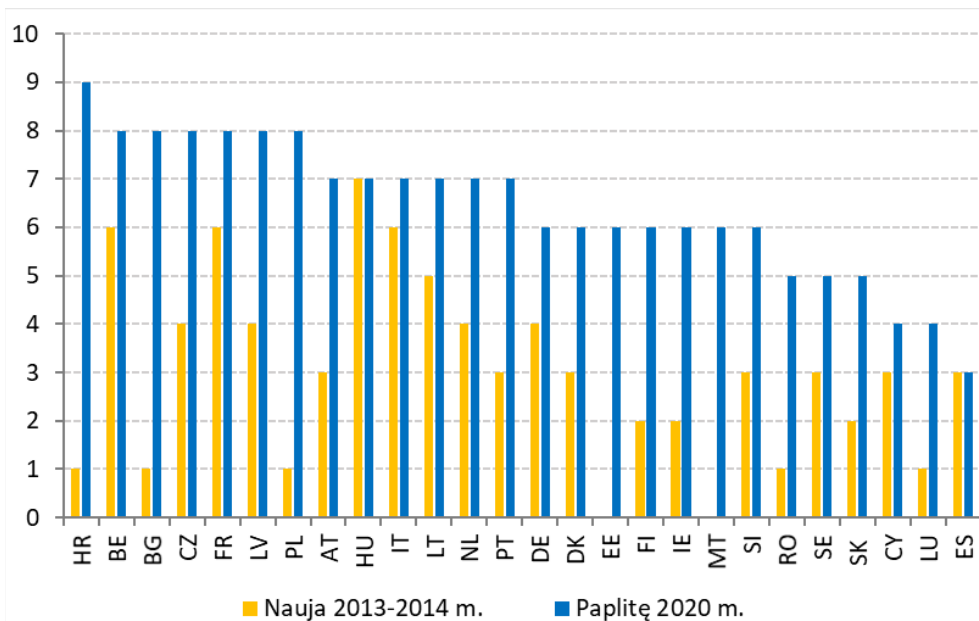
Įvairiose valstybėse narėse užimtumo formos, įskaitant reglamentuojamą ir nereglamentuojamą darbą, yra nevienodos. EUROFOUND padėties tyrimas apima visas įdarbinimo formas, grindžiamas visų rūšių sutartimis, neatsižvelgiant į tai, ar joms taikoma bendroji darbo teisė, ar konkretūs teisės aktai, įskaitant kolektyvines sutartis. Naujos įdarbinimo formos gali būti taikomos tiek darbuotojams, tiek savarankiškai dirbantiems asmenims arba tik vienai iš šių dviejų grupių. Iš 2.3.2 pav. matyti, kad Kroatijoje 2013–2014 m. buvo devynios pirmiau paminėtos naujos užimtumo formos, o 2020 m. – visos naujos užimtumo formos. Trylikoje valstybių narių nustatytos septynios ar daugiau užimtumo formų. Kipre, Liuksemburge ir Ispanijoje, priešingai, 2020 m. pranešta apie keturias ar mažiau šių naujų užimtumo formų. Padidėjęs darbo formų skaičius turi įtakos darbo rinkos lankstumo lygiui ir įdarbinimo sąlygoms atitinkamose šalyse¹⁸⁴¹⁸⁵. Vyriausybės ir socialiniai partneriai, sudarydami kolektyvines sutartis, taiko įvairias priemones, užtikrinančias tinkamas darbo sąlygas ir socialinę apsaugą šių naujų užimtumo formų dalyviams (žr. 2.3.2 skirsnį). Dėl didelės naujų užimtumo formų įvairovės ir jų skirtingo poveikio užimtumui ir socialinėms sąlygoms būtina nuolatinė stebėseną.

¹⁸⁴ EUROFOUND (2021), *Policy brief: First initiatives to improve the employment and working conditions of platform workers: What works*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas (dar nepaskelbta).

¹⁸⁵ Jungtinės Tautos (2021), *Digitally enabled new forms of work and policy implications for labour regulation frameworks and social protection systems*, Department of economic and Social Affairs, Policy brief no. 113.

2.3.2 pav. Naujų užimtumo formų paplitimo valstybėse narėse masto ir apimties nustatymas

Naujų užimtumo formų skaičius ES 27. 2013–2014 m. nustatytų naujų ir 2020 m. paplitusių rūšių skaičiaus palyginimas.

Pastaba. EE ir MT neįtrauktos į 2015 m. duomenis. LU duomenys atnaujinti 2021 m.

Šaltinis: EUROFOUND (2015; 2020), *daugiau informacijos apie įvairių naujų užimtumo formų pobūdį ir jų poveikį*.

Darbas skaitmeninėse platformose sparčiai auga, o pajamos šioje srityje per pastaruosius penkerius metus padidėjo penkis kartus, todėl svarbiausi tampa klausimai, susiję su teisiniu statusu, darbo sąlygomis ir galimybe naudotis socialine apsauga. 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, remiantis antrosios COLLEEM apklausos duomenimis, jau apžvelgtas darbo skaitmeninėse platformose paplitimas valstybėse narėse. Nors darbas skaitmeninėse platformose sudaro gana mažą dalį¹⁸⁶, jo naudojimas sparčiai didėja – susijusių šalių pajamos išaugo nuo maždaug 3 mlrd. EUR 2016 m. iki maždaug 14 mlrd. EUR 2020 m. Per tą patį laikotarpį bendras per ES veikiančias platformas dirbančių asmenų uždarbis padidėjo 2,5 karto – nuo maždaug 2,6 mlrd. EUR 2016 m. iki 6,3 mlrd. EUR 2020 m. Nustatyta, kad skaitmeninėse platformose dirbantys žmonės dažniausiai yra jauni vyrai, turintys aukštesnę kvalifikaciją, nors darbuotojo profiliui didelę įtaką daro skaitmeninės platformos darbo rūšis¹⁸⁷. Pavyzdžiui, moterims yra plačiau atstovaujama asmeninių ir namų ūkio paslaugų sektoriuje, taip pat priežiūros sektoriuje. Kita svarbi išvada padaryta išanalizavus darbą skaitmeninėse platformose pagal profesiją, visų pirma darbuotojų, dirbančių vadinamąjį pirminės grandies darbą ekstremaliosios visuomenės sveikatos situacijos

¹⁸⁶ 1,4 proc. apklaustų darbingo amžiaus žmonių 16 šalių teigia, kad jie dirba daugiau nei 20 valandų per savaitę teikdami paslaugas per skaitmenines platformas arba per platformas uždirba bent 50 proc. savo pajamų (0,9 proc. punkto mažiau nei 2017 m.). 4,1 proc. darbuotojų laikomi antriniais skaitmeninių platformų darbuotojais (t. y. dirba daugiau nei dešimt valandų per savaitę ir iš darbo platformose gauna 25–50 proc. savo pajamų). Tai – 0,5 proc. punkto daugiau nei 2017 m. Šaltinis: C. Urzì Brancati *et al.* (2020), *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey*, Europos Sąjungos leidinių biuras.

¹⁸⁷ European Centre of Expertise (2021), *Thematic Review 2021 on Platform work*, Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinio direktorato užsakyta apibendrinamoji ataskaita (KE-02-21-914-EN-N).

metu¹⁸⁸. Kai kurie iš jų tam tikrose valstybėse narėse buvo pripažinti ypač svarbiais darbuotojais ir tokiu būdu gavo galimybę naudotis socialine apsauga, o kitų galimybės įsidarbinti ir gauti pajamų pablogėjo. Pagrindinis klausimas buvo paramos teikimo kriterijai, kurie dažnai priklausė nuo per platformas dirbančių žmonių užimtumo statuso, atliekamų užduočių pobūdžio ir platformos valdymo mechanizmų. 2021 m. darbo per skaitmenines platformas srityje dažniausia užimtumo forma buvo savarankiškas darbas. Devyniose iš dešimties ES veikiančių platformų per jas dirbantys asmenys laikyti savarankiškai dirbančiais asmenimis¹⁸⁹.

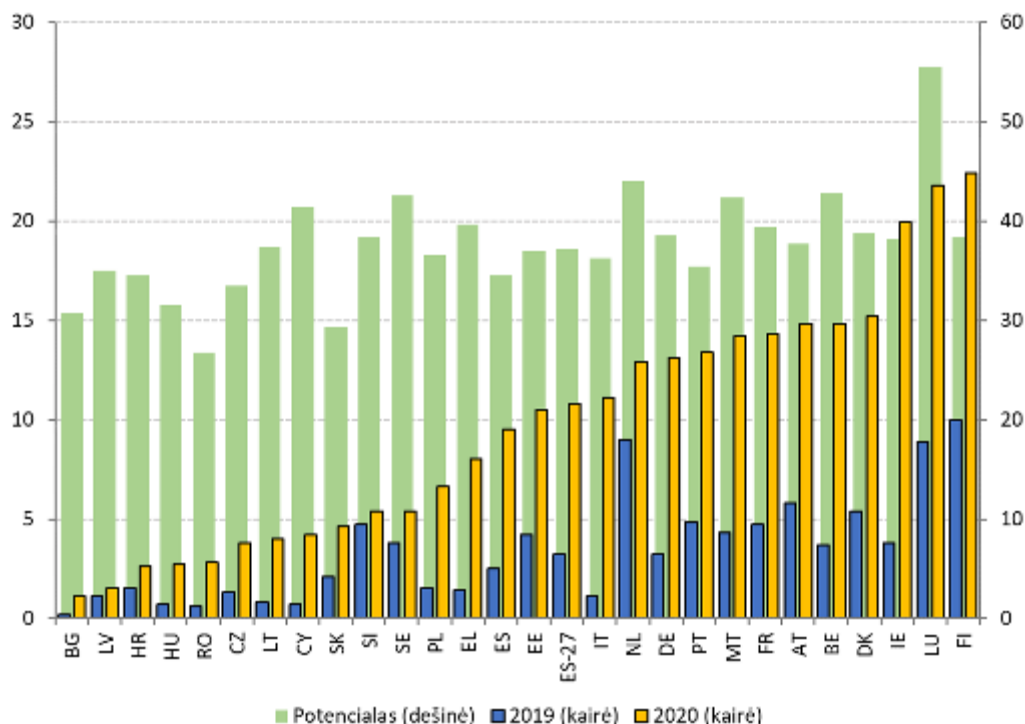
Dėl su COVID-19 krize susijusio nuotolinio darbo paplitimo kai kurių darbuotojų darbo sąlygos labai pasikeitė, nors ir nevienodu mastu pagal tokių darbuotojų amžių ir lytį. Darbuotojų (15–64 m.), kurie nurodė reguliariai dirbantys iš namų, procentinė dalis ES padidėjo nuo 3,2 proc. 2019 m. iki 10,8 proc. 2020 m. (2.3.3 pav.). Darbuotojų, kurie nurodė dirbantys iš namų rečiau (t. y. tik kartais), dalis per metus išliko tokia pati (7,9 proc.). Nors 2020 m. darbo iš namų padaugėjo visose amžiaus grupėse darbingo amžiaus asmenų, jo lygis buvo didžiausias tarp darbingo amžiaus gyventojų (25–49 m.; 11,6 proc.), toliau sekė vyresnio amžiaus darbuotojai (50–64 m.; 10,4 proc.) ir jaunesni darbuotojai (15–24 m.; 5,8 proc.). Jis taip pat buvo didesnis tarp dirbančių moterų (11,7 proc.) nei tarp vyrų (9,9 proc.).

¹⁸⁸ Terminas vartojamas pagal ypatingos svarbos profesijų sąrašą, pateiktą Europos Komisijos parengtose Darbuotojų naudojimosi laisvo judėjimo teise COVID-19 protrūkio metu gairėse (2020 m.).

¹⁸⁹ W. de Groen, Z. Kilhoffer, L. Westhoff, D. Postica ir F. Shamsfakhr (2021). *Digital Labour Platforms in the EU: Mapping and Business Models*. Europos politikos studijų centras (CEPS).

2.3.3 pav. Pandemija suaktyvino nuotolinį darbą visose valstybėse narėse

Darbuotojai, paprastai dirbę iš namų prieš pandemiją ir jos metu (%), 2019 m. ir 2020 m., kairioji ašis), palyginti su potencialiu nuotoliniu darbu (remiantis profesinių užduočių analize, dešinioji ašis).

Pastaba. Darbuotojų, paprastai dirbančių iš namų, procentinė dalis pagal valstybes nares 2019 m. ir 2020 m.; taip pat potencialaus nuotolinio darbo dalis, remiantis profesinių užduočių analize.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_ehomp] ir EUROFOUND bei Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras (2021 m.), *What just happened? COVID-19 lockdowns and change in the labour market*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

3 intarpas. Darbo kokybė ir darbo sąlygų kokybė

Pažanga įvairiais darbo kokybės aspektais yra labai svarbi Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui. Čia nagrinėjami ir vertinami šeši platūs aspektai, t. y. darbo aplinka, darbo užmokestis, darbo intensyvumas ir darbo laiko kokybė, lytis, įgūdžiai ir karjeros perspektyvos. Šeši iš 20 ramsčio principų yra susiję su tinkamų darbo sąlygų užtikrinimu, tačiau kiti principai taip pat netiesiogiai prisideda prie darbo kokybės veiksmų (žr. 2.3.4 pav.). Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane Komisija pasiūlė konkrečias iniciatyvas, kad šioje srityje būtų daroma tolesnė pažanga.

2.3.4 pav. 20 ramsčio principų ir darbo kokybės sąsajos

Europos socialinių teisių ramstis				
1 principas. Švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą	2 principas. Lyčių lygybė	3 principas. Lygios galimybės	4 principas. Aktyvi parama užimtumui	5 principas. Saugus ir lankstus užimtumas
6 principas. Darbo užmokestis	7 principas. Informacija apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju	8 principas. Socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas	9 principas. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra	10 principas. Sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga
11 principas. Vaikų priežiūra ir parama vaikams	12 principas. Socialinė apsauga	13 principas. Bedarbio pašalpos	14 principas. Minimalios pajamos	15 principas. Senatvės pajamos ir pensijos
16 principas. Sveikatos priežiūra	17 principas. Neįgalųjų įtrauktis	18 principas. Ilgalaikė priežiūra	19 principas. Būstas ir pagalba benamiams	20 principas. Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis

Pastaba. Kuo tamsesnis mėlynos spalvos atspalvis, tuo stipresnis ryšys su darbo kokybės aspektais.
Šaltinis: Komisijos parengta remiantis 2001 m. Lakeno rodikliais¹⁹⁰ ir kitais šaltiniais.

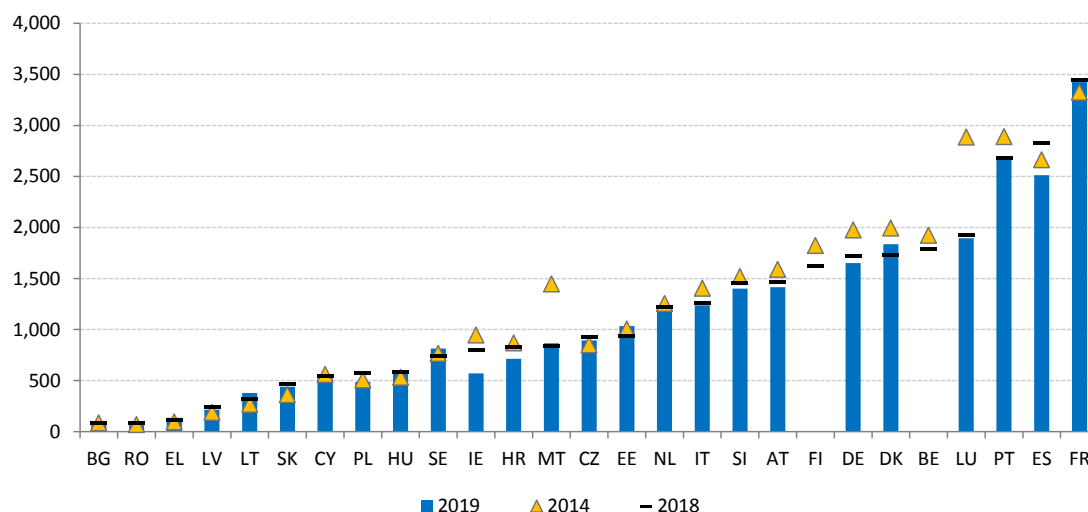
COVID-19 krizė paveikė daugelį darbo kokybės aspektų, visų pirma darbo sąlygas, sveikatą ir saugą darbe, taip pat darbo vietos garantiją¹⁹¹. Darbuotojai, teikiantys asmenines paslaugas, dirbantys daug kontaktų reikalaujantį darbą arba vadinamąjį pirminės grandies darbą¹⁹², dažnai susidūrė su padidėjusia rizika sveikatai ir saugai darbe ir su viršvalandžiais. Jaunuoliai, žemos kvalifikacijos darbuotojai arba asmenys, dirbantys pagal terminuotas darbo sutartis arba dirbantys mažesnių pajamų profesijose, labiausiai nukentėjo dėl atleidimo iš darbo arba darbo sutarčių nepratęsimo ir mažesnio jų darbo sąlygų nuspėjamumo. Moterų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą pandemija paveikė labiau nei vyrų (žr. 2.2.1 ir 2.3.1 skirsnius). Ji taip pat išryškino aspektų, susijusių su saugia darbo praktika ir saugiomis darbo vietomis, svarbą. Nuo 2014 m. 17 valstybių narių fiksuojamas nelaimingų atsitikimų darbe mažėjimas, tačiau padėtis gerėjo lėtai, o rodikliai tebėra aukšti (2.3.5 pav.). Nelaimingi atsitikimai darbe daro didelį poveikį darbuotojų ir jų šeimų gerovei, nes jie dažnai susiję su didele fizine ar psichine žala (žr. X pav.).

¹⁹⁰ Darbo kokybė laikoma svarbiu aspektu nuo 2001 m. Europos Vadovų Tarybos susitikimo Lakene. COM(2001) 313.

¹⁹¹ Europos Komisija (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe*; ir EUROFOUND (2021), e. tyrimas *Living, working and COVID-19*.

¹⁹² Europos ligų kontrolės ir prevencijos centras pirminės grandies darbuotoją apibrėžia kaip asmenį, kuris dirba darbą, dėl kurio jam kyla didesnis pavojus užsikrėsti COVID-19 dėl to, kad jis negali dirbti iš namų arba laikytis fizinio atstumo nuo kitų žmonių. Dažnai apimami sveikatos priežiūros, ilgalaikės priežiūros, mažmeninės prekybos ir socialinių paslaugų sektoriaus darbuotojai.

2.3.5 pav. Nelaimingi atsitikimai darbe – atvejų dažnumas (keturių dienų ar ilgesnis nebuvimas darbe)

Pastaba. Atvejų dažnumas – per metus įvykusių nelaimingų atsitikimų 100 000 dirbančių asmenų skaičius. Šie duomenys rodo tam tikros šalies santykinį nelaimingų atsitikimų darbe dirbančių gyventojų grupėje mastą. BE ir FI 2019 m. duomenų nėra.

Šaltinis: nelaimingi atsitikimai darbe pagal sunkumą [hsw_mi08].

Pandemija sustiprino ryškių tendencijų, visų pirma skaitmenizacijos, dėl kurių gali labai pasikeisti darbo organizavimas ir sąlygos, poveikį. Skaitmenizacija, globalizacija ir demografiniai pokyčiai yra vieni iš pagrindinių ES darbo rinkų pokyčius lemiančių veiksnių, darančių poveikį tiek esamų darbo vietų skaičiui ir kokybei, tiek tam, kaip ir kas jas užima. Nors vis didėjančios nuotolinio darbo galimybės ir lanksčios darbo sąlygos gali palengvinti dalyvavimą darbo rinkoje¹⁹³, vis dar yra su lyčių lygybe susijusių problemų, o dėl nesubalansuotų priežiūros ir šeiminių pareigų kyla naujų sunkumų. Nors skaitmeninės platformos atveria naujų užimtumo galimybių, jos taip pat gali lemti nesaugias darbo sąlygas. Galiausiai skaitmeninė automatizacija gali padidinti įmonių našumą ir lankstumą darbuotojams, tačiau ji taip pat lemia reikiamų užduočių ir įgūdžių pokyčius, o tai tam tikrų profesijų darbuotojams sukuria didesnę darbo vietų ir pajamų neužtikrintumą¹⁹⁴.

Pereinant prie žaliosios ekonomikos gali reikėti toliau plėtoti keletą svarbių darbo kokybės aspektų. Tikimasi, kad perėjus prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos atsiras naujų darbo vietų įvairiuose sektoriuose (pavyzdžiui, švarios pramonės, ekologinio žemės ūkio, tvarios statybos, miškininkystės ir transporto, perdirbimo ir atsinaujinančiosios energijos). Tačiau tai taip pat gali turėti poveikį daugeliui ES darbo vietų, visų pirma srityse, kuriose išskiriama daug anglies dioksido. Priemonės, kuriomis siekiama gerinti darbo vietų išsaugojimą ir profesinį tobulėjimą, yra pagrindiniai veiksniai, kuriais veiksmingai remiamas būtinas perėjimas iš vieno darbo į kitą ir ribojamas darbo jėgos arba įgūdžių trūkumas. Kita vertus, siekiant užtikrinti darbo jėgos ir socialinį prisitaikymą, labai svarbu veiksmingai valdyti perėjimo prie ekologiškos ekonomikos paskirstomąjį poveikį. Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinys¹⁹⁵ suteikia didelių galimybių kurti ir

¹⁹³ Žr. EUROFOUND (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

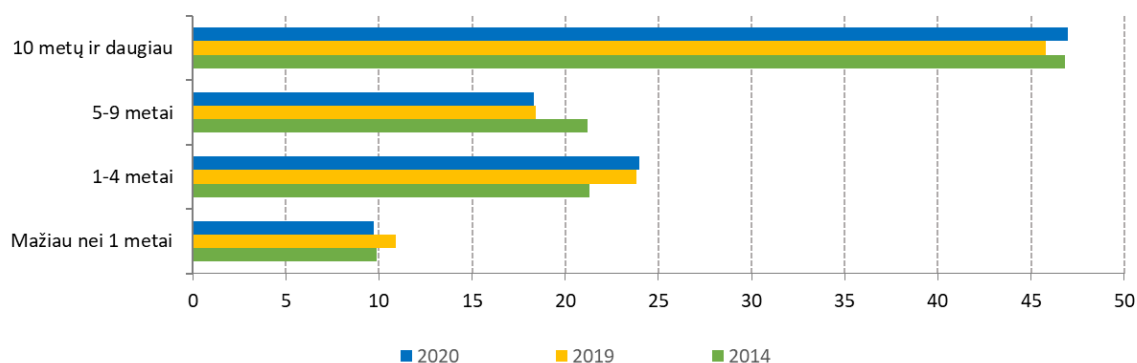
¹⁹⁴ EBPO (2020), *What happened to jobs at high risk of automation? Policy brief on the future of work*.

¹⁹⁵ Žr., visų pirma, Komisijos komunikatą „55 % tikslas – pasiekiamas. ES 2030 m. klimato tikslo įgyvendinimas siekiant neutralizuoti poveikį klimatui“ (COM(2021) 550 *final*) ir Komisijos pasiūlymą dėl Socialinio klimato fondo (COM(2021) 568 *final*).

diegti mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančias technologijas ir kurti žaliąsias darbo vietas. Komisija siekia pateikti valstybėms narėms gaires, kaip geriausiai spręsti su klimato kaita susijusios pertvarkos socialinius ir darbo aspektus.

Tinkamas darbo užmokestis yra pagrindinis darbuotojų motyvacijos veiksnys, todėl jis labai svarbus lojalumui, našumui ir socialinei sanglaudai. Darbo užmokestis atlieka svarbų vaidmenį remiant darbo jėgos dalyvavimą, našumą ir ekonominius rezultatus (žr. 2.1.1 skirsnį) ir yra pagrindinis darbo kokybės elementas. Iš neseniai atliktos EUROFOUND apklausos¹⁹⁶ matyti, kad 2005–2015 m. ES darbuotojų, maniusių, kad jų darbo užmokestis yra tinkamas, dalis padidėjo nuo 43 proc. iki 51 proc.; su šiuo teiginiu nesutinkančių asmenų dalis nepakito (apie 30 proc.). Tačiau tarp valstybių narių yra didelių skirtumų. Keliose Rytų Europos šalyse darbuotojų pasitenkinimas jų darbo užmokesčiu 2005–2015 m. padidėjo (kaip ir buvo galima tikėtis augant ekonomikai), o atvirkštinė tendencija (t. y. didesnis nepasitenkinimas) buvo stebima Ispanijoje (+14 proc. punktų), Airijoje (+7 proc. punktai) ir Prancūzijoje bei Liuksemburge (+6 proc. punktai). 2005–2015 m. Suomijoje ne tik pasitenkinimo lygis buvo didžiausias (62 proc.), bet ir padėtis pagerėjo daugiausia (26 proc. punktais).

2.3.6 pav. Darbo stažas ES, dirbantys asmenys, 25 m. ir vyresni (proc.)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [Ifsa_qoe_4a2].

Darbo stabilumas yra pagrindinis darbo kokybės aspektas, o (didelis) darbo nestabilumas paprastai siejamas su ribotomis žmoniškojo kapitalo plėtros galimybėmis ir ribotomis galimybėmis naudotis socialine apsauga. 2014–2019 m. ES darbo stažo vidurkis (t. y. dabartiniame darbe praleistas laikas) mažėjo, darbo trukmė „trumpesnė nei vieni metai“ padidėjo 1 proc. punktu, o trukmė „nuo 5 iki 9 metų“ ir „nuo 10 metų ar daugiau“ sumažėjo atitinkamai 2,8 proc. punkto ir 1 proc. punktu¹⁹⁷. Tai, be kita ko, gali būti susiję su darbo jėgos pasiskirstymo ekonomikos sektoriuose pokyčiais (žr. 1 skirsnį) ir populiarėjančiomis naujomis užimtumo formomis (žr. 2.3.1 skirsnį). Nepaisant to, darbuotojų profesinis statusas valstybėse narėse labai skiriasi.

Darbo aplinkos ir sąlygų kokybė yra susijusi su atliekamu darbu, darbo laiko tvarka ir santykiu darbo vietoje. Keliose tradicinėse gamybos profesijose (pavyzdžiui, automobilių surinkimo ir cheminių produktų pramonės įmonėse) dėl automatizavimo gerokai sumažėjo fizinių užduočių; tuo pačiu metu vis svarbesnės tampa protinio darbo reikalaujančios užduotys (pvz., kokybės užtikrinimas ir kontrolė). Tai gali reikšti, kad ilgainiui gerės darbo kokybė, jei darbo jėga bus

¹⁹⁶ EUROFOUND (2021), *Working conditions and sustainable work: An analysis using the job quality framework*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas. Pastaba. Darbo užmokestis suprantamas kaip darbuotojo gaunamos pajamos, t. y. priklausomų darbuotojų darbo užmokestis ir savarankiškai dirbančių asmenų pajamos.

¹⁹⁷ Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [Ifsa_qoe_4a2].

aprūpinta tinkamais įgūdžiais, kad galėtų prisitaikyti prie perėjimo. Kita vertus, darbo vietos, kurioms būdingi dideli reikalavimai, pvz., laiko spaudimas arba fizinės sveikatos rizikos veiksniai (t. y. tam tikros darbo pagal iškvietimą ar darbo platformose rūšys), drauge su menka socialine parama darbe pareigoms atlikti, ilgainiui gali neigiamai paveikti darbuotojų gerovę (žr. 2.3 skirsnį)¹⁹⁸.

Kelios valstybės narės neseniai ėmėsi veiksmų kai kuriose pirmiau minėtose srityse. Pavyzdžiui, **Ispanijoje** priimtas įstatymas, kuriuo įtvirtinta teisinė prezumpcija, kad pristatymo platformos dviratininkai ir vairuotojai maisto ir siuntinių pristatymo sektoriuje teikia paslaugas pagal įprastus darbo santykius. Juo taip pat išplėstos esamos darbuotojų atstovų informavimo apie algoritmų naudojimą darbo aplinkoje teisės. Šie veiksmai gali būti geras pagrindas mažinti netikrumą dėl darbo ir pajamų perspektyvų, kurios laikomos svarbiais darbo kokybės aspektais. **Prancūzijoje** buvo priimti teisės aktai, kuriais siekiama skatinti socialinį dialogą platformų ekonomikoje (išsamiau žr. 2.3.2 skirsnį). **Belgija** įvedė individualią teisę į mokymą pagal kolektyvines sutartis ir planuoja sukurti individualias mokymosi sąskaitas. Kita vertus, šalis taip pat sušvelnino reikalavimus dėl specialios laiko kreditų schemos, pagal kurią vyresnio amžiaus darbuotojai, turintys ilgą stažą, dirbantys sudėtingose profesijose arba įmonėse, kurios turi finansinių sunkumų arba yra restruktūrizuojamos, gali dirbti iki pusės darbo laiko, siekiant užtikrinti jų poreikius atitinkančią darbo aplinką.

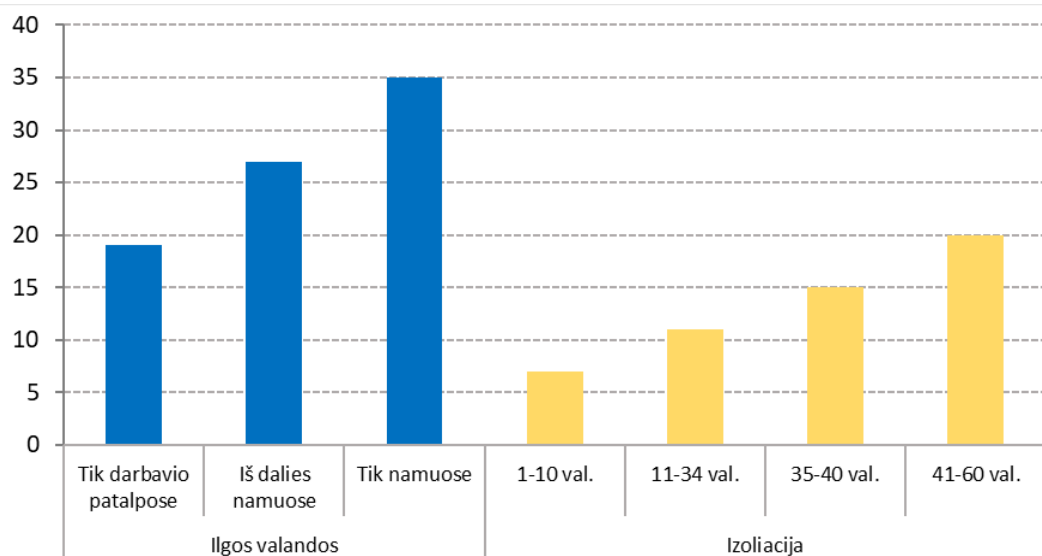
Didelio masto perėjimas prie nuotolinio darbo parodė tiek jo potencialą, tiek spragas, dėl kurių kyla naujų darbo laiko ir sąlygų problemų. Ekstremaliosios sveikatos situacijos metu nuotolinis darbas yra svarbus veiksnys daugeliui įmonių, nes jis padeda užtikrinti veiklos tęstinumą ir apsaugoti darbuotojų sveikatą. Įprastomis aplinkybėmis tai taip pat leidžia sutrumpinti važiavimo į darbą ir atgal laiką, darbuotojams suteikti daugiau lankstumo ir profesinio bei asmeninio gyvenimo pusiausvyros galimybių, o įmonėms – padidinti našumą ir veiksmingumą. Nepaisant to, nuotolinis darbas taip pat ištrynė ribas tarp profesinio ir asmeninio gyvenimo ir išryškino svarbius iššūkius darbuotojams, dirbantiems nuotolinį darbą pandemijos metu, susijusius su darbo valandomis arba darbo izoliacija¹⁹⁹. Tik iš namų dirbančių darbuotojų, nurodžiusių, kad dirba 41–60 valandas per savaitę, procentinė dalis buvo didesnė (žr. 2.3.7 pav., kairiąją dalį), palyginti su tais, kurie iš namų dirba tik dalį laiko arba dirba tik iš darbdavio patalpų. Lyčių skirtumai taip pat buvo akivaizdūs, nes daugiau moterų buvo santykinai dažniau priverstos pertvarkyti savo darbo grafiką (be kita ko, dirbti laisvalaikio), kad jis būtų suderintas su šeimos pareigomis. Iš tų, kurie dirba tik namuose ir dirba ne visą darbo dieną arba visą darbo dieną, ilgesnes nei įprasta darbo valandas dirba daugiau moterų (25 proc.) nei vyrų (19 proc.). Skirtumas tarp lyčių yra didesnis, kai vertinami darbuotojai, turintys vaikų (0–11 m. amžiaus) ir dirbantys tik iš namų (35 proc. moterų, palyginti su 23 proc. vyrų). Iš duomenų taip pat matyti, kad izoliacijos pojūtis didėjo drauge su iš namų dirbtų valandų skaičiumi (žr. 2.3.7 pav., dešinioji dalis). Izoliuoti jautėsi maždaug 20 proc. darbuotojų, dirbusių 41–60 val. iš namų, palyginti su 14 proc. darbuotojų, kurie tiek pat valandų dirbo darbdavio patalpose. Tačiau skirtumai tarp įvairių sektorių ir įvairių profesijų buvo gana dideli. Komisijos pastangos papildyti ir remti valstybių narių politiką psichikos sveikatos srityje gali padėti sumažinti kai kurias dėl pandemijos kilusias problemas.

¹⁹⁸ EUROFOUND (2018), *New tasks in old jobs: Drivers of change and implications for job quality*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

¹⁹⁹ Šaltinis: EUROFOUND (2021), e. tyrimas *Living, working and COVID-19*, 2 etapas. Pastaba. E. tyrimas buvo atliktas trimis etapais, 2020 m. balandžio mėn., 2020 m. liepos mėn. ir 2021 m. kovo mėn. Sąvoka „potenciali užimtumo, kai įmanoma dirbti nuotoliniu būdu, dalis“ pagal šalis grindžiama neseniai atliktu tyrimu M. Sostero *et al.*, (2020), *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?*, Europos Komisija, JRC121193.

2.3.7 pav. Perėjimas prie nuotolinio darbo kai kuriems darbuotojams sukėlė iššūkių

Darbuotojų, dirbančių 41–60 val. per savaitę, procentinė dalis pagal darbo vietą (kairioji diagrama). Visą darbo laiką dirbančių darbuotojų, jaučiančių izoliaciją darbe, procentinė dalis pagal iš namų dirbtas valandas (ES 27, %, dešinioji diagrama)

Šaltinis: EUROFOUND (2021), e. tyrimas *Living, working and COVID-19*, II etapas.

Pašalinant darbo rinkos segmentacijos priežastis²⁰⁰ prisidedama prie darbo kokybės gerinimo. 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta išsami darbo rinkos segmentacijos analizė, įskaitant sutarčių tvarką (t. y. neterminuotas ir terminuotas darbo sutartis), valstybių narių užimtumo apsaugos teisės aktų pobūdį ir įvairovę (t. y. taisyklės, reglamentuojančias individualų ir kolektyvinį darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, įdarbinimą ir atleidimą iš darbo), taip pat susijusių darbuotojų rūšis (pvz., laikinus ir ne visą darbo laiką ne savo valia dirbančius darbuotojus). Darbo rinkos segmentacijos didinimas padeda įgyvendinti Europos socialinių teisių ramsčio 5 (saugus ir lankstus užimtumas) ir 7 (informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju) principus. Čia pateikta analizė atnaujinama ir papildoma ankstesnė analizė.

Nuo pandemijos pradžios pagal terminuotas sutartis dirbančių darbuotojų skaičius²⁰¹ sumažėjo, tačiau keliose valstybėse narėse jis tebėra didelis. Laikinių darbo sutarčių dalis visoje 20–64 m. amžiaus grupėje ES sumažėjo nuo vidutiniškai 13,7 proc. 2019 m. iki 12,4 proc. 2020 m., o tai rodo, kad laikinių darbuotojų darbo vietų mažėja daugiau nei nuolatinį darbuotojų (kurie yra palyginti geriau apsaugoti teisinių nuostatų dėl samdos ir atleidimo iš darbo, taip pat sutrumpinto darbo laiko tvarka ir kitomis darbo vietų išsaugojimo priemonėmis). Skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios laikinojo įdarbinimo dalies valstybėse narėse tebėra didelis – 22,7 proc. punkto, nors mažesnis nei 2019 m. (24,6 proc. punkto). Vertinant ketvirtinius duomenis, laikinių darbuotojų dalis (20–64 m.; pakoreguota pagal

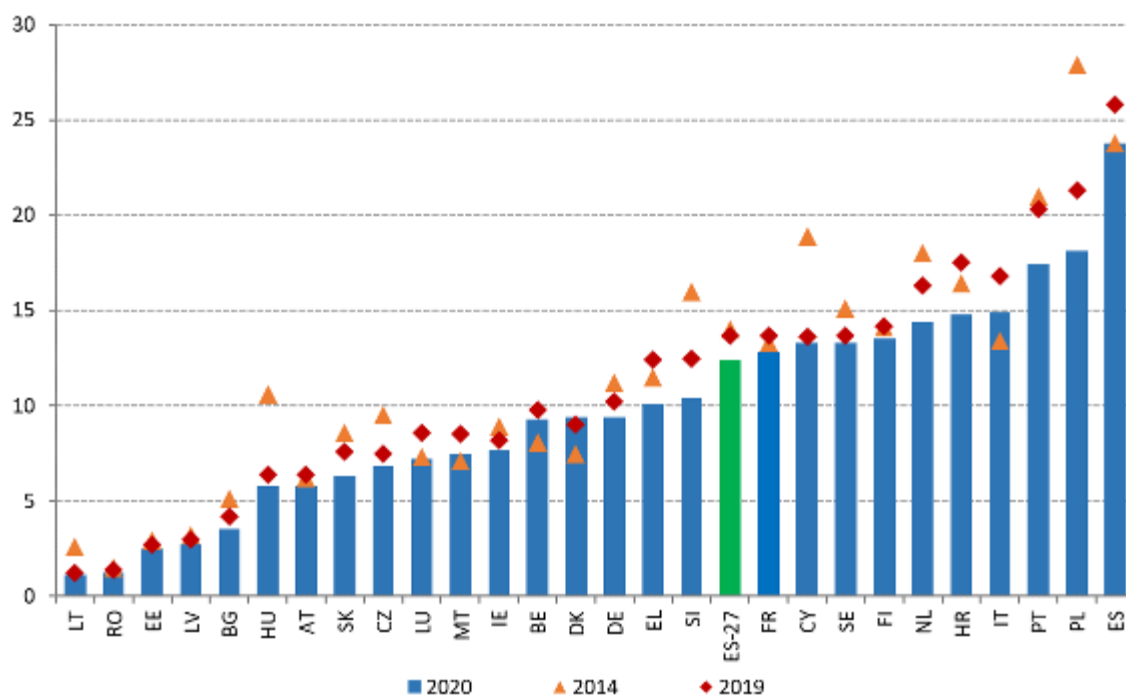
²⁰⁰ Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) teigimu, tai darbo rinkos suskaidymas į atskiras rinkos dalis ar segmentus, kuriems būdingos skirtingos charakteristikos ir elgsenos taisyklės, kaip antai darbo sutarčių tvarka, vykdymo užtikrinimo lygis arba darbuotojų tipai.

²⁰¹ Ši sąvoka taikoma ir nestandartinėms darbo sąlygoms (pvz., lanksčioms, terminuotoms, darbo pagal pareikalavimą ir nenustatytos apimties darbo sutartims), ir laikinojo darbo sutartims, išskyrus darbą ne visą darbo laiką ir savarankiškai dirbančius asmenis, kurie neturi samdomų darbuotojų.

sezoną) 2021 m. II ketv. buvo 13,2 proc., t. y. nuo 2020 m. II ketv. žemo lygio išaugo 1,1 proc. punkto. Tai gali reikšti, kad pandemijos metu prarasta nemenka laikinojo darbo dalis jau yra atgauta. Tačiau skaičiai įvairiose šalyse yra labai skirtingi²⁰². Tokiose valstybėse narėse, kaip Ispanija, Lenkija, Portugalija, Italija, Kroatija ir Nyderlandai, 2019–2020 m. laikinųjų darbuotojų dalis sumažėjo maždaug 2 proc. punktais. Tačiau daugumoje šių šalių bendra tokių darbuotojų dalis vis dar gerokai viršija ES vidurkį, o Ispanijoje, Lenkijoje ir Portugalijoje ji viršija 15 proc. Mažiausia dalis – mažiau nei 3 proc. – užfiksuota Lietuvoje, Rumunijoje, Estijoje ir Latvijoje (žr. 2.3.8 pav.).

2.3.8 pav. Laikino darbo mastas 2020 m. sumažėjo, tačiau keliose valstybėse narėse tebėra didelis

Laikinių darbuotojų dalis tarp visų darbuotojų (20–64 m. amžiaus grupėje), metiniai duomenys

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [Ifsi_pt_a].

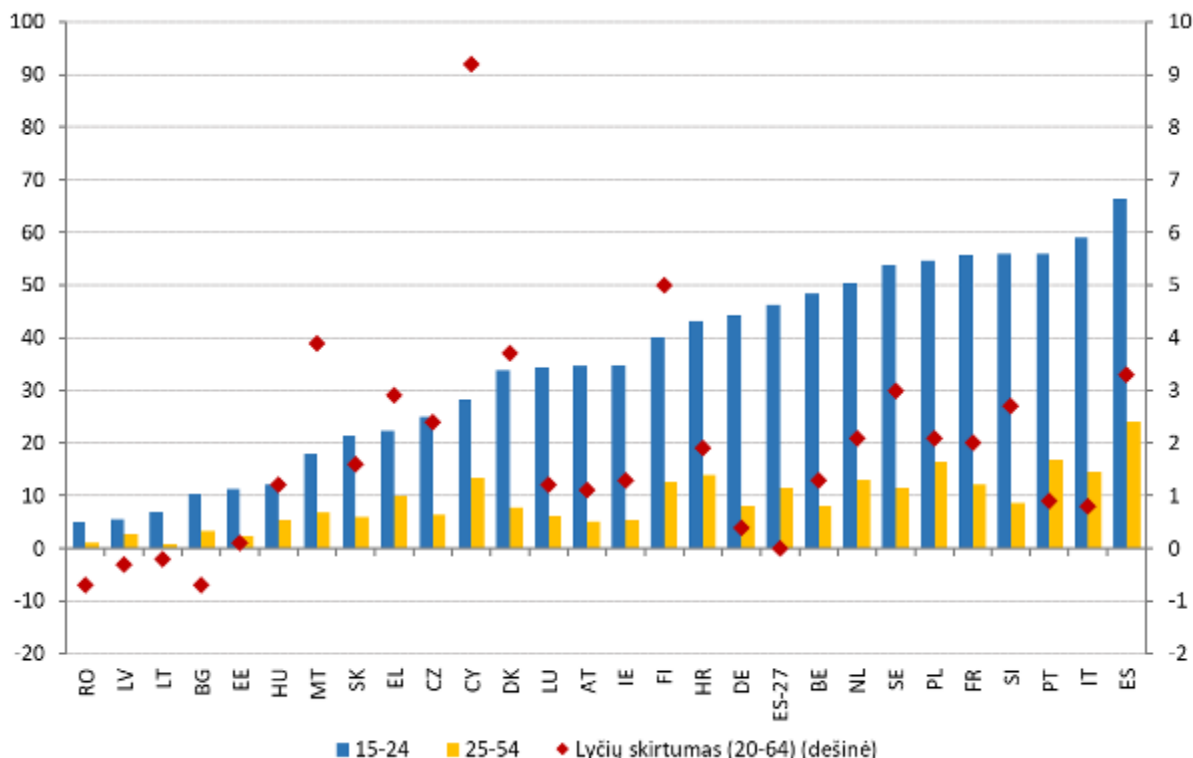
Nors 2020 m. vidutinė laikinųjų darbo sutarčių dalis sumažėjo, terminuotos sutartys tebėra ypač plačiai paplitusios tarp moterų, jaunų ir ne ES gimusių darbuotojų. 2020 m. 20–64 m. amžiaus moterų, dirbančių pagal laikinas sutartis, dalis ES buvo 13,4 proc., palyginti su 11,8 proc. vyrų, nors 2019–2020 m. ji sumažėjo 1,3 proc. punkto (palyginti su 1,5 proc. punkto vyrų atveju). Lyčių užimtumo skirtumas, kalbant apie darbą pagal terminuotas darbo sutartis, šiek tiek padidėjo – nuo vidutiniškai 1,3 proc. punkto 2019 m. iki 1,6 proc. punkto 2020 m., nors šiuo metu tarp šalių jis labai įvairuoja (žr. 2.3.9 pav.). 2020 m. daugiausia pagal laikinas sutartis dirbančių moterų buvo Ispanijoje (25,5 proc.), Lenkijoje (19,2 proc.), Kipre (18 proc.) ir Portugalijoje (17,8 proc.). Tais pačiais metais 15–24 m. amžiaus jaunų darbuotojų, dirbančių pagal laikinas sutartis, dalis buvo daug didesnė (46,3 proc.) nei 25–54 m. amžiaus (11,5 proc.) ir 55–64 m. amžiaus (6,1 proc.) asmenų. Taip pat ne ES gimusių darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas sutartis, dalis 2020 m. buvo daug

²⁰² Europos Komisija (2021 m.), *Labour Market and Wage Developments in Europe*, 2021 m. metinė apžvalga. Liuksemburgas. Europos Sąjungos leidinių biuras (dar nepaskelbta).

didesnė (20,9 proc.), palyginti su ES gimusiais darbuotojais (15,5 proc.); šis skirtumas ypač didelis (daugiau kaip 10 proc. punktų) Kipre, Švedijoje ir Portugalijoje, taip pat Prancūzijoje ir Ispanijoje (7–10 proc. punktų).

2.3.9 pav. Terminuotos darbo sutartys daug dažnesnės tarp jaunimo (15–24 m.) visose valstybėse narėse, o lyčių skirtumai yra dideli

Laikinieji darbuotojai kaip bendro darbuotojų skaičiaus dalis pagal amžių (% , kairioji ašis) ir laikinojo užimtumo lyčių skirtumas (% , dešinioji ašis) (2020 m.).

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_etpgan]

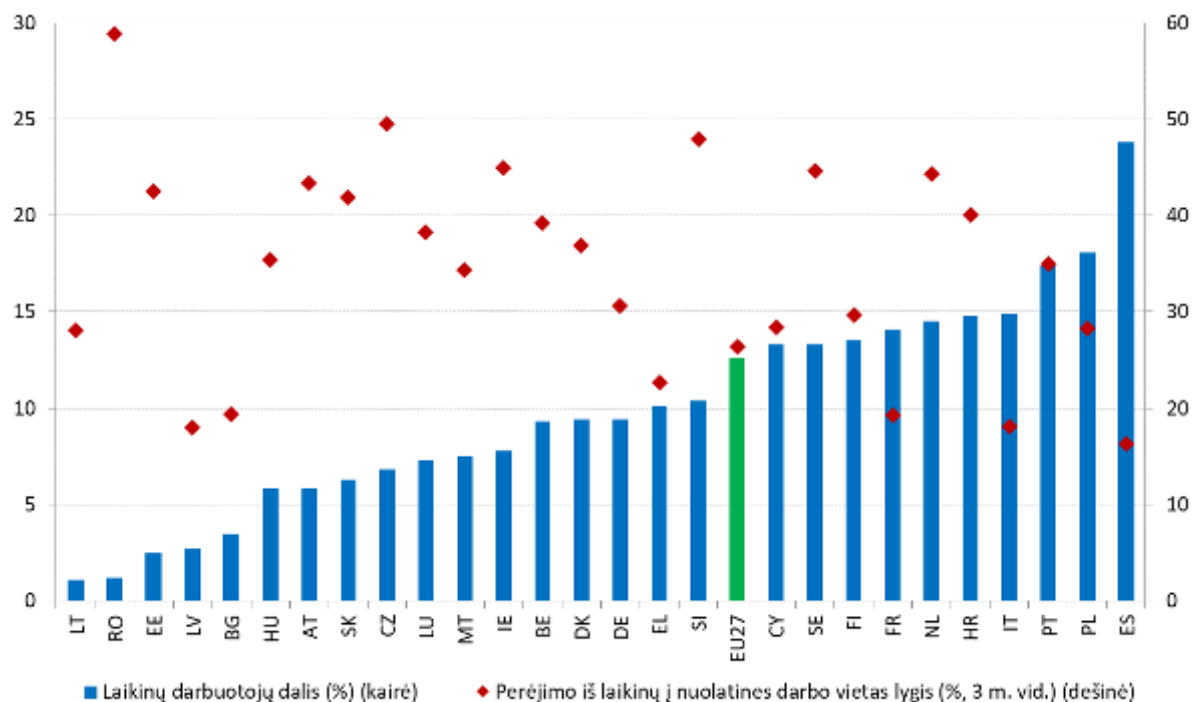
Terminuotos darbo sutartys, kurios yra tramplinas į pastovesnes darbo vietas, yra labai svarbios gerinant bendrą darbo kokybę. Darbo rinkos dvilypumą dažnai lemia didelė terminuotų darbo sutarčių dalis ir žemas perėjimo nuo šių sutarčių prie neterminuotų darbo santykių lygis²⁰³. Kai kurios valstybės narės šioje srityje patiria didelių sunkumų. 2.3.10 pav. parodyti perėjimo nuo terminuotų prie neterminuotų sutarčių lygiai (2018–2020 m. trejų metų vidurkiai, siekiant kontroliuoti galimus su ekonomikos ciklu susijusius iškraipymus), palyginti su laikinųjų darbuotojų skaičiumi kaip visų darbuotojų skaičiaus procentine dalimi (20–64 m. amžiaus grupė). Trijose valstybėse narėse (Ispanijoje, Italijoje ir Prancūzijoje) laikinojo įdarbinimo lygis yra aukštas ir kartu nedaug pereinama nuo terminuotų prie neterminuotų darbo sutarčių (mažiau nei 20 proc.). Kitose šalyse, tokiose kaip Kroatija, Nyderlandai ir Portugalija, laikinojo įdarbinimo lygiai vis dar yra gana aukšti (apie 15 proc. arba daugiau), tačiau prie neterminuoto darbo pereinama dažniau (daugiau nei 35 proc. Portugalijoje ir daugiau nei 40 proc. Nyderlanduose ir Kroatijoje). Kita vertus, Čekijoje, Estijoje, Austrijoje ir Rumunijoje yra terminuotų darbo sutarčių sudaroma nedaug (mažiau nei

²⁰³ EUROFOUND (2019), *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

7 proc.) ir palyginti aukštas perėjimo prie darbo pagal nuolatinės darbo sutartis lygis (daugiau nei 40 proc.).

2.3.10 pav. Terminuotų darbo sutarčių dalis ir perėjimas prie neterminuotų sutarčių valstybėse narėse labai įvairuoja

Laikinieji darbuotojai kaip procentinė bendro darbuotojų (20–64 m.) skaičiaus dalis 2020 m. ir perėjimo į nuolatinės darbo vietas rodiklis (2018, 2019 ir 2020 m. vidurkis).

Pastaba. Kol kas nėra darbo jėgos perėjimo duomenų 2020 m. DE, IE, IT, LV ir SK. LV vertė – 2017 m.; SK vertė – 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsq_etpga] ir ES SPGS [ilc_lvhl32].

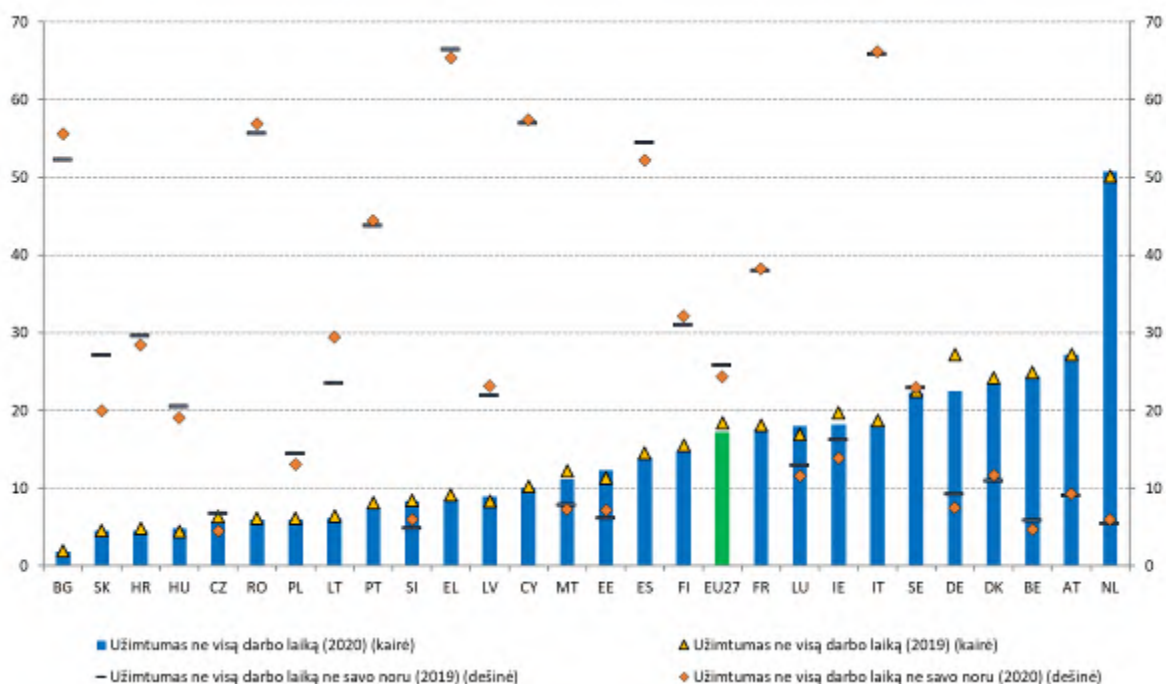
Kai kuriose valstybėse narėse vis dar fiksuojama didelė ne savo noru pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių asmenų dalis. Ne savo noru laikinai dirbančių asmenų (15–64 m.) procentinė dalis 27 ES valstybėse narėse pastaraisiais metais lėtai, bet stabiliai mažėjo: nuo 8,8 proc. 2016 m. iki 7,9 proc. 2019 m. ir 6,8 proc. 2020 m. Kai kuriose valstybėse narėse pagal terminuotas sutartis dirbama pirmiausia dėl to, kad sunku susirasti nuolatinį darbą. Darbuotojai, dirbantys pagal terminuotas sutartis ne savo noru, dažnai skundžiasi žemesniu pasitenkinimo darbu lygiu, o tai gali turėti įtakos jų veiklos rezultatams, įgūdžių įgijimui ir karjeros perspektyvoms. Šalių skirtumai tebėra dideli (iki 19 proc. punktų). Tokiose valstybėse narėse kaip Ispanija, Portugalija, Kipras, Kroatija ir Italija daugiau nei 12 proc. pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų nurodo, kad negalėjo susirasti nuolatinio darbo. Italijoje ir Ispanijoje šiam skaičiui antrina žemas perėjimo nuo laikinojo prie nuolatinio užimtumo lygis (žr. 2.3.10 pav.). Kita vertus, mažiausia laikinai ne savo noru dirbančių darbuotojų dalis (mažiau nei 1 proc.) nustatyta Estijoje, Austrijoje, Lietuvoje ir Vokietijoje²⁰⁴.

²⁰⁴ Šaltinis: Eurostato duomenų bazė [tesem190].

2020 m. ES darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo, bet ne visą darbo laiką ne savo noru vis dar dirba gana daug darbuotojų. 15–64 m. grupėje ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų dalis ES 2020 m. buvo 17,2 proc., t. y. 1,2 proc. punkto mažesnė nei 2019 m. Šešiose šalyse (Nyderlanduose, Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Vokietijoje ir Švedijoje) 2020 m. užfiksuotas didesnis nei 20 proc. rodiklis, o keturiose šalyse (Bulgarijoje, Slovakijoje, Kroatijoje ir Vengrijoje) – mažesnis nei 5 proc. (žr. 2.3.11 pav.). Vokietijoje darbo ne visą darbo laiką procentinė dalis 2019–2020 m. sumažėjo labiausiai (4,7 proc. punkto), o Estijoje ir Liuksemburge per tą patį laikotarpį padidėjo (maždaug 1 proc. punktu). Pastaraisiais metais darbo ne visą darbo laiką ne savo noru dalis, palyginti su bendru dirbančiųjų ne visą darbo laiką skaičiumi (15–64 m. amžiaus grupėje), ES mažėjo ir 2020 m. sudarė 24,4 proc. (1,4 proc. punkto mažiau nei 2019 m. ir maždaug 8 proc. punktais mažiau nei 2014 m.). Šešiose valstybėse narėse (Italijoje, Graikijoje, Kipre, Rumunijoje, Bulgarijoje ir Ispanijoje) šis rodiklis viršija 50 proc., o kitose šalyse (pvz., Čekijoje, Belgijoje, Slovėnijoje ir Nyderlanduose) – 6 proc. arba mažiau. 2019–2020 m. Slovakijoje ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų dalis gerokai sumažėjo (7,1 proc. punkto). Tačiau per tą patį laikotarpį jis padidėjo Lietuvoje (5,9 proc. punkto) ir Bulgarijoje (3,4 proc. punkto). Kitose valstybėse narėse skirtumas buvo menkesnis (mažiau nei 2,5 proc. punkto).

2.3.11 pav. Ne visą darbo laiką dirbančių asmenų dalis ir ne savo noru taip dirbančių asmenų dalis valstybėse narėse labai įvairuoja

Darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su bendru užimtumu (15–64 m. amžiaus grupėje), ir ne savo noru dirbto darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su bendru užimtumu ne visą darbo laiką (15–64 m. amžiaus grupėje), metiniai duomenys, procentinė dalis.

Pastaba. DE duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsi_pt_a] ir [lfsa_eppgai].

Savarankiškai dirbančių asmenų, neturinčių samdomų darbuotojų (individualiai savarankiškai dirbančių asmenų), dalis tebėra didelė. Kai kuriais atvejais savarankiškai dirbantys asmenys gali slėpti priklausomus darbo santykius arba fiktyvų savarankišką darbą.

2020 m. apie 15,8 mln. savarankiškai dirbančių asmenų (15–64 m.) neturėjo samdomų darbuotojų. Nors šis skaičius, palyginti su 2019 m., padidėjo 0,8 mln., jis yra maždaug 1,2 mln. mažesnis už aukščiausią lygį 2014 m. Savarankiškai dirbančių asmenų (15–64 m.), kurie neturi samdomų darbuotojų, dalis šiek tiek padidėjo (0,5 proc. punkto), palyginti su ankstesniais metais, ir pasiekė 8,2 proc. bendro užimtumo. Tačiau tarp valstybių narių ir sektorių yra didelių skirtumų. Keturiuose valstybėse narėse (Maltoje, Nyderlanduose, Belgijoje ir Ispanijoje) užfiksuotas aukščiausias savarankiško darbo lygis (daugiau kaip 13 proc.), o Austrijoje, Švedijoje, Vokietijoje ir Danijoje jis nesiekė arba buvo artimas 5 proc.²⁰⁵. Siekiant sumažinti netikrumą dėl pandemijos ir jos socialinių bei ekonominių padarinių, būtina užtikrinti, kad visi, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, turėtų galimybę naudotis socialinės apsaugos priemonėmis.

COVID-19 krizė paveikė daugelį veiklos rūšių, kurioms būdingas nedeklaruojamas darbas, o kai kuriuos sektorius ir tam tikrų kategorijų darbuotojus reikia atidžiai stebėti. Daugelis veiklos rūšių, kur svarbų vaidmenį atlieka nedeklaruojamas darbas, yra susijusios su tiesioginiu ir intensyviu socialiniu kontaktu (t. y. apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos; meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, namų ūkių paslaugos). Be to, vis plačiau naudojamos informacinės ir ryšių technologijos (IRT) ir didesnis platformų ekonomikos vaidmuo padėjo suderinti darbo jėgos pasiūlą ir paklausą šiuose sektoriuose. Preliminarūs darbo inspekcijų 2020 m. duomenys rodo, kad, palyginti su 2019 m., daugelyje valstybių narių lygis gerokai nukrito. 19 šalių per metus patikrinama mažiau nei 10 proc. darbdavių²⁰⁶. Darbo inspekcijų gebėjimų stiprinimas ir paskatos skatinti nedeklaruojamo darbo transformavimą į oficialų laikomi pagrindiniais veiksniais siekiant spręsti šią problemą ir užtikrinti tinkamą sveikatos apsaugą ir saugą darbe bei socialinę apsaugą visiems. Nuo 2021 m. gegužės mėn. Europos kovos su nedeklaruojamu darbu platforma tapo Europos darbo institucijos (toliau – EDI) dalimi, todėl su tikrinimu ir vykdymo užtikrinimu susijusius klausimus bus galima spręsti labiau integruotai²⁰⁷.

Pranešama, kad 2021 m. šiek tiek padidėjo ilgalaikis nedarbas ir taip sustabdyta ankstesniais metais pasiekta pažanga. Ilgalaikio nedarbo lygis²⁰⁸ ir jo raida paprastai yra geras aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumo rodiklis siekiant padėti žmonėms, kuriems to reikia, ir surandant jiems tinkamas darbo vietas²⁰⁹. Iki pandemijos vidutinis ilgalaikio nedarbo lygis ES nuolat krito – nuo 5,3 proc. 2014 m. iki 2,4 proc. 2020 m. (0,2 proc. punkto mažiau nei 2019 m.). Nepaisant to, 2021 m. II ketv. šis rodiklis, palyginti su 2020 m. II ketv., daugumoje valstybių narių padidėjo, itin smarkiai padėtis pablogėjo Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje, Kroatijoje ir Kipre (daugiau nei 1 proc. punktu). Skirtumai valstybėse narėse tebėra nemenki: 2020 m. šis rodiklis svyravo nuo 0,6 proc. Čekijoje ir Lenkijoje iki maždaug ES vidurkio (2,4 proc.) Bulgarijoje, Portugalijoje ir Lietuvoje ir iki 4,7 proc. Italijoje, 5 proc. Ispanijoje ir 10,9 proc. Graikijoje. Ilgalaikio nedarbo lygis, vienas iš Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių, rodo kritinę padėtį Ispanijoje, kurioje

²⁰⁵ Šaltinis: Eurostato duomenų bazė [tqoe4a3] ir Darbo jėgos tyrimas [lfsa_egaps].

²⁰⁶ COM(2021) 592 *final*. 2009 m. birželio 18 d. komunikatas dėl Direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, taikymo.

²⁰⁷ Daugiau informacijos pateikiama Europos darbo institucijos svetainėje.

²⁰⁸ Apibrėžiamas kaip ilgiau nei vienus metus nedirbančių asmenų dalis, palyginti su visais aktyviais gyventojais.

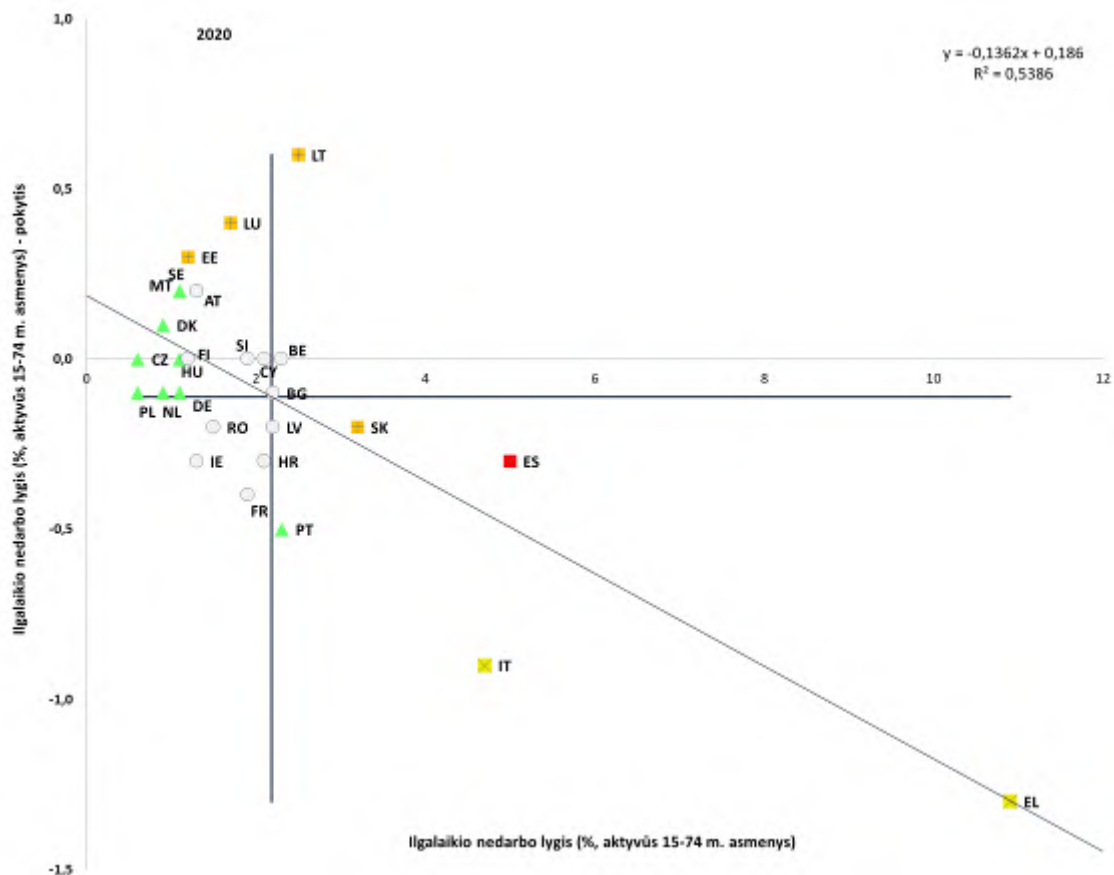
²⁰⁹ Užimtumo komitetas susitarė naudoti ilgalaikio nedarbo lygį kaip socialinių rodiklių suvestinės esminį rodiklį, pagal kurį stebima aktyvi parama užimtumui.

ilgalaikio nedarbo lygis yra aukštesnis nei vidutinis (5 proc. 2020 m.) ir per praėjusius metus sumažėjo labai nedaug (0,3 proc. punkto) (2.3.12 pav.). Estija, Lietuva, Liuksemburgas ir Slovakija laikomos prastų rezultatų šalimis, nes, palyginti su praėjusiais metais, jų padėtis pablogėjo arba pagerėjimas buvo ribotas. Graikija ir Italija dėl teigiamų veiklos rezultatų (2020 m., palyginti su 2019 m., atitinkamai –1,3 proc. punkto ir –0,9 proc. punkto) priskiriamos silpnos, bet gerėjančios padėties šalims. Čekijoje, Vokietijoje, Danijoje, Vengrijoje, Maltoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje ir Švedijoje ilgalaikio nedarbo lygis 2020 m. išliko žemas ir iš esmės stabilus. Taip pat yra didelių ilgalaikio nedarbo lygio skirtumų tarp regionų (žr. 3 priedą). Didelis ir nuolatinis ilgalaikis nedarbas turi neigiamų pasekmių žmogiškajam kapitalui ir potencialiam augimui, todėl reikia imtis veiksmų, kad būtų padidintas aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų veiksmingumas (įskaitant tikslingesnę informavimą, individualizuotą paramą ir glaudų bendradarbiavimą su darbdaviais ir socialinėmis tarnybomis)²¹⁰.

²¹⁰ 2019 m. paskelbtame 2016 m. Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos vertinime pateikiamos svarbios ir vis dar aktualios išvados šiuo klausimu. Žr. COM(2019) 169 *final* ir SWD(2019) 154 *final*.

2.3.12 pav. 2020 m. ilgalaikio nedarbo lygis keliose valstybėse narėse sumažėjo, nors COVID-19 krizės poveikis gali pasireikšti ateityje

Ilgalaikio nedarbo lygis, 2020 m. lygiai ir metiniai pokyčiai, palyginti su 2019 m. (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [tesem130].

Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimas valstybėse narėse labai įvairuoja ir ne visada atspindi problemų mastą. Dalyvavimo įprastinės darbo rinkos politikos priemonėse²¹¹ 100 norinčių dirbti bedarbių lygis suteikia svarbios informacijos apie valstybių narių pastangas reintegruoti neaktyvius asmenis į darbo rinką (žr. 2.3.13 pav.²¹²). 2014–2018 m. šis rodiklis didėjo, nors ir nevienodu mastu, 17 valstybių narių (Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Danijoje, Estijoje, Vengrijoje, Italijoje, Maltoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje, Ispanijoje ir Suomijoje). Visų pirma, Estijoje, Ispanijoje ir Belgijoje, taip pat kiek mažesniu mastu Lenkijoje ir Slovakijoje, 2014–2019 m. itin suaktyvėjo naudojimasis aktyvinimo priemonėmis. Kitose keturiose šalyse (t. y. Graikijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Liuksemburge) per tą patį laikotarpį šis rodiklis sumažėjo. Kita vertus, kitose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Kipre, Latvijoje, Lietuvoje, Kroatijoje, Maltoje, Rumunijoje ir

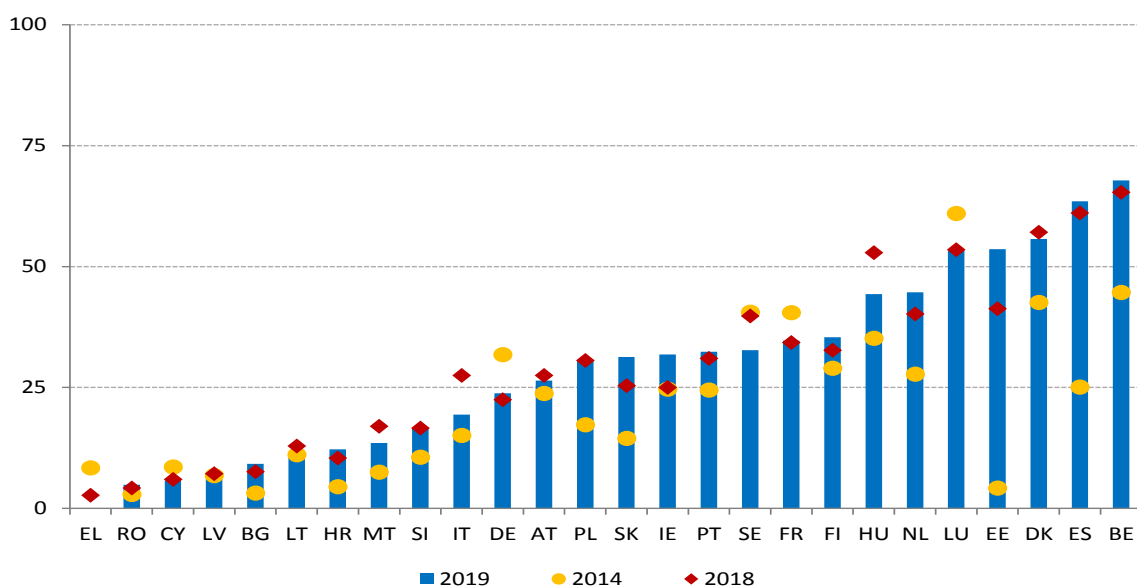
²¹¹ Pagal darbo rinkos politikos priemonių klasifikaciją šios priemonės apima aktyvumo skatinimo priemones bedarbiams ir kitoms tikslinėms grupėms, įskaitant mokymo, darbo rotacijos ir darbo pasidalijimo, užimtumo skatinimo, remiamo užimtumo ir rehabilitacijos, tiesioginių darbo vietų kūrimo ir paskatų pradėti veiklą kategorijas.

²¹² Vis dėlto šį rodiklį reikėtų aiškinti atsargiai, nes juo matuojamas tik pats naudojimasis darbo rinkos politikos priemonėmis, o ne jų veiksmingumas, be to, kai kuriose šalyse dėl duomenų rinkimo proceso ypatumų trūksta statistinio duomenų patikimumo.

Slovėnijoje) pokyčiai per šį laiką buvo nedideli. Tokiose šalyse kaip Ispanija ir Belgija palyginti didelėmis išlaidomis darbo rinkos rėmimo priemonėms siekiama išspręsti dideles ilgalaikio nedarbo problemas, o tokiose šalyse, kaip Graikija, Italija, Slovakija, Bulgarija ir tam tikru mastu Slovėnija, darbo ieškantiems asmenims teikiama parama yra santykinai maža (t. y. mažesnė nei 0,2 proc. BVP), palyginti su tų šalių problemų mastu (žr. 2.3.14 pav.). Valstybėse narėse, kuriose dalyvavimo aktyvios darbo rinkos priemonėse lygis yra žemas, labai svarbu stiprinti jų teikimą, kad būtų užkirstas kelias galimam ilgalaikiam žalingam poveikiui ir prisidedama prie integracinio atsigavimo. Be finansavimo, tradiciškai teikiamo iš Europos socialinio fondo ir kitų sanglaudos politikos finansavimo šaltinių (įskaitant REACT-EU ir CRII bei CRII +), Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonėi²¹³ teikiamas didelis ES finansavimas, kuriuo remiamos šios srities priemonės, kaip nustatyta Komisijos rekomendacijoje dėl EASE.

2.3.13 pav. Tarp valstybių narių yra skirtumų, susijusių su dalyvavimu aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse

Įprastinių darbo rinkos politikos intervencijų (2–7 kategorijos) dalyviai šimtui norinčių dirbti bedarbių

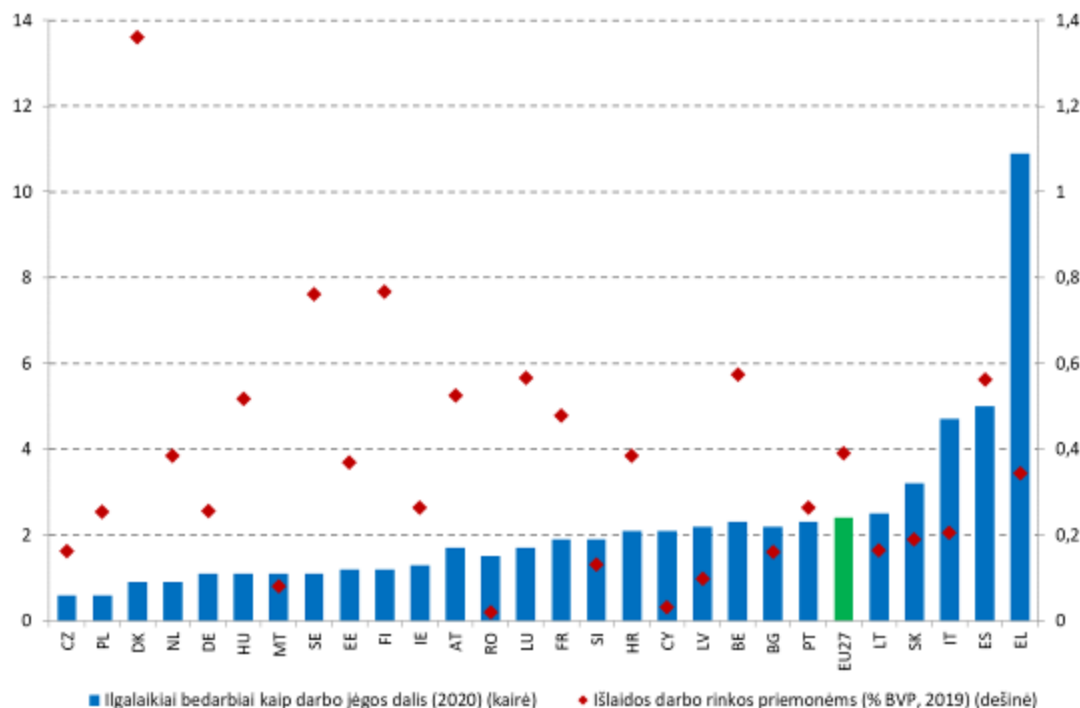
Pastaba. CZ duomenų nėra, o EL – tik iki 2018 m. 2019 m. LT duomenys mažo patikimumo.

Šaltinis: Eurostatas, darbo rinkos politikos (DRP) duomenų bazė [lmp_ind_actsup].

²¹³ 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė.

2.3.14 pav. Įvairiose valstybėse narėse išlaidos aktyvioms darbo rinkos priemonėms labai skiriasi ir ne visada yra susijusios su problemomis, su kurias reikia spręsti.

Išlaidos aktyvioms darbo rinkos priemonėms (2–7 kategorijos, BVP procentinė dalis, 2019 m.) ir ilgalaikis nedarbas kaip darbo jėgos procentinė dalis (2020 m.)

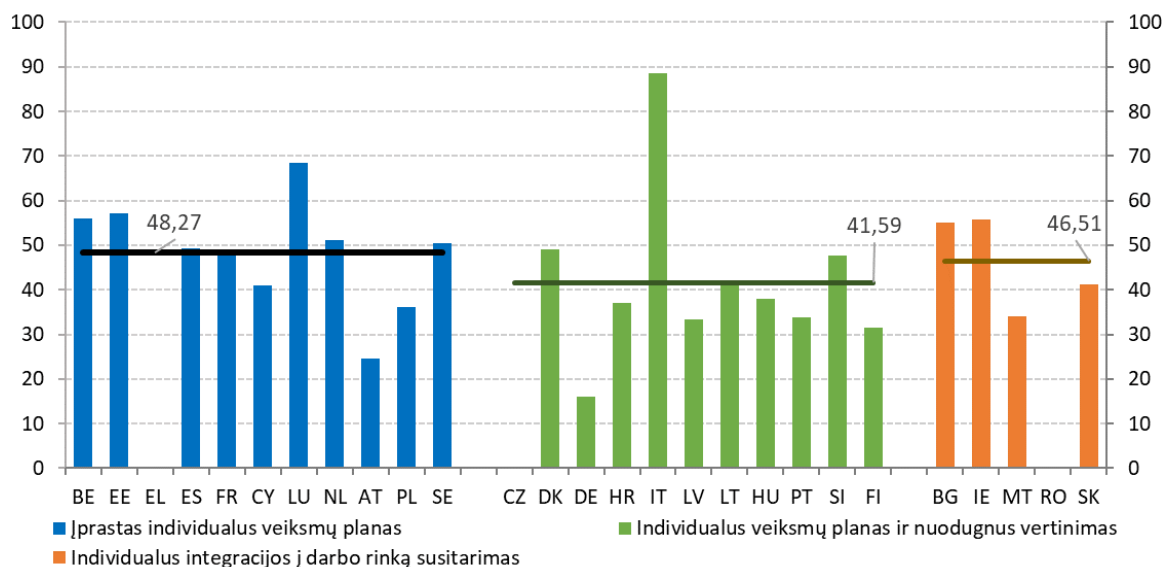
Šaltinis: Darbo rinkos politikos (DRP) duomenų bazė [Imp_expsumm] ir Darbo jėgos tyrimas [une_ltu_a].

Prie individualių poreikių pritaikytų integracijos į darbo rinką schemų rengimas ir įgyvendinimas – esminis ilgalaikių bedarbių įsidarbinamumo veiksnys. Integracijos į darbo rinką susitarimuose numatyta prie individualių poreikių pritaikyta pagalba, kad ilgalaikiai bedarbiai galėtų grįžti į darbo rinką. Nors integracijos į darbo rinką susitarimai valstybėse narėse yra skirtingi, jie paprastai apima mentorystę, individualizuotą paramą ieškant darbo, tolesnį švietimą ir mokymą bei kitų rūšių socialinę paramą (pvz., būsto, transporto ar vaikų ir priežiūros paslaugas), kai jos reikia darbo ieškantiems asmenims, susiduriantiems su papildomais sunkumais. Integracijos į darbo rinką susitarimus sudaro darbo konsultantas ir darbo ieškantis asmuo, juose pateikiamas veiksmų ir priemonių planas, skirtas padėti ilgalaikiams bedarbiams rasti tinkamą darbą. Dažnai jie grindžiami individualiais išsamiais vertinimais, siekiant nustatyti konkrečius ir galimus kiekvieno registruoto ilgalaikio bedarbio poreikius ne vėliau kaip per 18 mėnesių nuo nedarbo laikotarpio pradžios. Atliekant išsamius vertinimus siekiama parengti individualius veiksmų planus, kuriuose būtų numatyti siūlomų tikslų įgyvendinimo tvarkaraštis ir veiksmai. 2019 m. į darbo rinką sugrįžo 46,5 proc. visų ilgalaikių bedarbių ES, kuriems buvo pasiūlytas specialiai jiems skirtas integracijos į darbo rinką susitarimas. Ilgalaikių bedarbių, su kuriais sudaryti individualūs veiksmų planai, yra dar daugiau – 48,3 proc. (žr. 2.3.15 pav.). Didelė dalis ilgalaikių bedarbių, kurie turėjo ir specialiai jiems skirtą integracijos į darbo rinką

susitarimą, ir įprastą individualų veiksmų planą, dalyvavo įvairių formų kvalifikacijos kėlimo priemonėse²¹⁴.

2.3.15 pav. Prie asmens poreikių pritaikytų aktyvumo skatinimo planų parengimas padeda didinti ilgalaikių bedarbių įsidarbinimo galimybes

Ilgalaikio nedarbo laikotarpių, po kurių įsidarbinama pagal įvairius integracijos į darbo rinką susitarimus, procentinė dalis (25–64 m.; 2019 m.)

Pastaba. CZ, EL ir RO duomenų nėra.

Šaltinis: Darbo rinkos politikos (DRP) duomenų bazė ir Darbo jėgos tyrimas.

Valstybinėms užimtumo tarnyboms tenka pagrindinis vaidmuo remiant darbo ieškančius asmenis ir vadovaujant veiksams, kuriais siekiama užtikrinti sklandų perėjimą iš vienos darbo vietos į kitą, įskaitant perėjimą prie žalesnės ekonomikos. COVID-19 krizės sąlygomis daugelio žmonių padėtis ir perspektyvos darbo rinkoje labai pasikeitė, o didesnis poveikis daromas tiems, kurių padėtis jau anksčiau buvo pažeidžiama. Veiksmingos ir efektyvios valstybinės užimtumo tarnybos (VUT) yra labai svarbios siekiant pasiūlyti visiems darbo ieškantiems asmenims karjeros galimybę ir išvengti neigiamo (žalingo) nedarbo ar ankstesnio neaktyvumo poveikio. Be to, VUT gali atlikti lemiamą vaidmenį nustatant ir remiant struktūrinius pokyčius darbo rinkoje tokiomis priemonėmis kaip geresnis numatymas, žinios ir partnerystė²¹⁵. Įrodytas VUT gebėjimas veiksmingai pritaikyti savo teikiamas paslaugas ir atlikti pagrindinį vaidmenį reaguojant į padėtį darbo rinkoje turėtų būti toliau remiamas skaitmenizacijos, gebėjimų stiprinimo ir modernizavimo pastangomis, taip pat stiprinant bendradarbiavimą su atitinkamais darbo rinkos suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant kitus užimtumo paslaugų teikėjus, socialines tarnybas ir socialinius partnerius.

Valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis naudojamas skirtingu mastu, o darbo paieškos praktika valstybėse narėse yra nevienoda. Analizuojant 2020 m. darbo ieškančių asmenų, kurie teigia, kad ieškodami darbo naudojami valstybinių įdarbinimo tarnybų

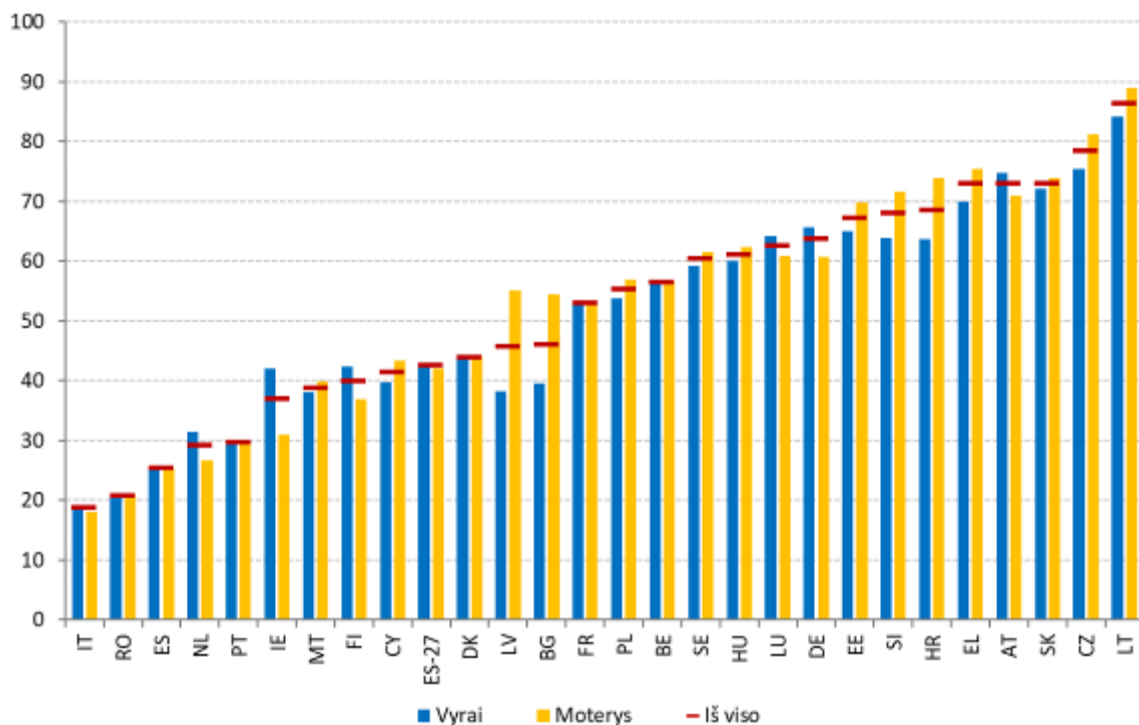
²¹⁴ Europos Komisija (2019), *Data collection for monitoring of the LTU Recommendation: 2017*.

²¹⁵ Šaltiniai: Europos Komisija (2021), *Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklas, 2021 m. darbo programa*. Paskelbta 2021 m. birželio mėn. Europos Komisija (2020). *Metinė ataskaita, 2020 m. sausio–gruodžio mėn.*

paslaugomis, procentinę dalį matyti, kad ji svyruoja nuo 20 proc. Italijoje ir Rumunijoje iki maždaug 60 proc. Belgijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Liuksemburge ir Vokietijoje ir daugiau kaip 75 proc. Čekijoje ir Lietuvoje (žr. 2.3.16 pav.). Keliose valstybėse narėse (visų pirma Latvijoje, Bulgarijoje, Slovėnijoje, Airijoje ir Kroatijoje) taip pat pastebimi skirtumai pagal lytį. Apskritai ES pastaraisiais metais darbo ieškančių asmenų naudojimas valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) paslaugomis mažėjo: nuo 49,1 proc. 2014 m. iki 46,1 proc. 2017 m. ir 42,5 proc. 2020 m. (tai taip pat gali tam tikru mastu atspindėti palyginti didesnę kitų metodų, visų pirma skaitmeninių, naudojimą darbo paieškai). Tai yra daugiau nei naudojimas privačių užimtumo tarnybų paslaugomis (21,3 proc.) ar skelbimais ir atsakymais į skelbimus (40,6 proc.), kurie nuo 2017 m. iš esmės nesikeitė. Nors galima naudotis įvairiomis alternatyvomis ir jokio aiškaus darbo paieškos metodų papildomumo ar pakeitimo modelio nenustatyta, 12 valstybių narių teigiančiųjų, kad naudojami VUT, procentinė dalis nesiekia 50 proc. 2017–2020 m. laikotarpiu kai kuriose valstybėse narėse, kaip antai Estijoje, Lietuvoje ir Bulgarijoje, naudojimas VUT labai padidėjo (daugiau nei 6 proc. punktais). O Vokietijoje, Kipre ir Rumunijoje – priešingai – darbo ieškančių asmenų naudojimas VUT per tą patį laikotarpį gerokai sumažėjo (maždaug 10 proc. punktų). Be to, pastaraisiais metais ES gerokai sumažėjo respondentų, teigiančių, kad ieškodami darbo pasitelkia savo socialinius ryšius (pvz., kreipiasi į draugus, giminaičius ir profesines sąjungas) (nuo 71 proc. 2017 m. iki 66 proc. 2020 m.), taip pat respondentų, kurie kreipiasi tiesiogiai į darbdavius (nuo maždaug 60 proc. iki 53 proc. per tą patį laikotarpį). VUT techniniai ir žmogiškieji pajėgumai, skaitmeninė integracija ir su darbdaviais plėtojamos partnerystės lygis tebėra svarbus veiksnys, lemiantis VUT paslaugų kokybę ir patrauklumą.

2.3.16 pav. Naudojimas valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis įvairiose valstybėse narėse labai skiriasi, yra ir skirtumų pagal lytį

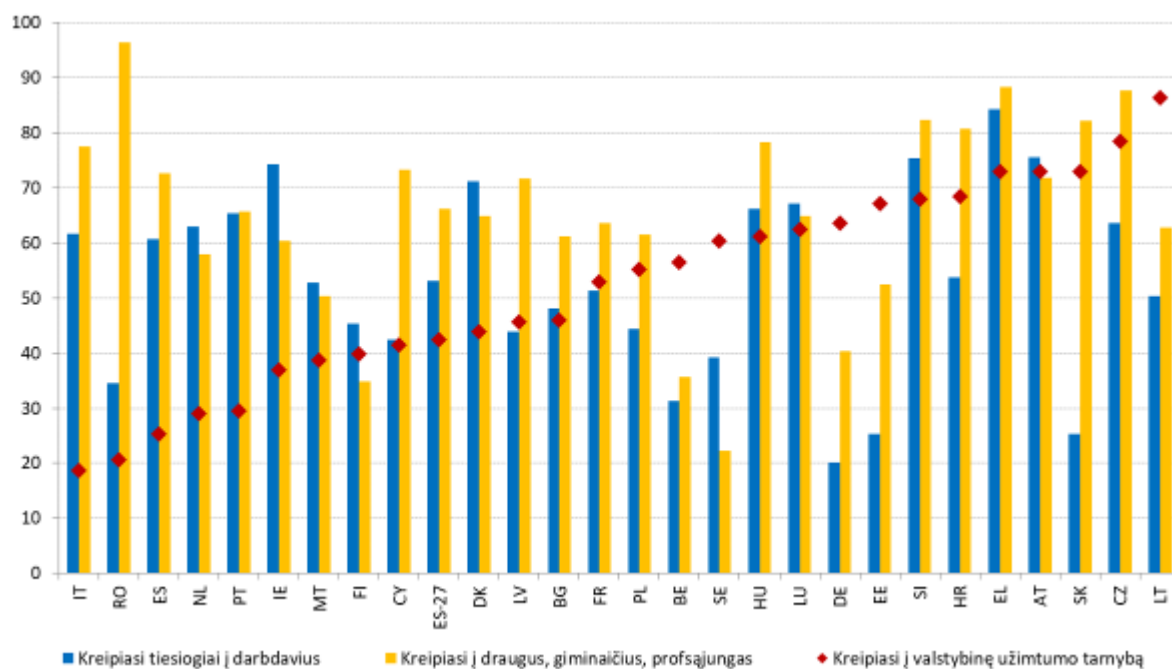
Bedarbių, besinaudojančių valstybinės užimtumo tarnybos paslaugomis darbo paieškos tikslais, procentinė dalis 2020 m., pagal lytį

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [Ifsa_ugmsw].

2.3.17 pav. Darbo ieškantys asmenys naudojami įvairiausiais paieškos metodais, dažnai – keliais vienu metu

Bedarbių, kurie teigia naudoti tam tikrą darbo paieškos metodą, proc. dalis (2020 m.)

Pastaba. Šalys yra išdėstytos didėjančia tvarka pagal naudojamą valstybinių įdarbinimo tarnybų paslaugomis.
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_ugmsw].

2020 m. trumpalaikių bedarbių, kuriems mokamos pašalpos, dalis daugumoje valstybių narių išaugo. Bendras Covid-19 krizės poveikis užimtumui buvo ribotas dėl plačiai taikytos sutrumpinto darbo laiko tvarkos ir panašių darbo vietų išsaugojimo priemonių (žr. 2.1 skirsnį). Tačiau asmenys, kurie prarado darbą arba kurie jau buvo bedarbiai, kai prasidėjo krizė, atsidūrė ypač sudėtingoje padėtyje²¹⁶. 2021 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta išsami pagrindinių ES bedarbio pašalpų sistemų ypatumų analizė, pagrįsta su Užimtumo komitetu (EMCO) suderintos lyginamosios analizės, susijusios su bedarbio pašalpomis ir aktyvia darbo rinkos politika, rezultatais. Nors bendra analizė tebegalioja, pažymėtina, kad 2019–2020 m. nedarbo išmokų sistemų aprėptis padidėjo daugumoje valstybių narių, o daugiausia – Bulgarijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Maltoje, Rumunijoje ir Slovakijoje (žr. 2.3.18 pav.). Valstybėse narėse, kurių duomenys naujesni²¹⁷, kaip antai Estijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Švedijoje, santykinis bedarbio pašalpų gavėjų skaičiaus prieaugis yra ypač didelis (40 proc. ar daugiau nuo 2020 m. vasario mėn. iki 2021 m. pavasario ar vasaros pradžios). Tačiau daugumoje valstybių narių bedarbio pašalpos gavėjų skaičius per pastaruosius mėnesius sumažėjo, o tai byloja apie gerėjančias darbo rinkos sąlygas. 2020 m. 32,8 proc. ES užregistruotų bedarbių, kurie darbo neturėjo trumpiau

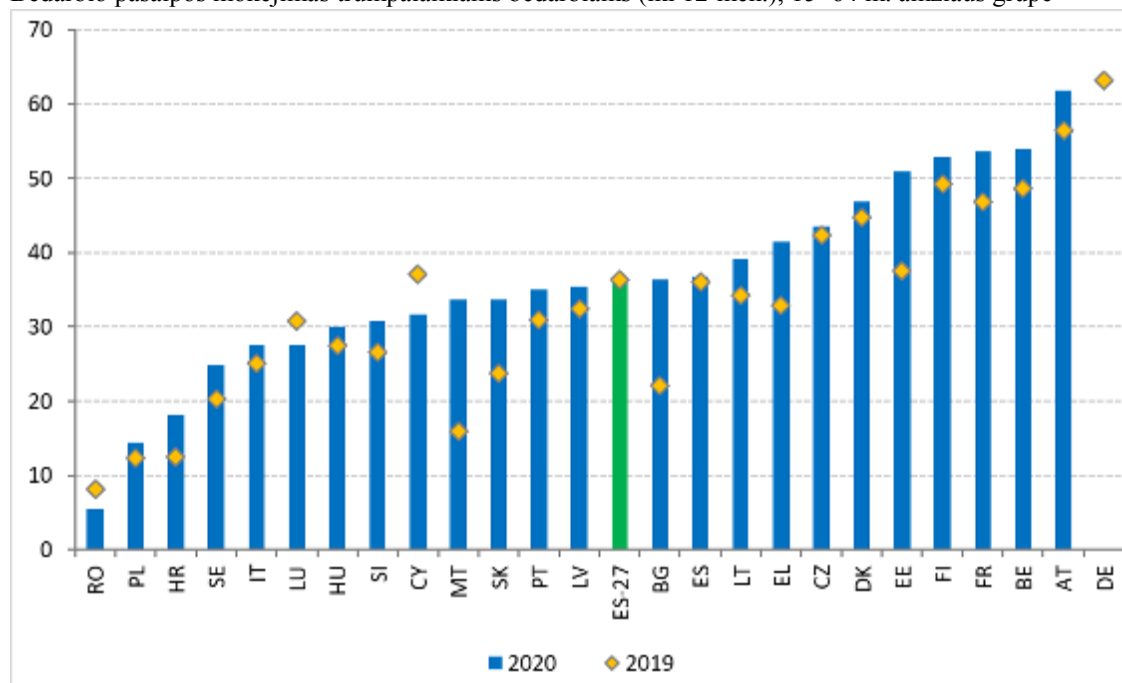
²¹⁶ Išsamiu žr. Europos Komisijos (2020) dokumentą. „Europos užimtumo ir socialinės raidos ketvirčio apžvalga“, 2020 m. birželio mėn. Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

²¹⁷ Žr. Socialinės apsaugos komiteto (SAK) 2021 m. metinę ataskaitą.

nei metus, negavo išmokų, o Kroatijoje ir Slovakijoje šis procentas yra didesnis nei 50 proc.²¹⁸.

2.3.18 pav. Trumpalaikių bedarbių, kuriems mokamos bedarbio pašalpos, dalis daugumoje valstybių narių padidėjo

Bedarbio pašalpos mokėjimas trumpalaikiams bedarbiams (iki 12 mėn.), 15–64 m. amžiaus grupė

Pastaba. IE ir NL duomenų nėra. DE duomenys yra tik 2019 m.

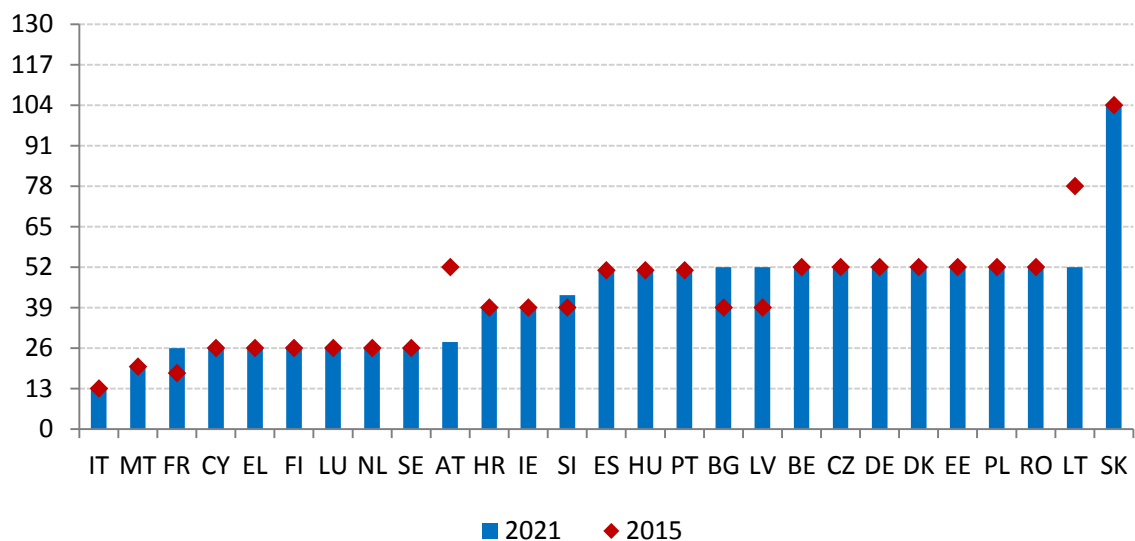
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_ugadra].

2021 m. darbo stažas, kurio reikia teisei į bedarbio pašalpą įgyti, ir laikotarpis, per kurį galima prašyti pašalpos, iš esmės išliko nepakitę. Būtinojo stažo laikotarpis pasikeitė tik Slovėnijoje: nuo 9 mėnesių 2020 m. iki 10 mėnesių 2021 m. (žr. 2.3.19 pav.). Trumpiausias būtinojo stažo laikotarpis teisei į bedarbio pašalpą įgyti yra Italijoje, kur draudimo įmokas užtenka mokėti 13 savaičių. Šalis, kurioje teisės į išmokas įgijimo laikotarpis yra ilgiausias, yra Slovakija – 104 savaitės. Kaip parodyta 2.3.20 pav., po vieno metų darbo atleisti darbuotojai turi teisę gauti išmokas labai skirtingos trukmės laikotarpį, priklausomai nuo valstybės narės. 16 valstybių narių išmokas galima gauti ne ilgiau nei 6 mėnesius (24 savaites). Tačiau Danijoje ir Belgijoje teisė į išmokas galioja dvejus metus ar ilgiau. Liuksemburge ir Graikijoje ji galioja lygiai vienus metus, o Lietuvoje, Latvijoje ir Airijoje – apie 8 mėnesius.

²¹⁸ Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [lfsa_ugadra].

2.3.19 pav. Įmokų mokėjimo laikotarpis, kad būtų galima gauti bedarbio išmokas, valstybėse narėse įvairuoja

Teisę į išmokas suteikiančio laikotarpio trukmė savaitėmis, 2015 m. ir 2020 m. duomenys

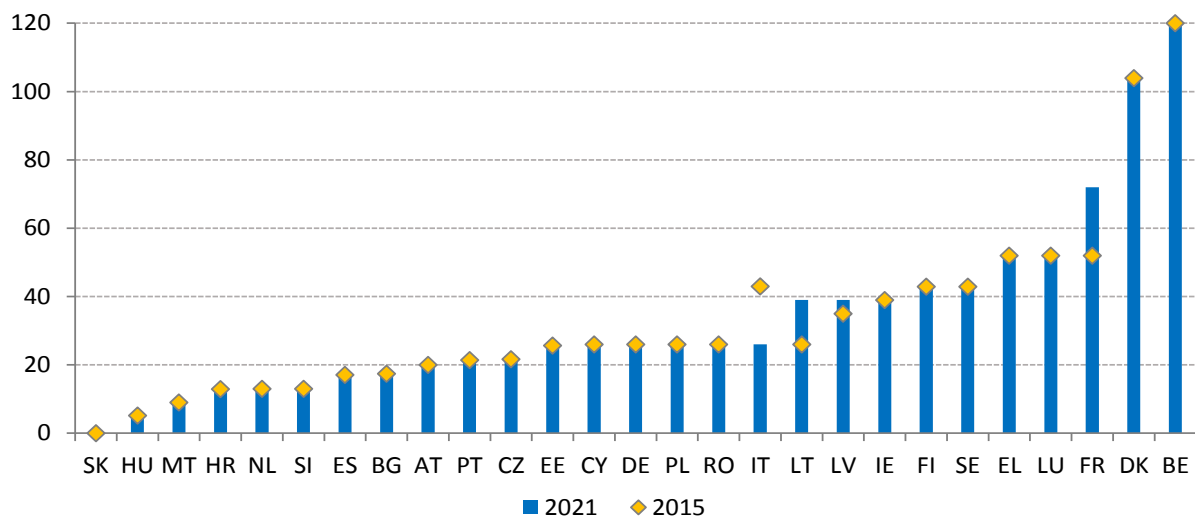

Pastaba. Maltoje (2016 ir 2021 m.) turi būti sumokėta bent 50 savaitinių įmokų nuo tada, kai pradėtas skaičiuoti asmens darbo stažas; Airijoje (2016 ir 2021 m.) turi būti sumokėtos bent 104 savaitinės įmokos nuo tada, kai pradėtas skaičiuoti asmens darbo stažas; Austrijoje (2021 m.) teikiant pirmą paraišką turi būti sumokėtos bent 52 savaitinės įmokos, o teikiant paskesnes paraiškas – bent 28 savaitinės įmokos.

Šaltinis: MISSOC duomenų bazė (2015 m. sausio mėn. ir 2021 m. sausio mėn.).

2.3.20 pav. Daugumoje valstybių narių sukaupus vienų metų darbo stažą bedarbio pašalpas galima gauti ne ilgiau nei 6 mėnesius

Didžiausia pašalpų mokėjimo laikotarpio trukmė savaitėmis sukaupus vienų metų darbo stažą, 2020 m. ir 2015 m.

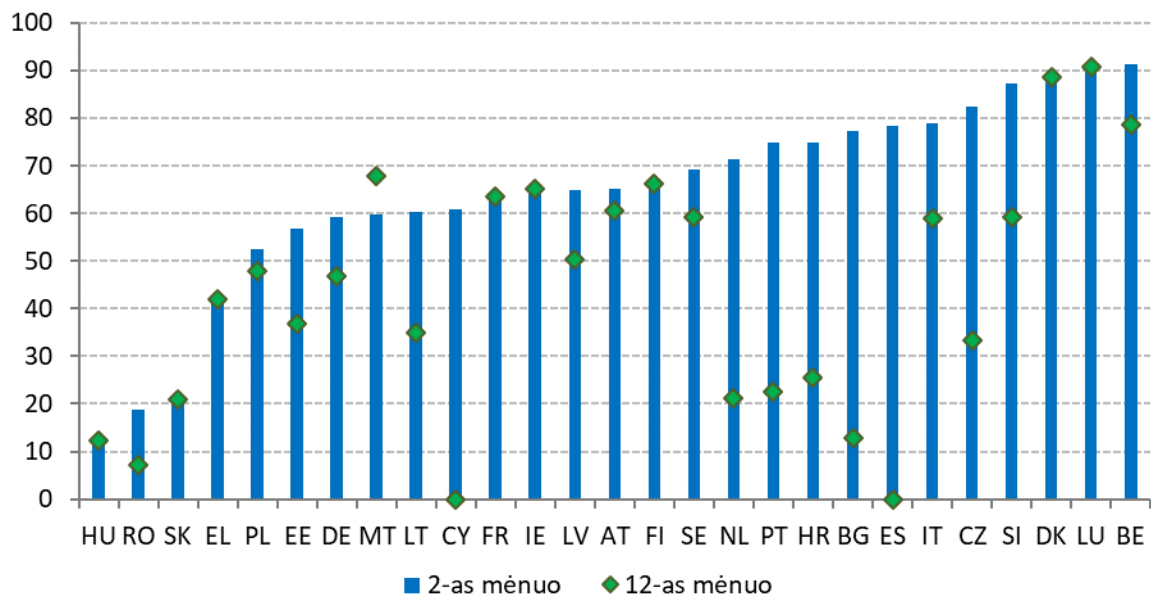
Pastaba. Belgijoje pašalpų mokėjimo laikotarpis yra neterminuotas. Kipre skaičiuojamos 6 darbo dienos per savaitę. Airijoje išmokos mokamos 39 savaitės (234 dienas) tik asmenims, sumokėjusiems 260 arba daugiau savaitinių draudimo įmokų nuo atlyginimo. Slovakijoje vienų metų darbo stažą turintis asmuo negali gauti bedarbio pašalpos (norint ją gauti privaloma būti per praėjusius ketverius metus sumokėjus nedarbo draudimo įmokų bent už dvejus metus). Lenkijoje laikotarpio trukmė priklauso nuo regiono nedarbo lygio, palyginti su nacionaliniu vidurkiu.

Šaltinis: MISSOC duomenų bazė (2015 m. sausio mėn. ir 2021 m. sausio mėn.) ir nacionalinės teisės aktai.

Bedarbių pakaitinės pajamos valstybėse narėse skiriasi ir priklauso nuo nedarbo laikotarpio trukmės. 2.3.21 pav. lyginamos nedidelį darbo užmokestį (67 proc. nacionalinių vidutinių pajamų) gaunančių asmenų ir trumpą darbo stažą (iki 12 mėnesių socialinio draudimo įmokų) turinčių asmenų pajamų pakeitimo normos visoje ES. Grynoji pajamų pakeitimo norma antrąjį nedarbo mėnesį svyruoja nuo 12,3 proc. ankstesnio (grynojo) uždarbio Vengrijoje arba 19 proc. Rumunijoje iki daugiau kaip 90 proc. Liuksemburge arba Belgijoje. Prancūzijoje ir Airijoje per nedarbo laikotarpį pajamų pakeitimo norma nesikeičia. Tačiau daugumoje valstybių narių pajamų pakeitimo normos ilgainiui mažėja. Dideli antrojo ir dvyliktojo nedarbo mėnesio skirtumai paprastai atsiranda dėl to, kad darbo ieškantys asmenys pereina nuo nedarbo draudimo prie nedarbo arba socialinės paramos, paprastai reiškiančios mažesnes išmokas.

2.3.21 pav. Bedarbio pašalpos ES labai įvairuoja

Grynoji pajamų pakeitimo norma antrą ir dvyliktą nedarbo mėnesius, mokant bedarbio pašalpą nuo 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio (2020 m.)

Pastaba. Šis rodiklis skaičiuojamas pagal vieno vaikų neturinčio 20 metų asmens, turinčio mažą (vienų metų) darbo stažą, padėtį. Įtrauktos įvairios pajamų sudedamosios dalys, bedarbio pašalpos ir kitos išmokos (pvz., socialinės paramos išmokos ir išmokos būstui).

Šaltinis: Europos Komisija pagal EBPO mokesčių ir išmokų modelį.

Kokybiškas ir veiksmingas socialinis dialogas yra būtina gero Europos socialinės rinkos ekonomikos veikimo sąlyga, užtikrinanti tvaresnius ir įtraukesnius politikos rezultatus.

Užimtumo gairėje Nr. 7 ir pagal Europos socialinių teisių ramstį valstybės narės raginamos užtikrinti, kad socialiniai partneriai būtų laiku ir prasmingai įtraukiami formuojant ir įgyvendinant užimtumo, socialines ir, kai aktualu, ekonomines reformas ir politiką, be kita ko, remiant jų pajėgumų didinimą. Remiantis nacionaline praktika ir institucinėmis sistemomis, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais visais lygmenimis siekiama pagerinti pasiūlytų reformų struktūrą ir užtikrinti atsakomybę už jas. Tai taip pat mažina konfliktus ir padeda valdyti struktūrinius pokyčius bei stiprinti socialinę sanglaudą. Tai ypač svarbu šiuo metu, kai reikia tvirto sutarimo, kad būtų užtikrintas patikimas atsigavimas po krizės ir parama žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai. Socialiniai partneriai atliko svarbų vaidmenį COVID-19 krizės kontekste: nuo pandemijos pradžios buvo įgyvendinta daugiau kaip pusė visų aktyvios darbo rinkos politikos ir pajamų apsaugos priemonių, dėl kurių buvo susitarta ar derėtasi su socialinių partnerių organizacijomis. Apskritai socialinių partnerių dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant nacionalinę užimtumo ir socialinę politiką per pastaruosius kelerius metus išliko stabilus arba šiek tiek pagerėjo. Tačiau valstybėse narėse jis vis dar labai įvairuoja²¹⁹. Nuo 2016 m. Užimtumo komitetas (EMCO) kasmet atlieka ES valstybių narių socialinių partnerių dalyvavimo daugiašalio stebėjimo apžvalgas, kad įvertintų su tuo susijusius sunkumus ir gerąją patirtį.

²¹⁹ EUROFOUND (2021), *Involvement of social partners in policymaking during the COVID-19 outbreak*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas. Daugiau informacijos apie kolektyvines derybas pateikiama šios ataskaitos 2.1 skirsnyje ir 2021 m. Europos užimtumo ir socialinės raidos metinėje apžvalgoje.

Remiantis reglamentu, kuriuo nustatoma Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė²²⁰, valstybių narių paprašyta į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus įtraukti konsultacijų su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant socialinius partnerius, proceso santrauką ir nurodyti, kaip buvo atsižvelgta į jų indėlį. Remiantis Komisijos gairėmis dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų rengimo²²¹, santraukoje turėtų būti nurodyta konsultacijų aprėptis, rūšis ir laikas. Preliminarūs EUROFOUND nacionalinių korespondentų tinklo atlikto tyrimo rezultatai²²² rodo, kad įsitraukimo mastas valstybėse narėse skiriasi. Kai kuriais atvejais tiek darbdavių organizacijos, tiek profesinės sąjungos praneša, kad 2021 m. jos turėjo pakankamai laiko dalyvauti rengiant arba vertinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą iki jo oficialaus pateikimo. Tačiau kitais atvejais socialiniai partneriai nurodė, kad konsultacijoms buvo skirta mažai laiko. Kalbant apie galimybę prisidėti prie ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano plėtojimo, dauguma socialinių partnerių nurodė, kad nėra patenkinti iš vyriausybės atstovų gautais atsiliepimais ir atsakymais. Jų dalyvavimas iš esmės buvo skirtas labiau informavimui nei konsultavimuisi. Ateityje adekvatus socialinių partnerių dalyvavimas įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą bus svarbus, jei norima užtikrinti sėkmingą planuojamų priemonių įgyvendinimą.

Pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas taip pat yra būtinas norint užtikrinti nacionalinę atsakomybę už reformas ir investicijas ir jų ilgalaikį poveikį. Remdamosi esama nacionaline praktika ir atsižvelgdamos į tai, kas nurodyta reglamente, kuriuo nustatoma Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, daugelis valstybių narių, rengdamos savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus, konsultavosi su pilietinės visuomenės organizacijomis ir kitais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais. Tai dera su 2021 m. Užimtumo gairėmis²²³ ir 2021 m. sausio mėn. paskelbtomis Europos Komisijos gairėmis valstybėms narėms. Remiantis Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto rezoliucija (pagrįsta jo narių ir suinteresuotųjų subjektų atstovų valstybėse narėse konsultacijomis), ribotas konsultacijų ir mainų laikas buvo kliūtis veiksmingam ir prasmingam pilietinės visuomenės organizacijų įsitraukimui²²⁴. Ateityje pilietinės visuomenės organizacijų patirtis užimtumo ir socialinės politikos srityse, be kita ko, susijusi su vietos lygmens projektais, bus svarbus pranašumas siekiant užtikrinti veiksmingą ir sklandžią atitinkamų reformų ir investicijų įgyvendinimo pažangą.

²²⁰ 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė.

²²¹ Europos Komisija, SWD(2021) 12 *final. Valstybėms narėms skirtos gairės dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų.*

²²² Šaltinis: EUROFOUND (2022), *Tripartite social dialogue and policy formation: Measures to promote recovery in the aftermath of the COVID-19 crisis* (dar nepaskelbta). Pastaba. Preliminarūs šiuo metu vykdomo EUROFOUND tyrimo dėl nacionalinių socialinių partnerių dalyvavimo rengiant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus rezultatai, kuriuos valstybės narės pateikė 2021 m. EUROFOUND nacionalinių korespondentų tinklas parengė 24 ataskaitas, pagrįstas socialinių partnerių ir tam tikru mastu vyriausybės atstovų nuomonėmis. DK ir MT ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai nebuvo įtraukti į šią preliminarų analizę. BG atveju gauta grįžtamoji informacija yra preliminarinė ir buvo viešai paskelbta prieš oficialų pateikimą.

²²³ Europos Sąjungos Taryba, 2021 m. spalio mėn., OL L 379, 2021 10 26, p. 1–5.

²²⁴ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (2021 m.), rezoliucija *Organizuotos pilietinės visuomenės dalyvavimas nacionalinių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų procesuose. Kas veiksminga, o kas ne?*, 2021 m. vasario mėn.

2.3.2 Politinis atsakas

Dėl naujausių pokyčių kai kurioms valstybėms narėms teko iš dalies pakeisti nacionalines taisykles, susijusias su naujomis užimtumo formomis ir lanksčiomis darbo sąlygomis, įskaitant nuotolinį darbą. 2020 m. liepos mėn. **Portugalija** pradėjo paskatų, įskaitant nuotolinį darbą ir dalijimąsi darbo vietomis, programą, kuria valstybės tarnautojai skatinti likti netankiai apgyvendintose teritorijose. Šiuo metu parlamente svarstomas naujas platesnis reglamentavimas, kuriuo būtų skatinamas nuotolinis darbas. 2020 m. lapkričio mėn. **Rumunija** iš dalies pakeitė galiojančią nuotolinio darbo reglamentavimo teisinę sistemą, įskaitant sąlygas darbdaviams, kad nuotolinis darbas taptų norma, ir reikalavimą, kad darbuotojai gautų visą informaciją ir įrangą, reikalingą nuotoliniam darbui atlikti. **Slovakija** iš dalies pakeitė savo darbo kodeksą, kad pagal dvišalę arba kolektyvinę sutartį būtų reglamentuojami namų biuro sukūrimas ir darbdavio teikiamas finansinis įnašas. Teisės aktų pakeitimai įsigaliojo 2021 m. kovo mėn. Vykdydama platesnio masto reformą **Ispanija** nustatė naują nuotolinio darbo privačiame ir viešajame sektoriuose reguliavimo sistemą. Naujoji teisinė sistema palanki mišrioms užimtumo formoms, nes užtikrina tokias pačias darbo sąlygas nuotoliniu būdu ir vietoje dirbantiems asmenims, vėliau iš dalies pakeista, be kita ko, siekiant, kad reikalavimų nesilaikymo atveju darbo inspekcijos privačiam sektoriui taikytų sankcijas. 2020 m. spalio mėn. **Slovėnija** iš dalies pakeitė Prokuratūros įstatymą, kad būtų patikslinta darbo laiko tvarka, susijusi su prokuratūros valstybės tarnautojų parengties ir budėjimo pareigomis. Savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane **Kipras** planuoja reglamentuoti lanksčią darbo tvarką ir reformuoti socialinės apsaugos sistemą, kad būtų integruota nauja skaitmeninių operacijų sistema, taip pat peržiūrėti galiojančius teisės aktus, kad socialinė apsauga būtų taikoma visiems, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis ir darbuotojus, dirbančius pagal nestandartines sutartis (daugiau informacijos žr. 2.1.2 skirsnyje). 2021 m. birželio mėn. **Graikija**, vykdydama platesnio masto darbo teisės reformą, į savo teisinę sistemą įtraukė lankstų darbo grafiką ir nuotolinį darbą.

Kai kurios valstybės narės, atsižvelgdamos į didėjančią platformų ekonomikos svarbą, ėmėsi priemonių jai reguliuoti. Be priemonių, pateiktų interpe dėl darbo kokybės, nuo 2020 m. liepos 1 d. **Nyderlandai** atnaujino galiojančią teisinę sistemą, pagal kurią maisto pristatymo veikla savarankiškai ir komerciniais pagrindais gali verstis tik vyresni nei 16 m. asmenys. 2020 m. spalio mėn. **Prancūzija** priėmė tikslinę priemonę, skirtą jaunimo iki 16 m. veiklai interneto platformose reguliuoti. 2021 m. balandžio mėn. ji priėmė reformą, kuria siekiama reguliuoti platformų ekonomiką transporto srityje. Vykdydama šią platesnio masto reformą **Prancūzija** taip pat nustatė priemonę, kuria siekiama užtikrinti tinkamą savarankiškai dirbančių asmenų atstovavimą transporto platformose ir skatinti socialinį dialogą, be kita ko, įsteigiant naują viešąją užimtumo platformų socialinių santykių instituciją (ARPE).

Kelios valstybės narės, laikydamosi 10 ramsčio principo (sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka), persvarstė savo taisykles, kuriomis siekiama užtikrinti adekvačią darbuotojų sveikatą ir saugą. 2020 m. liepos mėn. įsigaliojo **Latvijos** darbuotojų apsaugos įstatymo pakeitimas. Jo tikslas buvo apibrėžti nuotolinį darbą ir išplėsti esamų sveikatos ir saugos taisyklių aprėptį, kad jos apimtų tokio pobūdžio darbą, ir suvienodinti požiūrį tiek į standartinius, tiek į nestandartinius darbuotojus. 2020 m. gruodžio mėn. **Prancūzija** peržiūrėjo sveikatos priežiūros sektoriaus darbo sąlygas, kad sustiprintų prevenciją darbe ir paskatintų darbuotojus tirtis ir skiepytis. **Prancūzija** taip pat planuoja sukurti prevencijos

pasą, į kurią būtų įtraukti visi darbuotojų mokymai, susiję su rizikos prevencija darbe. 2020 m. gruodžio mėn. **Rumunija** atnaujino galiojančią sistemą, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo rizikos, susijusios su biologinių veiksnių poveikiu darbe, įskaitant COVID-19.

Kai kurios valstybės narės iš dalies pakeitė savo teisės aktus dėl atleidimo iš darbo, kad sušvelnintų COVID-19 krizės poveikį darbo rinkai. Ispanija iki 2022 m. vasario mėn. pratęsė reaguojant į pandemiją nustatytą laikiną draudimą nutraukti sutartį dėl *force majeure* aplinkybių ir atleisti iš darbo dėl objektyvių priežasčių (ekonominių, techninių, organizacinių ir gamybos), susijusių su COVID-19. **Italija** pratęsė 2020 m. kovo mėn. priimto draudimo laikinai atleisti iš darbo galiojimą iki 2021 m. birželio mėn. pabaigos bendrovėms, kuriose taikoma sutrumpinto darbo laiko tvarka.

Keliose valstybėse narėse siūlomos naujos ar iš dalies pakeistos darbo pagal terminuotą sutartį taisyklės siekiant reaguoti į esamus ir naujus sunkumus darbo rinkoje. Po priėmimo 2020 m. kovo mėn. Ispanija pratęsė atleidimo iš darbo pagal terminuotas ir neterminuotas sutartis sustabdymą iki 2021 m. rugsėjo mėn. pabaigos. Terminuotoms sutartims draudimas buvo dar kartą pratęstas iki 2022 m. vasario mėn. Be to, savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane **Ispanija** numatė supaprastinti ir pertvarkyti darbo sutarčių spektrą, įskaitant mokymo ir (arba) pameistrystės sutartis ir sezoninio darbo sutartis naudojimo peržiūrą, ir reikalauti dar geriau pagrįsti, kodėl sudaroma terminuota darbo sutartis, kad neterminuotos sutartys galiausiai taptų įprastinėmis. **Italija** atnaujino įstatymą, kuriuo leidžiama pratęsti arba atnaujinti terminuotas sutartis ne ilgesniam kaip dvylikos mėnesių laikotarpiui, nedarant poveikio bendrai ilgiausiai dvidešimt keturių mėnesių trukmei. 2020 m. birželio mėn. **Slovakija** priėmė pereinamojo laikotarpio nuostatą, kuria darbdaviams leidžiama pratęsti terminuotas sutartis, kurios turėjo būti nutrauktos, ir iš naujo dėl jų derėtis, ne ilgiau kaip du mėnesius nuo nepaprastosios padėties pabaigos. To nepadarius, darbo santykiai virsta neterminuotais. 2020 m. rugpjūčio mėn. **Lietuva** nustatė kriterijus, kuriuos turi atitikti laikinojo įdarbinimo agentūros, visų pirma dėl jų statuso ir gebėjimo vykdyti laikinojo įdarbinimo veiklą. 2020 m. gruodžio mėn. **Prancūzija** iš dalies pakeitė galiojančią mokamų atostogų sistemą ir pasiūlė naujas taisykles dėl tam tikrų terminuotų sutarčių pratęsimo pagal kolektyvines sutartis.

Pagal 5 ramsčio principą (saugus ir lankstus užimtumas) **kai kuriose valstybėse narėse taip pat buvo įdiegtos tikslinės perėjimo prie neterminuoto darbo skatinimo priemonės. 2021 m. liepos mėn. Ispanija** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą iš dalies pakeitė bazinį valstybės tarnautojo statutą, kad sumažintų pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų skaičių viešajame sektoriuje ir užkirstų kelią piktnaudžiavimui tokio pobūdžio užimtumu. 2022 m. gruodžio mėn. numatytos papildomos laikinųjų darbuotojų padėties stabilizavimo procedūros ir atitinkamai bus pakeisti konkretiems sektoriams (kaip antai sveikatos priežiūros ir švietimo) skirti statutai. Siekdama skatinti terminuotų sutarčių pavertimą neterminuotomis, 2020 m. rugpjūčio mėn. **Portugalija** patvirtino priemoną, kurios vertė du kartus viršija sutartyje numatytą bazinį mėnesinį darbo užmokestį (iki maždaug 2 200 EUR ribos). 2021 m. gegužės mėn. **Italija** priėmė naują pakartotinio įdarbinimo sutartį, kuria siekiama remti terminuotų darbo sutarčių keitimą ir skatinti judėjimą darbo rinkoje. Šia priemone siekiama skatinti neterminuotą užimtumą laikinai atleidžiant darbdavius nuo socialinio draudimo įmokų.

Keliose valstybėse narėse toliau dedamos pastangos kovoti su nedeklaruojamu darbu ir imamasi papildomų priemonių, įskaitant darbo inspekcijų gebėjimų stiprinimą. Graikija planuoja keisti mokesčių ir socialinės apsaugos tvarką kultūros ir meno sektoriuje, kad paskatintų dirbti deklaruojamą darbą. 2021 m. vasario mėn. **Ispanija** priėmė veiksmų planą, kuriuo siekiama sureguliuoti namų ūkio priežiūros sektoriaus darbuotojų darbo užmokestį ir socialinio draudimo įmokas per darbo inspekcijas, informuotumo didinimo kampanijas ir techninę pagalbą. Iki 2021 m. kovo mėn. **Ispanijos** darbo inspekcija išsiuntė darbdaviams daugiau kaip 45 000 laiškų. Dėl to buvo įteisinta apie 30 000 namų ūkio darbuotojų. Vykdydama platesnio masto reformą **Kroatija** priėmė 2021–2024 m. nacionalinį kovos su nedeklaruojamu darbu planą, į kurį įtrauktos kelios teisėkūros ir su teisėkūra nesusijusios priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimui netipinėmis darbo formomis, didinti informuotumą apie teisėto darbo naudą ir skatinti sąžiningą konkurenciją. **Lietuva** priėmė naują tikslinę priemonę, skirtą kovai su nedeklaruojamu darbu statybos sektoriuje. Pagal šią priemonę, kuri turėtų įsigalioti nuo 2022 m. sausio mėn., bus reikalaujama, kad visi statybose dirbantys asmenys turėtų statytojo tapatybės kortelę ir kad darbdaviai visus būtinus duomenis siųstų į centralizuotą identifikavimo sistemą. Be to, **Lietuva** iš dalies pakeitė savo darbo teisę, siekdama užtikrinti darbo užmokesčio ir kitų darbo teisių (be kita ko, dienpinigių ir komandiruočių išlaidų) mokėjimo skaidrumą visiems darbuotojams. Numatoma, kad pakeitimai įsigalios nuo 2022 m. sausio mėn. Vykdydama platesnio masto reformą **Rumunija** planuoja įteisinti darbą namų ūkyje įvesdama paslaugų kvitus; numatoma, kad ši nuostata įsigalios 2022 m. pradžioje.

Kelios valstybės narės šiek tiek pakeitė savo valstybines užimtumo tarnybas, kad jos geriau reaguotų į naujausius darbo rinkos pokyčius. 2020 m. lapkričio mėn. **Estijoje** priimta nauja 2021–2023 m. užimtumo programa, kuria siekiama geriau remti asmenis, susiduriančius su užimtumo kliūtimis, visų pirma ilgalaikius bedarbius. 2020 m. gruodžio mėn. **Graikija** sukūrė platformą „myOAEDlive“, per kurią bedarbiams ir įmonėms internetu teikiamos konsultavimo paslaugos, prireikus įskaitant vertimą žodžiu iš užsienio kalbų ir į jas. 2020 m. gruodžio mėn. **Suomija** patvirtino bandomąjį projektą, kuriuo siekiama sustiprinti užimtumo paslaugų teikimą vietos lygmeniu. Dalyvaujant 25 bandomiesiems rajonams, kuriuos sudaro 118 savivaldybių, vietos valdžios bandomosiomis programomis siekiama padidinti darbo ieškančių asmenų, visų pirma ilgalaikių bedarbių ir pažeidžiamų asmenų, užimtumą ir juos mokyti, kad būtų užtikrintas kvalifikuotos darbo jėgos prieinamumas. Projektas pradėtas 2021 m. kovo mėn. ir turėtų būti baigtas 2023 m. birželio mėn. 2020 m. gruodžio mėn. **Vengrija** pristatė naują darbo vietos parinkimo portalą „KarrierM“, kuriame teikiama informacija tiek darbo ieškantiems asmenims, tiek darbdaviams. Portale, kurio bendras biudžetas yra 2,8 mlrd. HUF (7,6 mln. EUR), taip pat teikiamos individualios konsultacijos ir parama darbo ieškantiems asmenims. Tačiau, vykdydama platesnio masto reformą, 2021 m. vasario mėn. **Vengrija** priėmė naują teisinę sistemą, kuria iš VUT priemonių rinkinio pašalinta finansinė parama mokymo įkainiams ir susijusioms kelionės išlaidoms padengti. Dėl šio pakeitimo gali sumažėti darbo ieškančių asmenų paskatos pradėti mokytis.

Valstybės narės ėmėsi priemonių siekdamas pagerinti valstybinių užimtumo tarnybų teikiamą paramą ir pasiekti labiau pažeidžiamas gyventojų grupes. **Liuksemburgas** pradėjo projektą „eADEM“, kuriuo siekiama skaitmenizuoti valstybines užimtumo tarnybas ir didinti veiksmingumą atnaujinant IT įrangą. Remiantis Liuksemburgo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu, projektą buvo numatyta pradėti 2021 m. vasario mėn. ir užbaigti

iki 2024 m. pabaigos arba 2025 m. pradžios. 2021 m. balandžio mėn. pradėta taikyti priemonė, kuria siekiama padidinti VUT teikiamų skaitmeninių paslaugų skaičių, o darbo pasiūlymai nuo šiol bus prieinami visiems darbo ieškantiems asmenims, ne tik užsiregistravusiems bedarbiams. Tai įvyko po atnaujintos verslo federacijos ir VUT partnerystės (2020 m. gruodžio mėn.) ir 2020 m. lapkričio mėn. įsigaliojusios profesinio perklasifikavimo sistemos reformos. 2020 m. gruodžio mėn. **Rumunija** pradėjo Europos socialinio fondo finansuojamą projektą, skirtą valstybinių užimtumo tarnybų struktūroms modernizuoti, plėtojant darbo ieškančių asmenų, įskaitant priklausančius pažeidžiamoms grupėms, bylų valdymo paslaugas. **Rumunija** taip pat planuoja naują platformą, skirtą gerinti valstybinių užimtumo tarnybų paslaugas darbdaviams, įskaitant 900 darbuotojų mokymą ir bendradarbiavimo su teritorinėmis užimtumo agentūromis skatinimo veiksmus. 2020 m. liepos mėn. **Airija** priėmė laikiną priemonę, kuria siekiama padidinti valstybinių užimtumo tarnybų gebėjimus remti darbo ieškančius asmenis teikiant pagalbą ieškant darbo, be kita ko, pasitelkiant kitas tarnybas, su kuriomis sudarytos sutartys, ir vietos įdarbinimo agentūras. 2019 m. **Bulgarija** pradėjo teikti naują paslaugą – mobilųjį darbo jėgos biurą, kad galėtų teikti įdarbinimo paslaugas atokiose vietovėse, kuriose nėra nuolatinio biuro. Dėl COVID-19 pandemijos sustabdytas mobiliųjų darbo biurų darbas vėl atnaujintas 2021 m. liepos mėn.: daugiau kaip 1 400 darbo ieškančių asmenų buvo suteiktos konsultacijos ir parama. Į **Belgijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtrauktos priemonės, kuriomis siekiama skatinti įvairių valdžios lygmenų keitimąsi duomenimis apie trumpalaikius bedarbius. Tikslas – geriau remti VUT, kad jos pasiektų šią konkrečią grupę, imantis papildomų veiksmų, kuriuos rengia regioninės valstybinės užimtumo tarnybos (pvz., Flandrijos regione). 2022 m. sausio mėn. **Belgijos** Valonijos regione bus įgyvendintos priemonės, kuriomis darbo ieškantiems asmenims bus teikiamos labiau individualizuotos orientavimo paslaugos. Tai apima skaitmeninių priemonių diegimą ir geresnius darbo vietos parinkimo veiksmus, skirtus pažeidžiamiausiems darbo ieškantiems asmenims. 2021 m. rugsėjo mėn. **Graikija** priėmė teisės aktus dėl valstybinės užimtumo tarnybos naujos valdymo sistemos ir planuoja investuoti į vietos filialų modernizavimą, įskaitant veiksmus, kuriais siekiama gerinti įvaizdį, komunikaciją ir konsultavimą.

Kai kurios valstybės narės, laikydamosi 4 ramsčio principo (aktyvi parama užimtumui), nustatė laikinas priemones, kuriomis siekiama padidinti esamų aktyvios darbo rinkos politikos sistemų veiksmingumą, visų pirma sprendžiant ilgalaikio nedarbo problemą. 2020 m. liepos mėn. **Airija** patvirtino laikiną priemonę, pagal kurią šešis mėnesius ar ilgiau darbo neturintiems asmenims būtų numatyta 10 000 papildomų darbo vietų ir profesinės patirties programų. 2020 m. spalio mėn. **Graikija** priėmė naują užimtumo subsidijų programą, skirtą 100 000 naujų darbo vietų privačiame sektoriuje. Valstybė dengia šešių mėnesių naujai įdarbintų darbuotojų socialinio draudimo įmokas ir suteikia papildomą 200 EUR mėnesinę darbo užmokesčio subsidiją asmenims, kurie anksčiau buvo ilgalaikiai bedarbiai. Nuo 2022 m. sausio mėn. programa bus išplėsta sukuriant 50 000 naujų vietų. 2020 m. gruodžio mėn. **Belgijos** Valonijos regione įvesta nauja laikina samdos subsidija, skirta ilgalaikiams bedarbiams sektoriuose, kuriuos labai paveikė COVID-19 krizė. Naujosios priemonės vertė – 1 000 EUR per mėnesį ne ilgiau kaip 24 mėnesius ir ji taikoma papildomai prie kitos samdos išmokos, kuri ilgainiui sumažinama. 2020 m. gruodžio mėn. **Prancūzija** išplėtė bandomąjį projektą *territoires zéro chômeurs*, kuriuo siekiama dar labiau integruoti ilgalaikius bedarbius. Įgyvendinant šį projektą, priemonė „CDI inclusion“ konkrečiai skirta vyresniems nei 57 m. darbuotojams, su kuriais sudaromos pritaikytos neterminuotos sutartys. Projektas buvo išplėstas aprėpiant 50 naujų regionų dar penkerius metus. **Austrija** patvirtino

naują finansinį asignavimą, skirtą ilgalaikių bedarbių integracijai į darbo rinką remti ir geresnėms valstybinės užimtumo tarnybos orientavimo paslaugoms bei paramai teikti, įskaitant pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą finansuojamas priemonės įgūdžiams gerinti. 2021 m. sausio mėn. **Suomijoje** įsigaliojo keli darbo teisės pakeitimai. Jais siekiama teikti labiau pritaikytas ir integruotas paslaugas pažeidžiamiesiems asmenims, visų pirma ilgalaikiams bedarbiams. 2021 m. gegužės mėn. **Danija** susitarė skirti 159 mln. DKK (apie 21 mln. EUR) ilgalaikiam nedarbui mažinti ir nukentėjusių asmenų, visų pirma vyresnių nei 50 m. darbo ieškančių asmenų, integracijai į darbo rinką remti.

Valstybės narės, laikydamosi 13 ramsčio principo dėl bedarbio pašalpų, **ėmėsi naujų priemonių (daugiausia laikinų) arba išplėtė esamas, kad sustiprintų savo nedarbo išmokų sistemas**. 2020 m. rugpjūčio mėn. **Danija** įgyvendino laikiną priemonę, pagal kurią žemos kvalifikacijos darbo ieškantiems asmenims, pradedantiems profesinio mokymo kursus, mokamos didesnės bedarbio išmokos (iki 110 proc.). 2020 m. lapkričio mėn. **Portugalija**, taikydamą laikinąsias pandemijos poveikio mažinimo priemones, pakoregavo bedarbio pašalpų apskaičiavimo formulę tais atvejais, kai sumažinamas garantijos gauti išmokas laikotarpis, ir laikinai sustabdė išimtinės teisės pareigą (taigi gaunant bedarbio pašalpas galima imtis savarankiško darbo). 2020 m. gruodžio mėn. **Portugalija** pratęsė teisę į bedarbio pašalpas, kurios galiojimas turėjo baigtis 2021 m., dar šešioms mėnesiams. **Belgija** sustabdė proporcingą bedarbio pašalpų mažinimą iki 2021 m. rugsėjo mėn. pabaigos ir įšaldė jas tokia lygyje, į kurį gavėjas turėjo teisę 2020 m. balandžio mėn. 2021 m. gegužės mėn. **Ispanijoje** priimta laikina bedarbio išmokų sistema iki 2021 m. rugsėjo mėn. (776 EUR vertės), skirta menininkams, anksčiau mokėjusiems nedarbo draudimo įmokas (4–6 mėnesiams, jei 2019 m. sumokėta bent 20–55 dienų įmoka). **Estija** patvirtino reformą, pagal kurią nuo 2021 m. gerokai padidinamas bedarbio pašalpos dydis. Nuo 2020 m. rugpjūčio 1 d. draudimo nuo nedarbo išmokos grynoji pajamų pakeitimo norma padidėjo nuo 50 proc. iki 60 proc. ankstesnio uždarbio per pirmąsias 100 nedarbo dienų. Be to, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytas mechanizmas, kaip padidinti maksimalią bedarbio pašalpų mokėjimo trukmę didelio nedarbo atveju. **Lietuvoje** darbuotojams, kurie nustoja gauti išmokas grįžę į darbą, tapo lengviau vėl prašyti bedarbio pašalpų, jei jie vėl tampa bedarbiais.

Kai kuriomis priemonėmis, priimtomis dėl bedarbio pašalpų sistemų, siekiama pagerinti konkrečių gyventojų grupių padėtį. Atsižvelgdamas į COVID-19 krizę, **Liuksemburgas** priėmė laikiną priemonę, pagal kurią speciali sutrumpinto darbo laiko tvarka pratęsta iki 2021 m. birželio mėn. Kompensacijos už dalinį nedarbą dydis pagal darbo kodeksą negali būti mažesnis už nustatytą minimalų socialinį darbo užmokestį nekvalifikuotiems darbuotojams. 2020 ir 2021 m. **Italija** patvirtino laikinąsias nuostatas, kuriomis sustabdomas laipsniškas bedarbio pašalpų mažinimas ir išplečiamos potencialių paramos gavėjų kategorijos. 2020 m. gruodžio mėn. ji taip pat patvirtino laikiną pajamų rėmimą mėnesine 500 EUR suma bedarbėms arba vienišoms moterims, turinčioms išlaikomų vaikų. Priemonė galios iki 2023 m., jos bendros išlaidos neviršys 5 mln. EUR per metus. 2021 m. balandžio mėn. **Latvija** nuo 4 iki 6 mėnesių pratęsė 2020 m. kovo mėn. nustatytą laikiną 180 EUR paramą bedarbio pašalpą gaunantiems asmenims. Be to, 2020 m. gruodžio mėn. **Latvijoje** nustatyta laikina bedarbio pašalpa (500 EUR pirmuosius du mėnesius ir 375 EUR kitus du mėnesius), skirta jauniems absolventams, užsiregistravusiems kaip bedarbiai. Abi šios priemonės nustojo galioti 2021 m. birželio 30 d. Be to, laikinąją išmoką papildė nuolatinė priemonė, pagal kurią iki dviejų kartų atnaujinamas bedarbio pašalpų mokėjimas ir visiškai kitų (t. y. neįgalumo)

pašalpų padengimas. Abi potencialių paramos gavėjų grupės turėjo būti registruotos VUT ir dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos programose. **Austrija** iš dalies pakeitė draudimo nuo nedarbo įstatymą, kad suteiktų laikiną paramą dirbantiems tėvams, auginantiems vaikus iki 14 m. arba neįgalius vaikus (amžius neribojamas). Priemonė, kurios galiojimas pratęstas iki 2021 m. liepos mėn., taip pat taikoma vyresnio amžiaus žmonės prižiūrintiems asmenims. **Austrija** taip pat priėmė laikinas priemones, skirtas kultūros ir kūrybos sektoriaus darbuotojams, kurie prarado pajamas, remti vienkartinėmis 1 000–3 500 EUR subsidijomis, atsižvelgiant į konkretų atvejį. 2020 m. rugpjūčio mėn. **Airija** iš dalies pakeitė galiojančią reguliavimo sistemą, kad laikinos bedarbio išmokos būtų mokamos dėl pandemijos darbo netekusiems asmenims, o išmokų dydžiai būtų perskaičiuojami atskirais etapais.

Valstybės narės pakoregavo savo reglamentavimo sistemas, kad užtikrintų bedarbio pašalpų adekvatumą ir aprėptį, taip pat atsižvelgdamos į atitiktis reikalavimams sąlygas. 2020 m. gruodžio mėn. **Suomija** nustatė priemonę, kuria siekiama supaprastinti bedarbio pašalpų skyrimo sąlygas, visų pirma trumpalaikėse švietimo programose dalyvaujantiems darbo ieškantiems asmenims. Taip pat tikimasi, kad priemone bus sumažintas VUT darbo krūvis ir bus užtikrinta, kad išteklių būtų skiriami tiems, kuriems jų labiausiai reikia. **Italija** finansavo laikinas pajamų išmokas sezoniniams darbuotojams, nenuolatiniams darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims. **Estija** iš dalies pakeitė galiojantį reglamentą, kad nuo 2021 m. sausio mėn. bedarbio pašalpos dydis būtų padidintas nuo 35 proc. iki 50 proc. minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio. **Graikija**, 2021 m. gegužės mėn. nutraukusi nuolatinių bedarbio pašalpų mokėjimo laikiną pratęsimą, planuoja platesnę esamų bedarbio pašalpų sistemų reformą. Tikslas – didinti adekvatumą ir aprėptį, skatinti spartesnę grįžimą į darbo rinką ir šalinti kliūtis, trukdančias ugdyti įgūdžius. 2021 m. birželio mėn. **Suomijoje** galiojanti teisinė sistema pratęsta iki 2021 m. rugsėjo mėn., kad darbo ieškantys asmenys bedarbio pašalpas gautų avansu šešis mėnesius vietoj įprasto dviejų mėnesių laikotarpio. 2021 m. birželio mėn. **Malta** pradėjo esamų bedarbio pašalpų sistemų vertinimą ir parengė ataskaitą, kurioje bus pateikti konkretūs įrodymai, kaip užtikrinti veiksmingą aprėptį ir didesnę išmokų adekvatumą, kartu didinant paskatas dirbti. Tikimasi, kad, įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, ataskaita bus paskelbta iki 2022 m. vidurio.

Kai kurios valstybės narės priėmė naujas taisykles arba iš dalies pakeitė esamas, siekdamas skatinti laisvą darbuotojų judėjimą ir kartu užtikrinti darbuotojų teisių apsaugą. 2021 m. balandžio mėn. **Rumunija** patvirtino naujas nuostatas, kuriomis siekiama užtikrinti teisinę apsaugą Rumunijos piliečiams, dirbantiems užsienyje pagal įdarbinimo agentūrų koordinuojamas sutartis, neatsižvelgiant į jų kilmę (iš Rumunijos ar kitos valstybės narės). 2021 m. balandžio mėn. **Suomija** iš dalies pakeitė galiojančią teisinę sistemą dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sezoninio darbo tikslais sąlygų. Šia priemone siekiama sumažinti darbdaviams ir sezoniniams darbuotojams iš užsienio tenkančią administracinę naštą, be to, ji papildyta 2021 m. spalio mėn. įsigaliosiančiais papildomais pakeitimais, kuriais siekiama užkirsti kelią nesąžiningai darbo praktikai ir ją nustatyti. 2021 m. birželio mėn. **Liuksemburgas** pratęsė mokesčių susitarimų su **Belgija** ir **Prancūzija** galiojimą šalyje įdarbintiems, bet šiuo metu nuotoliniu būdu dirbantiems darbuotojams; vėliau jų galiojimas buvo pratęstas dar kartą atitinkamai iki gruodžio 31 d. ir lapkričio 15 d. **Liuksemburgo** ir **Vokietijos** susitarimas pratęsiamas kas mėnesį.

Kelios valstybės narės pritaikė savo socialinių partnerių dalyvavimo ir kolektyvinių derybų sistemas pagal 8 ramsčio principą (socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas). 2021 m. vasario mėn. **Prancūzija** priėmė naują kolektyvinių derybų viešajame sektoriuje teisinę sistemą, įskaitant derybų objekto, kaip antai pameistrystės, apibrėžtį ir kompensavimo politikos įgyvendinimą. 2021 m. balandžio mėn. **Prancūzija** priėmė reformą, kuria siekiama stiprinti platformų ekonomikos socialinį dialogą rengiant rinkimus ir skiriant atstovus bei nacionalinį organą, atsakingą už rinkimų organizavimą. 2021 m. liepos mėn. **Kipras** organizavo Darbo patariamąsios tarybos konvenciją, kad su socialiniais partneriais aptartų kelias svarbias reformas šalyje siekiant užtikrinti veiksmingą kolektyvinių derybų, savitarpio susitarimų ir darbo ginčų prevencijos bei sprendimo mechanizmų veikimą. **Graikija** atnaujino kolektyvinės darbo teisės sistemą, sukurdamą skaitmeninį profesinių sąjungų registrą, reglamentuodama teisę streikuoti ir iki 33 proc. padidindama streikuojančių viešųjų paslaugų įmonių teikiamų būtiniausių paslaugų dalį. Pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Ispanija** planuoja pagerinti kolektyvinių derybų veikimą iš dalies pakeisdama atitinkamas teises taisykles ir įtraukdama derybų struktūros pakeitimus, kad sustiprintų derybų šalių atstovavimą, praturtintų dialogo turinį ir padidintų teisinį tikrumą dėl jo įgyvendinimo ir poveikio. Be to, vykdydama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane pasiūlytas reformas, **Rumunija** planuoja iš dalies pakeisti teisinę sistemą, kad pagerintų socialinio dialogo veikimą.

2.4 8 gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 8 užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama skatinti lygias galimybes visiems, socialinę įtrauktį ir kovoti su skurdu laikantis 2 (lyčių lygybės), 3 (lygių galimybių), 11 (vaikų priežiūros ir paramos vaikams), 12 (socialinės apsaugos), 14 (minimalių pajamų), 15 (senatvės pajamų ir pensijų), 16 (sveikatos priežiūros), 17 (neįgalųjų įtraukties), 18 (ilgalaikės priežiūros), 19 (būsto ir paramos benamiams) ir 20 (galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis) ramsčio principų. 2.4.1 skirsnyje pateikiama pagrindinių rodiklių analizė, o 2.4.2 skirsnyje pateikiama informacijos apie valstybių narių politikos priemonės, susijusias su socialinės apsaugos sistemomis ir socialine įtrauktimi.

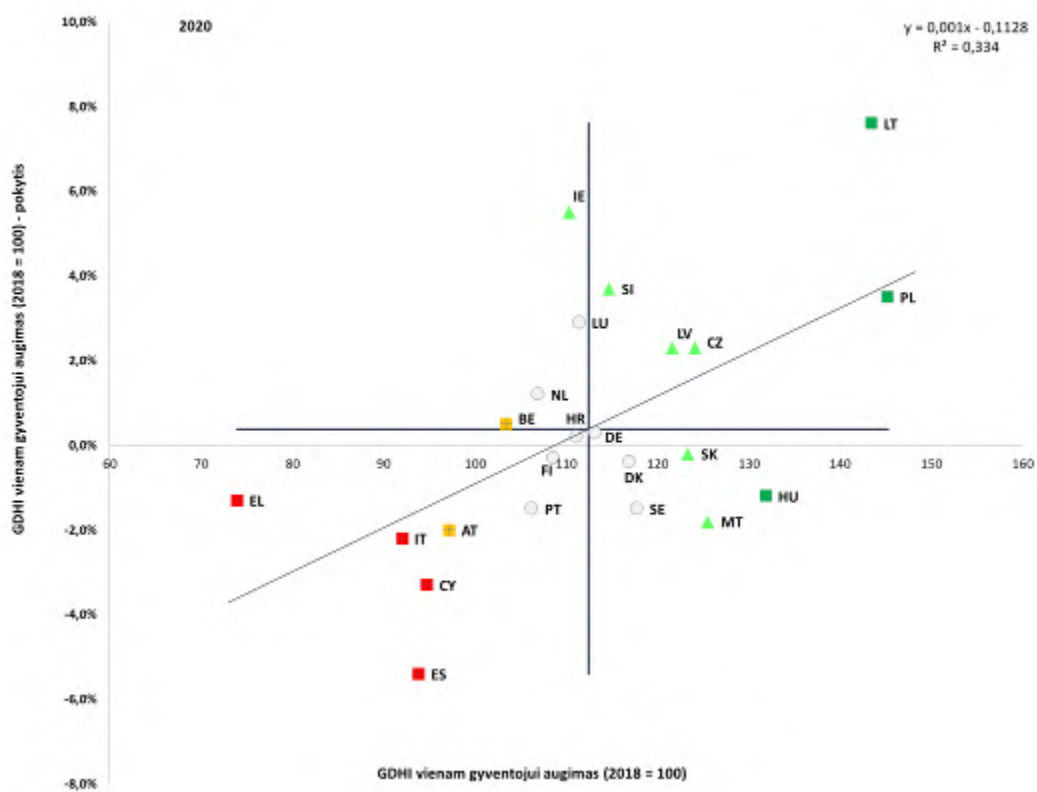
2.4.1 Pagrindiniai rodikliai

Nepaisant COVID-19 krizės, bendrosios namų ūkių disponuojamosios pajamos (GDHI) vienam gyventojui 2020 m. valstybėse narėse iš esmės išliko stabilios. Labiausiai jos padidėjo Lietuvoje, po to – Airijoje ir Lenkijoje (atitinkamai 10,2, 5,7 ir 4,9 proc. punkto) – žr. 2.4.1 pav. Labiausiai sumažėjo Ispanijoje, Kipre, Maltoje ir Italijoje (atitinkamai –5,4, –3,2, –2,3 ir –2,1 proc. punkto). Vis dėlto didžiajai daugumai ES šalių buvo būdingi daug mažesni skirtumai. Kaip aptarta 2.1.1 skirsnyje, šio rodiklio skirtumai valstybėse narėse, be kita ko, atspindi sektorinius skirtumus, susijusius su COVID-19 krizės poveikiu, taip pat skirtingą pajamų rėmimo sistemų taikymo aprėptį ir automatinių stabilizatorių veikimą. Kai kuriose valstybėse narėse realiosios bendrosios disponuojamosios pajamos vienam gyventojui vis dar nesiekia 2008 m. verčių, taigi, tai yra prasti rezultatai (Austrija²²⁵) arba kritinė padėtis (Graikija, Italija, Ispanija ir Kipras).

²²⁵ Belgija taip pat yra prastų rezultatų šalis, tačiau GDHI vienam gyventojui viršija 2008 m. lygį.

2.4.1 pav. Nepaisant COVID-19 krizės, bendrosios namų ūkių disponuojamosios pajamos (GDHI) vienam gyventojui 2020 m. valstybėse narėse iš esmės išliko stabilios.

Realiosios bendrosios disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 m. = 100) 2020 m. ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. Nėra BG, EE, FR ir RO duomenų.

Šaltinis: Eurostatas, [tepsr_wc310].

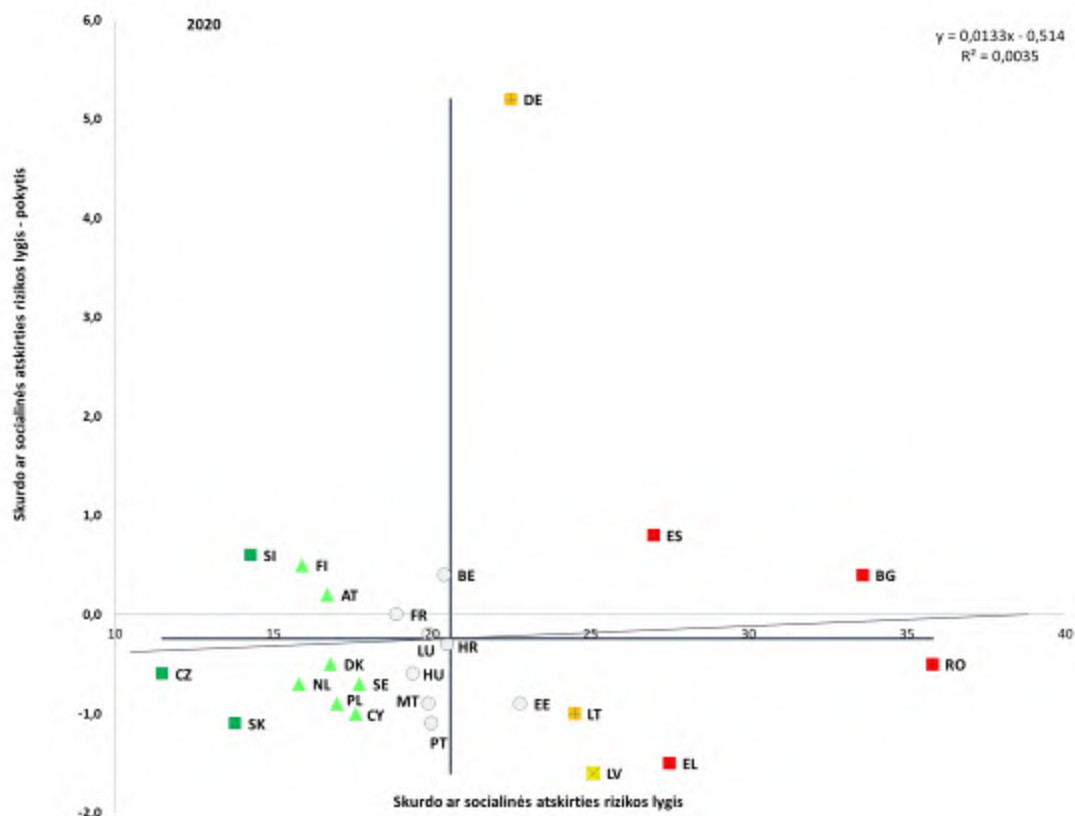
Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis (AROPE) 2020 m. daugumoje valstybių narių iš esmės nepakito arba sumažėjo, tačiau vis dar yra didelių skirtumų. Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane Komisija nustatė pagrindinį 2030 m. tikslą – sumažinti AROPE asmenų skaičių 15 mln. 2020 m. didžiausias AROPE rodiklis buvo Rumunijoje, Bulgarijoje, Graikijoje ir Ispanijoje (atitinkamai 35,8 proc., 33,6 proc., 27,5 proc. ir 27 proc.), o mažiausias – Čekijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje ir Nyderlanduose (11,5 proc., 13,8 proc., 14,3 proc. ir 15,8 proc.). Iš šalių, kuriose šis lygis aukštas, Rumunijoje užfiksuotas nedidelis (0,5 proc. punkto) sumažėjimas iki 35,8 proc., o Bulgarijoje ir Ispanijoje užfiksuotas nedidelis padidėjimas (atitinkamai 0,4 proc. punkto ir 0,8 proc. punkto), tačiau, remiantis socialinių rodiklių suvestinės metodika, padėtis visose tose šalyse vis dar yra kritinė. Lietuva ir Vokietija yra prastų rezultatų šalys (žr. 2.4.2 pav.), tačiau reikia pažymėti, kad pastarojoje dėl didelių duomenų rinkimo pokyčių serijoje įvyko didelis pertrūkis²²⁶. Didžiausias AROPE lygio kritimas užfiksuotas Latvijoje (1,6 proc. punkto iki

²²⁶ Nuo 2020 m. Vokietija ES SPGS duomenis apie AROPE rodiklį gauna iš apklausos (*Mikrozensus*), kuris skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Taip siekiama pagerinti pagrindinių duomenų kokybę po AROPE rodiklio pasikeitimo 2021 m. Šis pokytis taip pat parodė, kad AROPE taikant ankstesnę metodiką buvo nepakankamai įvertintas, ir dėl to atsiranda duomenų laiko eilučių lūžis. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami. 2020 m. Vokietijos AROPE rodiklis nuo 17,3 proc. 2019 m. pakyla iki 22,5 proc. 2020 m., t. y. padidėja 5,2 proc. punkto. Šis padidėjimas turėtų būti laikomas statistiniu pokyčiu, nulemtu duomenų šaltinio patobulinimo.

25,1 proc.), toliau tęsiant buvusią mažėjimo tendenciją, nors lygis vis dar lieka aukštas. Tarp šalių, kuriose AROPE lygis žemiausias, padėtis dar labiau pagerėjo Slovakijoje – 1,1 proc. punkto iki 13,8 proc., ir Čekijoje – 0,6 proc. punkto iki 11,5 proc. AROPE rodikliai įvairiuose Europos regionuose įvairuoja labiau nei tarp valstybių narių. Didžiuliai skirtumai gali atsirasti vienoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, Ispanijoje ir Italijoje – žr. 3 priedo 8 pav.

2.4.2 pav. Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis daugumoje valstybių narių iš esmės nepakito arba sumažėjo, tačiau vis dar yra didelių skirtumų

Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių gyventojų dalis (%) 2020 m. ir pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IE ir IT duomenų nėra, o FR, LV, NL, PL ir SK duomenys yra negalutiniai. BE, DE ir LU duomenų eilutės yra su lūžiais. Nuo 2020 m. Vokietija ES SPGS duomenis apie AROPE rodiklį gauna iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami. Po 2021 m. atliktos esminio rodiklio peržiūros jo apibrėžtis šiek tiek skiriasi nuo ankstesnės [[ilc_peps01](#)] apibrėžties²²⁷.

Šaltinis: Eurostatas, [[tepsr_lm410](#)].

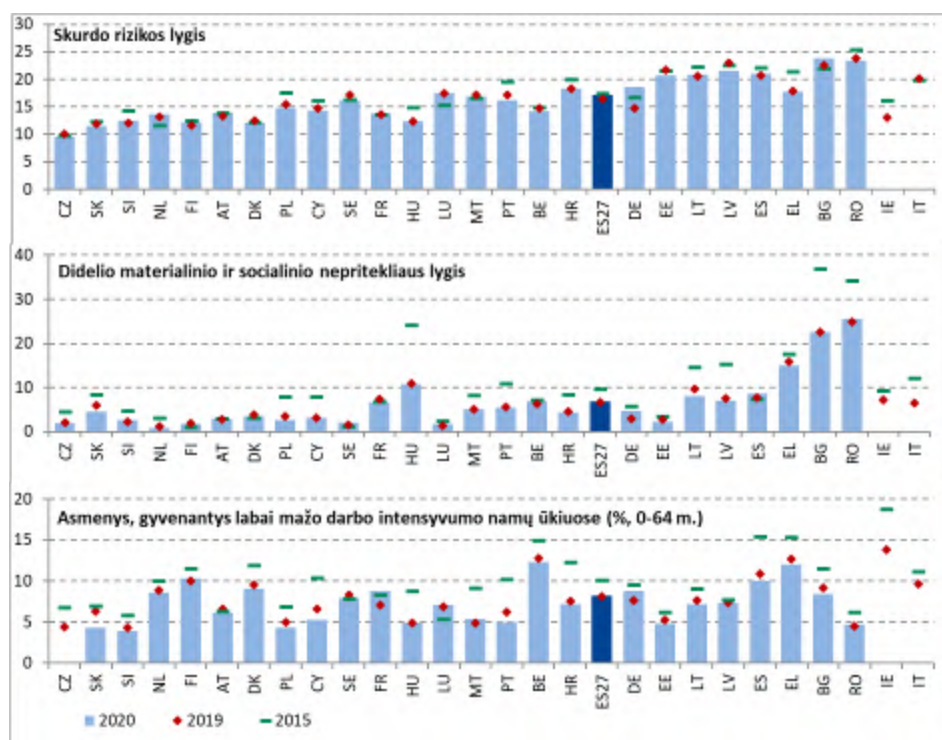
Skubios vyriausybių intervencinės priemonės padėjo sumažinti pandemijos poveikį pajamų skurdo rizikai, dideliame materialiniame ir socialiniame nepritekliui ir žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, daliai. 2020 m. skurdo rizikos rodiklis (remiantis ES SPGS ir 2019 m. pajamų lygiu) visose valstybėse narėse

²²⁷ Dabartinis didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus lygio rodiklis pakeitė ankstesnį didelio materialinio nepritekliaus lygio rodiklį. Išsamią informaciją žr. atitinkamoje [Eurostato svetainėje](#). Be to, 2019 m. rodiklis „Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenantys asmenys“ taikytas 0–59 m. amžiaus grupei, o nuo 2020 m. – 0–64 m. amžiaus grupei.

išliko gana stabilus (žr. 2.4.3 pav. viršutinę dalį). Eurostato išankstiniais įverčiais (susijusiais su 2020 m. pajamomis)²²⁸, palyginti su 2019 m., jo didėjimas buvo suvaldytas bent pusėje valstybių narių (o Estijoje, Lietuvoje, Suomijoje, Rumunijoje ir Čekijoje šiek tiek sumažėjo). Vis dėlto numatoma, kad Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Slovėnijoje ir mažesniu mastu Italijoje šis rodiklis kiek išaugs. Didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis 2020 m. iš esmės²²⁹ išliko stabilus, nors konvergencija buvo nedidelė. Keliose šalyse (Lietuvoje, Slovakijoje, Lenkijoje ir Graikijoje) užfiksuotas nedidelis sumažėjimas, o kitose (Ispanijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje) – išlaikytas stabilumas arba nedidelis padidėjimas. Žmonių, gyvenančių namų ūkyje, kuriame beveik nė vienas narys neturi darbo, dalis taip pat²³⁰ išliko stabili, ir tai atspindi strategines pastangas apriboti darbo vietų praradimą. Teigiamos išimtys – Slovakija ir Portugalija (atitinkamai 2 ir 1,2 proc. punkto sumažėjimas), o Prancūzijoje nustatytas padidėjimas (1,7 proc. punkto).

2.4.3 pav. Nuo 2015 m. gerėję AROPE sudedamųjų dalių rezultatai beveik visose valstybėse narėse išlaikyti net per krizę įgyvendinus politines intervencines priemones

Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio esminio rodiklio sudedamosios dalys (% , 2015 m., 2019 m., 2020 m.)

²²⁸ Paskelbta 2021 m. liepos mėn. [Eurostato svetainėje](#). Prisijungta 2021 m. rugsėjo 16 d. Aptariami tik statistiškai reikšmingi pokyčiai. Nėra Maltos įverčių, o Prancūzijos ir Rumunijos įverčiai neišskaidyti.

²²⁹ Rodiklis „didelis materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis“ pakeičia rodiklį „didelis materialinio nepritekliaus lygis“ kaip AROPE lygio sudedamąją dalį, išplečiant nepritekliaus sąvoką – naują nepritekliaus aspektų sąrašą žr. [susijusiame Eurostato žodynėlio tinklalapyje](#), o išsamesnę informaciją [Socialinės apsaugos komiteto rodiklių pogrupio rašte](#).

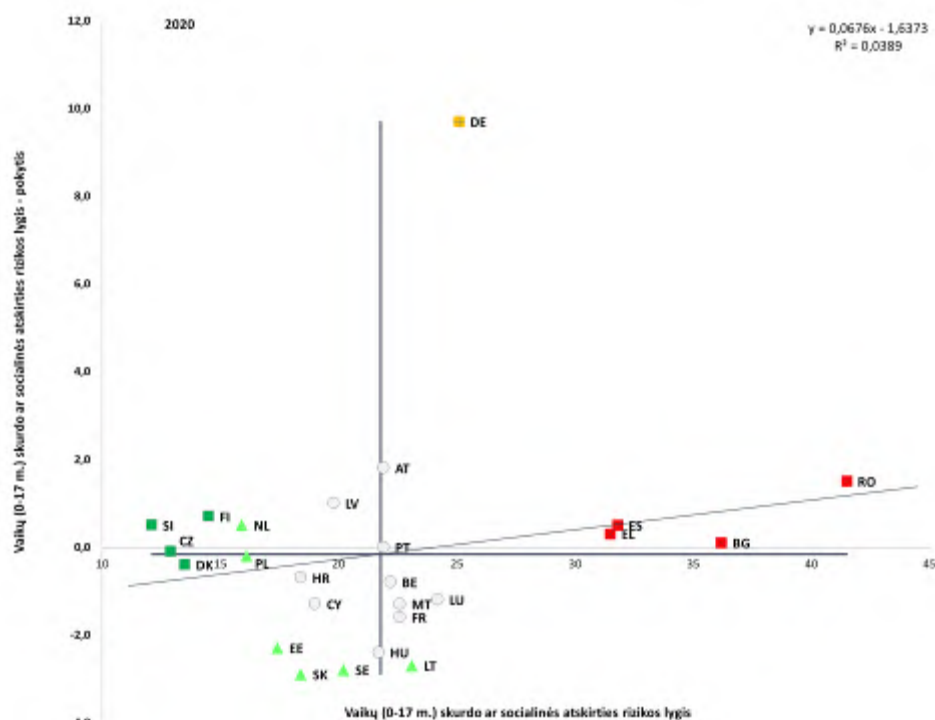
²³⁰ Namų ūkiai, kuriuose suaugusieji (18–64 m. asmenys, išskyrus 18–24 m. studentus ir asmenis, išėjusius į pensiją pagal jų pačių nurodomą dabartinę ekonominę padėtį arba gaunančius bet kokią pensiją (išskyrus maitintojo netekimo pensiją), taip pat 60–64 m. asmenys, kurie yra neaktyvūs ir gyvena namų ūkyje, kurio pagrindinės pajamos yra pensijos) per praėjusius 12 mėnesių dirbo mažiau nei 20 proc. viso savo bendro darbo laiko potencialo.

Pastaba. Rodikliai išdėstyti eilės tvarka pagal 2020 m. AROPE lygį. IE ir IT duomenų nėra. Rodiklis „Didelis materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis“ pakeičia ankstesnę sudedamąją dalį „Didelis materialinio nepritekliaus lygis“. 2019–2020 m. rodiklis „Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenantys asmenys“ anksčiau apėmęs 0–59 m. amžiaus grupę, dabar apima 0–64 m. amžiaus grupę. Nuo 2020 m. Vokietija ES SPGS duomenis apie AROPE rodiklį ir jo sudedamąsias dalis gauna iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami. Šaltinis: Eurostatas, [[tessi010](#), [tepsr_lm420](#), [tepsr_lm430](#)].

Vaikų (0–17 m.) skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis 2020 m. vidutiniškai išliko stabilus, bet skirtingose šalyse vis dar yra labai nevienodas. Tiek tyrimo duomenys, tiek Eurostato išankstiniai įverčiai rodo, kad 2020 m. vaikų AROPE lygis ir jo sudedamosios dalys buvo palyginti stabilios. 2019–2020 m. vaikų AROPE nukrito daugiau nei 0,5 proc. punkto 11 valstybių narių, o didžiausias sumažėjimas užregistruotas Slovakijoje, Švedijoje ir Lietuvoje (maždaug 3 proc. punktais). Tačiau dešimtyje valstybių narių būta prieaugio: labiausiai – Vokietijoje, Austrijoje ir Rumunijoje (atitinkamai 9,7 proc. punkto, 1,8 proc. punkto ir 1,5 proc. punkto; Vokietijos padidėjimas susijęs su jau minėtu eilutės lūžiu). Socialinių rodiklių suvestinėje Rumunija, Graikija, Ispanija ir Bulgarija laikomos šalimis, esančiomis kritinėje padėtyje. Be to, Rumunijoje, Austrijoje ir Ispanijoje vaikų skurdo lygis yra gerokai aukštesnis nei visų gyventojų (atitinkamai 5,7, 5,2 ir 4,8 proc. punkto). Skurstantys ar socialiai atskirti vaikai dažnai prasčiau mokosi, jų sveikatos būklė yra blogesnė, o suaugus jiems sunkiau save realizuoti. Kaip pabrėžiama vaikų priežiūros ir paramos vaikams lyginamosios analizės sistemoje, nuolatinis vaikų skurdo lygis išlieka aukštesnis nei kitų gyventojų, o socialinių pervedimų poveikis vaikų skurdui kai kuriose valstybėse narėse (pvz., Ispanijoje, Rumunijoje, Maltoje, Italijoje, Bulgarijoje ir Portugalijoje) yra gerokai mažesnis nei vidutiniškai ES. Kai kuriose valstybėse narėse vaikų, kuriuos augina vienas iš tėvų ar kurie auga šeimose, turinčiose daugiau nei tris vaikus, arba kurie yra migrantų ar romų kilmės, AROPE lygis yra iki trijų kartų didesnis nei kitų vaikų.

2.4.4 pav. Vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis iš esmės nekito, tačiau ES šalyse labai įvairavo

Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių vaikų (17 m. arba jaunesnių asmenų) dalis (%) 2020 m. ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IE ir IT duomenų nėra, FR, NL, PL ir SK duomenys negalutiniai. BE, DE ir LU eilutės yra su lūžiu. Nuo 2020 m. Vokietija gauna ES SPGS duomenis apie AROPE rodiklį iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami.

Šaltinis: Eurostatas, [[tepsr_lm412](#)].

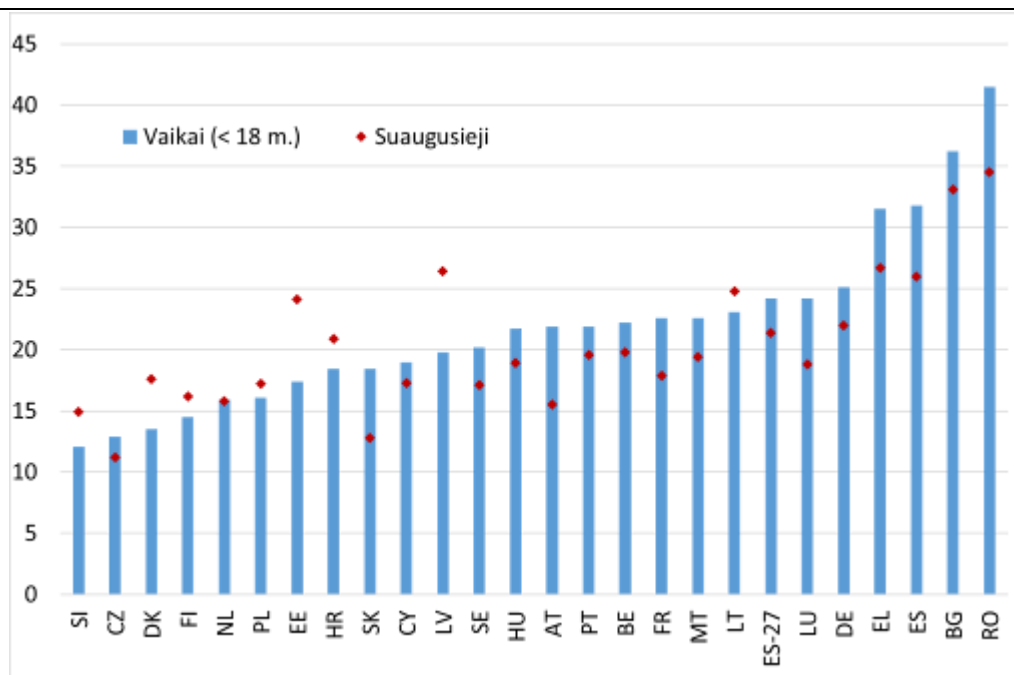
4 intarpas. Kova su socialine atskirtimi ir paramos vaikams teikimas

Europos socialinių teisių ramstyje nustatyti keli vaikų gerovei ir vystymuisi svarbūs principai.

11 principu (vaikų priežiūra ir parama vaikams) teigiama, kad vaikai turi teisę į kokybišką ankstyvąjį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą, taip pat į apsaugą nuo skurdo. Vaikai iš socialiai remtinios aplinkos turi teisę į specialias lygių galimybių skatinimo priemones. Pagal 1 principą (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą) patvirtinama teisė į kokybišką ir integracinį švietimą, o pagal 3 principą (lygios galimybės) – į vienodą požiūrį ir galimybes, susijusias su socialine apsauga, švietimu ir visuomenei prieinamomis prekėmis ir paslaugomis.

Vis dėlto vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius ES vis dar didelis. 2019 m. tokioje padėtyje ES buvo 19,6 mln. vaikų (24,2 proc.). Daugumoje valstybių narių vaikai patiria didesnę skurdą nei suaugusieji (žr. pav.). Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane siūloma iki 2030 m. bent 5 mln. sumažinti vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičių.

Vaikų (0–17 m.), kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis (AROPE), palyginti su suaugusiaisiais (18+) (%), 2020 m.)

Pastaba. IE ir IT duomenų nėra.

Šaltinis: Eurostato rodiklis [ilc_peps01n].

Kokybiškas ankstyvasis ugdymas ir priežiūra yra ypač svarbūs siekiant sumažinti nepalankioje padėtyje esančių vaikų išsilavinimo lygio atotrūkį ir sudaryti sąlygas jų tėvams dalyvauti darbo rinkoje, taip padidinant namų ūkių pajamas. 2019 m. ES institucinės vaikų priežiūros paslaugas vidutiniškai gavo 35,3 proc. jaunesnių nei 3 metų vaikų ir 89,6 proc. vaikų nuo trejų metų iki minimalaus privalomojo mokyklinio amžiaus. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse šių dviejų grupių duomenys buvo atitinkamai mažesni nei 10 proc. ir 60 proc. (žr. 2.2.1 skyrių).

2021 m. birželio 14 d. Tarybos rekomendacijoje nustatyta Europos vaiko garantijų sistema, skirta užkirsti kelią socialinei vaikų atskirčiai ir su ja kovoti, užtikrinant galimybę naudotis tam tikromis pagrindinėmis paslaugomis. Joje valstybės narės raginamos suteikti AROPE vaikams galimybę nemokamai ir veiksmingai naudotis sveikatos priežiūros, ankstyvojo ugdymo ir priežiūros (žr. 2.2.1 skirsnį), švietimo ir mokyklinės veiklos paslaugomis ir bent vieną kartą kiekvieną mokslo dieną sveikai maitintis, taip pat veiksmingą prieigą prie sveikos mitybos ir adekvataus būsto. Europos vaiko garantijų sistema yra pagrindinis visapusiškos ES vaiko teisių strategijos elementas²³¹. Iki 2022 m. kovo 15 d. valstybės narės pateiks Komisijai nacionalinius veiksmų planus, kuriais įgyvendins rekomendaciją iki 2030 m. Rekomendacijoje numatyti griežtos valdymo ir stebėsenos procedūros, įskaitant kas dvejus metus rengiamas valstybių narių ataskaitas ir Komisijos ataskaitą Tarybai praėjus penkeriems metams nuo rekomendacijos priėmimo. 2021 m. spalio mėn. Socialinės apsaugos komitetas susitarė dėl vaikų priežiūros ir paramos vaikams srities lyginamosios analizės sistemos, pagal kurią nustatomi rezultatų ir veiklos rodikliai, taip pat gaunama įvairios kontekstinės informacijos (daugiau informacijos žr. 1.4 skirsnyje).

Vaiko garantijos sistemos parengiamųjų veiksmų III etapas baigėsi UNICEF bandomosiomis politikos intervencinėmis priemonėmis keturiose valstybėse narėse. Bulgarijoje pagal lankymosi namuose programą nuo 2020 m. spalio mėn. iki 2021 m. liepos mėn. paramą gavo daugiau kaip 2 600 šeimų su mažais vaikais. Siekta užtikrinti vaikų iki trejų metų ir nėščiąjų globą. Namuose

²³¹ Priimta 2021 m. kovo 24 d. (galima rasti [internete](#)). Be socialinės ir ekonominės įtraukties, sveikatos ir švietimo aspektų, kuriuos apima Europos vaiko garantijų sistema, strategijoje numatytos dar penkios teminės sritys: vaikų dalyvavimas politiniame ir demokratiname gyvenime, kova su smurtu prieš vaikus ir vaikų apsaugos užtikrinimas, vaiko interesus atitinkantis teisingumas, skaitmeninė ir informacinė visuomenė ir pasaulinis aspektas.

besilankantys darbuotojai buvo apmokyti ankstyvojo ugdymo ir tėvo įtraukimo klausimais. **Graikijoje** konsultacijos su įvairiais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant vaikus, padėjo parengti nacionalinį vaikų priežiūros reformos veiksmų planą. Atikos regione bandomuoju projektu bus remiami vaikai penkiose institucijose, kad jie būtų reintegruoti į savo gimtąsias šeimas arba jiems būtų suteiktos alternatyvios šeiminės ir bendruomeninės priežiūros paslaugos. **Italijoje** vidurinėse mokyklose surengta 13 nuotolinių skaitmenizuotų naujovių ir kūrybiškumo stovyklų; jose dalyvavo daugiau kaip 1 400 moksleivių. **Kroatijoje** socialinės rūpybos centras gavo paramą, kad išplėstų paramos tėvams programą, kurioje dalyvavo daugiau nei 100 paramos gavėjų.

Skurdo gylis 2019 m., palyginti su 2018 m., šiek tiek padidėjo. Skurdo gylis²³² nepagerėjo, o kartais net šiek tiek padidėjo (2020 m. SPGS). Didžiausias skurdo gylis (daugiau kaip 25 proc.) buvo Vengrijoje, Rumunijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Latvijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje ir Graikijoje. Vengrijoje jis didėjo antrus metus iš eilės ir smarkiai (7,4 proc. punkto). Padidėjimas taip pat užfiksuotas šalyse, kuriose jis neviršija vidurkio (Prancūzijoje – 5 proc. punktais, Portugalijoje – 2 proc. punktais). Kitose valstybėse narėse jis iš esmės išliko stabilus, nors bendra socialinė ekonominė padėtis iki pandemijos gerėjo (išskyrus Liuksemburgą ir Lietuvą, kur jis sumažėjo atitinkamai 6,9 proc. punkto ir 2,8 proc. punkto). Skurdas yra gilesnis tarp žmonių, gyvenančių namų ūkyje, kuriame beveik nė vienas narys neturi darbo²³³, o 2019 m. ES 18–64 m. amžiaus gyventojų skurdo gylis buvo apie 40 proc. Šioje grupėje didžiausias skurdo gylis užregistruotas Rumunijoje, Italijoje, Bulgarijoje, Latvijoje ir Slovakijoje (daugiau nei 50 proc.); daugumoje šių šalių padėtis šiek tiek pablogėjo. Nyderlanduose ir Suomijoje šis rodiklis yra mažesnis nei 20 proc. Didžiausias padidėjimas nustatytas Vengrijoje (+14,9 proc. punkto). Aukštas lygis rodo, kad kyla sunkumų dėl išmokų adekvatumo ir aprėpties.

2020 m. daug dažniau skurdo ar socialinės atskirties riziką galėjo patirti neįgalieji, ypač moterys ir darbingo amžiaus asmenys. ES skurdas ar socialinė atskirtis 2020 m. grėsė 28,9 proc. asmenų su negalia, palyginti su 19 proc. asmenų be negalios. 2019 m. šis rodiklis buvo 28,4 proc.²³⁴. Didžiausias rodiklis nustatytas Bulgarijoje (52,3 proc.), Estijoje (40,4 proc.), Latvijoje (39,3 %), Lietuvoje (38,7 proc.), Kroatijoje (38,2 proc.), o mažiausias – Slovakijoje, Danijoje, Suomijoje ir Austrijoje (20,3–22,3 proc.). Kalbant apie neįgaliuosius, didesnė rizika gresia moterims (29,9 proc., palyginti su 27,7 proc. vyrų), kaip ir 16–64 m. amžiaus žmonėms (34,3 proc., palyginti su 23,2 proc. vyresnių nei 65 m. asmenų). COVID-19 krizė padarė neproporcingą poveikį neįgaliesiems ir padidino anksčiau buvusią atskirties riziką²³⁵, visų pirma susijusią su galimybe naudotis sveikatos priežiūros, švietimo, užimtumo

²³² Skurdo gylis – asmenų, kuriems gresia skurdas, pajamų medianos nuotolis nuo skurdo ribos. Eurostatas, rodiklis [ilc_li11]. Amžiaus grupė: Iš viso. Rodiklyje naudojama praėjusių metų pajamų informacija, todėl 2020 m. vertės apibūdina 2019 m. situaciją.

²³³ Šis rodiklis apskaičiuojamas Eurostato (neskelbiamas) kaip skurdo rizikos ribos procentine dalimi išreiškiamas skirtumas tarp asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos yra žemiau skurdo rizikos ribos ir kurie gyvena labai mažo darbo intensyvumo namų ūkyje, ekvivalentinių bendrų grynąjų pajamų medianos ir pačios skurdo rizikos ribos. Ši riba yra 60 proc. visų šalies, o ne visos ES, gyventojų ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos.

²³⁴ Eurostato rodiklis [hlth_dpe010], pagrįstas ES SPGS ir apimantis 16 m. ir vyresnius asmenis. Remiantis visuotinio riboto aktyvumo indekso (GALI) koncepcija, žmonės laikomi neįgaliais, jei jų aktyvumas ribotas arba labai ribotas.

²³⁵ Europos Komisija, *2021 m. Europos užimtumo ir socialinės tendencijos*, 2021 m. birželio mėn.

ir internetinėmis paramos paslaugomis, visų pirma globos įstaigose gyvenantiems asmenims²³⁶.

Migrantų kilmės asmenų ir romų, patiriančių skurdą ir socialinę atskirtį, dalis gerokai viršija vidurkį. 2020 m. AROPE lygis ne ES gimusių asmenų grupėje buvo daug (maždaug dvigubai) didesnis nei tose valstybėse narėse gimusių piliečių²³⁷ grupėje (53 proc., palyginti su 26,9 proc., Graikijoje, 52,6 proc., palyginti su 21,3 proc., Ispanijoje, 45,2 proc., palyginti su 20,4 proc. Vokietijoje ir 44,6 proc., palyginti su 15 proc., Belgijoje). 72–80 proc. romų visoje ES gyvena iš pajamų, nesiekiančių nacionalinės skurdo rizikos ribos – jų padėtį dar labiau pablogino darbo vietų praradimas pandemijos metu. Dar blogesnė romų vaikų padėtis²³⁸.

Energijos nepriteklis toliau mažėjo visoje ES, tačiau žmonių, gyvenančių žemiau skurdo ribos, padėtis tebėra kritiška. Asmenų, negalinčių tinkamai šildyti savo namų, dalis 2020 m. pasiekė 8,2 proc.²³⁹. Žmonių, kurių pajamos nesiekia skurdo ribos ir kurie negalėjo tinkamai šildyti savo namų, dalis 2020 m. pasiekė 20,1 proc.; žmonių, kurių pajamos viršija skurdo ribą, atveju ta dalis buvo vos 5,8 proc. Įperkamas yra problema, ypač kai kuriose Pietų ir Rytų Europos valstybėse narėse, visų pirma Bulgarijoje, Lietuvoje, Kipre, Portugalijoje ir Graikijoje. Dėl didesnių energijos kainų kyla pavojus, kad padidės energijos nepriteklis. 2021 m. spalio 13 d. Komisija priėmė komunikatą „*Augančių energijos kainų problemos sprendimas*“²⁴⁰, kuriame pristatė priemonių rinkinį, skirtą (dabartinio) staigaus kainų kilimo tiesioginiam poveikiui šalinti ir atsparumui būsimiems sukrėtimams toliau stiprinti. Kaip paskelbta Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinyje, siekama užtikrinti teisingą perėjimą prie poveikio klimatui neutralumo, Komisija ketina iki 2021 m. pabaigos pateikti pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos, kurioje valstybėms narėms būtų pateiktos tolesnės gairės, kaip spręsti su žaliaja pertvarka susijusius socialinius ir darbo aspektus²⁴¹. Reikia atidžiai stebėti kintančias energijos kainas ir jų pasiskirstymo poveikį, galiausiai sukuriant kompensavimo mechanizmus.

Pajamų nelygybė daugumoje valstybių narių prieš COVID-19 krizę buvo stabili arba net mažėjo. Apklausos duomenys rodo, kad 2019 m. (šio rodiklio pajamų ataskaitiniai metai) 20 proc. daugiausiai uždirbančių asmenų pajamos ES vidutiniškai buvo beveik penkis kartus didesnės nei 20 proc. mažiausiai uždirbančiųjų (žr. 2.4.5 pav.). Pajamų nelygybė iki pandemijos labiausiai sumažėjo Rumunijoje, Liuksemburge, Slovakijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Kipre ir Latvijoje. Ypač didelis bendros nelygybės padidėjimas buvo nustatytas Maltoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje (pastarosios atvejis vis dėlto yra susijęs su eilutės lūžiu).

²³⁶ Pasaulio sveikatos organizacija, *Policy Brief: A Disability-Inclusive Response to COVID-19*, 2020 m. gegužės mėn.

²³⁷ Kaip matyti iš Eurostato rodiklių [ilc [peps06](#)], [ilc [li33](#)] ir [ilc [iw16](#)], AROPE, AROP ir dirbančiųjų AROP.

²³⁸ Išsamesnė informacija ir nuorodos pateikiamos Komisijos tarnybų darbiname dokumente (SWD(2020) 530 *final*).

²³⁹ Pagal Eurostato rodiklį [ilc [mdes01](#)]. Pastaba. eilučių lūžis nurodomas ES vidurkiui, taip pat Belgijai, Vokietijai ir Liuksemburgui 2020 m.

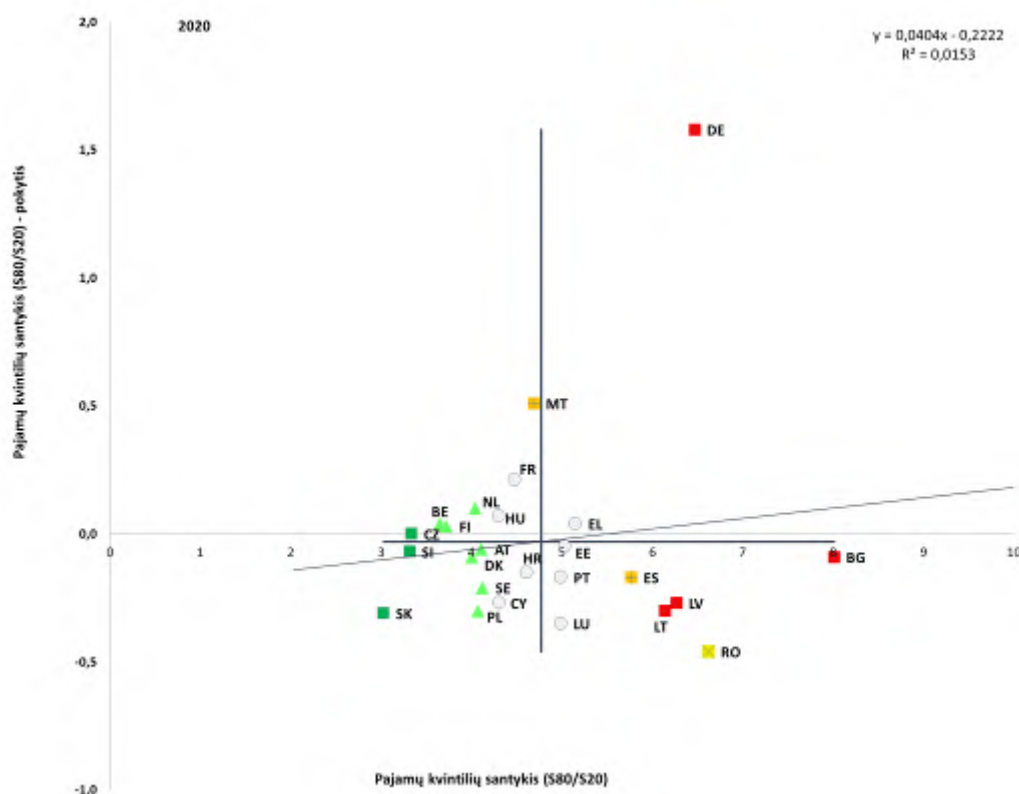
²⁴⁰ Komisijos komunikatas „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“, COM(2021) 660 *final*.

²⁴¹ Inicatyva paskelbta Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio įžanginiame komunikate (COM/2021/550 *final*) ir pasiūlymo dėl Socialinio klimato fondo įsteigimo (COM/2021/568 *final*) 18 konstatuojamojoje dalyje.

Vokietija, Bulgarija, Latvija ir Lietuva yra kritinėje padėtyje dėl to, kad jose užfiksuotas aukštas nelygybės lygis ir didėjimas arba palyginti nedidelis nelygybės sumažėjimas. Regioniniai skirtumai Europos šalyse yra dideli ir, kaip ir AROPE atveju, vienoje valstybėje narėje jie gali labai įvairuoti – žr. 3 priedo 4 pav. Kaip aptarta 1 skyriuje, Eurostato išankstiniai vertinimai rodo, kad 2020 m. visos ES pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20) išliko stabilus²⁴², nors apskaičiuota, kad pirmojo pajamų kvintilio darbo (rinkos) pajamos sumažėjo 10 proc., o penktojo kvintilio – 2 proc. Tokį rezultatą didele dalimi nulėmė įdiegta viešoji parama, įskaitant sutrumpintą darbo laiką ir kitas darbo vietų išsaugojimo schemas (žr. 2.1.1 skyrių), taip pat mokesčių ir išmokų sistemų automatinių stabilizatorių veikimas. Daugeliu atvejų šie mechanizmai buvo sustiprinti siekiant sušvelninti COVID-19 krizės padarinius, visų pirma pažeidžiamoms grupėms. Apskaičiuota, kad poveikis disponuojamosioms pajamoms bus beveik toks pat visame pajamų pasiskirstymo diapazone: pirmajame kvintilyje disponuojamųjų pajamų padidėjimas bus 2 proc., o penktajame – nepasikeis.

2.4.5 pav. Daugumoje valstybių narių pajamų nelygybė sumažėjo arba išliko stabili dėl didelės viešosios paramos ir automatinių stabilizatorių

Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20), 2020 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IE ir IT duomenų nėra, o FR, LV, NL, PL ir SK duomenys yra negalutiniai. BE, DK, DE ir LU duomenų eilutės yra su lūžiais. Nuo 2020 m. Vokietija gauna ES SPGS duomenis iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami.

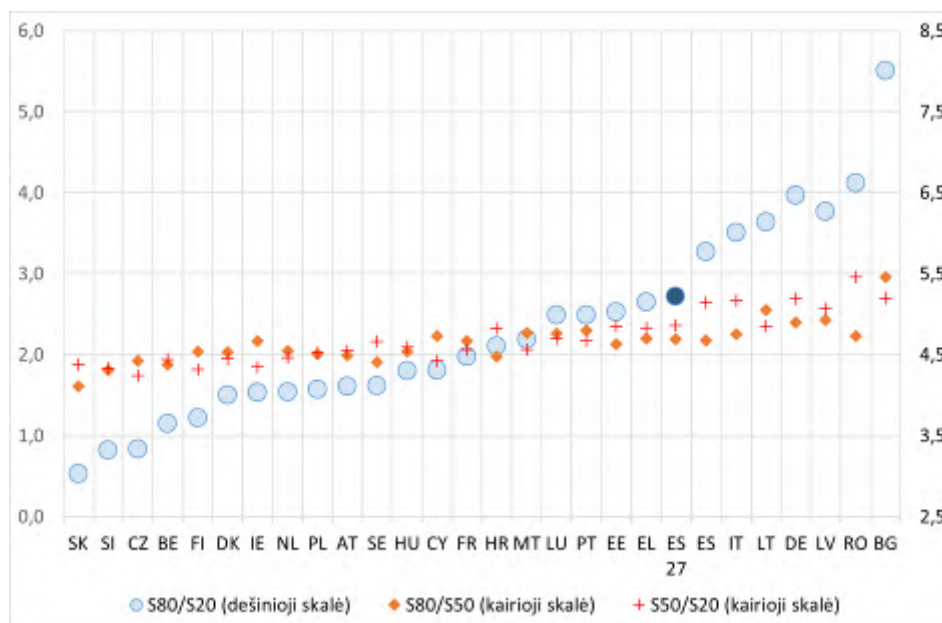
Šaltinis: Eurostatas, [tessi180].

Pajamų nelygė pajamų pasiskirstymo diapazone ES valstybėse narėse labai įvairuoja.

Per pastarąjį dešimtmetį nelygės padidėjimą iš esmės lėmė nelygės padidėjimas tarp mažiausiai uždirbančių asmenų (žr. 2021 m. bendrą užimtumo ataskaitą). Valstybėse narėse, kuriose bendra pajamų nelygė yra didesnė (S80/S20) nei ES vidurkis, nelygė taip pat paprastai yra didesnė pajamų pasiskirstymo apatinėje ir viršutinėje dalyse, kaip rodo atitinkami kvintilio dalies santykiai (S50/S20 ir S80/S50) – žr. 2.4.6 pav. Tačiau nelygė ryškesnė apatinėje dalyje (S50/S20): taip yra Rumunijoje, Latvijoje, Vokietijoje, Italijoje ir Ispanijoje. Didesnė nelygė apatinėje pajamų pasiskirstymo dalyje lemia bendrą nelygę šalyse, kur nepasiekiamas ES vidurkis, pavyzdžiui, Kroatijoje, Estijoje, Slovakijoje ir Švedijoje. Kitose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Kipre, Airijoje, Lietuvoje, Maltoje ir Portugalijoje) bendrą nelygę daugiau lemia didesnė S80/S50 nelygė.

2.4.6 pav. Pajamų nelygė pajamų paskirstymo atžvilgiu valstybėse narėse labai įvairuoja

Kvantilio dalių santykiai S80/S20, S80/S50 ir S50/S20 (2020 m.)

Pastaba. IE ir IT 2020 m. duomenų nėra, naudojamos 2019 m. vertės.

Šaltinis: Eurostatas [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e]

19 valstybių narių²⁴³ socialinės apsaugos išlaidų 2020 m. pirminiai įverčiai rodo precedento neturintį lygį ir smarkų padidėjimą, palyginti su 2019 m. Apskritai socialinės apsaugos išlaidos per 2019 m. padidėjo 234 mlrd. EUR (daugiau nei 8 proc.). Padidėjimas valstybėse narėse svyruoja nuo 3 proc. Lenkijoje ir Kroatijoje iki daugiau kaip 20 proc. Airijoje ir Maltoje. 2019–2020 m. padidėjimas daugiausia susijęs su didesnėmis išlaidomis bedarbio pašalpoms, įskaitant išmokas, mokamas pagal sutrumpinto darbo laiko tvarką (+101 mlrd. EUR arba +75 proc.). Taip pat išaugo išlaidos, susijusios su socialine atskirtimi (+14 proc.), būstu (+7 proc.), su šeima / vaikais susijusiomis išmokomis (+6 proc.), liga / sveikatos priežiūra (+5 proc.) ir senatvės išmokomis (+3 proc.). Santykinė išraiška iš 19 ataskaitas pateikusių

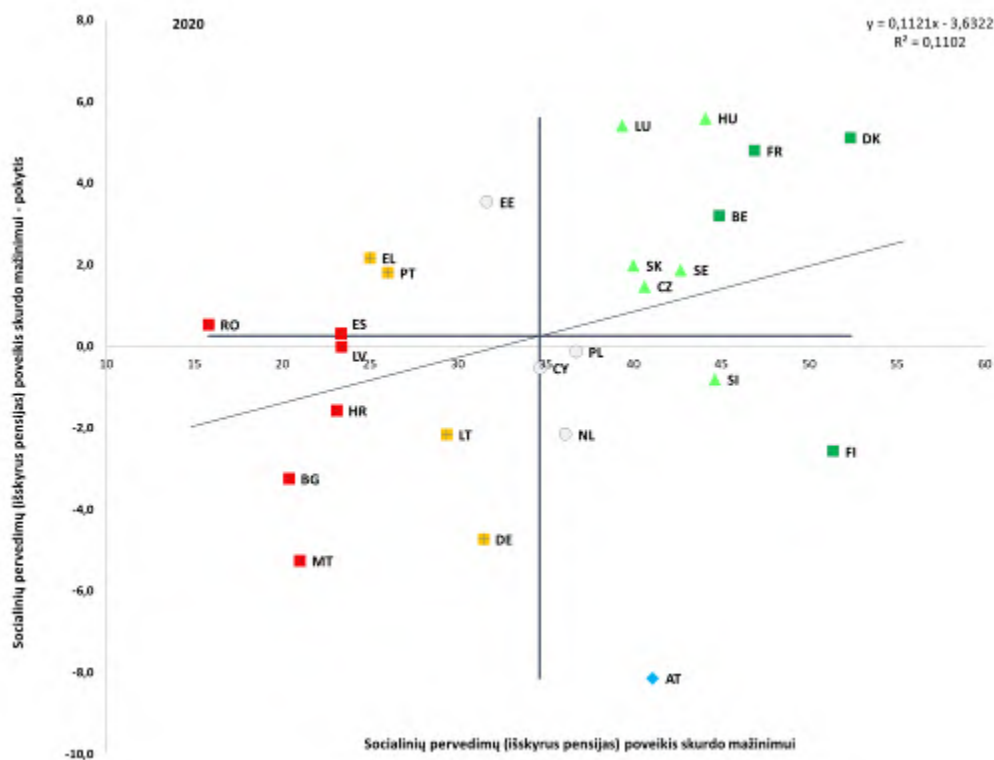
²⁴³ Šaltinis: Eurostatas, [Išankstiniai įverčiai. Socialinė apsauga. Eurostatas \(europa.eu\)](#), BE, BG, CZ, DE, DK, EE, IE, FR, HR, IT, LV, LT, HU, MT, AT, PL, PT, SI ir SE duomenys. 2019 m. šių 19 valstybių narių BVP sudarė apie 79 proc. 27 ES valstybių narių BVP (ir 81 proc. socialinės apsaugos išlaidų).

valstybių narių išlaidos bedarbio pašalpoms padidėjo daugiau nei 100 proc. Austrijoje, Čekijoje, Portugalijoje, Airijoje, Estijoje ir Maltoje. Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Danijoje, Airijoje, Latvijoje, Vengrijoje, Maltoje ir Portugalijoje išlaidos sveikatos priežiūrai padidėjo daugiau nei 10 proc. Labai išaugo išlaidos socialinei apsaugai kaip BVP dalis – nuo 27,6 proc. 2019 m. iki 31,2 proc. 2020 m. (+3,6 proc. punkto), be kita ko, iš dalies dėl bendro BVP lygio sumažėjimo 2020 m.

Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui 27 ES valstybėse narėse nuo 2015 m. buvo stabilus, tačiau valstybėse narėse buvo skirtumų. Vidutiniškai ES socialiniais pervedimais (išskyrus pensijas) skurdo rizikos lygis 2020 m. sumažintas maždaug trečdaliu (32,7 proc.). Tačiau tarp valstybių narių yra didelių skirtumų – nuo maždaug 16 proc. Rumunijoje iki daugiau kaip 50 proc. Danijoje ir Suomijoje. 2020 m. (pagal 2019 m. pajamas) penkiose valstybėse narėse vertės buvo didelės ir dar labiau padidėjo: Prancūzijoje ir Danijoje (geriausi rezultatai), taip pat Belgijoje, Vengrijoje ir Liuksemburge (nors ir buvo eilučių lūžių). Per tą patį laikotarpį skurdo mažinimo poveikis buvo mažesnis už vidutinį ir išliko santykinai stabilus Rumunijoje, Ispanijoje ir Graikijoje, tačiau labai sumažėjo Bulgarijoje, Maltoje ir Kroatijoje – visų šešių šalių padėtis buvo kritinė. Rodiklis rodo valstybių narių divergencijos tendenciją. Skirtumai tarp ES šalių regionų taip pat dideli: ypač maži rodikliai užfiksuoti pietiniuose Italijos regionuose, daugumoje Rumunijos regionų ir tam tikruose Graikijos ir Kroatijos regionuose – žr. 3 priedo 9 pav.

2.4.7 pav. Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui valstybėse narėse įvairuoja

Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui, 2020 m. lygiai ir metinis pokytis (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IE ir IT duomenų nėra, o FR, LV, NL, PL ir SK duomenys yra negalutiniai. BE, DK, DE ir LU duomenų eilutės yra su lūžiais. Nuo 2020 m. Vokietija gauna ES SPGS duomenis iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami.

Šaltinis: Eurostatas, [tespm050].

Socialinės apsaugos aprėptis labai skiriasi, ypač tarp nestandartinių užimtumo formų darbuotojų. Skurdo riziką patiriančių darbingo amžiaus (16–64 m.) asmenų, gaunančių socialines išmokas (individualiu lygmeniu²⁴⁴), dalis vidutiniškai yra didesnė tarp darbuotojų, dirbančių pagal terminuotą darbo sutartį (41 proc.), nei tarp asmenų, dirbančių pagal nuolatinę darbo sutartį (26 proc.). Tačiau valstybėse narėse yra didelių skirtumų: aprėptis Kroatijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Maltoje, Vengrijoje, Slovakijoje ir Graikijoje nesiekia 25 proc. – kai kuriose iš šių šalių (pvz., Lenkijoje, Portugalijoje ir Kroatijoje) taip pat vyrauja terminuotos sutartys. Savarankiškai dirbančių asmenų atveju socialinės apsaugos aprėptis yra menka (12,9 proc.), palyginti su samdomais darbuotojais (31 proc.), o tai rodo, kad savarankiškai dirbančių asmenų galimybės naudotis socialine apsauga yra mažesnės. Galiausiai, nors ES socialines išmokas gavo maždaug pusė (52 proc.) bedarbių, Kroatijoje, Graikijoje, Rumunijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Bulgarijoje ši dalis nesiekė 15 proc. Nors pastaruoju metu labai išaugo bedarbio pašalpos gavėjų skaičius²⁴⁵, daugumoje valstybių narių kitų socialinės paramos išmokų gavėjų skaičius nepadidėjo. Tačiau keliose valstybėse narėse (Belgijoje, Čekijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Portugalijoje ir Slovėnijoje) 2020 m. šių išmokų gavėjų skaičius pastebimai išaugo²⁴⁶.

5 intarpas. Galimybė naudotis adekvačia socialine apsauga

2019 m. Taryba priėmė rekomendaciją dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių²⁴⁷, kad būtų įgyvendintas Europos socialinių teisių ramsčio 12 principas (socialinė apsauga) ir socialinės apsaugos sistemos būtų pritaikytos prie sparčiai kintančių darbo rinkų. Valstybės narės įsipareigojo užtikrinti: 1) socialinės apsaugos galimybes; 2) veiksmingą aprėptį visiems darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims, nepriklausomai nuo darbo santykių pobūdžio²⁴⁸; 3) tinkamo lygio apsaugą (deramą gyvenimo lygį, tinkamas pakaitines pajamas) ir 4) sąlygų bei taisyklių skaidrumą ir administracinį supaprastinimą. Valstybių narių paprašyta iki 2021 m. gegužės 15 d. pateikti planą, kuriame būtų nustatytos atitinkamos priemonės, kurių planuojama imtis nacionaliniu lygmeniu. Iki 2021 m. spalio mėn. vidurio savo nacionalinius planus pateikė 25 valstybės narės²⁴⁹.

Daugumoje nacionalinių planų numatytos priemonės, skirtos bent vienai iš keturių rekomendacijos sričių, nors jų mastas, aprėptis²⁵⁰ ir terminai labai skiriasi²⁵¹. 21 plane (iš 25) numatytos priemonės, kuriomis siekiama pagerinti prieigą prie socialinės apsaugos, tačiau apskritai jais nesiekama pašalinti visų stebėsenos sistemoje²⁵² arba konkrečioms šalims skirtose

²⁴⁴ Remiantis veiksmingos prieigos rodikliu, patvirtintu atsižvelgiant į galimybės naudotis socialine apsauga stebėsenos sistemą (gyventojų, kuriems gresia skurdas, išmokų gavimo rodiklis prieš socialinius pervedimus).

²⁴⁵ Žr. 2.3.1 skyrių dėl bedarbio pašalpų įplaukų.

²⁴⁶ Žr. 7 lentelę, sudarytą remiantis SAK duomenimis, [2021 m. SAK metinėje socialinės apsaugos rodiklių \(SARA\) ir socialinės apsaugos politikos pokyčių apžvalgoje](#).

²⁴⁷ [2019 m. lapkričio 8 d. Tarybos rekomendacija 2019/C 387/01](#).

²⁴⁸ Taip siekiama išvengti, kad taisyklės užkirstų kelią asmenims kaupti arba gauti išmokas, ir užtikrinti, kad teisės į išmokas būtų galima išsaugoti, kaupti ir (arba) perkelti.

²⁴⁹ Savo planus dar turi pateikti Liuksemburgas ir Slovėnija. Su planais galima susipažinti [internete](#).

²⁵⁰ Devyniuose planuose (DK, ES, DE, EL, HR, IE, LT, FI, LV) numatyta viena pagrindinė politikos (arba teisėkūros) priemonė, o kituose devyniuose (CY, CZ, EE, FR, IT, MT, NL, PT ir RO) – 3–6 priemonės. Belgija pasiūlė daugiau kaip 30 priemonių, apimančių įvairius Rekomendacijos aspektus.

²⁵¹ 14 valstybių narių nurodo priemones, kurių imtasi nuo Rekomendacijos priėmimo (2019 m. lapkričio mėn.), o ateityje planuojamos priemonės įtrauktos į 17 nacionalinių planų.

²⁵² Darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų prieigos prie socialinės apsaugos stebėsenos sistema, aprašyta [internete](#).

rekomendacijose, paskelbtose per 2020 m. Europos semestro ciklą, nustatytų trūkumų²⁵³. Dauguma priemonių (įgyvendintų ar numatytų) yra susijusios su oficialia nestandartinių užimtumo formų darbuotojų ar savarankiškai dirbančių asmenų apsauga (15 valstybių narių) ir adekvatumo didinimu (13 valstybių narių), daugiausia dėmesio skiriant pensijoms, bedarbio pašalpoms ir ligos išmokoms. Numatoma mažiau priemonių, susijusių su veiksminga prieiga prie išmokų, jų išsaugojimu ir perkėlimu bei skaidrumu ir supaprastinimu.

Beveik visuose planuose buvo nurodytos politikos priemonės, kurių imtasi reaguojant į COVID-19 krizę. Tokios priemonės apima taisyklių sušvelninimą, trukmės pratęsimą ir (arba) išmokų (pvz., bedarbio ir ligos) sumų padidinimą. Be to, kai kurioms grupėms (pagal mažų garantijų darbo sutartis dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims) arba sektoriams ir (arba) profesijoms (kultūros, sveikatos priežiūros, namų ūkio ir t. t.) teikta speciali parama²⁵⁴. Iš esmės išimtinės priemonės padėjo išplėsti socialinę apsaugą anksčiau neįtrauktoms arba iš dalies įtrauktoms grupėms. Tačiau dauguma priemonių, kurių buvo imtasi 2020 m. ir 2021 m. pradžioje, yra laikinos, o tai reiškia, kad jos greičiausiai netaps nuolatine socialinės apsaugos sistemų dalimi²⁵⁵. Todėl Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo veiksmų planu valstybės narės skatinamos toliau plėsti galimybes naudotis socialine apsauga, pasinaudojant išskirtinėmis COVID-19 priemonėmis kaip įkvėpimo šaltiniu struktūrinėms reformoms, kuriomis siekiama pagerinti bedarbių, nestandartinių užimtumo formų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų apsaugą.

Naujausios nacionalinės priemonės, kuriomis siekiama pašalinti oficialios aprėpties spragas, daugiausia susijusios su savarankiškai dirbančiais asmenimis ir nestandartinį darbą dirbančiais asmenimis. Prancūzija nustatė nuolatinį ligos išmokų taikymo išplėtimą visiems savarankiškai dirbantiems asmenims, įskaitant *professions libérales* (pagal 2020 m. pabaigoje priimtą socialinės apsaugos įstatymą). Airijos vyriausybė pasiūlė naują įstatymu nustatytą ligos pašalpą, kad būtų užtikrinta darbuotojų, kurie pagal darbo sutartį neturi teisės į laikinojo nedarbingumo atostogas, apsauga. Belgija planuoja pagerinti tam tikrų kategorijų (menininkų, skaitmeninių platformų darbuotojų, neformaliųjų slaugytojų, sekso paslaugas teikiančių asmenų) oficialią aprėptį ir įvertinti bei pritaikyti teisę į išmokas, kuriomis remiamos savarankiškai dirbančių asmenų pajamos. Rumunija planuoja išplėsti tėvystės atostogas, kad tokia teisė būtų teikiama ir savarankiškai dirbantiems asmenims, ir užtikrinti, kad sezoniniai ir padieniai darbuotojai, taip pat skaitmeninių platformų darbuotojai galėtų oficialiai naudotis visomis socialinės apsaugos galimybėmis. Čekija ketina pagerinti nestandartinių užimtumo formų darbuotojų socialinę apsaugą ligos ir kitos susijusios rizikos (įskaitant motinystę) atveju. Kipras planuoja užtikrinti visišką socialinę apsaugą savarankiškai dirbantiems asmenims, t. y. taikyti jiems bedarbio pašalpas ir nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų išmokas. Lenkija inicijavo reformą, kuria išplečiamas privalomojo draudimo, visų pirma pagal pensijų sistemas, taikymas civilinės teisės sutartims. O Graikija planuoja galimybę išplėsti teisę į ligos išmokas savarankiškai dirbantiems asmenims.

Kalbant apie adekvatumą, į planus įtrauktos kelios nacionalinės priemonės, skirtos pensijų, ypač savarankiškai dirbančių asmenų pensijų, klausimui spręsti. Pavyzdžiui, Ispanija ir Latvija nusprendė patikslinti savarankiškai dirbančių asmenų įmokų apskaičiavimą, visų pirma siekdamos

²⁵³ 2020 m. 16 valstybių narių (BG, CY, EE, ES, HU, HR, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI ir SK) gavo konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas dėl socialinės apsaugos, dažnai (CY, EE, ES, IT, LT, NL, PL, PT ir SI) labai aiškiai siekiant pagerinti nestandartinių užimtumo formų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų teisę į socialinę apsaugą. Į 17 valstybių narių patvirtintus ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus įtrauktos su socialine apsauga susijusios priemonės, iš kurių 14 buvo susijusios su 2019 m. arba 2020 m. konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis. Dauguma šių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų apima susijusias konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas, tačiau tik nedaugelyje į jas visapusiškai atsižvelgiama.

²⁵⁴ Žr. 2.4.2 skirsnį ir 2021 m. bendrą užimtumo ataskaitą.

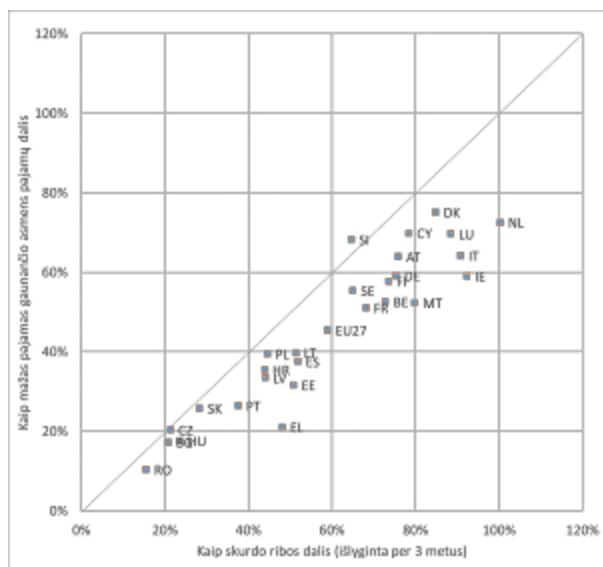
²⁵⁵ Taip pat žr. [ESPN \(2021 m.\)](#).

užtikrinti būsimų pensijų adekvatumą, o **Belgija** planuoja suderinti savarankiškai dirbančių asmenų ir samdomų darbuotojų pensijų sistemas ir užtikrinti, kad savarankiškai dirbančių asmenų įmokos labiau atitiktų jų mokumo galimybes. **Austrija, Vokietija** ir **Estija** ėmėsi priemonių pensijų (visų pirma pačių mažiausių) adekvatumui didinti, o **Čekija** pristatė pensijų reformą, kuria siekiama didinti pensijų sistemos teisingumą (įskaitant lyčių atotrūkio mažinimą).

2019 m. minimalių pajamų sistemų adekvatumas sumažėjo beveik visose valstybėse narėse. Minimalių pajamų išmokų adekvatumą galima stebėti²⁵⁶ palyginant išmokų gavėjų pajamas su nacionaline skurdo riba ir su mažą darbo užmokestį uždirbančio asmens pajamomis. Toks palyginimas atitinkamai parodo pajamų poveikį skurdo mažinimui, aktyvumo skatinimo aspektą ir galimą atgrasomąjį sistemų poveikį. Remiantis naujausiais turimais pajamų duomenimis (2019 m.), minimalių pajamų sistemų adekvatumas sumažėjo visoje ES ir tai reiškia, kad minimalių pajamų išmokų gavėjų pajamos atsiliko nuo bendros pajamų raidos dar iki COVID-19 krizės. Kai kuriose šalyse šis sumažėjimas buvo didesnis, palyginti su mažą darbo užmokestį uždirbančio asmens pajamomis (Maltoje –5,8 proc. punkto, Kroatijoje –3,2 proc. punkto, Rumunijoje –2,9 proc. punkto) arba su skurdo riba (Prancūzijoje –6,3 proc. punkto, Graikijoje –6 proc. punktai). Kita vertus, minimalių pajamų adekvatumas gerokai padidėjo Italijoje po 2019 m. reformos, kiek mažesniu mastu – Lietuvoje (13,6 proc. punkto) ir Slovėnijoje (15,2 proc. punkto). Keliose šalyse (Nyderlanduose, Airijoje ir Italijoje) minimalių pajamų adekvatumas yra artimas skurdo ribai, o Rumunijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje, Čekijoje ir Slovakijoje jis sudaro mažiau nei trečdalį skurdo ribos (žr. 2.4.8 pav.).

2.4.8 pav. Paramos, kuria garantuojamos minimalios pajamos, adekvatumas įvairiose valstybėse narėse gerokai įvairuoja

Garantuotų minimalių pajamų gavėjų grynosios pajamos, išreikštos kaip skurdo rizikos ribos procentinė dalis (trejų metų vidurkis) ir mažą darbo užmokestį uždirbančio asmens pajamų procentinė dalis (2019 pajamų metais)

Pastaba. Duomenys šiame pav. parodo vieno asmens, neturinčio vaikų, padėtį. Minimalių pajamų gavėjo grynosios pajamos gali apimti ne tik minimalias pajamas, bet ir kitų rūšių išmokas (pvz., būsto pašalpas). Mažą

²⁵⁶ Remiantis suderinta minimalių pajamų lyginamosios analizės sistemos metodika, žr. 2019 m., 2020 m. ir 2021 m. bendras užimtumo ataskaitas.

darbo užmokestį uždirbančiu asmeniu laikomas 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio uždirbantis ir visą darbo laiką dirbantis asmuo.

Šaltinis: EMPL GD skaičiavimai remiantis ES SPGS mikroduomenimis.

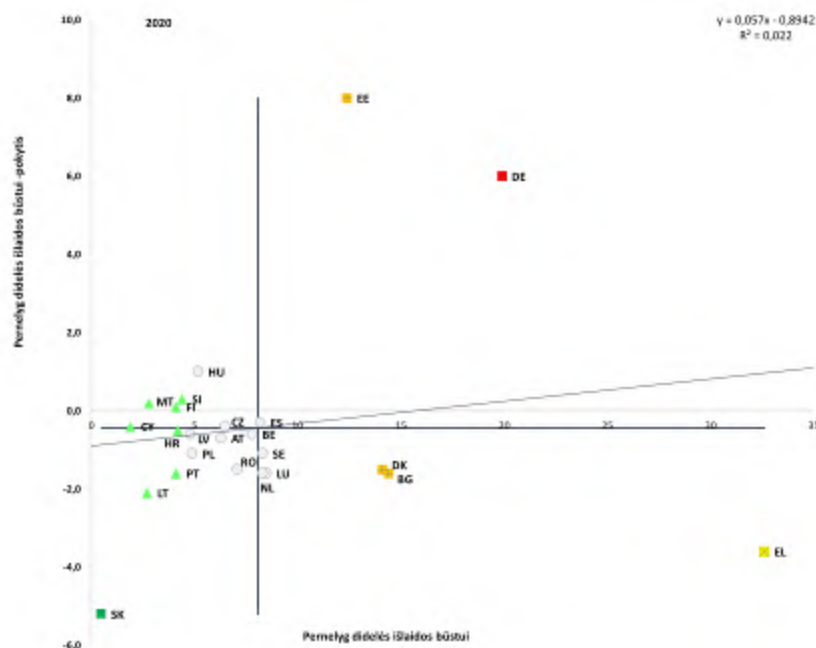
Per didelių išlaidų būstui rodiklis²⁵⁷ iki krizės toliau šiek tiek mažėjo. 2019 m. (2020 m. rodiklio pajamų metai) maždaug dešimtadalis ES gyventojų gyveno namų ūkiuose, kuriuose 40 proc. ar daugiau (ekvivalentinių) disponuojamųjų pajamų išleidžiama būstui. Šis rodiklis buvo didžiausias Graikijoje (32,6 proc.), po jos – Vokietija, Bulgarija ir Danija (maždaug 15 proc. arba daugiau), o mažiausias šis rodiklis buvo Slovakijoje, Kipre, Lietuvoje ir Maltoje (mažiau nei 3 proc.) (žr. 2.4.9 pav.). Ir absoliutūs skaičiai, ir šalių išsidėstymas yra santykinai panašūs tiek vertinant jaunesnių nei 30 m. asmenų grupę, tiek likusius gyventojus. Gyventojų, kuriems gresia skurdas, grupėje per didelių išlaidų būstui rodiklis buvo gerokai didesnis (37,8 proc. 2020 m.); tarp valstybių narių yra nemenkų skirtumų. Graikijoje per dideles išlaidas būstui patiria 82,5 proc. gyventojų, kuriems gresia skurdas, Danijoje ir Vokietijoje – maždaug du trečdaliai. Lietuvoje, Maltoje, Kipre ir Slovakijoje ši dalis sudarė apie 10 proc. ar mažiau. Apskritai nuomininkai, kurie būstą nuomoja privačiojoje arba mažesnių kainų rinkoje, yra labiau priklausomi nuo būsto įperkamumo (25,2 proc.) nei hipoteką turintys savininkai (6,2 proc.)²⁵⁸.

2.4.9 pav. Per didelių išlaidų būstui rodiklis prieš krizę vidutiniškai sumažėjo, tačiau skirtumai tarp valstybių narių yra dideli

Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose patiriamos pernelyg didelės išlaidos būstui, dalis (%), 2020 m. lygiai ir palyginimai su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

²⁵⁷ Šis rodiklis rodo gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose bendros būsto išlaidos sudaro daugiau kaip 40 proc. disponuojamųjų pajamų (abiem atvejais atėmus būsto pašalpas), dalį. [Metodinėse gairėse ir ES SPGS kintamųjų aprašyme \(2020 m. balandžio mėn. redakcija\)](#) nurodyta, kad išmokos (įskaitant tik materialine padėtimi grindžiamas išmokas) apima nuomos išmokas ir išmokas būste gyvenantiems būsto savininkams, bet neapima mokesčių lengvatų ir kapitalo pervedimų. Dokumente būsto išlaidos apibrėžiamos kaip mėnesinės ir faktiškai sumokėtos išlaidos, susijusios su namų ūkio teise gyventi būste. Jos apima struktūrinį draudimą (nuomininkams, jei mokama), paslaugas ir mokesčius (kanalizacijos, šiukšlių išvežimo ir kt.; savininkams privaloma, nuomininkams, jei mokama), reguliarią priežiūrą ir remontą, mokesčius (nuomininkams – už būstą, jei taikytina) ir komunalinių paslaugų (vandens, elektros energijos, dujų ir šildymo) išlaidas. Hipoteką mokantiems savininkams įtraukiami hipotekos palūkanų mokesčiai (išskaičiuojamos visos mokesčių lengvatos, bet neišskaičiuojamos išmokos būstui). Nuomininkams, mokantiems rinkos kainą arba sumažintą kainą, taip pat įtraukiamas nuomos mokestis. Nuomininkams, kurie už nuomą nemoka, išmokos už būstą neturėtų būti atimamos iš visų būsto išlaidų.

²⁵⁸ Eurostato rodiklis [[ile_lvho07c](#)].

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaškinimas pateiktas priede. IE, FR ir IT duomenų nėra, LV, NL, PL ir SK duomenys negalutiniai. BE, DK, DE ir LU eilutės yra su lūžiu. Nuo 2020 m. Vokietija gauna ES SPGS duomenis iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami.

Šaltinis: Eurostatas, [tespm140].

Šeimos su vaikais ir vienišų tėvų namų ūkiai jau iki krizės patyrė didesnių su būstu susijusių sunkumų. 2019 m. labai prastomis būsto sąlygomis gyveno 6,5 proc. namų ūkių, kuriuos sudaro vienas iš tėvų su išlaikomais vaikais, palyginti su 4 proc. visų gyventojų²⁵⁹. Didesni rodikliai užfiksuoti Graikijoje, Ispanijoje, Rumunijoje, Švedijoje ir Danijoje. Iš 2019 m. EUROFOUND surinktų apklausos duomenų matyti²⁶⁰, kad namų ūkių, turinčių vaikų, būsto nesaugumas buvo didesnis nei neturinčių vaikų (6,6 proc., palyginti su 4,1 proc.). Be to, benamiai dažniau patyrė sveikatos problemų ir buvo paveikti paslaugų teikimo pertrūkių izoliavimo laikotarpiais. Apskritai dėl COVID-19 krizės padaugėjo ilgalaikių būsto problemų ir jau anksčiau egzistavusios nelygybės nuosavybės ir būsto sąlygų srityje, be kita ko, tiems asmenims, kurie būsto neturėjo ir anksčiau²⁶¹.

Apskritai vyresni nei 65 m. žmonės yra geriau apsaugoti nuo skurdo nei kiti gyventojai – taip yra, be kita ko, dėl veiksmingų pensijų sistemų. 2020 m. 65 m. ir vyresnių asmenų skurdo arba socialinės atskirties rizikos lygis ES buvo šiek tiek didesnis nei 20 proc. (20,4 proc.) ir mažesnis nei 18–64 m. asmenų (21,7 proc.). Tokia padėtis – aštuoniose iš 27 valstybių narių (žr. 2.4.10 pav.). Tačiau kai kuriose valstybėse narėse vyresnio amžiaus asmenų skurdo ar socialinės atskirties rizika buvo daug didesnė – pavyzdžiui, buvo Estijoje – 24,3 proc. punkto, o Latvijoje ir Bulgarijoje – 22,3 proc. punkto. Pastarojoje skurdas ar

²⁵⁹ Eurostato rodiklis [ilc_mdho06].

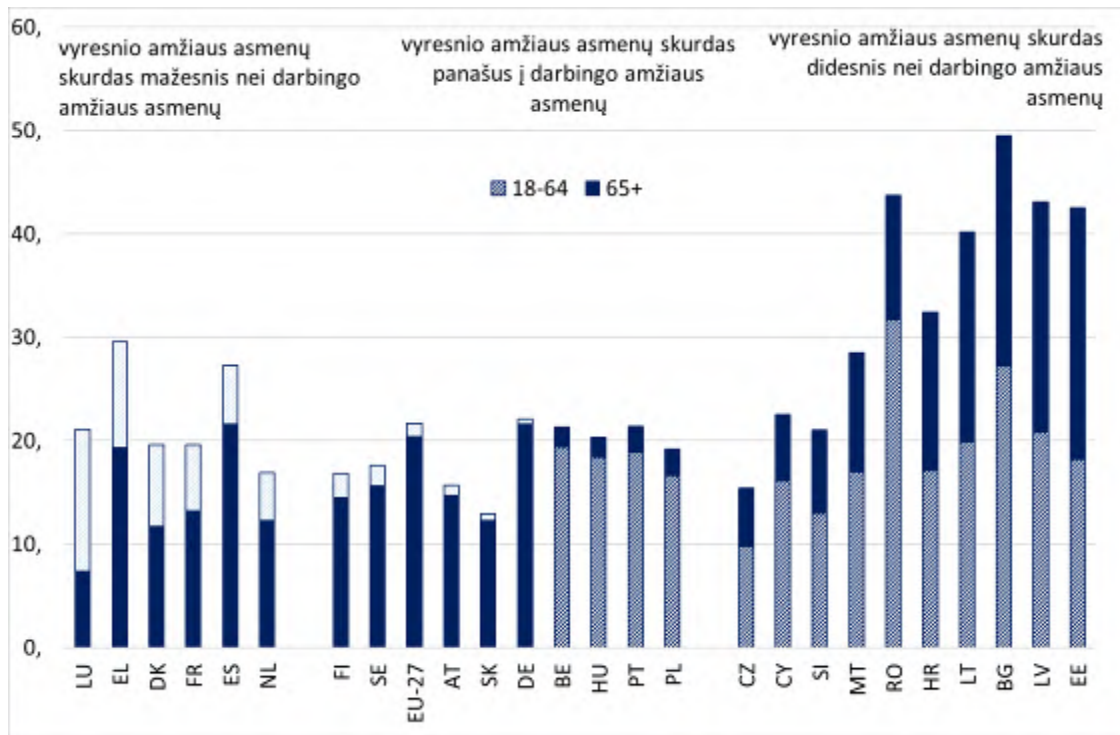
²⁶⁰ Žr. EUROFOUND (2021), *Education, healthcare and housing: How access changed for children and families in 2020*, COVID-19 serija, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

²⁶¹ Žr., pavyzdžiui, preliminarą EBPO analizę, kaip COVID-19 pandemija gali paveikti būsto įperkamumą ateityje: „*Building for a better tomorrow: Policies to make housing more affordable*“, *Employment, Labour and Social Affairs Policy Briefs*, EBPO, Paryžius.

atskirtis gresia net 49,5 proc. vyresnių nei 65 m. žmonių. Nuo 2015 m.²⁶² rizika vyresnio amžiaus žmonėms didėja, daugiausia dėl to, kad atsigaunant ekonomikai auga skurdo lygis. 27 ES valstybėse narėse taip pat nustatytas didelis lyčių atotrūkis. 2020 m. vyresnio amžiaus vyrų skurdo rizika buvo 16,9 proc., o vyresnio amžiaus moterų – 23,3 proc. Skirtumą lemia mažesnės moterų pensijos, taip pat tai, kad moterys vidutiniškai gyvena ilgiau ir dažniau gyvena vienos.

2.4.10 pav. Vyresni nei 65 m. žmonės paprastai yra geriau apsaugoti nuo skurdo nei kiti gyventojai

Skurdo arba socialinės atskirties rizikos rodikliai pagal amžiaus grupes (% , 2020 m.)

Šaltinis: Eurostatas [ilc_peps01n]. IE ir IT duomenų nėra.

Pensijos vidutiniškai sudaro daugiau nei pusę paskutinių stažo metų pajamų. 27 ES valstybėse narėse 65–74 m. amžiaus asmenų vidutinė pensija 2019 m. sudarė 57 proc. 50–59 m. amžiaus asmenų darbo pajamų²⁶³. Šis skaičius auga nuo 2010 m. (tada buvo 53 proc.). Kai kuriose šalyse, visų pirma Liuksemburge, Graikijoje, Italijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje, šis visuotinis pakaitinis rodiklis gerokai viršija 70 proc. Todėl šios šalys taip pat yra tarp šalių, kuriose senatvės skurdas yra mažesnis nei darbingo amžiaus asmenų skurdas²⁶⁴. Kita vertus, 14 šalių šis santykis nesiekia 50 proc., o trijose šalyse (Airijoje, Kroatijoje ir Bulgarijoje) – nesiekia 40 proc. Daugumoje šalių šis rodiklis yra mažesnis moterų atveju, tačiau 11 valstybių narių, visų pirma Čekijoje, Estijoje, Danijoje ir Slovakijoje, moterų pakaitinių pajamų santykis yra gerokai didesnis nei vyrų.

²⁶² Tai pirmieji metai, kai skaičiavimai atliekami pagal naująją apibrėžtį.

²⁶³ Žr. [2021 m. pensijų adekvatumo ataskaitą](#), p. 40.

²⁶⁴ Kaip rodo Eurostato rodiklis [ilc_pnp3]. Rodiklis rodo 65–74 m. asmenų individualių pensijų neatskaičius mokesčių medianos ir 50–59 m. asmenų individualaus darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių medianos santykį, neįtraukiant kitų socialinių išmokų.

COVID-19 poveikis pakeitė gyvenimo trukmės ilgėjimo ES tendenciją. Manoma, kad prasidėjus pandemijai gyvenimo trukmės gimus rodiklis, kuris yra geras poveikio sveikatai rodiklis, daugumoje ES valstybių narių sumažėjo (žr. 2.4.11 pav.)²⁶⁵. Tai reiškia, kad nukrypta nuo dešimtmetį trukusios tikėtinos gyvenimo trukmės ilgėjimo tendencijos. Didžiausias sumažėjimas, palyginti su 2019 m., užfiksuotas Ispanijoje (–1,6 metų) ir Bulgarijoje (–1,5 metų), taip pat Lietuvoje, Lenkijoje ir Rumunijoje (visose apie –1,4 metų). Tikėtinos gyvenimo trukmės sumažėjimas palankių sąlygų neturinčius asmenis galėjo paveikti skaudžiau nei kitus. Pavyzdžiui, jau prieš krizę romų gyvenimo trukmė buvo vidutiniškai 10 metų trumpesnė nei visų kitų gyventojų²⁶⁶.

2.4.11 pav. COVID-19 pandemija nutraukė pastarojo meto tikėtinos gyvenimo trukmės ilgėjimo tendenciją

Tikėtina gyvenimo trukmė gimus (metais) valstybėse narėse pagal tikėtinos gyvenimo trukmės sumažėjimą, palyginti su 2019 m.

Pastaba. 2020 m. visų valstybių narių duomenys yra negalutiniai, IE duomenų nėra. 27 ES valstybių narių vidurkis apskaičiuotas be IE.

Šaltinis: Eurostatas, rodiklis [[demo_mlexpec](#)].

Nepaisant pandemijos, 2020 m. pačių asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai daugumoje valstybių narių iš esmės nekito, tačiau skirtumai tarp jų yra dideli (žr. 2.4.12 pav.)²⁶⁷. Lenkijoje, Prancūzijoje, Latvijoje ir Suomijoje užfiksuotas didžiausias padidėjimas (atitinkamai 8,5 proc. punkto, 1,4 proc. punkto, 1 proc. punkto ir 0,7

²⁶⁵ Tikėtina gyvenimo trukmė yra *laikotarpio mirtingumo rodiklis*, rodantis vidutinį gyvenimo laikotarpį gyventojų grupėje, kuriai būdingas tam tikro laikotarpio mirtingumo lygis, reaguojantis tiek į neigiamus, tiek į teigiamus pokyčius per tuos metus. Alternatyvus vertinimas gali būti grindžiamas mirčių perviršio rodikliu, kaip nurodyta *Užimtumo ir socialinių pokyčių Europoje 2021 m.* 4 puslapyje.

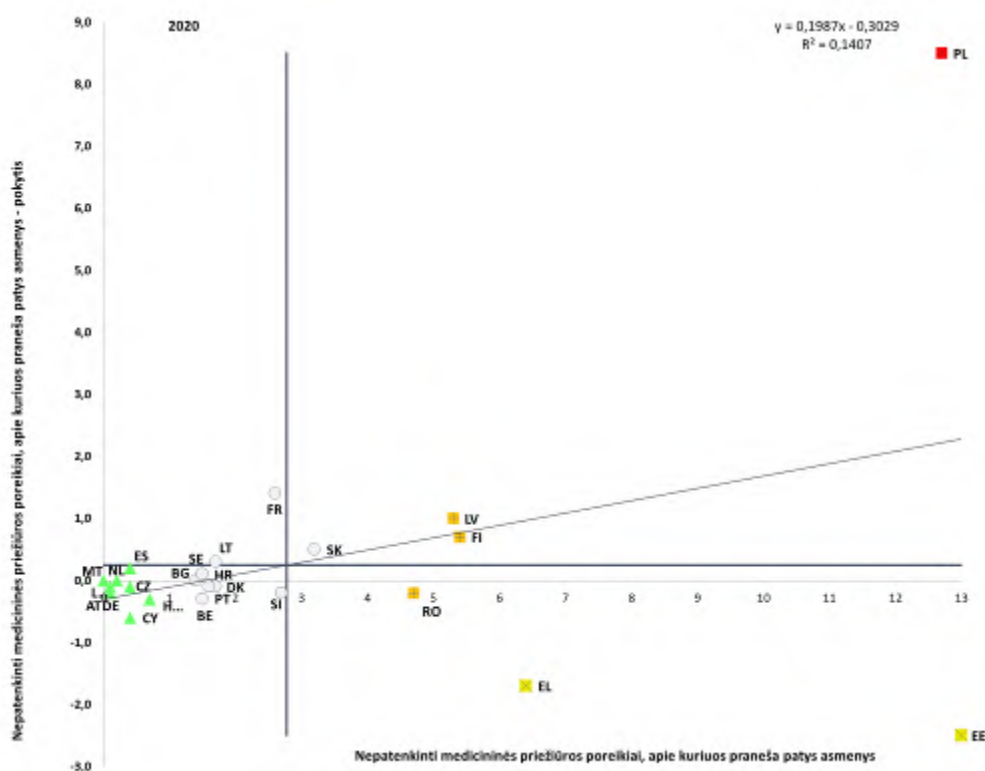
²⁶⁶ Žr. Vincze et al. (2019 m.), *Prevalence of Chronic Diseases and Activity-Limiting Disability among Roma and Non-Roma People: A Cross-Sectional, Census-Based Investigation*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(19), p. 3620.

²⁶⁷ Dešimties šalių duomenys yra arba negalutiniai, arba turi pertrūkį eilutėse, arba jų nėra. Žr. pav. pastabą.

proc. punkto), o Lenkijoje nustatytas gana didelis nepatenkintų poreikių lygis – 12,7 proc. Šios šalies padėtis yra kritinė²⁶⁸. Estija ir Graikija, priešingai, patyrė didelį sumažėjimą (atitinkamai 2,5 proc. punkto ir 1,7 proc. punkto), nors 2020 m. nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių rodiklis buvo gana aukštas (13 proc. ir 6,4 proc.). Gana didelėje šalių grupėje (Maltoje, Austrijoje, Vokietijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Kipre, Ispanijoje ir Vengrijoje), nepaisant pandemijos, žmonių su nepatenkintais medicininės priežiūros poreikiais dalis išliko labai nedidelė (mažesnė nei 1 proc.), o Kipre ir Vengrijoje, kurios prie šios grupės prisijungė 2020 m., ji gerokai sumažėjo. Be kita ko, tikėtina, kad mažas pajamas gaunančiuose namų ūkiuose gyvenantys asmenys²⁶⁹ bus labiau pažeidžiami dėl nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, nors atotrūkis nuo visų gyventojų valstybėse narėse įvairuoja²⁷⁰. Skirtumai tarp pačių asmenų nurodytų nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių daugiausia pastebimi valstybių narių lygmeniu, tačiau nemenkų skirtumų nustatyta ir tarp Graikijos, Rumunijos, Švedijos ir Vengrijos regionų – žr. 3 priedo 10 pav.

2.4.12 pav. COVID-19 krizės metu valstybėse narėse nustatyta pačių asmenų nurodytų nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių didelių skirtumų

Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, 2020 m. rodikliai ir pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

²⁶⁸ EUROFOUND tyrimas „Living, working and COVID-19“, apimantis maždaug tą patį laikotarpį, parodė, kad pandemijos metu turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių nurodė 18 proc. respondentų visoje ES.

²⁶⁹ Visų pirma globos įstaigose gyvenantys žmonės, neįgalieji, romai ir keliautojai, pabėgėliai ir imigrantai arba benamiai (FRA, 2021 m. Pagrindinių teisių ataskaita).

²⁷⁰ Žr. Eurostato rodiklius [hlth_silc_29] ir [hlth_silc_31] pačių asmenų nurodytų nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių suskirstymą.

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IE ir IT duomenų nėra, o FR, LV, NL, PL ir SK duomenys yra negalutiniai. BE, DE ir LU duomenų eilutės yra su lūžiais. Nuo 2020 m. Vokietija gauna ES SPGS duomenis iš apklausos (*Mikrozensus*), kuri skiriasi nuo ankstesnio tyrimo. Dėl to skirtingų metų duomenys nebėra palyginami. Šaltinis: Eurostatas, [[tespm_110](#)].

2.4.2 Politinis atsakas

2020 m. ir 2021 m., atsizvelgiant į COVID-19 krizę, valstybės narės pradėjo taikyti įvairias laikinas ir nuolatinės pajamų rėmimo priemones. Per šiuos dvejus metus išryškėjo socialinės apsaugos sistemų spragos, visų pirma darančios poveikį pažeidžiamiems asmenims (pvz., mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, neturintiems su darbu susijusių pajamų, arba asmenims, dirbantiems mažų garantijų darbą). Todėl vyriausybės ėmėsi ir neatidėliotinų, ir nuolatinių priemonių, nustatydamos naujas schemas arba pritaikydamos esamas ir užtikrindamos išmokų adekvatumą ir aprėptį visiems, įskaitant kraštutinio atvejo išmokas.

Atsizvelgiant į poreikius, atsiradusius dėl COVID-19 krizės, buvo įvestos arba pritaikytos skubios pajamų rėmimo priemonės. Pavyzdžiui, per visą pandemijos laikotarpį **Graikija** trimis mėnesiais pratęsė teisę į garantuotas minimalias pajamas ir būsto išmokas, kad nereikėtų fiziškai atvykti teikti naujos paraiškos. **Italijoje** vyriausybė iki 2021 m. rugsėjo mėn. atnaujino *Reddito di Emergenza*, kuris 2020 m. gegužės mėn. buvo įvestas kaip laikina priemonė, susijusi su ekstremaliosios situacijos pajamomis namų ūkiams, neturintiems galimybės pasinaudoti minimalių pajamų schema. **Slovakijoje** žmonėms, dėl pandemijos netekusiems darbo, kuri jie turėjo iki 2020 m. kovo 12 d., suteikta teisė į mėnesinę „SOS subsidiją“, kuri galiojo iki 2021 m. liepos 1 d. **Nyderlanduose** vyriausybė skyrė savivaldybėms laikinų papildomų lėšų, kad nuo 2021 m. sausio mėn. būtų teikiama papildoma socialinė parama žmonėms, kurie dėl krizės prarado pajamas, ir būtų apmokėtos būsto išlaidos, pvz., nuomos ar hipotekos mokesčiai, komunalinių (elektros, vandens, dujų) paslaugų mokesčiai, savivaldybių mokesčiai (TONK). **Belgijoje** vyriausybė padidino laikinąsias minimalias pajamas 50 EUR per mėnesį (iki 2021 m. gruodžio mėn. pabaigos).

Be skubių priemonių, siekiant ilgesniam laikui sustiprinti socialinį atsparumą, pagal 12 (socialinė apsauga) ir 14 (minimalios pajamos) ramsčio principus buvo priimti nuolatiniai jau veikiančių schemų pakeitimai. Pagal EGADP šiam tikslui skirta nemažai papildomo ES finansavimo. **Ispanijoje** pagal priemonę bus remiami bandomieji projektai, susiję su veiksmingais integracijos būdais, skirtais neseniai įdiegtos nacionalinės minimalių pajamų sistemos naudos gavėjams. Vienas iš **Latvijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano etapų – 2022–2024 m. minimalių pajamų reformos atnaujinimas, apimantis vieningą ir įrodymais pagrįstą bendrųjų minimalių pajamų (GMI) apskaičiavimo metodiką ir metinį indeksavimą, suderintą su bendra pajamų raida. Iki 2022 m. pabaigos **Rumunija** planuoja užbaigti minimalių įtraukties pajamų reformą, be kita ko, padidindama išmokų ir užimtumo paskatų adekvatumą, tikslingumą ir aprėptį. Kelios valstybės narės atnaujino savo minimalių pajamų sistemas, padidindamos išmokas, visų pirma pažeidžiamiausių asmenų atveju. Nuo 2021 m. liepos mėn. **Lietuva** skiria papildomą išmoką vyresniems nei 65 m. vienišiams asmenims ir neįgaliesiems, neturintiems teisės į maitintojo netekimo pensiją. **Malta** padidino maksimalų papildomos pagalbos mažas pajamas gaunantiems poroms ir vienišiams asmenims dydį. Priedas prie šios pagalbos, nustatytas dar 2020 m. 65 m. ir vyresniems

asmenims, kuriems gresia skurdas, 2021 m. pradėtas taikyti visiems šios amžiaus grupės asmenims, neatsižvelgiant į tai, ar jiems gresia skurdas, ar ne.

Valstybėse narėse taip pat pradėtos taikyti laikinos priemonės, kuriomis siekiama padėti šeimoms COVID-19 ekstremaliosios situacijos metu. Italijoje buvo sukurtas 500 mln. EUR fondas, skirtas solidarumo intervencijoms maisto skyrimo srityje finansuoti ir pažeidžiamoms šeimoms remti, padedant joms sumokėti už nuomą ir komunalinius mokesčius. **Čekijoje** dėl pandemijos iš namų besimokančių vaikų tėvai nuo 2020 m. spalio mėn. iki 2021 m. birželio mėn. galėjo prašyti mokamų priežiūros atostogų. **Latvijoje** kiekvienam vaikui buvo mokama vienkartinė 500 EUR išmoka. **Belgijos** Briuselio regione pažeidžiami namų ūkiai gavo vienkartinę 100 EUR išmoką už kiekvieną vaiką 2020–2021 mokslo metais, o Flandrijoje laikinai padidintos išmokos už vaikus pažeidžiamiems namų ūkiams. **Bulgarija** mokėjo tikslinę mėnesinę išmoką mažas pajamas gaunantiems tėvams, auginantems vaikus iki 14 metų, kurie, uždarius švietimo įstaigas, turėjo likti namuose, kad galėtų rūpintis savo vaikais, ir negalėjo dirbti nuotoliniu būdu ar gauti mokamų atostogų. Išmoka sudarė 100–150 proc. minimaliojo darbo užmokesčio (atitinkamai vieno ir dviejų ar daugiau vaikų atveju, jei švietimo įstaigos buvo uždarytos daugiau kaip 10 dienų).

Keliose valstybėse narėse padidėjo išmokų tėvams, vaikams ir šeimai dydžiai, tapo palankesni jų apskaičiavimo metodai ir laikotarpiai. Estijoje ir Lietuvoje buvo peržiūrėti šeimos, motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokų apskaičiavimo pagrindai, kad tėvai galėtų gauti sumas, atspindinčias jų pajamas iki pandemijos (t. y. paprastai didesnes). **Latvijoje** žmonės, kurių vaiko priežiūros atostogos baigėsi per COVID-19 nepaprastąją padėtį ir kurie negalėjo grįžti į darbą, iki 2021 m. birželio mėn. kas mėnesį gaudavo iki 700 EUR dydžio išmoką. **Briuselio regione (Belgija)** jaunuoliai iki 21 metų, priskiriami patekimo į darbo rinką kategorijai, įgijo teisę į išmokas vaikams, net jei jie nebuvo įgiję vidurinio išsilavinimo. **Latvijoje** 2022 m. planuojama iš esmės ir visam laikui padidinti išmokas šeimai, daugiausia naudos suteiksiančias daugiavaikėms šeimoms. **Lietuvoje** universalios išmokos vaikui dydis padidintas iki 70 EUR per mėnesį, o papildomos išmokos (vaikams su negalia arba palankių sąlygų neturinčioms ar daugiavaikėms šeimoms) – iki 111,20 EUR. **Vengrijoje** 2021 m. liepos mėn. kūdikių priežiūros išmoka buvo padidinta nuo 70 proc. iki 100 proc. ankstesnio bruto darbo užmokesčio, nenustatant viršutinės ribos. Kadangi šiai išmokai netaikomas socialinio draudimo ir pensijų įmokų atskaitymas, ji yra didesnė nei ankstesnis grynasis darbo užmokestis ir, kadangi ji neturi viršutinės ribos, ji yra naudingiausia labiau pasiturintiems namų ūkiams. Numatoma, kad 2022 m. sausio 1 d. **Rumunijoje** išmokos vaikams padidės 20 proc.

Taip pat imtasi konkrečių politikos priemonių, kuriomis sprendžiama vaikų skurdo problema ir remiama pažeidžiamų vaikų socialinė įtrauktis, laikantis 11 ramsčio principo (vaikų priežiūra ir parama vaikams). Čekijoje nuo 2021 m. liepos mėn. vaikų tėvai, kuriems kitas iš tėvų nemoka alimentų, gali kreiptis dėl pakaitinių alimentų iš VUT pagal teismo nutartį (bet ne daugiau kaip 3 000 CZK, t. y. maždaug 118 EUR per mėnesį). **Lietuvoje** nuo 2021 m. rugsėjo mėn. nemokamas maitinimas buvo teikiamas ir antrų klasių mokiniams. **Prancūzijoje** valstybės globojamų vaikų gerovės apsaugos įstatymo projektu modernizuojama globėjų šeimų sistema ir nacionalinis vaikų apsaugos valdymas.

2020–2021 m. valstybės narės, laikydamosi Ramsčio 12 principo (dėl socialinės apsaugos) ir 13 principo (dėl nedarbo išmokų), toliau ėmėsi priemonių nuo krizės nukentėjusiems žmonėms, kuriems neužtikrinama adekvati socialinė apsauga,

pavyzdžiui, nestandartinių užimtumo formų darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenimis, remti, tačiau dauguma šių priemonių buvo laikinos²⁷¹, nors kai kurios šalys taip pat ėmėsi daugiau struktūrinių reformų, kad išplėstų savo socialinės apsaugos sistemų aprėptį ar adekvatumą. Pavyzdžiui, **Suomija** leido laikinai gauti bedarbio pašalpą savarankiškai dirbantiems verslininkams ir laisvai samdomiems darbuotojams, o **Vokietija, Austrija ir Ispanija** palengvino menininkų galimybes gauti bedarbio pašalpą. **Nyderlandai** priėmė kelis laikinos pajamų paramos (TOZO) paketus, daugiausia skirtus savarankiškai dirbantiems asmenims, neturintiems samdomų darbuotojų. **Belgija** išplėtė „pereinamojo laikotarpio teisę“ (išmoką bankroto atveju) savarankiškai dirbantiems asmenims, kurių apyvarta labai sumažėjo arba kurie buvo priversti sustabdyti savo veiklą. **Ispanija** parėmė nuo krizės nukentėjusius savarankiškai dirbančius asmenis, skirdama jiems specialias išmokas ir atleisdama nuo įmokų mokėjimo. **Lietuva** rėmė savarankiškai dirbančių asmenų, kurių veikla nukentėjo dėl karantino ir kurių pajamos sumažėjo bent 30 proc., pajamas, o **Graikija** teikė specialią paramą pajamoms savarankiškai dirbantiems asmenims žemės ūkio, turizmo ir pakrančių žvejybos srityse.

Valstybės narės palengvino galimybes gauti ligos pašalpas ir taip pat ėmėsi tam tikrų priemonių, kad pagerintų galimybes gauti sveikatos priežiūros paslaugas, visų pirma susijusias su COVID-19. Lietuvoje išplėstas asmenų, turinčių teisę gauti ligos išmokas, susijusias su COVID-19, sąrašas. **Rumunija** patvirtino naują atostogų kategoriją, kad karantine esantys asmenys gautų nedarbingumo atostogas, o **Slovakija** darbuotojams, pripažintiems laikinai nedarbingais, nustatė specialią ligos išmoką. Be to, **Estija** laikinai finansavo išmokų mokėjimą nuo antrosios ligos dienos, o **Belgija** laikinai padidino išmokų lygį tiek samdomiems darbuotojams, tiek savarankiškai dirbantiems asmenims. **Estija** ėmėsi priemonių, kad neapdraustiems asmenims būtų sudarytos palankesnės sąlygos naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, susijusiomis su COVID-19. **Vengrija**, priešingai, panaikino neapdraustųjų teisę į nemokamas sveikatos priežiūros paslaugas, kuriomis visų pirma siekiama sumažinti nedeklaruojamo darbo mastą. **Prancūzijoje** viešojo sektoriaus darbdaviai finansuos 50 proc. papildomo viešojo sektoriaus darbuotojų sveikatos draudimo.

Valstybės narės ėmėsi tiek laikinų, tiek nuolatinių priemonių, kad pagerintų su negalia susijusių išmokų ir paslaugų tinkamumą ir adekvatumą, laikydamosi 17 ramsčio principo (dėl neįgaliųjų įtraukties). Italijoje 2021 m., 2022 m. ir 2023 m. bedarbės arba vienišos motinos, turinčios išlaikomų vaikų, turinčių pripažintą negalią, gaus iki 500 EUR dydžio mėnesines išmokas. **Latvija** skyrė vienkartinę 200 EUR neįgaliųjų priežiūros pašalpos arba pašalpos neįgaliesiems, kuriems reikia priežiūros, gavėjams (be tų, kurie gauna senatvės, neįgalumo ar maitintojo netekimo pensijas). **Maltoje** įvesta nuolatinė 300 EUR metinė išmoka tėvams, kurie turi nutraukti darbą, kad galėtų prižiūrėti vyresnį nei 16 m. vaiką, turintį teisę gauti didesnę pagalbą dėl sunkios negalios. **Malta** taip pat išplėtė asmenų, turinčių teisę gauti sunkios negalios pašalpą dėl protinės negalios, grupę. Nuo 2021 m. liepos mėn. **Lietuvoje** visiems neįgaliesiems gali padėti asmeninis padėjėjas. Jei asmens su negalia pajamos yra mažesnės nei 256 EUR, pagalba yra nemokama, o jei didesnės, už asmeninį padėjėją mokama suma neturi viršyti 20 proc. asmens su negalia pajamų. **Portugalija** padidino socialinę pašalpą asmenims, kurių negalia atsirado dėl tam tikrų nelaimingų atsitikimų, ir numatė kaupimą su neformaliojo slaugytojo pašalpa arba mokėjimą įstaigai, kurioje teikiama priežiūra. Nuo 2021 m. sausio 1 d. **Liuksemburgas** 2,8 proc. padidino įplaukas REVIS (*revenu d'inclusion sociale*) ir išmoką asmenims su sunkiomis sveikatos

²⁷¹ Žr. [ESPN \(2021 m., dar nepaskelbta\)](#) *Social protection and inclusion policy responses to the COVID-19 crisis. An analysis of policies in 35 countries.*

problemomis (RPGH). **Rumunijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta, kad paramą, skirtą deinstitucionalizacijai ir savarankiško gyvenimo būdo įgyvendinimui, gaus bent 8 455 globos įstaigose gyvenantys asmenys su negalia.

Kai kuriose valstybėse narėse, atsižvelgiant į ribotus asmeninius kontaktus pandemijos metu, pagerintas socialinių paslaugų prieinamumas, ypač nuotoliniu būdu, laikantis 20 ramsčio principo (dėl galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis). Prasidėjus pandemijai daugelis paslaugų ar specialių funkcijų, kurioms atlikti reikalingi asmeniniai ryšiai, pvz., konsultavimas ar vizitai namuose, buvo sustabdytos. Šis pokytis išryškino būtinybę modernizuoti socialines paslaugas, be kita ko, plačiau naudojant skaitmenines technologijas. Įgyvendinant **Bulgarijoje** vykdomą reformą, bendradarbiaujant su savivaldybėmis, numatoma parengti nacionalinį socialinių paslaugų žemėlapi. Specialiu ESF projektu bus remiamas metodinės sistemos sukūrimas, kokybės standartų atnaujinimas ir naujos agentūros, atliekančios priežiūros funkciją, darbuotojų kvalifikacijos kėlimas. Pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Ispanijos** planuojama reforma siekiama apibrėžti minimalų bendrą socialinių paslaugų portfelį ir susijusius standartus visoje šalyje. Kai kurios valstybės narės sutelkė dėmesį į socialinių paslaugų prieinamumo didinimą. **Lietuvoje** atsirado galimybė prašymus dėl socialinių paslaugų teikti elektroniniu būdu. Siekdama užtikrinti paslaugų tęstinumą, **Portugalija** nustatė laikiną garantuotą finansinį įnašą socialiniame ir solidarumo sektoriuje.

Daugelis valstybių narių 2021 m. toliau taikė priemones, kuriomis siekė remti namų ūkių, visų pirma priklausančių pažeidžiamoms grupėms, būsto išlaikymą, o kai kurios, laikydamosi 19 ramsčio principo (dėl būsto ir paramos benamiams), patvirtino ilgalaikes priemones, kuriomis ilgainiui siekiama pagerinti būsto įperkamumą. Dažniausiai ES vyriausybės taikė laikinąsias priemones – atleidimą nuo hipotekos ar nuomos mokesčių (**Austrija, Belgija, Čekija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Lietuva, Slovakija, Portugalija ir Ispanija**) ir išskeldinimo moratoriumą (**Austrija, Belgija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Airija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija ir Ispanija**)²⁷². Be to, **Airija** priėmė įperkamo būsto įstatymo projektą, kuriame pirmenybė teikiama didesnei įperkamų būstų pasiūlai. **Lietuva** įdiegė būsto nuomos kompensacijų adekvatumo sistemą, kad būtų galima kontroliuoti nuomos lygio didėjimą. **Malta** priėmė priemones, kuriomis remiami pirmąjį būstą įsigyjantys asmenys, ir sumažino nuosavybės mokesčius, jei tą nuosavybę vaikai paveldi iš savo tėvų ir ja naudojasi kaip gyvenamąją vietą. **Ispanija** savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numato priimti Karališkąjį dekretą, kuriuo nustatoma efektyviai energiją vartojančių nuomojamų socialinių gyvenamųjų patalpų programos, atitinkančios efektyvaus energijos vartojimo kriterijus, įgyvendinimo reguliavimo sistema. **Liuksemburgas** pakeitė galiojantį Būsto paktą, kad sustiprintų viešojo sektoriaus pajėgumus didinti viešųjų įperkamų ir tvarių būstų, visų pirma skirtų nuomai, skaičių. Šiuo metu svarstoma reforma siūlytų savivaldybėms paramą ir paskatas drauge su centrine valdžia rengti žemės naudojimo planus. **Slovėnija** iš dalies pakeitė nacionalinį būsto įstatymą, siekdama skatinti veiksmingą ir subalansuotą požiūrį į aprūpinimą būstu, be kita ko, galimybę aktyvuoti esamą neužimtų būstų fondą, kad jį būtų galima naudoti nuomojamam viešajam būstui. Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane paskelbta, kad pradedama Įperkamo būsto iniciatyva. Bus bandoma renovuoti 100 rajonų ir sukurti tvirtesnio bendradarbiavimo kovojant su benamyste Europos platformą.

²⁷² Žr. [EBPO \(2020 m.\), Housing Amid COVID-19: Policy Responses and Challenges](#).

Kai kurios valstybės narės, laikydamosi 20 ramsčio principo (dėl galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis), **neseniai įdiegė arba išplėtė tikslines priemones, kuriomis siekiama remti prieigą prie energijos kaip pagrindinės paslaugos pažeidžiamiausiems asmenims**. Pavyzdžiui, **Ispanija** ėmėsi priemonių, kuriomis siekiama remti mažas pajamas gaunančių asmenų galimybes naudotis energija, taip pat laikydamosi savo 2019–2024 m. kovos su energijos nepriteklumi strategijos. **Kipras**, kaip ir kitos šalys, įgyvendins efektyvaus energijos vartojimo priemones pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, siekdamas sumažinti energijos nepriteklį. Komisija, įgyvendindama žaliąjį kursą, pateikė išsamų priemonių, kuriomis bus padedama mažinti energijos nepriteklį ir gerinti būsto kokybę, visų pirma vidutines ir mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, rinkinį²⁷³. Naujausiose iniciatyvose, kaip antai Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinyje arba rekomendacijoje dėl energijos nepritekliaus²⁷⁴, atkreipiamas dėmesys į būtinybę atlikti tokį struktūrinį koregavimą.

Daugelis valstybių narių ėmėsi reformų, kad pagerintų sveikatos priežiūros sistemų atsparumą ir prieinamumą pagal 16 ramsčio principą (galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis). Į iki šiol patvirtintus ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus įtrauktos įvairios šios srities priemonės. Kilus COVID-19 pandemijai sveikatos priežiūros darbuotojų trūkumo problemos sprendimas tapo itin svarbiu klausimu ir valstybės narės savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose ėmėsi visapusiškų reformų šiai problemai spręsti. Pavyzdžiui, **Ispanija, Airija, Lietuva, Malta ir Liuksemburgas** pasiūlė visapusiškų priemonių, skirtų spręsti medicinos specialistų trūkumo problemą, didinti medicinos profesijų patrauklumą ir gerinti darbo sąlygas. **Portugalija** siekia gerinti sveikatos priežiūros darbuotojų įgūdžius, stiprinti daugiadalykį komandinį darbą ir didinti pirminės sveikatos priežiūros įstaigų sveikatos priežiūros specialistų skaičių. **Italijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytas nacionalinės sveikatos tarnybos darbuotojų mokymas. Krizė taip pat privertė sutelkti pastangas ir permąstyti sveikatos priežiūros finansavimo būdus, kad būtų galima spręsti struktūrinio nepakankamo finansavimo ir ilgalaikės pajamų bazės tvarumo problemas. **Liuksemburgas ir Lietuva** paskelbė reformas šiam iššūkiui įveikti.

Valstybės narės, laikydamosi 16 ramsčio principo (galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis), **toliau stengėsi kurti atsparesnes sveikatos priežiūros sistemas, kad paslaugos būtų pritaikytos prie gyventojų poreikių**. Viena iš prioritetinių sričių buvo pirminės sveikatos priežiūros, kaip pirmojo kontaktinio punkto pacientams, vaidmens didinimas, potencialiai palengvinant ligoninėms tenkančią naštą, kurią sukelia tokie sukrėtimai, kaip COVID-19 pandemija arba ilgalaikis spaudimas, susijęs su visuomenės senėjimu. Šia prasme **Lietuva** siūlė stiprinti šeimos mediciną, o **Liuksemburgas** – gerinti pirminės sveikatos priežiūros integraciją su ligoninėmis. **Portugalija** pasiūlė visapusišką reformą, kuria siekiama pirminės sveikatos priežiūros centrus paversti aktyvesniais subjektais, turinčiais išplėstą bendruomeninių paslaugų portfelį; susijusios reformos yra įtrauktos į jos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. Taip pat buvo šalinami prieigos prie stacionarios sveikatos priežiūros trūkumai, o reformos daugiausia buvo susijusios su ligoninių sektoriaus pertvarka, kuri buvo būtina reaguojant į sukrėtimą. **Lietuva** pasiūlė reformą, kuria siekiama sukurti infekcinių ligų ligoninių ir pagrindinių skubios pagalbos centrų grupę. Kai

²⁷³ Tai visų pirma: iniciatyva „Renovacijos banga“ ([COM\(2020\) 662 final](#), 2020 m. rugsėjo 17 d.), Komisijos rekomendacija dėl energijos nepritekliaus ([2020 m. spalio 14 d. Komisijos rekomendacija \(ES\) 2020/1563](#)), būsima Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos ([2012 m. spalio 25 d. direktyva 2012/27/ES](#)) peržiūra ir [ES energijos nepritekliaus stebėjimo centro](#) vietos veiksmų kryptis ir gairės.

²⁷⁴ [Rekomendacija](#) ir [išsamia informacija apie politines aplinkybes](#) galima rasti internete.

kurios valstybės narės taip pat nustatė priemones, kuriomis siekiama gerinti sveikatos priežiūros aprėptį ir galimybes naudotis tam tikromis paslaugomis. Pavyzdžiui, **Ispanija** daugiausia dėmesio skyrė odontologijai, ankstyvajai vaikų priežiūrai ir genominei medicinai, o **Portugalija** – psichikos sveikatos priežiūrai. **Portugalijoje** bus įgyvendinamas išsamus reformų rinkinys, kuriuo siekiama didinti psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą bendruomenėse. Dėl COVID-19 paspartėjo skaitmeninė sveikatos sistemų transformacija. **Liuksemburgas** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą siekia 2022 m. išplėsti telemedicinos priemonės taikymą lėtinėmis ligomis sergantiems pacientams. **Ispanija** pasiūlė naują e. sveikatos sistemą, įskaitant geresnį junglumą ir sveikatos srities duomenų „ežero“ sukūrimą, kad būtų kaupiami visų regionų ir įvairių informacinių sistemų duomenys. **Lietuva** pasiūlė gerokai išplėsti e. sveikatos infrastruktūrą ir jos diegimą. Siekdama sumažinti spaudimą tiek šeimos gydytojų kabinetams, tiek ligoninių skubios pagalbos skyriams, **Italija** sukūrė naujus specialius skyrius priežiūros tęstinumui užtikrinti ir įvedė šeimos ir bendruomeninio slaugytojo profilį – naują pažangios praktikos slaugytojo tipą, skirtą stiprinti slaugą namuose. **Italija** taip pat renovuos ligonines.

Kelios valstybės narės toliau reformavo savo pensijų sistemas, kad pagerintų jų adekvatumą ir fiskalinį tvarumą, visų pirma atsižvelgdamos į darbingo amžiaus trukmę ir pensinį amžių, laikydamosi 15 ramsčio principo (dėl senatvės pajamų ir pensijų). **Belgija** planuoja naudoti EGADP lėšas tolesnėms pensijų reformoms, kuriomis siekiama remti ilgesnį profesinį gyvenimą ir didesnę tvarumą, vykdyti. **Ispanijos** vyriausybė parengė reformų programą, kuria siekiama atkurti pensijų indeksavimą ir padidinti papildomų pensijų įsisavinimą, kartu numatant priemones fiskaliniam tvarumui išsaugoti, be kita ko, nustatant paskatas mažinti ankstyvą išėjimą į pensiją. **Rumunijoje** tęsiamos diskusijos dėl neišmokėtų specialiųjų pensijų (po to, kai per pastarąjį dešimtmetį daugelis jų buvo sujungtos į bendrąją sistemą), daugiausia dėl kariuomenės ir policijos, atsižvelgiant į pernelyg dideles jų išlaidas²⁷⁵. Be to, **Rumunijoje** į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukta valstybinės pensijų sistemos reforma pagal naują teisės aktų sistemą, kuria siekiama užtikrinti fiskalinį tvarumą atsižvelgiant į gyventojų senėjimą ir panaikinti nelygybę²⁷⁶. **Danijoje** nuo 2020 m. rugpjūčio mėn. įsigaliojusi nauja nuostata leidžia anksčiau išeiti į pensiją (1–3 metais anksčiau nei teisės aktais nustatytas amžius, šiuo metu 66,5 m.) asmenims, kurie iki 61 m. amžiaus turi sukaupę ilgą stažą (41–43 metus)²⁷⁷. 2020 m. kovo mėn. **Vokietijos** pensijų komisija²⁷⁸ paskelbė ataskaitą, kurioje pateikiamos rekomendacijos dėl dabartinės sistemos koregavimo, kad būtų sprendžiami tiek adekvatumo, tiek fiskalinio tvarumo uždaviniai. **Bulgarija** ėmėsi priemonių pensijoms didinti, nustatydama naujus skaičiavimo metodus, kuriais siekiama, kad nė vienas pensininkas negyventų žemiau skurdo ribos.

Kai kurios šalys ėmėsi papildomų priemonių savo pensijų sistemų finansuojamoms pakopoms reformuoti. Estijoje 2020 m. spalio mėn. priėmus reformą teisės aktais nustatytos pensijų kaupimo sistemos dalyviams leidžiama iš sistemos išsiimti savo santaupas, o tai gali sumažinti būsimą adekvatumą. **Lenkijoje** 2021 m. viduryje vyriausybė pasiūlė likviduoti privalomus atvirojo pensijų fondus, o nariai turės pasirinkti, ar atlikti pervedimus į privačias sąskaitas, ar į nominaliąją valstybinių pensijų sąskaitą. Tai paliestų per 15 mln. žmonių. Be to, taip pat **Lenkijoje** (2021 m. kovo mėn.) buvo laipsniškai pradėti taikyti darbuotojų profesinio kapitalo planai, kurie apėmė apie 3 mln. darbuotojų²⁷⁹. **Nyderlanduose**

²⁷⁵ ESPN trumpa ataskaita dėl Rumunijos, 2020 m. kovo mėn.

²⁷⁶ ESPN trumpa ataskaita dėl Rumunijos, 2020 m. liepos mėn.

²⁷⁷ ESPN trumpa ataskaita dėl Danijos, 2021 m. sausio mėn.

²⁷⁸ *Rentenkommission 'Verlässlicher Generationenvertrag'*.

²⁷⁹ ESPN trumpa ataskaita dėl Lenkijos, 2021 m. liepos mėn.

2020 m. viduryje profesinių pensijų sistema buvo dar labiau reformuota, sąvoką „teisė į pensiją“ pakeičiant sąvoka „pensijos lūkestis“, kuria dar labiau nukrypstama nuo nustatytų išmokų principo²⁸⁰.

6 intarpas. Ilgalaikė priežiūra ES valstybėse narėse

Manoma, kad dėl gyventojų senėjimo labai padidės ilgalaikės priežiūros paslaugų paklausa, nes ilgiau gyvenant padidėja pažeidžiamumas ir ilgalaikės priežiūros poreikis; todėl būtina užtikrinti ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą ir įperkamumą pagal Europos socialinių teisių ramsčio 18 principą (ilgalaikė priežiūra). Numatoma, kad asmenų, kuriems gali reikėti ilgalaikės priežiūros, skaičius 27 ES valstybėse išaugs nuo 30,8 mln. 2019 m. iki 33,7 mln. 2030 m. ir 38,1 mln. 2050 m. Taip pat atsižvelgiant į tai, siekiant užtikrinti socialinį teisingumą ir lyčių lygybę²⁸¹, taip pat suteikti galimybę kurti darbo vietas, svarbu didinti galimybes naudotis oficialios ilgalaikės priežiūros paslaugomis. Investicijos į kokybišką priežiūrą namuose ir bendruomenines ilgalaikės priežiūros paslaugas yra svarbios, kad stacionariosios globos alternatyva būtų visiems prieinama.

Vyresnio amžiaus žmonių, kuriems reikia priežiūros, dalis įvairiose valstybėse narėse labai įvairuoja, o lyčių aspektas yra labai svarbus. 2019 m. 27 ES valstybėse narėse ilgalaikės priežiūros reikėjo vidutiniškai 26,6 proc. privačiuose namų ūkiuose gyvenančių 65 m. ar vyresnių asmenų. Privačiuose namų ūkiuose gyvenančių²⁸² vyresnio amžiaus žmonių ilgalaikės priežiūros poreikiai, apie kuriuos praneša patys namų ūkiai, svyravo nuo 11,6 proc. Liuksemburge iki 56,5 proc. Rumunijoje (žr. 1 pav.). 65 m. ir vyresnių asmenų grupėje ilgalaikės priežiūros dažniau prireikia moterims – 32,1 proc., palyginti su 19,2 proc. tos pačios amžiaus grupės vyrų 27 ES valstybėse narėse 2019 m. Taip yra ne tik todėl, kad vidutinis moterų amžius toje amžiaus grupėje yra didesnis, bet ir todėl, kad vyresnio amžiaus moterys praleidžia mažiau metų būdamos geros sveikatos²⁸³. Rumunijoje priežiūros poreikių turinčiųjų dalis sudarė 62,7 proc. vyresnio amžiaus moterų ir 47,4 proc. vyresnio amžiaus vyrų, Liuksemburge – 13,2 proc. vyresnio amžiaus moterų ir 9,6 proc. vyresnio amžiaus vyrų.

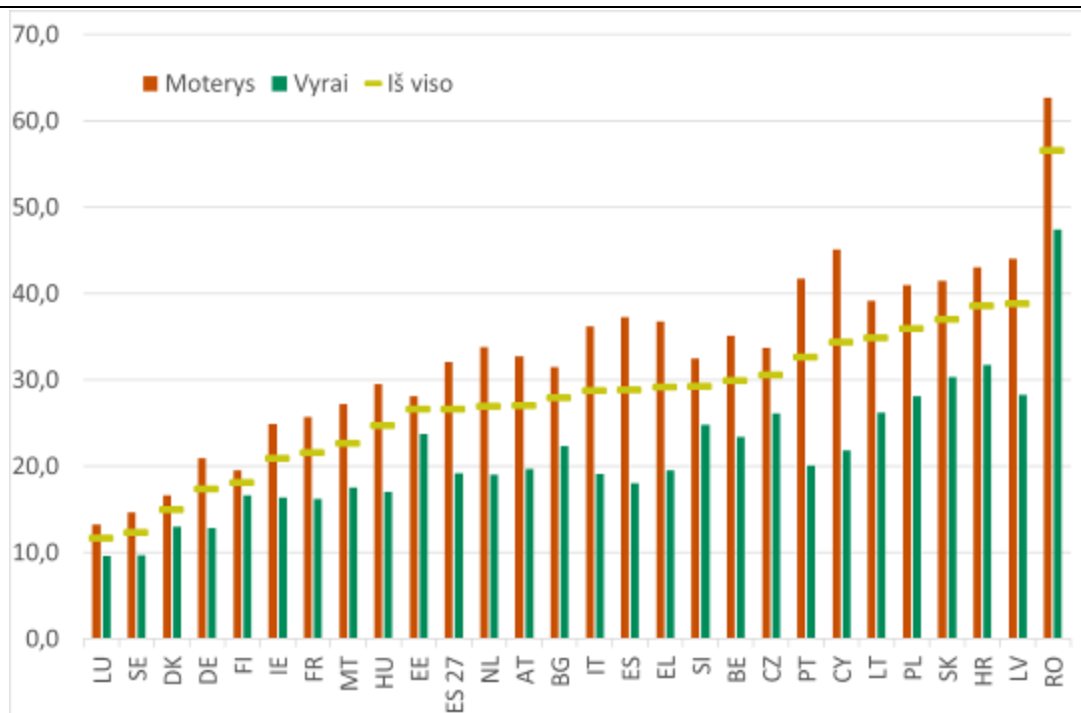
65 m. ir vyresnių asmenų, gyvenančių privačiuose namų ūkiuose, kuriems labai sunku rūpintis savimi ar užsiimti namų ūkio veikla arba abiejų rūšių veikla, dalis 2019 m.

²⁸⁰ Žr. Ed Westerhout, Eduard Ponds, Peter Zwaneveld (2021), [Completing Dutch pension reform](#), CPB Background Document.

²⁸¹ Priežiūros pareigos daro didelį neigiamą poveikį moterų dalyvavimui darbo rinkoje, kaip nagrinėjama 2.2.1 skirsnyje.

²⁸² Dideli sunkumai, susiję su kasdienio gyvenimo veikla ir (arba) būtinaja kasdienio gyvenimo veikla, apie kuriuos asmenys praneša patys, laikomi ilgalaikės priežiūros poreikio įverčiu (artiniu), atitinkančiu Socialinės apsaugos komiteto vartojamą apibrėžtį.

²⁸³ 2019 m. 27 ES valstybių narių moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė gimus buvo 84 metai, t. y. daugiau nei 5 metais ilgesnė nei vyrų (žr. Eurostato rodiklį [\[demo_mlexpec\]](#)), o moterų ir vyrų sveiko gyvenimo metų skaičius atitinkamai buvo 65,1 ir 64,2, t. y. skyrėsi daug mažiau (žr. Eurostato rodiklį [\[hlth_hlye\]](#)).

Pastaba. Apskaičiuota iš 100 proc. atėmus tų, kuriems nekyla didelių sunkumų, dalį.

Šaltinis: [Europos sveikatos tyrimas apklausos būdu](#), 3 banga, 2019 m., Eurostato rodiklis [\[hlth_ehis_tadle\]](#).

Namų ūkiai, kuriems reikia ilgalaikės priežiūros paslaugų, neretai turi ribotas galimybes gauti oficialias priežiūros namuose paslaugas, nes jos yra neįperkamos arba paprasčiausiai neteikiamos. 2019 m. ES 46,5 proc. ES gyvenančių 65 m. ir vyresnių žmonių, patiriančių didelių su asmenine priežiūra ar namų ūkiu susijusių sunkumų, pažymėjo, kad tokios pagalbos poreikis nėra tenkinamas. Ši pagalbos trūkumą gerokai dažniau patiria tie, kurie priklauso mažiausių pajamų kvintiliui (51,2 proc.), palyginti su priklausančiaisiais didžiausių pajamų kvintiliui (39,9 proc.). Dėl nepakankamų galimybių naudotis oficialia priežiūra nepatenkinami priežiūros poreikiai arba gali užkraunama našta neformaliesiems slaugytojams, kurie teikia didžiausią dalį priežiūros. Dauguma (59 proc.) ilgalaikių prižiūrinčiųjų asmenų ES yra moterys²⁸⁴.

Ilgalaikės priežiūros aprėptis socialinės apsaugos sistemoje yra ribota ir priklauso nuo išmokų natūra ir pinigais derinio, kuris valstybėse narėse skiriasi. Septyniolikoje šalių ilgalaikė valstybės parama natūra teikiama 11 proc. ar mažiau visų 65 m. ar vyresnių asmenų. Išmokų pinigais aprėptis svyruoja nuo 0 iki 37,2 proc., jie pakeičia arba dažnai papildo išmokas natūra²⁸⁵. Vidutiniškai 2019 m. ES priežiūra buvo reikalinga 26,6 proc. 65 m. ir vyresnių gyventojų, tačiau priežiūros namuose ar institucijose paslaugas gavo tik 9,4 proc., o išmokas pinigais – 8,8 proc. Apskritai socialinės apsaugos adekvatumas ilgalaikės priežiūros poreikiams patenkinti valstybėse narėse labai skiriasi, o asmenims,

²⁸⁴ Remiantis bendrais Europos gyvenimo kokybės tyrimo (2016 m.) ir Europos sveikatos tyrimo apklausos būdu (2013–2015 m.) duomenimis. Žr. Eurostato rodiklius [\[hlth_ehis_tadlh\]](#), [\[hlth_ehis_tadlhi\]](#) ir Ecorys (2021 m.) [Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU](#), Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

²⁸⁵ 65 m. ir vyresnių asmenų, gaunančių ilgalaikės išmokas natūra ir pinigais, dalis 2019 m. (%). ECFIN GD skaičiavimai, grindžiami Europos Komisijos ir EPK (2021) [Ageing Report](#) duomenimis, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

kuriems jos reikia, gali tekti savo lėšomis apmokėti labai dideles sumas už oficialią ilgalaikę priežiūrą, net ir gavus socialines išmokas²⁸⁶.

Kai kurios valstybės narės įgyvendina plataus masto ilgalaikės priežiūros reformas, o kitos sutelkė dėmesį į neformaliųjų slaugytojų padėties gerinimą. Prancūzija ir Slovėnija įtvirtina ilgalaikę priežiūrą kaip naują socialinės apsaugos šaką. **Slovėnija** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą taip pat planuoja priimti Ilgalaikės priežiūros aktą ir ilgalaikės priežiūros paslaugų teikėjų įstaigų kokybės rodiklių nacionalinį stebėsenos modelį. Savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane **Čekija** numato, kad įsigalios įstatymas dėl ilgalaikės priežiūros. **Latvijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta 852 pensinio amžiaus asmenims sukurti naujas ilgalaikės priežiūros paslaugų, artimų šeimos aplinkai, teikimo vietas. **Ispanija** priėmė išsamų ilgalaikės priežiūros planą ir padidino finansavimą, siekdama sutrumpinti laukiančiųjų eilę, pagerinti darbo sąlygas ir patobulinti paslaugas bei išmokas, kad būtų užtikrinta adekvati priežiūra. Siekdama atkurti socialinių ilgalaikės priežiūros paslaugų funkcionavimą, **Portugalija** priėmė programą su paskatų sistema, kuria siekiama sumažinti papildomas išlaidas, atsiradusias dėl COVID-19 pandemijos. Ji apima darbuotojų ir naudotojų asmeninių apsaugos priemonių įsigijimo, sanitarijos priemonių, dezinfekcijos sutarčių, darbuotojų mokymo ir darbo vietų reorganizavimo išlaidas. Kai kurios valstybės narės, pvz., **Ispanija** ir **Slovakija**, padidino priežiūros pašalpą neformaliesiems slaugytojams, o **Malta** išplėtė tinkamumo kriterijų taikymą, kad apimtų į pensiją išėjusius asmenis, jei prižiūrimas asmuo nėra sutuoktinis.

²⁸⁶ Remiantis EBPO atlikta 19 jurisdikcijų analize, apimančia mažus, vidutinius ir didelius poreikius. Žr. [2021 m. ilgalaikės priežiūros ataskaitos](#) 2.3.2 skirsnį ir 2 intarpą.